

หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

วัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2567

หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

วัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2567
(ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA

WATTANA PANYAYUTTASAK

A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF POLITICAL SCIENCE
FACULTY OF SOCIAL SCIENCES
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
2024
(COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDISHT UNIVERSITY)

หัวข้อดุษฎีนิพนธ์	:	**หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก**
ชื่อนักศึกษา	:	**วัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์**
ชื่อปริญญา	:	**รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต**
ปีพุทธศักราช	:	2567
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	:	**รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว**
อาจารย์ที่ปรึกษาหลักร่วม	:	**พระครูปลัด อธิษฐ์ สุวฑฺโฒ, ดร.**

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณบดีคณะสังคมศาสตร์ .....
(พระมหาสุรไกร ชินพุทฺธิสิริ, ผศ.)

คณะกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ :
ประธานกรรมการ .....
(รองศาสตราจารย์ ดร. ปัญญา เลิศไกร)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก) .....
(รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม) .....
(พระครูปลัด อธิษฐ์ สุวฑฺโฒ, ดร.)

กรรมการ .....
(พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร.)

กรรมการ .....
(ดร. สิทธิพงษ์ สิทธิภัทรประภา)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Dissertation Topic	:	The Governing Principles Appearing in Tipitaka
Student's Name	:	Wattana Panyayuttasak
Degree Sought	:	Doctor of Political Science
Anno Domini	:	2024
Advisor	:	Assoc. Prof. Dr. Kantaphon Nuthongkaew
Co-Advisor	:	Phrakhrupalad Athit Suvaddho, Dr.

Accepted by the Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Doctor of Political Science.

Dean of Faculty of Social Sciences .....
(Phramaha Surakrai Jinabuddhisiri, Asst. Prof.)

Dissertation Committee :
Chairman .....
(Assoc. Prof. Dr. Punya Lertgrai)

Member (Advisor) .....
(Assoc. Prof. Dr. Kantaphon Nuthongkaew)

Member (Co-Advisor) .....
(Phrakhrupalad Athit Suvaddho, Dr.)

Member .....
(Phramaha Ekkawin Piyaweero, Dr.)

Member .....
(Dr. Sitthipong Sitthiphataraprabha)

Copyright of Mahamakut Buddhist University

บทคัดย่อ

หัวข้อดุษฎีนิพนธ์	:	**หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก**
ชื่อนักศึกษา	:	**วัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์**
ชื่อปริญญา	:	**รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต**
ปีพุทธศักราช	:	**2567**
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	:	**รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว**
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	:	**พระครูวินัยธรอธิษฐ์ สุวฑฺโฒ, ดร.**

ดุษฎีนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง 2) เพื่อวิเคราะห์หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และ 3) เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลทางเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 25 รูป/คน และจัดเวทีเสวนากลุ่ม จากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง ในทางพระพุทธศาสนาการปกครองมีการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอันปรากฏในพระไตรปิฎกมาใช้ในการปกครอง ผู้ปกครองต้องมีการนำหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมมาใช้ในการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองซึ่งปกครองด้วยรูปแบบราชาธิปไตยปรากฏมากมายในพระไตรปิฎกมาใช้ในการปกครองก็มีความสำคัญ อาทิเช่น พระมหากษัตริย์หรือพระราชาซึ่งเป็นผู้ปกครองมีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ในฐานะพุทธบริษัทผู้ให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านปัจจัย 4 และการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน จึงทำให้มีธรรมะมากมายซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ผู้ปกครองผู้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชาเหล่านั้น

2. หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก การนำหลักธรรมมาประยุกต์เข้ากับหลักการปกครองให้เป็นหลักการด้านการบริหาร ประกอบด้วย คือ **หลักการบริหารตน** หลักการที่สำคัญอันดับแรกก็คือจะต้องมีความสามารถในการบริหารตนเองได้ หากไม่มีความสามารถในการบริหารตนเองได้ ก็ยากที่จะบริหารบุคคลอื่นหรือองค์กรใด ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ ดังนั้นควรนำทศพิธราชธรรม คือ ทาน ศีล การบริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ความเพียร ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความอดทน และความไม่คลาดธรรม มาใช้ปกครอง ในด้านกายวาจา ผู้ปกครองจะต้องบริหารตนให้เป็นผู้มีศีล คือ รู้จักควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจาของตนเองให้สุจริต อวิหิงสา คือ ไม่เบียดเบียนทำร้ายบุคคลอื่น และอวิโรธนะ คือ ไม่ประพฤติตนผิดจากธรรม ในด้านจิตใจ ผู้ปกครองจะต้องบริหารตนให้มีอาชวะ คือ มีจิตใจซื่อตรงและจริงใจไม่หลอกลวงประชาชน มัททวะ คือ มีจิตใจอ่อนโยนซึ่งจะทำให้แสดงออกมาเป็นผู้มีอัธยาศัยดีไม่เย่อหยิ่ง ตปะ คือ ไม่ยอมให้กิเลสตัณหาเข้ามาครอบงำจิตใจได้ อักโกธะ คือ ไม่ยอมให้ความโกรธอยู่เหนือจิตใจ และขันติ คือ มีความอดทนอดกลั้นต่อภารกิจที่ตนต้องรับผิดชอบความทุกข์ยากลำบากทางกายและใจ และอดทนต่ออำนาจของอคติ คือ

ความลำเอียงต่าง ๆ ได้ **หลักการด้านการบริหารคน** ผู้ปกครองที่มีความรู้ความสามารถในด้านการบริหารจะต้องรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ จะต้องรู้จักหลักการด้านการบริหารคนที่อยู่ภายใต้การปกครองของตนเอง ด้วยการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกันด้วยการปฏิบัติทศพิธราชธรรมและประกอบราชสังคหะ ผู้ปกครองควรเริ่มต้นจากปฏิบัติธรรมบางส่วนในทศพิธราชธรรม ได้แก่ ทาน คือ การบำเพ็ญตนเป็นผู้ให้ หรือทำงานเพื่อให้ผู้ถูกปกครองได้ ปริจจาคะ คือ การเสียสละประโยชน์สุขส่วนตน เพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม ราชสังคหะ คือ หลักการสงเคราะห์ประชาชนของผู้ปกครองด้วย และ**หลักการด้านการบริหารงาน** ผู้ปกครองก็ต้องเลือกบริหารงานของตนด้วยวิธีการที่ถูกต้องชอบธรรม เพราะฉะนั้น ในการปกครองรูปแบบราชาธิปไตย พระมหากษัตริย์ หรือพระราชาในฐานะผู้ปกครองก็จะต้องมีหลักการด้านการบริหารงานตามหลักการบำเพ็ญจักรวรรดิวัตรและการละเว้นอคติ สำหรับการบำเพ็ญจักรวรรดิวัตรนั้นก็คือการปฏิบัติหน้าที่ของนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ ที่เรียกว่า จักรวรรดิวัตร (ธรรมเนียมหรือหน้าที่ประจำของจักรพรรดิ) 5 ประการ ได้แก่ 1) ธรรมาธิปไตย คือการยึดถือหลักการความถูกต้องหรือกฎกติกาต่าง ๆ ที่ชอบธรรมเป็นใหญ่ในการดำเนินงาน 2) ธรรมมิการักขา คือการรักษาคุ้มครองคนที่อยู่ภายใต้การปกครองของตนให้อยู่เย็นเป็นสุข มิให้ได้รับผลกระทบจากการทำงานของตนเอง 3) มา อธรรมการ คือการป้องกันมิให้การดำเนินงานของตนเกิดความผิดพลาดหรือผลเสียแก่บุคคลต่าง ๆ หรือการป้องกันมิให้บุคคลอื่นทำงานผิดพลาดและสร้างความเสียหายแก่สังคมด้วยเช่นกัน 4) ธนานุประทาน คือการแบ่งปันผลประโยชน์แก่บุคคลต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง และ 5) ปริปุจฉา คือการปรึกษาหาความรู้จากผู้ทรงคุณวุฒิหรือทรงคุณธรรม เพื่อตรวจสอบตนเองและดำเนินงานต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องชอบธรรม อคติ 4 คือความลำเอียง ได้แก่ (1) ฉันทาคติคือลำเอียงเพราะชอบ (2) โทสาคติคือลำเอียงเพราะชัง (3) โมหาคติคือลำเอียงเพราะหลง และ (4) ภยาคติ คือลำเอียงเพราะกลัว

3. การนำเสนอหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ผ่านรูปแบบที่เรียกว่า APPE Model ประกอบด้วย A = Administration คือการบริหารงาน (หลักสัปปุริสธรรม 7, อปริหานิยธรรม 7, ธรรมาภิบาล), P = Performance คือ การปฏิบัติงาน (หลักอิทธิบาท 4, สังคหวัตถุ 4, อคติ 4, อกุศลธรรมบถ 10, อปริหานิยธรรม 7, ศีล 5) P= Participation คือ การมีส่วนร่วม (หลักอกุศลกรรม 10, อปริหานิยธรรม 7, สังคหวัตถุ 4, สาราณียธรรม 7, พรหมวิหาร 4) และ E = Equality คือ ความเสมอภาค (หลักธรรมาธิปไตย, อปริหานิยธรรม 7 (ในส่วนของข้อ 5 และ 7), หลักสังคหวัตถุ)

คำสำคัญ : การปกครอง, พระไตรปิฎก, หลักธรรม

Abstract

Dissertation Topic	:	**The Governing Principles Appearing in Tipitaka**
Student's Name	:	**Wattana Panyayuttasak**
Degree Sought	:	**Doctor of Political Science**
Anno Domini	:	**2024**
Advisor	:	**Assoc. Prof. Dr. Kantaphon Nuthongkaew**
Co – Advisor	:	**Phrakhruwinaithornathit Suvaddho (Sookpanich), Dr.**

The objectives of this research were as follows: 1) to analyze concepts General theory about government 2) to analyze the principles of government appearing in the Tipitaka and 3) to create knowledge about the principles of government appearing in the Tipitaka. This research is qualitative research by collecting document data. In-depth interviews with 25 persons and a group discussion stage from 10 experts. Research tools include interviews and data analysis using descriptive methods.

The findings were as follows :

1. Concepts, general theories about government In Buddhism, the principles of Buddhism that appear in the Tipitaka are used in governance. Rulers must apply moral and ethical principles in governing. In particular, rulers who rule in the monarchical form appear a lot in the Tipitaka and are used in governance. For example, the king or king who is the ruler is close to Buddhism. As a Buddhist community who supports and nurtures Buddhism in various aspects, including the four factors and the propagation of Dhamma teachings, there are therefore many dharmas that the Lord Buddha taught to the rulers who were kings or those kings.

2. Principles of government appearing in the Tipitaka Applying the principles of Dhamma to the principles of governance to become administrative principles consists of the principles of self-management. The first important principle is to have the ability to manage yourself. If you do not have the ability to manage yourself It is difficult to manage any other person or organization to be successful. Therefore, the ten virtues of charity, precepts, charity, honesty, gentleness, perseverance, non-anger, non-violence, patience, and non-discrimination should be applied to govern the body and speech. Parents must manage themselves to be virtuous. That is, knowing how to control one's physical and verbal behavior to be honest, Avihingsa, which means not harming other people, and Avirodhana, which means not behaving in a way that deviates from the Dhamma. In terms of the mind, parents must manage themselves to be virtuous. is to have an honest and sincere mind and does not deceive

people; madhava is to have a gentle mind which will show that one is good-natured and not arrogant; tapa is to not allow lust to take over the mind; akkodha is to not allow anger to dominate. Mind and patience, which is having patience and forbearance in the task of being responsible for physical and mental hardships. and be able to endure the power of bias, that is, various biases, principles of people management Parents who have knowledge and ability in management must know how to use available resources. Must know the principles of managing people under one's rule. By building good relationships with each other by practicing the Dassabhidhara Dhamma and practicing the Rajsangaha. Parents should start by practicing some of the Dharma in the Dotsabidhara Dhamma, namely giving, which is the practice of giving. or working in order to provide for those being ruled. Pariccaka is the act of sacrificing one's own welfare. For the benefit of the general welfare, the Rajsangaha is the principle of helping the people of the ruler as well. and management principles The ruler must choose to administer his affairs in a correct and righteous way. Therefore, in the monarchy form of government king Or the king as the ruler must have principles of administration according to the principles of Buddhism, namely Practicing royal observance and refraining from prejudice As for the practice of Chakkrawatwat, it is the performance of the duties of the great ruler, called Chakkrawatwat. (Customs or regular duties of the emperor) 5 things: 1) Dhammathipatai, which is the adherence to principles of correctness or various rules that are righteous as the main thing in operations. 2) Dhammikarakkha. is to protect the people under one's rule to be peaceful and happy and not be affected by one's own work; 3) Ma Adhamkarn is to prevent one's operations from making mistakes or having negative consequences. to various individuals or to prevent other people from making mistakes and causing damage to society as well. 4) Thananupada is sharing benefits among various people thoroughly and 5) Paripuccha is consulting and seeking advice. Know from someone who is qualified or moral. In order to examine oneself and carry out various tasks correctly and righteously, 4 biases are biases, namely (1) Chantakati is biased because of like, (2) Dosakati is biased because of hate, (3) Mohakati is biased because of delusion, and (4) Bhayakati is. biased because of fear

3. Presentation of principles of government as appeared in the Tipitaka. Through a model called APPE Model consisting of A = Administration (Sappurisadhamma 7, Aparihaniyadhamma 7, Good Governance), P = Performance (Iddhipada 4, Sangha Vatthu 4, Bias 4, Akusala – Dhammapada 10, Aparihaniyadhamma 7, Precepts 5) P= Participation (Akusa lakarma 10, Aparihaniyadhamma 7, Sangahavatthu 4, Saraniyadhamma 7, Brahmavihara 4) and E = Equality (Dharmadhipaya, Aparihaniyadhamma 7 (in part 5 and 7), Sanghaha Vatthu)

Keywords : governance, Tipitaka, Dhamma principles

กิตติกรรมประกาศ

ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จเรียบร้อยลงได้ด้วยความช่วยเหลือจากผู้มีพระคุณหลายฝ่าย ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้ง และขอกราบขอบพระคุณผู้ประสิทธิประสาทวิชาทุกท่าน ที่มีความเมตตากรุณาให้ความรู้ ความเข้าใจตลอดจนคำแนะนำและให้คำปรึกษาต่าง ๆ ด้วยดีตลอดมา

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ในการวิจัย และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม พระครูวินัยธรอธิษฐ์ สุวฑฺโฒ, ดร. ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำในการทำดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ อีกทั้งยังได้สละเวลาในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเมตตาแก่ผู้วิจัยตลอดมา

ขอขอบคุณคณะผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้อนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย ให้สัมภาษณ์และเสวนากลุ่ม ซึ่งได้ให้คำแนะนำอย่างดียิ่งในการจัดทำเครื่องมือวิจัย และขอขอบคุณคณาจารย์หลักสูตรรัฐศาสตร์ เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช ทุกท่านที่ได้ให้คำแนะนำพร้อมทั้งอำนวยความสะดวกในการค้นคว้าหาข้อมูล ตลอดจนถึงนักศึกษาร่วมรุ่นปริญญาเอกสาขาวิชารัฐศาสตร์ทุกท่านที่คอยให้กำลังใจและให้คำปรึกษาต่าง ๆ ในการทำวิจัยอย่างสม่ำเสมอ

ขอกราบขอบพระคุณพระเถรานุเถระทุก ๆ ท่าน และผู้เข้าให้คำสัมภาษณ์อันเป็นประโยชน์ รวมถึงผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านที่เสียสละเวลาอันมีค่าเข้าร่วมเสวนากลุ่มที่ได้ให้ข้อมูลและความคิดเห็นและอำนวยความสะดวกด้วยดีในการดำเนินการขั้นตอนการเก็บข้อมูล พร้อมทั้งถวายคำแนะนำต่าง ๆ ให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย อันเป็นประโยชน์ในการจัดทำดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้

คุณความดีและประโยชน์ที่ได้รับจากดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศให้แด่บุพพการีที่ให้กำเนิด และผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่าน อนึ่งงานวิจัยฉบับนี้ หากมีความผิดพลาด บกพร่องที่พึงจะมีผู้วิจัยขอน้อมรับเพื่อดำเนินการแก้ไขปรับปรุงในโอกาสต่อไป

วัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี อักษรไทย ฉบับมหาจุฬาเตปิกำ 2500 และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 โดยเรียงตามลำดับคัมภีร์ ดังนี้

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค		(ไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกฺวคฺค		(ไทย)
ที.มหาวคฺโค	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค		(ไทย)
สำ.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค		(ไทย)
องฺ.เอก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกนิปาต		(ไทย)
องฺ.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิปาต		(ไทย)
องฺ.จตุกฺกนิปาโต.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิปาต		(ไทย)
องฺ.สตฺตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิปาต		(ไทย)
ขุ.ชาตกำ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาตก	จตฺตาลีสนิปาตชาตกัง	(ไทย)
ขุ.ชา.อสีติ	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาตก	อสีตินิปาต	(ไทย)
ขุ.ชา.สตฺตก	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาตก	สัตตกานิปาต	(ไทย)
ขุ.ขุทฺทกปาฐ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ		(ไทย)

คำชี้แจงในการใช้หมายเลขในคัมภีร์พระไตรปิฎก

การใช้หมายเลขอักษรย่อในคัมภีร์ในพระไตรปิฎก จะแจ้ง เล่ม /ข้อ/หน้า เช่น ที.สี. (บาลี) 9/276/97 หมายถึง ทีฆนิกาย ลีลกฺขนฺธวคฺคปาลิ ภาษาบาลี เล่ม 9 ข้อ 276 หน้า 97 ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	**จ**
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	**ช**
กิตติกรรมประกาศ	**ฌ**
สารบัญ	**ญ**
สารบัญแผนภูมิ	**ฐ**
บทที่ 1 บทนำ	**1**
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามในการวิจัย	2
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.4 ขอบเขตในการวิจัย	3
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย	9
1.9 นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย	10
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครอง	**11**
2.1 ความหมายของการปกครอง	11
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการปกครอง	12
2.3 ลักษณะสำคัญของการปกครอง	14
2.4 ทฤษฎีการปกครอง	15
2.5 รูปแบบการปกครอง	19
2.6 องค์ประกอบการปกครอง	26
บทที่ 3 หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก	**31**
3.1 หลักการสำหรับการปกครองของรัฐ	31
3.2 หลักการสำหรับการปกครองแบบราชาธิปไตย	32
3.3 หลักการสำหรับการปกครองแบบสามัคคี	41
3.4 หลักการบริหารและการปกครองพระพุทธศาสนา	45
3.5 หลักธรรมทางการปกครอง	47
บทที่ 4 วิเคราะห์หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก	**59**
4.1 วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี ทั่วไปเกี่ยวกับหลักการปกครอง	59

4.2 วิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก..... 61
4.3 วิเคราะห์ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ..... 64
4.4 การเสวนากลุ่ม..... 104
4.5 สรุปผลหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก..... 109
4.6 องค์ความรู้จากการวิจัย..... 112

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอ..... 115
5.1 สรุปผลการวิจัย..... 115
5.2 อภิปรายผล..... 119
5.3 ข้อเสนอแนะ..... 122

บรรณานุกรม..... 123

บุคลานุกรม..... 127

ภาคผนวก..... 131
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ..... 132
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ..... 134
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิ สัมภาษณ์..... 140
ภาคผนวก ง ภาพถ่ายดำเนินกิจกรรมงานวิจัยดุษฎีนิพนธ์..... 176
ภาคผนวก จ หนังสือรับรองจริยธรรม..... 180
ภาคผนวก ฉ แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย..... 182

ประวัติผู้วิจัย..... 186

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1.1	แสดงขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย.....	6
1.2	แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	9
2.1	แสดงแนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง.....	30
3.1	แสดงหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก.....	58
4.1	แสดงวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง.....	60
4.2	แสดงวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก.....	63
4.3	แสดงหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก.....	109
4.4	แสดงโมเดลองค์ความรู้จากการวิจัย.....	112

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นการย้อนกลับไปศึกษารูปแบบและหลักการของการปกครองของสังคมในอดีต โดยการศึกษาค้นคว้าจากหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เป็นที่ทราบกันดีว่านอกจากพระไตรปิฎกจะบันทึกหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ของพระพุทธองค์ไว้แล้ว ยังได้บันทึกเรื่องราวความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ดินแดนถิ่นต้นกำเนิดพระพุทธศาสนาไว้ด้วย นั่นก็คือดินแดนที่เรียกกันว่า “ชมพูทวีป” ซึ่งเป็นดินแดน (นำโชค อุ่นเวียง, 2563, หน้า 1 – 2) ที่มีอาณาเขตกว้างขวางในปัจจุบันเป็นที่ตั้งของประเทศ 4 ประเทศด้วยกันคือ อินเดีย เนปาล ปากีสถาน และบังคลาเทศ นอกจากนี้สังคมชมพูทวีปยังเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทั้งด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา และความเชื่อ อีกทั้งสภาพการณ์ทางด้านการเมืองการปกครองก็มีความหลากหลายเช่นเดียวกันเนื่องจากชมพูทวีปได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็นแคว้นต่าง ๆ หลายแคว้นด้วยกัน (อวยพรชัย สิทธิวงศ์, 2555, หน้า 1) ในปัจจุบันนี้คำว่า “แคว้น” หมายถึง “รัฐ” หรือ “ประเทศ” และในแต่ละแคว้นหรือรัฐนั้นก็จะมีรูปแบบของการปกครองที่เป็นกลไกสำคัญในการปกครองบ้านเมืองเป็นของตนเองเพื่อให้มีความสงบสุข เป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งอาจจะมีที่เหมือนกันและแตกต่างกันไปในแต่ละแคว้น ซึ่งนักวิชาการสมัยใหม่มีความเห็นต่างกันในเรื่องรูปแบบนี้

ในสังคมโบราณอย่างชมพูทวีปเมื่อกว่า 2500 ปีล่วงมาแล้วนั้น การที่แต่ละแคว้นหรือรัฐควรจะมีรูปแบบของการปกครองแคว้นหรือรัฐของตนด้วยรูปแบบใดนั้น สังคมให้ความสำคัญน้อยกว่าเรื่องของตัวบุคคลที่มีบทบาทในทางการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นนำหรือชนชั้นผู้ปกครองอย่างเช่นพระราชาหรือพระมหากษัตริย์ เนื่องจากผู้ปกครองมีบทบาทอย่างยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนทุกชนชั้นวรรณะในสังคมหรือในแคว้นนั้น ๆ ซึ่งต้องอยู่ภายใต้การปกครองของตนเอง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางหลักการเมืองการปกครองเอาไว้แก่เจ้าลิจฉวี ซึ่งได้ปกครองแบบสามัคคีธรรมหรือสมาพันธรัฐ ซึ่งถือว่ามีการปกครองที่ถือค่อนข้างที่จะเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดในยุคนั้น หลักธรรมการปกครองซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้มีชื่อว่า “อปริหานิยธรรม” แปลว่า ข้อปฏิบัติไม่เป็นที่ตั้งของความเสื่อม หรือข้อที่ประพฤติปฏิบัติ แล้วจะไม่นำไปสู่ความเสื่อมเรียกอย่างง่ายว่าปฏิบัติแล้วจะสามารถรักษาความเจริญรุ่งเรืองเอาไว้ได้นั่นเอง ซึ่งมีทั้งหมด 7 ประการ ได้แก่ 1) มีการประชุมกันเสมอ และพร้อมเพรียง 2) การประชุมเป็นไปโดยสามัคคี เข้าประชุมพร้อมกัน เลิกประชุมพร้อมกัน ปฏิบัติกรณียะที่ควรทำโดยพร้อมกัน 3) ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ควรบัญญัติ ไม่ทำลายข้อบัญญัติที่เหมาะสม ยึดถือปฏิบัติ ตามบัญญัติที่รับรองอยู่ 4) สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ผู้เก่าแก่ของบ้านเมืองและเชื่อฟังปฏิบัติตาม 5) ไม่ทำการข่มขืนน้ำใจ กุลสตรีโดยพลการ เชิดชูเกียรติศักดิ์ศรีของกุลสตรีให้สูงเด่น 6) สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ปูชนียสถานทั้งภายในและภายนอกเมือง ไม่ทำลายการบริจาคบำรุงที่เป็นมาโดยธรรมแต่โบราณ 7) ถวายการคุ้มครองป้องกันด้วยดี ในพระอรหันต์ของชาวเมือง

พร้อมด้วยใจ ปรารถนาว่าท่านที่ยังไม่ได้มา ขอได้โปรดมาเมืองข้าพเจ้าเถิด ส่วนท่านที่มาแล้วขอให้ท่านอยู่เป็นผาสุกในเมืองนี้เถิด (สามารถ มังสัง, 2564, หน้า 1)

ด้วยเหตุดังกล่าว พระพุทธองค์ในฐานะที่ทรงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมก็ทรงปรารถนาให้สังคมที่พระองค์ทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่นั้น มีความสงบสุขเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่นเดียวกับบุคคลอื่นโดยทั่วไป แต่ว่าพระองค์ทรงแตกต่างจากบุคคลอื่นโดยทั่วไป ตรงที่ทรงเป็นพระศาสดาผู้ให้กำเนิดพระพุทธศาสนา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือทรงเป็นนักบวชหรือสมณะ ที่มีผู้คนมากมายในสังคมชมพูทวีปทุกชนชั้นวรรณะให้ความเคารพศรัทธา โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นนำทางด้านการเมืองการปกครอง จึงทรงแสดงหลักการของการปกครองไว้ เพื่อให้บุคคลต่าง ๆ ที่มีบทบาทสำคัญในทางการเมืองการปกครองได้นำไปประพฤติปฏิบัติ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขแก่บุคคลผู้นำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อความสงบสุขเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ด้วย เพราะฉะนั้นหลักการของการปกครองต่าง ๆ ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้นั้นมีหลักการอะไรบ้าง ช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้บุคคลผู้อยู่ภายใต้รูปแบบของการปกครองต่าง ๆ ในทางการเมืองการปกครองได้ดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายที่ถูกต้องดีงามตามหลักธรรมคำสอนของพระองค์มากยิ่งขึ้น

จากรูปแบบของการปกครองที่แคว้นหรือรัฐต่าง ๆ ในชมพูทวีปใช้อยู่นั้น ต่างก็เป็นรูปแบบที่มีอยู่แต่เดิมก่อนที่พระพุทธองค์จะตรัสรู้ เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้วเผยแผ่หลักธรรมคำสอนออกไปได้อย่างกว้างขวางเนื่องจากมีผู้คนศรัทธายอมรับนำหลักธรรมคำสอน ไปประพฤติปฏิบัติเป็นจำนวนมาก คนบางส่วนก็ขอออกบวชเป็นภิกษุติดตามพระพุทธองค์ไปด้วย จากจำนวนน้อยก็ค่อย ๆ เพิ่มจำนวนมากขึ้นตามลำดับเมื่อเกิดกรณีภิกษุบางรูปมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณะ หรือกับความเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าพระองค์ จึงเริ่มทรงบัญญัติกำหนดกฎเกณฑ์หรือระเบียบแบบแผนข้อปฏิบัติต่าง ๆ ออกมากฎเกณฑ์หรือระเบียบที่พระองค์ทรงบัญญัติขึ้นนั้นจึงเรียกว่า “วินัย” ซึ่งเป็นเครื่องมือสร้างความสงบสุขความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นแก่สาวกของพระองค์และการปกครองสาวกของพระพุทธองค์ก็ค่อย ๆ พัฒนาปรับปรุงมาตามลำดับจากต้นพุทธกาลซึ่งพระองค์ทรงเป็นศูนย์กลางของการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของเหล่าสาวกภายหลังพระองค์ก็ทรงมอบอำนาจการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ นั้นให้แก่เหล่าสาวกที่เรียกว่า “สงฆ์” มากขึ้นเรื่อยมาจนพระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานและในที่สุดก็มาเป็นรูปแบบการปกครองเฉพาะ ที่ใช้กันในหมู่ภิกษุผู้เป็นสาวกของพระพุทธองค์จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นรูปแบบที่มักกล่าวอ้างกันว่าเป็นรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่เก่าแก่ เพราะฉะนั้นรูปแบบของการปกครองดังกล่าวจะเป็นรูปแบบใด และมีหลักการอะไรบ้างที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้เพื่อให้นำมาใช้ในการปกครอง ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาวิจัยฉบับนี้โดยการวิเคราะห์จากการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

1.2 คำถามของการวิจัย

1.2.1 แนวคิดทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง เป็นอย่างไร

1.2.2 หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นอย่างไรบ้าง

1.2.3 องค์ความรู้เกี่ยวกับการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง

1.3.2 เพื่อวิเคราะห์หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

1.3.3 เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับเนื้อหาที่เราจะศึกษาหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครอง โดยจะศึกษาวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

1.4.2 ขอบเขตด้านเอกสาร

การวิจัยนี้ได้ศึกษาเนื้อหาจากความเป็นจริงพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พร้อมทั้งค้นคว้าเอกสารงานวิชาการวารสาร เว็บไซด์ วิทยานิพนธ์ บทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ ที่เป็นหลักฐานทางวิชาการเพื่อเป็นการยืนยันองค์ความรู้ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

1.4.3 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบเจาะจงและจัดเวทีเสวนากลุ่ม (Focus Group) จากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นการวิจัย หรือเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสัมภาษณ์ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยใช้การกำหนดเกณฑ์ (Criterion) จำนวน 25 รูป/คน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

1.1 กลุ่มนักการเมือง จำนวน 3 คน

1.2 กลุ่มนักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ จำนวน 8 คน

1.3 กลุ่มผู้นำด้านการปกครอง จำนวน 5 คน

1.4 กลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 9 รูป/คน

2. การจัดเวทีเสวนากลุ่ม (Focus Group) จากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูป/คน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

2.1 กลุ่มนักการเมือง จำนวน 1 คน

2.2 กลุ่มนักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ จำนวน 5 คน

2.3 กลุ่มผู้นำด้านการปกครองท้องที่ จำนวน 2 คน

2.4 กลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูป/คน

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย (Research methodology)

การวิจัยเรื่อง“หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนโดยรวบรวมข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Investigation) ทำการศึกษาแนวคิดหลักการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ทั้งเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฆราวาส และเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) พระไตรปิฎก วิทยานิพนธ์ และหนังสือเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูลจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทางวิชาการที่เป็นผลงานของท่านผู้รู้ทางด้านพระพุทธศาสนาอันเป็นที่ยอมรับของนักวิชาการทั่วไป เอกสารข้อมูลทุติยภูมิ คือ จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างเครื่องมือสัมภาษณ์และทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หลังจากนั้นนำผลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพไปทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และนำผลที่ได้ไปทำการวิจัยเชิงปริมาณโดยการสร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ต่อไป

1.5.1 การศึกษาเอกสาร

ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งมีวิธีการดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. สำรวจข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย ดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ ตำรา หนังสือ บทความ งานเขียนจากหอสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและจากหอสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ รวมถึงสื่อสารสนเทศ โดยเน้นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

2. นำข้อมูลที่ได้มาจัดแบ่งประเภท วิเคราะห์ สังเคราะห์ อธิบายความ ตีความ แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

3. ขอคำแนะนำจากคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับหัวข้อที่ทำการวิจัย จากนั้นนำมาสังเคราะห์เชิงพรรณา

1.5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างซึ่งมีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

1.5.3 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและรวบรวมข้อมูลเพื่อสร้างเป็นกรอบของแบบสัมภาษณ์

2. สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุม หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

3. นำแบบสัมภาษณ์เสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจ เพื่อให้ข้อเสนอแนะแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

4. นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เรียนเชิญ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ มีประสบการณ์เกี่ยวกับงานวิจัย จำนวน 5 รูป/คน ตรวจสอบความครอบคลุมตามขอบข่ายของเนื้อหา และวัตถุประสงค์

5. นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมาปรับปรุงแก้ไข พร้อมด้วยแนบงานวิจัยในบทที่ 1–3 เข้าสู่กระบวนการสอบ 3 บท และจากนั้นขอรับพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

1.5.4 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview)

การเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้มีหนังสือขออนุญาตในการเก็บข้อมูลและการสัมภาษณ์จากทางบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโศกราช เพื่อติดต่อขออนุญาตเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ ตามวันและเวลา ที่ผู้ถูกสัมภาษณ์สะดวกให้การมภาษณ์

1.5.5 การเสวนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

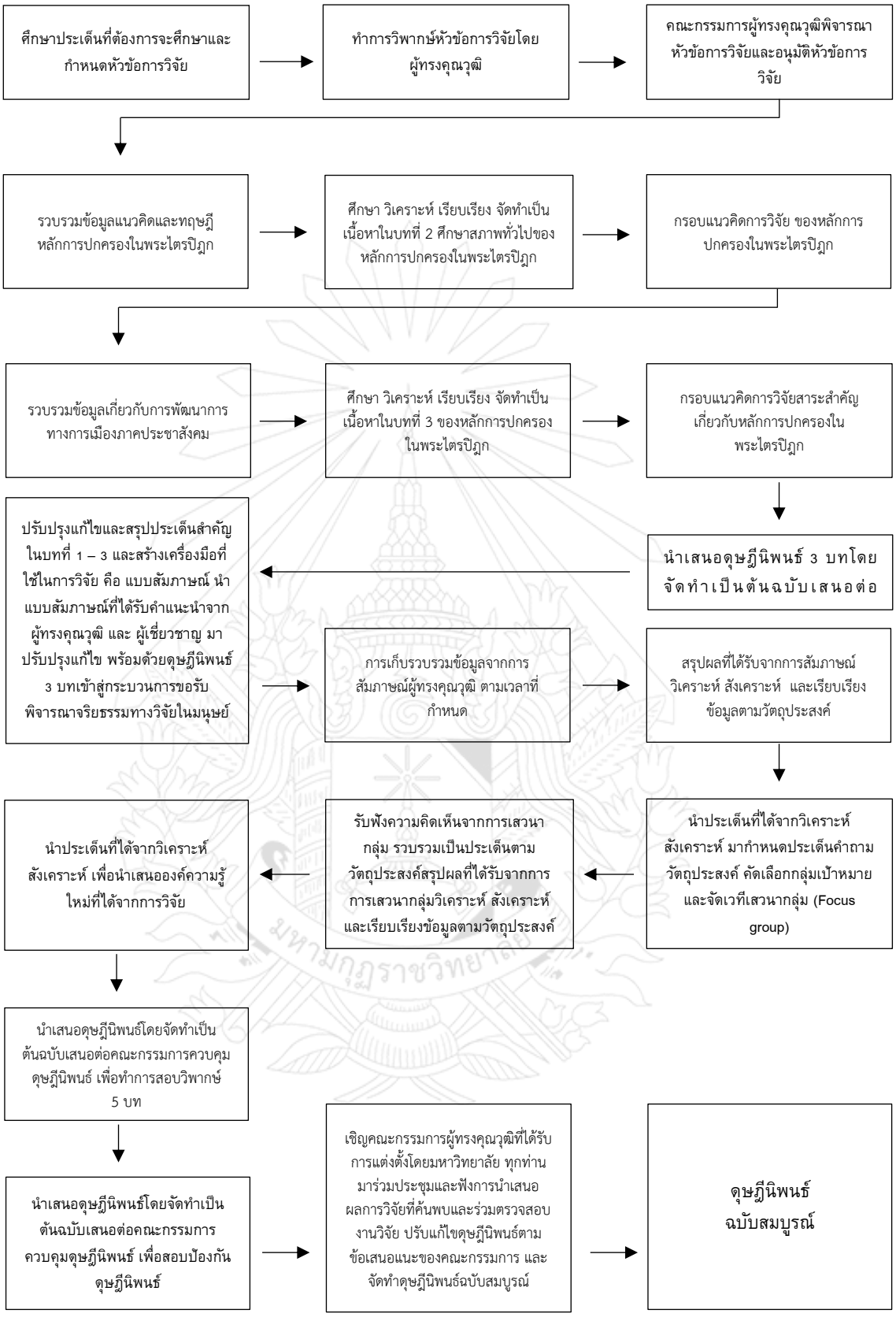
การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ประกอบด้วย ลักษณะสัมภาษณ์ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยกำหนดประเด็นตามวัตถุประสงค์ หลังจากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลบทสัมภาษณ์มาเขียนเพื่อเตรียมวิเคราะห์ข้อมูล

1.5.6 การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยนำเสนอผลงานการวิจัยตามลำดับขั้นตอนด้วยวิธีการบรรยายในรูปแบบเชิงคุณภาพตามวัตถุประสงค์และเนื้อหา หลังจากนั้นก็ดำเนินการเรียบเรียงและนำเสนอการบูรณาการองค์ความรู้เกี่ยวกับ“หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” ในรูปของดุษฎีนิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

1.5.7 การตรวจสอบข้อมูลจากคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

เมื่อผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้เสร็จสิ้นจำนวน 5 บทแล้ว เสนอแก่กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ เพื่อให้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ความน่าเชื่อถือของข้อมูล เมื่อคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์มีความเห็นอย่างไรกับข้อมูล ผู้วิจัยจะปฏิบัติตามคำแนะนำของคณะกรรมการและดำเนินการในขั้นตอนของการวิจัยต่อไปผู้วิจัยได้สรุปเป็นแผนภูมิ “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” โดยมีรายละเอียดและขั้นตอนกรอบแนวคิดของกระบวนการวิจัยประกอบด้วยขั้นตอนสามารถสรุปได้ตามแผนภูมิที่ 1.1 ดังนี้

แผนภูมิที่ 1.1 แผนภูมิสรุปขั้นตอนในการวิจัย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ได้ทราบแนวคิดทฤษฎีและหลักการปกครองทางรัฐศาสตร์

1.6.2 เพื่อจะได้ทราบหลักการปกครองในพระไตรปิฎก

1.6.3 สามารถนำหลักการปกครองในพระไตรปิฎกมาบูรณาการในการปกครองสมัยใหม่ได้

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม (ยศขุน) (2562, หน้า 38 - 42) ได้กล่าวถึงลักษณะทางการปกครองในสมัยพุทธกาลไว้ใน “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก” ว่ามี 2 รูปแบบ คือ แบบราชาธิปไตย พระมหากษัตริย์หรือพระราชามีอำนาจสมบูรณ์ในการปกครองกับแบบสามัคคีธรรม เป็นการปกครองแบบไม่มีกษัตริย์เป็นประมุขทรงอำนาจเด็ดขาด มีแต่ผู้ได้รับเลือกให้ทำหน้าที่ เป็นประมุขแห่งรัฐแล้วบริหารงานโดยการปรึกษาหารือกับสภา ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกแห่งเจ้าวงศ์ต่าง ๆ ซึ่งรวมกันเข้าเป็นคณะผู้ครองแคว้น ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นระบบประชาธิปไตยสมัยโบราณ

นรี ภวกานตานันท์ (2562, หน้า 30-31) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเมืองการปกครองในแนวพุทธศาสนา : ศึกษาจากนักคิดและพระไตรปิฎก” ได้กล่าวถึงรูปแบบการปกครองในพุทธกาลว่ามี 2 ระบบ ได้แก่ 1) ราชาธิปไตย หรือสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งสิทธิ์ขาดอำนาจปกครองขึ้นอยู่กับผู้ปกครองรัฐแต่เพียงผู้เดียว 2) สมาพันธรัฐ คือหลาย ๆ รัฐมารวมกัน พระราชามิได้มีสิทธิ์ขาดแต่เพียงพระองค์เดียว บางทีเรียกระบบนี้ว่าสามัคคีธรรม สำหรับหลักในการปกครอง พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้การปกครองแบบสาธารณรัฐให้ใช้หลักอปริหานิยธรรม และสำหรับแบบราชาธิปไตย ให้ใช้หลักทศพิธราชธรรม จักกวัตติสูตร เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ

ไพรัตน์ พื้นชมภู (2565, หน้า 40 – 46) ได้ทำวิจัยเรื่อง “หลักรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก : การมีส่วนร่วมทางการเมือง” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก โดยเฉพาะพระสุตตันตปิฎกอยู่หลายแห่ง ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในแง่ของอำนาจ ตัวอย่างที่เด่นชัด คือ พระสงฆ์สาวกได้มีส่วนร่วมในอำนาจการปกครอง 2) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในแง่ของการจัดสรรปันส่วนทรัพยากรของรัฐ หรือสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคมในกูฏทันตสูตร ที่พลเมืองได้รับการจัดสรรทุนทรัพย์จากพระเจ้ามหาวิชิตราช 3) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในแง่ของนโยบายสาธารณะ ตัวอย่างที่เด่นชัด คือ มฆมาณพกับสหาย 4) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในแง่ของความขัดแย้ง และ 5) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในแง่ของการประนีประนอมผลประโยชน์ ตัวอย่างที่เด่นชัดคือการแย่งชิงทรัพยากรน้ำ ในแม่น้ำ โรหิณีของพระประยูรญาติและความขัดแย้งระหว่างภิกษุชาวโกสัมพี 2 รูป และ 6) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในแง่ที่เกี่ยวกับรัฐและการบริหารประเทศ ตัวอย่าง คือ การสรรหาผู้นำในอัคคัญญสูตร

นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง (2565, บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบของการปกครองในพระไตรปิฎก และเพื่อวิเคราะห์หลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบของการปกครองทางการเมือง มี 2 รูปแบบ ได้แก่ การปกครองแบบราชาธิปไตย ซึ่งผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดแต่

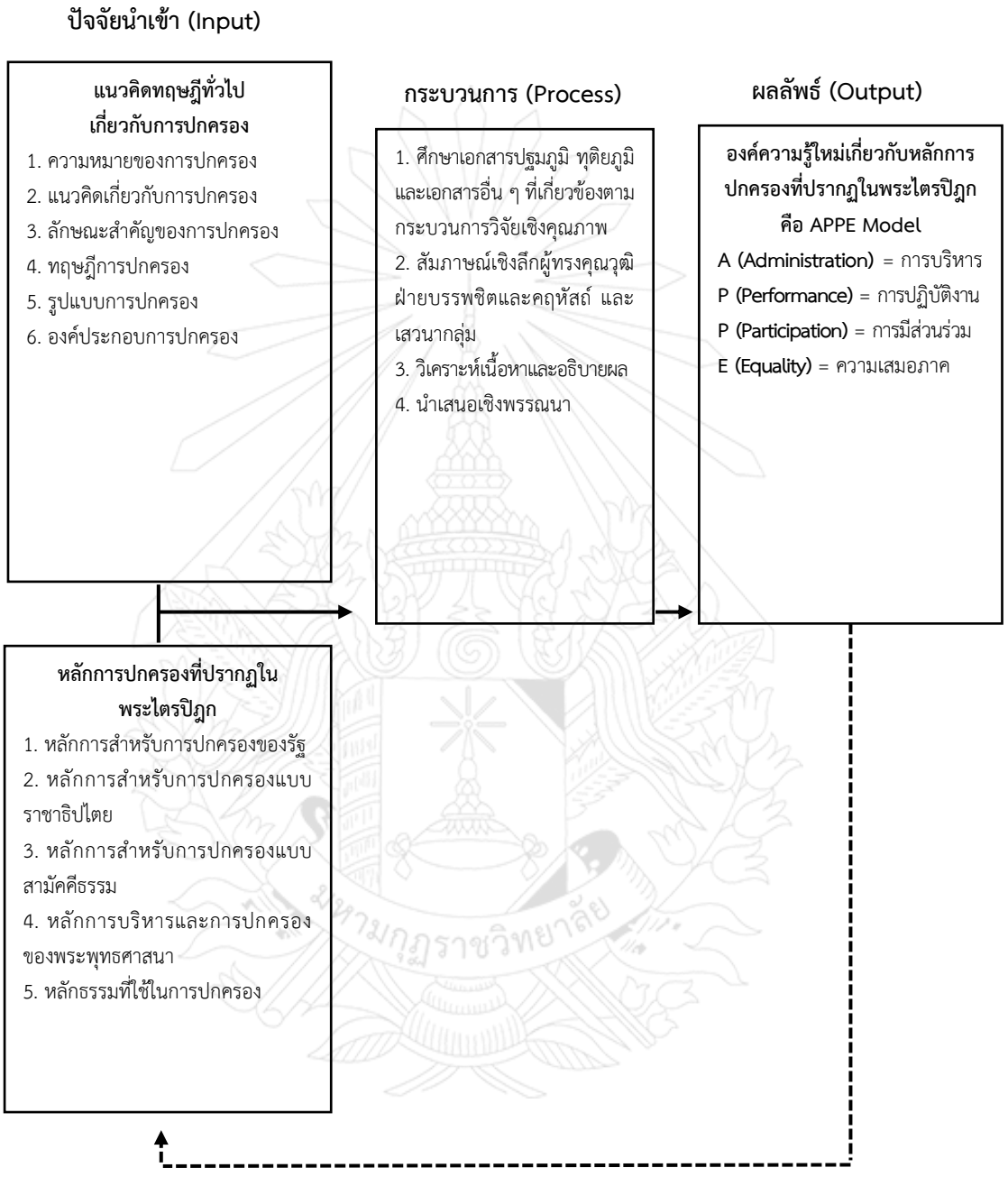
เพียงผู้เดียวในการปกครองรูปแบบนี้คือพระราชา และการปกครองแบบสามัคคีธรรม ซึ่งอำนาจอยู่ในมือของชนชั้นสูง และมีลักษณะใกล้เคียงกับรูปแบบการปกครองแบบอภิชนาธิปไตยในปรัชญากรีก ส่วนรูปแบบการปกครองในพระพุทธศาสนานั้นมีพัฒนาการโดยเริ่มต้นจากพระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์ในฐานะธรรมราชา จนกระทั่งพระพุทธองค์ได้ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการปกครอง จึงเป็นรูปแบบการปกครองเฉพาะตน 2) หลักการของการปกครองแบบราชาธิปไตย ได้แก่ หลักธรรมต่าง ๆ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสแสดงไว้จำนวนมากเพื่อเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งในการใช้อำนาจของผู้ปกครอง เนื่องจากผู้ปกครองแบบราชาธิปไตยมีอำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงผู้เดียว และหลักการของการปกครองแบบสามัคคีธรรมมีหลักการปกครองที่สำคัญ คือ อปริหานิยธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมเพื่อสร้างความสามัคคี และหลักธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครอง ส่วนหลักการของการปกครองของคณะสงฆ์นั้นมีพระธรรมวินัยเป็นหลักการปกครองสำคัญ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดีภายใต้กรอบแห่งพระธรรมวินัย

จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และ พระบุญเพ็ง ผิวผอง (2565, หน้า 15) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองตามหลักธรรมของพุทธศาสตร์” ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมปกครองตามแนวพุทธศาสตร์ที่สำคัญได้แก่ 1) หลักพรหมวิหารธรรม : หลักคุณธรรมที่ทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติตามเป็นผู้ประเสริฐคำว่า “พรหมวิหาร” กล่าวคือ ธรรมอันเป็นที่อยู่ของพรหม การยึดถือธรรมดังกล่าวจะทำให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข 2) หลักทศพิธราชธรรม 10 : จริยวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติเป็นหลักธรรมประจำพระองค์ 3) หลักสัปปุริสัทธรรม 7 : ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดีหรือคนที่แท้ ซึ่งมีคุณสมบัติของความเป็นคนที่สมบูรณ์ 4) หลักอปริหานิยธรรม 7 : ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อม เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม นำความสุขความเจริญมาสู่หมู่คณะฝ่ายเดียว เป็นหลักธรรมที่เน้นความรับผิดชอบต่อส่วนรวมก่อเกิดเป็นความสามัคคีของหมู่คณะ

งานวิจัยที่ได้ยกมาเกี่ยวข้องทั้งหมดล้วนเป็นงานวิจัยที่มีความสัมพันธ์กับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ทั้งนี้เป็นบทสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งการวิจัยในลักษณะดังกล่าวมีผู้ได้ทำการวิจัยไว้ แต่การวิจัยในลักษณะเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาค้นคว้าเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ต่อไป

1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” ผู้วิจัยได้สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัยดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1.2 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

1.9 นิยามศัพท์เฉพาะ

หลักการปกครอง หมายถึง การปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ได้แก่ หลักการปกครองสำหรับการปกครองของรัฐ หลักการสำหรับการปกครองแบบราชาธิปไตย หลักการสำหรับการปกครองแบบสามัคคีธรรม หลักการบริหารและการปกครองของพุทธศาสนา หลักธรรมที่ใช้ในการปกครอง เป็นต้น

หลักการสำหรับการปกครองแบบราชาธิปไตย หมายถึง การปกครองของพระมหากษัตริย์หรือพระราชาในฐานะผู้ปกครองแบบราชาธิปไตย ควรจะปกครองโดยการยึดหลักธรรม อันได้แก่ ราชธรรม 10 จักรวรรดิวัตร 5 ราชสังคหวัตถุ 4 และพึงเว้นอคติ

หลักการสำหรับการปกครองแบบสามัคคีธรรม หมายถึง การปกครองที่อำนาจสิทธิ์ขาดไม่ได้อยู่ที่คน ๆ เดียว แต่ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเมืองอยู่ที่กลุ่มชนชั้นสูงและสังคมผู้เป็นตัวแทน

หลักการบริหารและการปกครองของพระพุทธศาสนา หมายถึง การปกครองทางพระพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็นระยะต้น คือ พระพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงปกครองเอง ระยะกลาง คือ พระพุทธเจ้ามอบหมายอำนาจให้บุคคลเป็นผู้แทน และระยะปลาย คือ พระพุทธเจ้าทรงให้พระสงฆ์ปกครองกันเอง

การสร้างองค์ความรู้ หมายถึง การสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

บทที่ 2
แนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง

การวิจัยในบทที่ 2 นี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา “แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครอง” โดยได้ดำเนินการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปกครองจากหนังสือ เอกสาร ตำราและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำเสนอตามประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 ความหมายของการปกครอง
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการปกครอง
2.3 ลักษณะสำคัญของการปกครอง
2.4 ทฤษฎีการปกครอง
2.5 รูปแบบการปกครอง
2.6 องค์ประกอบการปกครอง

2.1 ความหมายของระบอบการปกครอง

พจนานุกรมศัพท์รัฐศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้นิยามความหมาย คำว่า “ระบอบ” หรือ“Regime”นี้ไว้ว่า “แบบอย่างการปกครองประเทศในรูปใดรูปหนึ่ง เช่น ระบอบราชาธิปไตย ระบอบคณาธิปไตยและระบอบประชาธิปไตย” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 224)

เดวิด อีสตัน (David Easton) (อ้างถึงใน ภู จอมยุทธ, 2543, สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2567, จาก https://www.baanjomyut.com/library_4/politics/01_1.html) ให้ความหมายไว้ว่า ระบอบการปกครองคือส่วนสำคัญที่สนับสนุนระบบการเมือง ดังที่เขาได้อธิบายไว้ว่า “ระบอบการปกครอง (The regime) คือส่วนหนึ่งของระบบการเมืองที่ช่วยเสริมความแข็งแกร่ง เพื่อรักษาระบบการทำงานไว้”

เจน อีริค แลน และซวอนเท โอ. เออสสัน (Jan - Erik lane & Svante O. Ersson) (1999, pp.62) ได้อธิบายไว้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับระบอบการปกครอง (A political regime) เป็นเรื่องยากที่จะระบุให้ชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม แต่ระบอบการปกครองก็เกี่ยวโยงถึงองค์ประกอบสำคัญของกฎหมายมหาชน (Public Law) ซึ่งรวบรวมกฎหมายพื้นฐานของรัฐที่ควบคุมองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐในด้านการใช้อำนาจในการปกครองและการบริหารและกำหนดแนวทาง การดำเนินกิจกรรมภายในองค์กรต่าง ๆ รวมถึงการสร้างกลไกสำหรับการแบ่งปันอำนาจ องค์กรดังกล่าวนั้น อาจจะถูกรวบรวมและกำหนดโครงสร้างไว้ในรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษร”

วิกิตำรา หนังสือเพื่อโลกเสรี (2564, สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2567, จาก https://th.wikibooks.org/wiki/ระบอบการปกครอง) อธิบายว่า ระบอบการปกครอง (Form of Government) หมายถึง ระเบียบในการปกครองสถาบันทางการเมือง ซึ่งรัฐบาลของรัฐได้จัดตั้งขึ้น เพื่อใช้อำนาจในการปกครองประเทศ

วิลเลี่ยม บลุมห์ (William Bluhm) (อ้างถึงใน ภู จอมยุทธ์, 2543, สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2567, จาก https://www.baanjomyut.com/library_4/politics/01_1.html) ให้ความหมายว่า

ระบอบการปกครอง คือ การเมืองเป็นกระบวนการทางสังคม ในรูปของกิจกรรมที่มีทั้งการแข่งขันและการร่วมมือ ในการใช้อำนาจ

วิทยากร เชียงกูล, (2559, หน้า 117) อธิบายความหมายของระบอบการปกครองไว้ว่า ในทางรัฐศาสตร์หรือวิชาการเมืองแล้ว ระบอบการปกครอง หมายถึง โครงสร้างทางการเมืองว่าใครมีอำนาจในการปกครองและตัดสินใจในเรื่องสาธารณะ

เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ (2558, หน้า 78) อธิบายว่า ระบอบการปกครอง (Political Regimes) มีความหมายกว้างขวางกว่าเรื่องการปกครอง (Government) ซึ่งเป็นการทำหน้าที่ของสถาบันหรือกลไกการปกครองเท่านั้น เนื่องจากระบอบการปกครองครอบคลุมถึงเรื่องโครงสร้างและกระบวนการทางการเมืองที่มีความสัมพันธ์โต้ตอบกับสังคมด้วย เพราะในทางรัฐศาสตร์ระบอบการปกครองเป็นระบบย่อยของสังคม

ธเนศวร์ เจริญเมือง (2550, หน้า 16) ได้กล่าวไว้ว่า ระบบการเมืองการปกครอง หมายถึง แบบแผนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ที่ก่อให้เกิดข้อตกลงใจรวมทั้งมีอำนาจบังคับสมาชิกในสังคมให้ต้องปฏิบัติในปัจจุบัน การเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับวิธีการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองการบริหารราชการแผ่นดิน และการใช้อำนาจที่ได้มาเพื่อสร้างความผาสุกให้แก่ประชาชน หรืออาจมีความหมายว่าเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคล/กลุ่มบุคคลเพื่อที่จะกำหนดแนวทางข้อบังคับหรือนโยบายให้คนในสังคมปฏิบัติตามและอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2554, หน้า 16) ได้กล่าวไว้ว่า การปกครอง หมายถึง การใช้อำนาจอธิปไตยตามกฎหมายในการบริหารและจัดการประเทศ การปกครองมีหลายรูปแบบ เช่น การปกครองแบบประชาธิปไตย และการปกครองแบบเผด็จการ นอกจากนี้การปกครองยังมีได้หลายระดับ เช่น การปกครองส่วนกลาง การปกครองส่วนภูมิภาค และการปกครองส่วนท้องถิ่น คำจำกัดความของการเมืองที่ชัดเจนและรัดกุมมากที่สุดเป็นเรื่องเกี่ยวกับรูปของรัฐและการจัดระเบียบความสัมพันธ์ภายในรัฐระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง

สรุปได้ว่า ความหมายของระบบการปกครอง ได้ว่า เป็นโครงสร้างทางการปกครองประเทศในรูปใดรูปหนึ่ง มีลักษณะรูปแบบ ที่แตกต่างกันไปที่ในแต่ละพื้นที่จะนำไปใช้ตามความเหมาะสม เนื่องจากมีทั้งกติกาที่กำหนดโครงสร้างการใช้อำนาจทางการเมืองและกฎระเบียบต่างๆ และการตัดสินใจในเรื่องสาธารณะที่ชัดเจนที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆทางการเมืองการปกครองเพื่อควบคุมประเทศหรือสังคมนั้นๆให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการปกครอง

การปกครอง คือ การใช้อำนาจอธิปไตยตามกฎหมายในการจัดการบริหารประเทศ ในส่วนของการปกครองท้องถิ่นนั้นเป็นเรื่องของการกระจายอำนาจ เพื่อเป็นการสนับสนุนทางการปกครองของรัฐ โดยมีหลักการและลักษณะว่าด้วยการปกครองท้องถิ่น มีสาระสำคัญดังนี้

ความหมายของการปกครองท้องถิ่น

แนวคิดในการปกครองท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนวัตถุประสงค์ทางการปกครองของรัฐในอันที่จะรักษาความมั่นคงและความผาสุกของประชาชน โดยยึดหลักการกระจาย อำนาจ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดย

ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง และมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการปกครองท้องถิ่น ไว้ดังนี้

อุทัย หิรัญโต (2523, หน้า 2) ให้คำนิยามว่า การปกครองท้องถิ่น คือ การปกครองที่รัฐบาลกลางมอบให้ประชาชนในท้องถิ่นใด ท้องถิ่นหนึ่งจัดการปกครองและดำเนินการบางอย่างโดยดำเนินการกันเอง เพื่อบำบัดความต้องการของตน การบริหารงานของท้องถิ่นมีการจัดเป็นองค์กร มีเจ้าหน้าที่ ซึ่งประชาชนเลือกตั้งขึ้นมาทั้งหมดหรือบางส่วน ทั้งนี้ความเป็นอิสระในการบริหารงาน แต่รัฐบาลต้องควบคุมด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม จะปราศจากการควบคุมของรัฐหาไม่ได้ เพราะการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสิ่งที่รัฐทำให้เกิดขึ้น

ประทาน คงฤทธิศึกษากร (2534, หน้า 11) ให้คำนิยามว่า การปกครองท้องถิ่นเป็นระบบการปกครองที่เป็นการสืบเนื่องมาจากการกระจายอำนาจทางการปกครองของรัฐ และโดยนัยนี้จะเกิดองค์การทำหน้าที่ปกครองท้องถิ่นโดยคนในท้องถิ่นนั้น ๆ องค์การนี้จัดตั้งและถูกควบคุมโดยรัฐบาล แต่ก็มีอำนาจในการกำหนดนโยบายและควบคุมให้มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายของตนเอง

ชูวงศ์ ฉายะบุตร (2539, หน้า 55) ได้สรุปความหมายและความสำคัญของการปกครองท้องถิ่นไว้ ดังนี้

1. การปกครองท้องถิ่น คือ รากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยเพราะการปกครองท้องถิ่น เปรียบเสมือนโรงเรียนฝึกสอนทางการเมืองการปกครองให้แก่ประชาชนเพื่อให้รู้สึกว่าตนมีส่วนสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาบ้านตนเองอันจะทำให้เกิดความรับผิดชอบและหวงแหนต่อทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นที่ตนอยู่อาศัย อันจะนำมาซึ่งความเข้าใจที่ลึกซึ้งและหวงแหนในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในที่สุด ซึ่งแนวคิดดังกล่าวคือให้ประชาชนในท้องถิ่นมีโอกาสเลือกตั้งฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ซึ่งจะเป็นการฝึกให้ประชาชนใช้ดุลยพินิจเลือกที่เหมาะสม เป็นตัวแทนในการบริหารจัดการพัฒนาตำบล สำหรับผู้ที่ได้รับเลือกตั้งก็จะได้ใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารงานท้องถิ่นภายใต้การตรวจสอบของผู้ที่มาใช้สิทธิเลือกตั้งซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับชาติต่อไป

2. การปกครองท้องถิ่นทำให้ประชาชนในท้องถิ่นรู้จักการปกครองตนเองและพึ่งพาตนเอง (Self-Government) มิใช่การปกครองอันเกิดจากคำสั่งเบื้องบน การปกครองตนเอง คือ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของท้องถิ่นตนเอง ผู้บริหารที่ได้รับเลือกจากประชาชนในท้องถิ่นจะต้องฟังเสียงประชาชนด้วยวิถีทางประชาธิปไตยต่าง ๆ เช่น เปิดโอกาสให้ประชาชนออกเสียงประชามติ (Referendum) ให้ประชาชนมีอำนาจถอดถอน (Recall) ซึ่งจะทำให้ประชาชนเกิดความสำนึกในความสำคัญของตนต่อท้องถิ่น ประชาชนจะมีส่วนร่วมรับรู้ถึงอุปสรรคปัญหาและช่วยแก้ปัญหาของท้องถิ่นของตน สำหรับการกระจายอำนาจต้องเป็นการกระจายไปสู่ระดับล่างสุดหรือถึงระดับของประชาชนที่แท้จริง คือ รากหญ้า (Grass roots) ซึ่งเป็นฐานเสริมสำคัญของการพัฒนาระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีองค์ประกอบสำคัญดังนี้

2.1 เป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลกลางในภารกิจที่ไม่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง หรือภารกิจอื่นใดที่รัฐบาลกลางต้องดำเนินการเอง เช่น การจัดการบริการสาธารณะ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การสังคมสงเคราะห์ การพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นภารกิจที่ท้องถิ่นทำได้ดีกล่าวรัฐบาลกลาง

2.2 องค์กรปกครองท้องถิ่นสามารถสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างรวดเร็ว ตรงเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากท้องถิ่นมีความแตกต่างกันไม่ว่าทางสภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากร ด้วยเหตุดังกล่าวความต้องการและปัญหาย่อมแตกต่างกันออกไป ทำให้การแก้ไขปัญหาทำได้ตรงความต้องการของประชาชน การบริหารงานจึงรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ไม่ต้องสิ้นเปลืองเวลาและค่าใช้จ่ายโดยไม่จำเป็น

2.3 องค์กรปกครองท้องถิ่นจะเป็นแหล่งสร้างผู้นำทางการเมืองและการบริหารประเทศในอนาคต ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมเรียนรู้ประสบการณ์ทางการเมือง การได้รับเลือกตั้ง การสนับสนุนประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ในต่ออนาคตทางการเมืองของตน และยังฝึกฝนทักษะทางการบริหารในท้องถิ่นอีกด้วย

2.4 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสอดคล้องกับแนวความคิดในการพัฒนาชนบทแบบพึ่งพาตนเอง การปกครองท้องถิ่นโดยยึดหลักการกระจายอำนาจ ทำให้เกิดการพัฒนาชนบทแบบพึ่งตนเอง ทั้งการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ความสำคัญของการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นแบ่งออกได้เป็นสองด้าน คือ ด้านการเมืองการปกครองและด้านการบริหาร กล่าวคือ ในด้านการเมืองการปกครองนั้นเป็นการปูพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและการเรียนรู้การปกครองตนเอง ส่วนด้านการบริหารนั้นเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลและประชาชนในท้องถิ่นได้หาทางตอบสนองแก้ปัญหาด้วยตนเอง ด้วยกลไกทางการบริหารต่าง ๆ ทั้งในแง่ของการบริหารงานบุคคล การงบประมาณและการจัดการ

สรุปได้ว่า การปกครองท้องถิ่นนั้น คือ รากฐานของระบอบประชาธิปไตยมีความใกล้ชิดกับประชาชนเป็นอย่างมาก เป็นการปกครองที่รัฐบาลกลางมอบให้ประชาชนในท้องถิ่นใด ท้องถิ่นหนึ่งจัดการปกครองและดำเนินการบางอย่าง โดยดำเนินการกันเอง เพื่อบำบัดความต้องการของตน การบริหารงานของท้องถิ่นมีการจัดเป็นองค์กรมีเจ้าหน้าที่ ซึ่งประชาชนเลือกตั้งขึ้นมาทั้งหมดหรือบางส่วน ทั้งนี้ความเป็นอิสระในการบริหารงาน แต่รัฐบาลต้องควบคุมด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม จะปราศจากการควบคุมของรัฐหาไม่ได้เพราะการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสิ่งที่รัฐทำให้เกิดขึ้น

2.3 ลักษณะสำคัญของการปกครอง

ชูวงศ์ ฉายะบุตร (2539, หน้า 26) ได้ให้ลักษณะสำคัญของของการปกครองไว้ดังนี้

1. เป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาล เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดว่าในการบริหารประเทศจะต้องอาศัยเงินงบประมาณเป็นหลัก หากเงินงบประมาณจำกัดภารกิจที่จะต้องบริการให้กับชุมชนต่าง ๆ อาจไม่เพียงพอ ดังนั้นหากจัดให้มีการปกครองท้องถิ่น หน่วยงานปกครองท้องถิ่นนั้น ๆ ก็สามารถมีรายได้มีเงินงบประมาณของตนเองเพียงพอที่ จะดำเนินการสร้างสรรค์ความเจริญให้กับท้องถิ่นได้ จึงเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลได้เป็นอย่างมาก การแบ่งเบานี้เป็นการแบ่งเบาทั้งในด้านการเงิน ตัวบุคคล ตลอดจนเวลาที่ใช้ในการดำเนินการเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง เนื่องจากประเทศมีขนาดกว้างใหญ่ความต้องการของประชาชนในท้องที่ย่อมแตกต่างกัน การรอรับการบริการจากรัฐบาลแต่อย่างเดียวอาจไม่ตรงตามความต้องการที่แท้จริงและล่าช้า หน่วยการปกครองท้องถิ่นที่มีประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้บริหารเท่านั้นจึงจะสามารถตอบสนองความต้องการนั้นได้

2. เพื่อความประหยัด โดยที่ท้องถิ่นแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนก็ต่างไปด้วย การจัดตั้งหน่วยการปกครองท้องถิ่นขึ้น จึงจำเป็นโดยใช้อำนาจการปกครองท้องถิ่นจัดเก็บภาษีอากร ซึ่งเป็นวิธีการหารายได้ให้กับท้องถิ่นเพื่อนำไปใช้ในการบริหารกิจการของท้องถิ่น ทำให้ประหยัดเงินงบประมาณของรัฐบาลที่จะต้องจ่ายให้กับท้องถิ่นทั่วประเทศเป็นอันมาก แม้จะมีการจัดสรรเงินงบประมาณจากรัฐบาลไปให้บ้างแต่ก็มีเงื่อนไขที่กำหนดไว้อย่างรอบคอบ

3. เพื่อให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นเป็นสถาบันที่ให้การศึกษาการปกครองระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชน จากการที่การปกครองท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง ไม่ว่าจะโดยการสมัครรับเลือกตั้ง เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเลือกการปฏิบัติหน้าที่ที่แตกต่างกันนี้มีส่วนในการส่งเสริมการเรียนรู้ถึงกระบวนการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระดับชาติได้เป็นอย่างดี

สรุปได้ว่า การปกครองนั้นสามารถแบ่งเบาภาระของรัฐบาลได้ เนื่องจากการจัดการปกครองจะแบ่งการปกครองออกเป็นส่วน ๆ โดยมีกำหนดหน้าที่ ขอบเขตตามระเบียบข้อบังคับ เมื่อมีการแบ่งการปกครองนั้นก่อให้เกิดความประหยัดเงินงบประมาณของรัฐบาลในการจัดเก็บภาษีอากร และที่สำคัญคือการปกครองนั้นทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเองอย่างแท้จริง

2.4 ทฤษฎีการปกครอง

ทฤษฎีการแบ่งแยกอำนาจการปกครองตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย การแบ่งแยกอำนาจเป็นหลักการทางเทคนิคทางรัฐธรรมนูญ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะหลีกเลี่ยงการผูกขาดอำนาจและเพื่อเป็นการรับประกันเสรีภาพดังปรากฏในมาตรา 16 ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองสากลลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ.1789 ความว่า “สังคมใดไม่มีการให้หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพหรือไม่มีการแบ่งแยกการใช้อำนาจอธิปไตยจะถือว่ามีรัฐธรรมนูญไม่ได้” (กองบรรณาธิการ สำนักกฎหมาย, 2554, หน้า 1) เทคนิคดังกล่าวมีวัตถุประสงค์แสดงความหมายหน้าที่ต่าง ๆ ของอำนาจทางการเมือง การกำหนดกรอบและการแบ่งอำนาจหน้าที่ระหว่างองค์กรรัฐที่แตกต่างกัน

วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ (2537, หน้า 568-582) อธิบายถึงรูปแบบของความแตกต่างดังกล่าวมาจากระบบของการแบ่งเกณฑ์ของระบบการเมือง ยิ่งไปกว่านั้นความไม่แน่นอนที่เพิ่มมากขึ้นและมากขึ้นของการแบ่งแยกอำนาจไม่ได้เป็นเพียงแต่รูปแบบอย่างหนึ่งที่ไม่มีเนื้อหาแต่ได้กลายเป็นพื้นฐานของความแตกต่างของอำนาจหน้าที่ในรัฐ

1. หลักพื้นฐานของทฤษฎีการแบ่งแยกอำนาจ

หลักการแบ่งแยกอำนาจสืบเนื่องมาจากแนวความคิดที่ไม่ต้องการให้อำนาจรวมอยู่ที่บุคคลคนเดียวหรือองค์กรเดียวกันผูกขาดอำนาจไว้โดยไม่มีองค์กรใดมาตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจก็อาจเกิดการใช้อำนาจตามอำเภอใจซึ่งจะทำให้ผู้อยู่ใต้ปกครองถูกกดขี่

ลอร์ด แอ็กตัน (อ้างถึงใน ลิขิต ธีรเวคิน, 2549, สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2567 จาก https://mgronline.com/daily/detail/9490000115969) ได้กล่าวไว้ว่า “อำนาจมีแนวโน้มให้เกิดการใช้ที่มิชอบและการมีอำนาจที่อิสระที่สุดนั้นย่อมจะเกิดการกระทำที่มิชอบอย่างแน่นอน” ดังนั้น หากมีการใช้อำนาจโดยมิชอบเกิดขึ้นแล้วในทางกลับกัน ก็จะส่งผลให้เสรีภาพของผู้อยู่ใต้การปกครองมิอาจบังเกิดขึ้นได้ และได้ปรากฏเป็นรูปธรรมโดยมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองในศตวรรษที่ 18

เพื่อเรียกร้องเกี่ยวกับการแบ่งแยกอำนาจโดยนักปราชญ์ชาวฝรั่งเศส คือ มองเตสกิเออร์ได้นำเสนอแนวคิดการแบ่งแยกการใช้อำนาจอธิปไตยออกเป็นสามอำนาจ คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ โดยทั้งสามอำนาจนี้สามารถคานและดุลอำนาจกันได้เพื่อยับยั้งการใช้อำนาจโดยมิชอบ

นอกจากนี้ **มองเตสกิเออร์** (อ้างถึงใน ต้นคิด, 2560, สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2560, จาก https://tonkit360.com/12290) ยังได้เสนอแนวคิดในการแยกบุคคลผู้ใช้อำนาจแต่ละอำนาจให้เป็นอิสระจากกัน แนวความคิดดังกล่าวปรากฏอยู่ในวรรณกรรมที่ชื่อว่า “L’Esprit des lois” แนวคิดของการวางรากฐานการแบ่งแยกอำนาจเกิดขึ้น จากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของระบบการเมืองของอังกฤษมีลักษณะเป็นเกาะ ดังนั้นจึงไม่ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายโรมันที่นิยมการเสริม และรวมอำนาจไว้ทั้งหมดที่อำนาจทางการเมือง รัฐที่มีการปกครองโดยกษัตริย์ก็มีองค์กรต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดความสมดุลต่อระบบการผูกขาดอำนาจ ประเทศอังกฤษก็เช่นเดียวกันเป็นรัฐที่ยอมรับการรับรองสิทธิมนุษยชนที่ต่อต้านอำนาจ “Bill of Rights” ใน ค.ศ.1689 ที่แสดงให้เห็นถึงการยอมรับทางเทคนิคของการแบ่งแยกหน้าที่ โดยให้รัฐสภาเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ออกกฎหมายโดยรับผิดชอบต่อพระมหากษัตริย์และต่อมุขมนตรีของกษัตริย์ สถานการณ์ดังกล่าวที่กระตุ้นให้ จอห์น ล็อค ต่อต้านแนวความคิดระบบการผูกขาดอำนาจในหนังสือที่ชื่อว่า “Second treaties of civil government” โดยกล่าวว่าอำนาจหน้าที่พื้นฐานประการแรกในการปกครองคือ อำนาจในการทำสงครามและสันติภาพ การทำความสัมพันธ์กับต่างประเทศ อำนาจสองประการหลังนั้นมักจะตกอยู่ที่บุคคลเพียงคนเดียว ดังนั้นอำนาจนิติบัญญัติจึงเป็นอำนาจที่แยกออกมา และเป็นอำนาจอยู่สูงกว่าอำนาจอื่น มองเตสกิเออร์ ได้รับแนวความคิดดังกล่าวและสร้างทฤษฎีการแบ่งแยกอำนาจขึ้นมาในฝรั่งเศส เพื่อเป็นการต่อต้านระบบการผูกขาดอำนาจอยู่ที่กษัตริย์เพียงผู้เดียว โดยได้วิเคราะห์ถึงอำนาจหน้าที่ของกฎหมายสภาพบังคับของสิทธิเสรีภาพในหนังสือเล่ม สองของเขาที่ให้ชื่อว่า “กฎหมายที่สร้างรูปแบบเสรีทางการเมืองในความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายและรัฐธรรมนูญ” ซึ่งมีผลต่อการวิเคราะห์ของเงื่อนไขที่เป็นประโยชน์ต่อการรับประกันเสรีภาพทางการเมืองของพลเมืองซึ่งในสมัยนั้นเสรีภาพเปรียบเสมือนเป็นการได้รับอภิสิทธิ์

นอกจากนี้ยังมีการวิพากษ์วิจารณ์สถาบันการปกครองฝรั่งเศสในสมัยนั้นอีกด้วย มองเตสกิเออร์มีวัตถุประสงค์ต่อต้านการปกครองแบบทรราชย์ การปกครองแบบกษัตริย์จะต้องมีการประนีประนอมกับแนวความคิดสิทธิเสรีภาพ ซึ่งหมายความว่าระบบการปกครองแบบกษัตริย์จะต้องเอื้ออำนวยต่อการรับรองสิทธิดังที่ได้กล่าวไว้ว่า เมื่ออำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารได้รวมกันอยู่ในบุคคลเดียวกันหรือในองค์กรเดียวกัน เสรีภาพจะไม่มีเลยเพราะเราอาจเกรงว่ากษัตริย์หรือคณะบุคคลอันเดียวกันนั้นจะออกกฎหมายแบบทรราชและใช้บังคับกฎหมายโดยวิธีของทรราชย์

อีกอย่างหนึ่ง กรณีจะไม่มีเสถียรภาพถ้าอำนาจในการตัดสินไม่แยกออกมาจากอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร ถ้าอำนาจนี้รวมกันเข้ากับอำนาจนิติบัญญัติ ชีวิตและเสรีภาพของผู้อยู่ในปกครองจะต้องเผชิญกับการควบคุมที่ลำเอียงเพราะผู้พิพากษาจะกลายเป็นผู้ออกกฎหมาย ถ้าอำนาจนี้รวมกันเข้ากับอำนาจนิติบัญญัติ รวมเข้ากับอำนาจบริหารผู้พิพากษาก็อาจประพฤติตัวแบบรุนแรงและกดขี่ กรณีจะเป็นการอวสานของทุกสิ่งทุกอย่างถ้าอำนาจทั้งสามนั้น คือ การตรากฎหมาย การบังคับตามมติมหาชน และการพิจารณาคดีของเอกชนได้ถูกใช้โดยบุคคลคนเดียวหรือองค์กรเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นกรณีของบรรดาขุนนางหรือประชาชนก็ตาม วัตถุประสงค์ของมองเตสกิเออร์

ก็คือ ต้องการต่อต้านระบบการปกครองแบบทรราชย์ ผลก็คือ สำหรับมองเตสกิเออร์แล้วกษัตริย์ต้องประนีประนอมกับแนวคิดเสรีภาพ กล่าวคือ ต้องปล่อยให้มีสิทธิเสรีภาพบ้าง ในส่วนนี้ได้แสดงให้เห็นว่ามองเตสกิเออได้นำแนวคิดของจอห์น ล็อค มาใช้แต่เน้นถึงอำนาจในการตัดสินคดี (La puissance du juger) ซึ่งต้องแยกอำนาจตุลาการออกจากอำนาจของกษัตริย์ โดยให้อำนาจตุลาการมีความเป็นอิสระ

ดังที่ **มองเตสกิเออร์** (อ้างถึงใน ต้นคิด, (2560), สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2560 จาก https://tonkit360.com/12290) ได้กล่าวว่า “อำนาจตัดสินคดีนี้ไม่ควรมอบให้แก่คณะบุคคลใดเป็นการถาวร แต่ควรให้ใช้อำนาจนี้โดยผ่านกลุ่มบุคคลที่ได้รับเลือกมาจากประชาชน ในช่วงระยะเวลาหนึ่งของรอบปี ตามรูปแบบที่กำหนดโดยกฎหมาย เพื่อประกอบเข้ากันเป็นศาลซึ่งตั้งอยู่เพียงความจำเป็นเรียกร้องเท่านั้น” แสดงว่ามองเตสกิเออเป็นผู้ดึงอำนาจตุลาการออกมาวิเคราะห์ว่าควรแยกออกจากอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร แต่มิได้เสนอให้แยกเป็นลักษณะขององค์กรผู้ใช้อำนาจตุลาการโดยเฉพาะเท่านั้นซึ่งเห็นได้จากการที่เขามองว่าอำนาจในการตัดสินคดีเป็นการเกิดขึ้นเพียงชั่วคราว ทำนองเดียวกับระบบลูกขุนของประเทศอังกฤษ ดังนั้นในทรรศนะของมองเตสกิเออร์ จึงยังไม่มีองค์กรตุลาการเป็นประจำเด่นชัด

อย่างไรก็ตามแนวคิดการแบ่งแยกอำนาจของมองเตสกิเออ แม้จะยังไม่ได้เสนอให้มีการกำหนดถึงองค์กรที่จะมาใช้ตุลาการอย่างเด่นชัดก็ตาม แต่ตามแนวคิดของเขาก็ได้แสดงให้ปรากฏอย่างเด่นชัดแล้วว่าอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการควรเป็นอิสระจากกัน โดยเน้นการคานและดุลระหว่างทั้งสามอำนาจร่วมด้วย

2. ความหมายของการแบ่งแยกอำนาจ

สิทธิกร ศักดิ์แสง และณฐภัทร ถิรารางค์กูล (2557, หน้า 211) ได้อ้างอิงถึงแนวคิดของมองเตสกิเออ ตามหนังสือว่าด้วยเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นได้มีการนิยามความหมายของการแบ่งแยกอำนาจเป็นครั้งแรกคือ “ในทุกรัฐบาลมีอำนาจอยู่สามอำนาจ คือ อำนาจนิติบัญญัติ (Législative) เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ขึ้นอยู่กับกฎหมายของชาติ และอำนาจบริหาร (Exécutive) เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ขึ้นอยู่กับกฎหมายของประชาชน” ซึ่งพบว่าเป็นการกล่าวซ้ำ ถึงแนวคิดของล็อค ซึ่งได้กล่าวถึงอำนาจบริหารที่รวมถึงอำนาจในการปกครองและพิจารณาคดีด้วย จึงถือเป็นการยอมรับในขณะนั้นว่ามีการแบ่งแยกอำนาจออกเป็นสองประเภท คือ อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารเท่านั้น ในขณะเดียวกันมองเตสกิเออก็ได้ให้คำนิยามใหม่ ในครั้งที่สองโดยมีการจำกัดอำนาจบริหารให้มีขอบเขตแต่เพียงอำนาจในการปกครองด้านการจัดให้มีความมั่นคงสาธารณะแต่ก็มิแจ้งชัดว่าอำนาจจัดให้มีความมั่นคงสาธารณะมีความหมายรวมถึงกิจการภายในของรัฐด้วย และยิ่งกล่าวนั้นมั่นคงสาธารณะแต่ก็มิแจ้งชัดว่าอำนาจจัดให้มีความมั่นคงสาธารณะ มีความหมายรวมถึงกิจการภายในของรัฐด้วย คือ อำนาจในการตัดสินซึ่งเป็นการประสานแนวคิดของล็อคเข้ากับการแยกอำนาจตุลาการออกจากอำนาจกษัตริย์อย่างไรก็ตาม

ในเวลาต่อมามองเตสกิเออ ก็ได้ละเลยในการนิยามความหมายในการแบ่งแยกอำนาจที่ได้ให้ไว้ทั้งสองครั้ง แต่เขากลับใช้นิยามในทางปัจจุบันมากขึ้น โดยได้นิยามความหมายในการแบ่งแยกอำนาจ ได้แก่ อำนาจในการตรากฎหมาย อำนาจในการบังคับตามมติมหาชนและการพิจารณาคดีระหว่างเอกชน และเป็นที่แน่ชัดว่าอำนาจบริหารได้รวมถึงกิจการภายในและภายนอกด้วย ความหมายตามนัยหลังนี้เอง ที่มองเตสกิเออใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจของรัฐบาลและได้กลายมาเป็นพื้นฐานของแนวคิดการแบ่งแยกอำนาจในปัจจุบัน ที่มีการแบ่งแยกการใช้อำนาจ

ออกเป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ โดยมีการแยกองค์กรการใช้อำนาจดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ภายใต้หลักการคานและดุลอำนาจระหว่างกัน อันเป็นวัตถุประสงค์สำคัญในการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบของผู้ปกครองที่จะส่งผลกระทบแก่สิทธิของประชาชนได้

3. สาระสำคัญของหลักการแบ่งแยกอำนาจ

เสถียร หอมขจร และคณะ (2548, หน้า 57 - 59) ได้ยึดหลักการแบ่งแยกอำนาจของมองเตสกิเออโดยได้กล่าวว่ารัฐมีการใช้อำนาจอยู่ 3 ประการด้วยกันคือ

ประการแรก รัฐมีอำนาจออกกฎหมายมาบังคับการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วไป อำนาจในการออกกฎหมาย การแก้ไขกฎหมายและการยกเลิกกฎหมายนั้น คือ อำนาจนิติบัญญัติ

ประการที่สอง รัฐมีอำนาจในการดูแลความปลอดภัยภายในและภายนอกประเทศและใช้กำลังเพื่อให้ประชาชนเคารพกฎหมาย ภารกิจนี้เป็นภารกิจที่เป็นการปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมาย

ประการสุดท้าย รัฐจำเป็นต้องจัดให้มีการลงโทษบุคคลเมื่อมีการกระทำผิดกฎหมายและจัดให้มีการพิพากษาวินิจฉัยข้อพิพาทระหว่างเอกชน ที่อยู่ใต้กฎหมายการที่สภาพในสมัยนั้นมองเตสกิเออได้เห็นว่าการใช้อำนาจนิติบัญญัติควรให้ประชาชนและกลุ่มอภิชนเป็นผู้ใช้อำนาจผ่านทางรัฐสภาซึ่งประกอบด้วยสภาอภิชน (สภาสูง) และสภาประชาชน (สภาล่าง) ถ่วงดุลซึ่งกันและกัน ส่วนอำนาจการบริหารควรอยู่ในมือของกษัตริย์โดยมีขุนนางเป็นผู้ช่วย และอำนาจตุลาการควรอยู่ในมือขององค์กรที่มิใช่องค์กรประจำ แต่เป็นองค์กรที่ตั้งขึ้นเป็นครั้งคราว เมื่อมีคดีเกิดขึ้นและสิ้นสุดลงเมื่อพิจารณาคดีเสร็จเพื่อให้คนเกรงกลัวอำนาจของสถาบัน มิใช่ตัวบุคลากรที่กล่าวมาจะเป็นว่าการแบ่งแยกอำนาจย่อมหมายถึงองค์กรที่ใช้อำนาจด้วย โดยมีจุดมุ่งหมายมิให้องค์กรใดองค์กรหนึ่งของรัฐมีอำนาจมากจนเป็นการผูกขาด โดยได้มีการแบ่งแยกองค์กรผู้ใช้อำนาจออกดังนี้

1. องค์กรนิติบัญญัติ เป็นองค์กรที่มีอำนาจในการตรากฎหมายซึ่งใช้อำนาจนิติบัญญัติ
2. องค์กรบริหารเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจในการปกครองประเทศ
3. องค์กรตุลาการเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจในการอำนวยความยุติธรรมเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้น

โดยหลักการและทฤษฎีนั้นการแบ่งแยกอำนาจไม่จำเป็นเสมอไปที่จะต้องให้องค์กรผู้ใช้อำนาจทั้งสามมีความเท่าเทียมกัน อำนาจใดอำนาจหนึ่งอาจอยู่เหนืออีกอำนาจได้ แต่มิใช่อยู่เหนือกว่าในลักษณะที่เด็ดขาดสมบูรณ์ กล่าวคือ จะต้องมีมาตรการที่เป็นประกันในการดำเนินการตามอำนาจในแต่ละองค์กร คือ มีการคานและดุลอำนาจ (Checks and Balances) ระหว่างกันและถือได้ว่าหัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งของการแบ่งแยกการใช้อำนาจ ก็คือการคานและดุลอำนาจนั่นเอง

สรุปได้ว่า อำนาจหน้าที่ดังกล่าวแบ่งแยกออกไปดังต่อไปนี้ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการการแบ่งแยกอำนาจนั้นมีพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ทางปรัชญาและทางตรรกศาสตร์หลักดังกล่าวเป็นหลักในการจัดสรรอำนาจในรัฐเสรีนิยม แนวคิดดังกล่าวเป็นมากกว่าการแบ่งแยกหน้าที่ทางเทคนิคธรรมดาในกระบวนการกิจการทางการเมือง แต่เปรียบเสมือนพันธกรณีที่หน้าที่ที่แตกต่างกันของรัฐจะต้องได้รับการรับประกัน โดยองค์กรที่มีความเป็นอิสระจากกันและอย่างน้อยก็ต้องมีความเป็นอิสระในการแต่งตั้งภายใน และในการดำเนินกิจกรรมขององค์กรเอง รูปแบบในการใช้ก็อาจแตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระบบรัฐธรรมนูญ บางระบบก็สร้างการแบ่งแยกอำนาจอย่างเด็ดขาดบางระบบก็เป็นการแบ่งแยกอำนาจอย่างไม่เด็ดขาดทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับรัฐธรรมนูญของประเทศนั้น ๆ แต่ในทางตรงกันข้ามในสังคมที่ไม่เป็นประชาธิปไตยก็จะปฏิเสธแนวคิดของการแบ่งแยกอำนาจดังกล่าว ความแตกต่างในเรื่องรูปแบบการแบ่งแยกอำนาจดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่แตกต่างตามรัฐธรรมนูญ

2.5 รูปแบบการปกครอง

ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะมีอุดมการณ์หรือลักษณะของฝ่ายบริหารแตกต่างกันมากน้อยเพียงใดก็จะสามารถถูกจัดวางให้อยู่ภายในช่วงการปกครอง ประชาธิปไตย (Democracy) และเผด็จการ (Dictatorship) ซึ่งตั้งอยู่บนขั้วที่อยู่ตรงกันข้ามกัน ดังนี้

1. ระบบประชาธิปไตย (Democracy)

เป็นการปกครองที่ถือว่า อำนาจสูงสุดในการปกครองเป็นของประชาชน หรือกล่าวได้ว่าเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชนเพื่อประชาชนระบบประชาธิปไตย (Democracy System) คำว่าประชาธิปไตย มาจากภาษาอังกฤษว่า Democracy ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษากรีก 2 คำ คือ คำว่า Demos แปลว่าประชาชน และ Kratien แปลว่า ปกครอง รวมกันจึงแปลว่า การปกครอง (ภู จอมยุทธ์, 2543, สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2567, จาก https://www.baanjomyut.com/library_4/politics/12_5.html)

ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร (2550, หน้า 105) ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับประชาธิปไตยว่าเป็นการปกครองโดยประชาชน การปกครองแบบประชาธิปไตย วิวัฒนาการมาจากการปกครองแบบประชาธิปไตยในนครรัฐเอเธนส์ของประเทศกรีกโบราณ ซึ่งเป็นประชาธิปไตยโดยตรง คือ ประชาชนทั้งหมดของนครรัฐเป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครองโดยตรง ต่อมาเมื่อการปกครองแบบนี้ได้สลายไปจากเอเธนส์ ก็ได้มาเจริญเติบโตในอังกฤษ ซึ่งต่อมาประเทศอังกฤษก็ได้ชื่อว่าเป็นแม่บทของการปกครองแบบประชาธิปไตยระบบการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยนั้น คือ การปกครองที่ให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนมากที่สุด นั้นหมายถึงการปกครองที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน แต่ในทางปฏิบัติประชาชนจะใช้วิธีการปกครองโดยเลือกตัวแทนเข้าไปบริหารประเทศแทนตนในสภา เพราะประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

ดังนั้นบุคคลหรือคณะบุคคลจะรับตำแหน่งเป็นผู้ปกครองจะต้องได้รับความเห็นชอบจากประชาชน นโยบายในการปกครองประเทศจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ การที่จะเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงนั้นต้องเป็นการปกครองโดยอาณัติของคนส่วนใหญ่ และเป็นประโยชน์ต่อคนส่วนมาก ดังนั้นการปกครองแบบนี้จึงเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน คำว่า “ประชาชน“ ถอดศัพท์มาจากคำว่า “Democracy” มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก 2 คำ คือ “Demos” แปลว่า “ปวงชน“ และ “Kratien” ซึ่งมีความหมายว่า “การปกครอง “เมื่อรวมความหมายของคำทั้ง 2 แล้วประชาธิปไตยจึงหมายถึง ระบบการปกครองซึ่งประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ (ประคอง มาโต และปิยะ ตามพระหัตถ์, 2562, หน้า 171-181)

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2653, หน้า 18) กล่าวว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยต้องประกอบด้วยพื้นฐานการยอมรับ คือ ยอมรับว่าทุกคนมีสติ ปัญญา เหตุผล อิสระเสรีภาพ อย่างเท่าเทียมกัน และอำนาจการปกครองเป็นของประชาชน โดยรัฐเกิดขึ้นด้วยความยินยอมของประชาชน ซึ่งประชาชนสามารถคัดค้าน เปลี่ยนแปลง และถอดถอนได้

2. หลักเกณฑ์สำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2519, หน้า 15) และ **อมร รักษาสัตย์และคณะ** (2539, หน้า 33-34) อธิบายลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยดังนี้

1. ประชาชนนั้น คือ เจ้าของอำนาจอธิปไตย รัฐบาลได้อำนาจมาจากประชาชนหรือความยินยอมของประชาชน

2. การเลือกตั้งผู้แทนในสังคมสมัยใหม่ ที่เป็นประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนต้องเป็นการเลือกตั้งที่โปร่งใส บริสุทธิ์ ยุติธรรม และอิสระ

3. ให้ความสำคัญแก่ความแตกต่าง การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ สถาบันทางการเมืองทำหน้าที่ตัดสินปัญหาการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ต้องใช้วิธีอภิปรายเพื่อหาข้อยุติ

4. เชื่อในความเป็นอิสระและเสรีภาพของมนุษย์ ในการนับถือศาสนา การชุมนุมทางการเมือง การแสดงความคิดเห็น การออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น

5. การบังคับใช้กฎหมายด้วยความเท่าเทียมไม่แบ่งแยก

6. จำกัดอำนาจของรัฐบาลไม่ให้ตกอยู่กับคน ๆ เดียว ต้องมีการกระจายอำนาจสามารถตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน

7. ปฏิบัติตามเสียงส่วนมาก คำนึงถึงสิทธิของเสียงส่วนน้อย

8. ประชาชนทุกคนมีความเท่าเทียม เสมอภาคในทุก ๆ ด้าน

9. ประชาชนมีอิสระในการแสดงออกทางความคิด ความเชื่อ การนับถือศาสนา การเดินทาง ฯลฯ

10. ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ โดยมีรัฐบาลให้หลักประกันและคุ้มครองการใช้สิทธิเสรีภาพ อย่างน้อยสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่สำคัญ

11. รัฐบาลใช้หลักการปกครองโดยกฎหมายหรือเนติธรรมเป็นหลัก ไม่ใช้อำนาจตามอำเภอใจ

12. ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศผ่านกลไกต่าง ๆ หรือใช้สิทธิที่จะแสดงบทบาทต่าง ๆ ได้โดยตรง

13. รัฐบาลต้องรับผิดชอบต่อประชาชนมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ ต่อรัฐบาลตลอดเวลา รวมถึงมีสิทธิเปลี่ยนแปลงรัฐบาลตามวิธีการที่ได้กำหนดไว้

ภู จอมยุทธ์ (2543, สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2567, จาก https://m.baanjomyut.com/library_4/politics/12_9.html) เขียนบทความเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยว่ามีหลักเกณฑ์ที่สำคัญที่จะต้องยึดถือดังนี้

1. ต้องยึดหลักกฎหมาย คือ มีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครอง ไม่ใช่ปกครองตามใจชอบ

2. ต้องมีการเลือกตั้ง เพื่อแสดงว่าผู้ถูกปกครองให้ความยินยอม ให้ผู้ปกครองได้เข้ามาปกครอง แต่การเลือกตั้งต้องเป็นการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตย คือ มีหลักเกณฑ์ดังนี้

ก. เป็นการเลือกตั้งที่เป็นไปโดยอิสระ

ข. มีการลงคะแนนเสียงเป็นการลับ

ค. การเลือกตั้งเป็นไปอย่างแท้จริง มีการเลือกจากผู้สมัครหลายคน

ง. เป็นการเลือกตั้งที่มีกำหนดระยะเวลา กำหนดว่าผู้ใดรับเลือก จะอยู่ในตำแหน่งได้นานเท่าไรถึงจะมีการเลือกตั้งใหม่

จ. ผู้ไปเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้ง มีสิทธิ์เสมอภาค และไปใช้สิทธิ์ได้ทั่วถึง

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว การเลือกตั้งอาจใช้วิธีการต่าง ๆ ได้หลายวิธี เช่น การจัดเขตเลือกตั้ง เป็นแบ่งเขต หรือรวมเขต เป็นต้น

3. ต้องยึดหลักเหตุผล เป็นหลักของนักปราชญ์ที่ว่า มนุษย์มีลักษณะเป็นสัตว์ฉลาด โดยเหตุนี้มนุษย์จึงเป็นผู้มีเหตุผล เหตุผลจะเกิดจากการที่มนุษย์ สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการโต้เถียงกัน ทำให้มนุษย์สามารถใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือในการ

ตัดสินใจหลักการของประชาธิปไตยจึงอยู่ที่ว่า ควรเปิดโอกาสให้คนแสดงความคิดเห็นมากที่สุด เพื่อให้มนุษย์ได้ใช้เหตุผลได้อย่างเต็มที่ เช่น มีการประชุมในลักษณะต่าง ๆ และระดับต่าง ๆ เป็นต้น

4. ต้องยึดหลักเสรีภาพ หลักประชาธิปไตยถือว่าเสรีภาพเป็นสิ่งสำเป็นเครื่องเกื้อกูลให้มนุษย์สามารถใช้ปัญญา และเหตุผลได้อย่างเต็มที่ โดยกำหนดหลักเสรีภาพไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ และในกฎหมายต่าง ๆ แต่เสรีภาพก็ต้องยึดหลักความชอบธรรมเหตุผลและคุณธรรม ถ้ามีมากจนกระทั่งไม่มีเขตจำกัดจะเป็นอนาธิปไตย (Anarchy) ที่ทุกคนเป็นใหญ่ มีอิสระเต็มที่ทำอะไรก็ได้ตามใจชอบ เสรีภาพแบบไม่มีขอบเขตนี้ ไม่ใช่ประชาธิปไตย

5. ต้องยึดหลักความเสมอภาค เป็นหลักปรัชญาเบื้องต้น ของความเป็นประชาธิปไตยและเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง ประการหนึ่งของประชาธิปไตย ความเสมอภาคในที่นี้หมายถึง ความเสมอภาคทางการเมือง

6. ยึดหลักตัดสินใจโดยใช้เสียงข้างมาก ที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อย (Majority Rule & Minority Right) หลักประชาธิปไตยต้องใช้เสียงข้างมากเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินงาน ในการตัดสินปัญหา ในการแก้ไขข้อขัดแย้ง การใช้เสียงข้างมากนี้ต้องยึดหลัก ความเสมอภาค คือ ทุกคนมีความสำคัญและมีคุณค่าเท่ากันและเมื่อเสียงข้างมากลงมติอย่างไรแล้ว เสียงข้างน้อยต้องยอมรับและปฏิบัติ และที่ว่าเคารพสิทธิของเสียงข้างน้อยนั้นคือ เมื่อเสียงข้างมากชนะแล้ว จะไม่มีผลกระทบกระเทือนต่อผู้ที่เป็นเสียงข้างน้อย คือเสียงข้างน้อยไม่ถือว่ามีโทษ หรือมีความผิดแต่อย่างใดทั้งสิ้น

3. รูปแบบของประชาธิปไตย

ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย (ประภัสสร ทองยินดี, 2558, หน้า 7) สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 แบบ ดังนี้

1. ประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) หรือ ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) มีหลักการพื้นฐาน ประกอบด้วย

1.1 การมีส่วนร่วมจากประชาชน โดยประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมทางการเมืองได้โดยตรง ประชาชนจะเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจในกิจการบ้านเมือง โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการหรือขั้นตอนที่หลากหลาย ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย **สุพจน์ บุญวิเศษ** (2549, หน้า 158) มีความเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมจากประชาชนว่า การเข้าสู่ขั้นตอนของระบอบการเมืองตั้งแต่ขั้นตอนการรับฟังประเด็นปัญหา การอภิปรายโต้เถียง การตัดสินใจทางการเมือง การลงคะแนนเสียง การกำหนดนโยบายหรือข้อปฏิบัติเพื่อนำไปใช้ในเชิงรูปธรรม รวมทั้งการตรวจสอบและประเมินผล

1.2 การยึดถือเสียงส่วนใหญ่ (Majority Rule) การตัดสินใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยทางตรงนั้น จะยึดถือเสียงส่วนใหญ่หรือมติเสียงข้างมาก ของประชาชนทั้งในกระบวนการนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ

1.3 ความเท่าเทียมกันทางการเมือง (Political Equality) ในการปกครองแบบประชาธิปไตย ถือว่าประชาชนทุกคนมีสิทธิทางการเมืองเท่าเทียมกัน 1 คน เท่ากับ 1 เสียง

2. ประชาธิปไตยทางอ้อม (Indirect Democracy) หรือเรียกว่า ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน (Representative Democracy) ด้วยปัจจุบันประชากรมีเพิ่มมากขึ้น มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา สีผิว ระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ รวมถึงสภาพสังคมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ด้วยเหตุนี้

จึงเกิดประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนขึ้นมา ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนเป็นการเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ปกครอง

จักษ์ พันธ์ชูเพชร (2552, หน้า 128) ได้กล่าวถึงหลักพื้นฐานสำคัญของประชาธิปไตยแบบผู้แทน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีหลักการเดียวกับการปกครองแบบทางตรง ได้แก่ การยึดเสียงและเคารพเสียงส่วนใหญ่ และมีความเท่าเทียมกันทางการเมือง แต่สิ่งที่แตกต่าง คือ การเลือกตั้งและรัฐธรรมนูญ โดยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจะผ่านทางการเลือกตั้งตามหลักรัฐธรรมนูญที่ได้กำหนดไว้ในแต่ละประเทศ อาจมีความแตกต่างกันหรือคล้ายคลึงกันก็ได้ ซึ่งการเลือกตั้งนั้นต้องมีความอิสระเสรี อยู่ภายใต้กฎหมายหรือขอบเขตของกฎหมาย

2. ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านทางการชุมนุม การเรียกร้องโดยสันติ การแสดงออกทางการเมืองในรูปแบบของงานเขียน การอภิปราย หรือการรวมตัวเพื่อเรียกร้องเกี่ยวกับข้อกฎหมายตลอดจนการร้องเพื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้

3. ข้อยกเว้นบางประการของเสียงส่วนใหญ่ ในบางกรณีไม่เพียงพอต่อประเด็นสำคัญ เช่น การแก้รัฐธรรมนูญ หรือการล้มรัฐธรรมนูญ

4. เป็นการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญ สิ่งสำคัญในการที่จำกัดอำนาจของรัฐบาล ซึ่งได้มาจากเสียงข้างมากในสังคมการใช้อำนาจเสียงข้างมากโดยปราศจากข้อจำกัด อาจทำให้เกิด “ทรราชย์เสียงข้างมาก” ซึ่งเป็นเหตุการณ์หรือสถานการณ์ทางการเมืองที่รัฐบาลเลือกที่จะทำตามความต้องการเสียงส่วนใหญ่ โดยละทิ้งเสียงส่วนน้อย โดยเสียงส่วนน้อยอาจเสียสิทธิอันพึงมีได้

ซากาเรีย (Zakaria, 1997, pp.22-43) ได้เพิ่มเติมเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยว่า ประชาธิปไตยที่ไม่เสรี (Illiberal Democracy) หรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็น “ประชาธิปไตยเทียม” ก็ว่าได้ คือ มีรัฐบาลที่เกิดมาจากการเลือกตั้ง แต่จำกัดสิทธิพลเมือง ประชาชนถูกละเมิด สิทธิถูกจำกัด ไม่ได้รับความคุ้มครอง ปิดกั้นการเข้าถึงข้อมูล สื่อถูกควบคุม การแสดงความคิดเห็นของประชาชนถูกจำกัดอย่างเข้มงวด

เกษียร เตชะพีระ (อ้างถึงใน วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2564,สืบค้นเมื่อวันที่ 1กรกฎาคม 2567, จาก https://th.wikipedia.org/wiki/ประชาธิปไตยที่ไม่เสรี) กล่าวถึงประชาธิปไตยแบบไม่เสรี กล่าวถึงสถานการณ์โดยรวมช่วงปี พ.ศ.2531 – 2540 ว่าความไม่เสรีของประชาธิปไตยไทยเป็นผลจากการเข้ากุมอำนาจการเมืองโดยกลุ่มนายทุน หัวเมือง /นักเลือกตั้ง และสถานการณ์โดยรวมช่วงปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา เกิดการประชันแข่งขันกันระหว่างรูปแบบประชาธิปไตยต่าง ๆ และถูกเรียกขานแตกต่างกันออกไป เช่น ประชาธิปไตยไม่เสรี หรือประชาธิปไตยอำนาจนิยม เสรีอัตตาธิปไตย เผด็จการทหารของพลังระบบราชการ ชนชั้นนำและคนชั้นกลางซึ่งมีที่มาจากคณะรัฐประหาร และระบอบเสรีประชาธิปไตยครึ่งใบ ของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ผูกขาด

สรุปได้ว่า ประชาธิปไตยทั้งแบบมีส่วนร่วมและแบบตัวแทนนั้น มีพื้นฐานที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน ยึดถือเสียงส่วนมากในการดำเนินการและตัดสินใจ แต่ก็มีความแตกต่างอยู่ในด้านของประชาธิปไตยแบบตัวแทนนั้นจะมีการตั้งตัวแทนที่จะมาดำเนินการแทนตนเอง ผ่านกิจกรรมของการเลือกตั้ง โดยมีหลักเกณฑ์ ขอบเขตระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ

4. ระบอบเผด็จการ (Dictatorship)

ระบอบเผด็จการ (Dictatorship) คือระบบการปกครองที่อำนาจสูงสุดในการปกครองอยู่ที่คนๆเดียวหรือคนกลุ่มเดียว ประชาชนทั่วไปไม่มีสิทธิ์มีส่วนร่วมในการปกครองการปกครองระบอบนี้ถือว่าผู้ปกครองคือผู้มีอำนาจสูงสุดเหนือประชาชนทั้งปวง ระบบนี้ไม่เชื่อในความสามารถของมนุษย์ที่จะปกครองตนเองได้ ต้องเชื่อฟังผู้ปกครองเพื่อความเป็นระเบียบและความเจริญรุ่งเรืองของรัฐที่มาของเผด็จการ อุดมการณ์แบบเผด็จการมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น สมัยจักรวรรดิโรมันและรัฐศักดินา เป็นต้น

ณัฐนิธิ อักษรวิทย์ (2556, สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2567, จาก https:// www.gotoknow.org/posts/557211) ได้กล่าวถึงระบอบเผด็จการว่า ปัจจุบันนี้มีอยู่ 3 แบบคือ

1. ลัทธิฟาสซิสม์ (Fascism) ลัทธินี้เกิดในอิตาลี โดยมีมุสโสลินีเป็นเจ้าลัทธิ ลัทธินี้เชื่อว่าประชาชนไม่มีความสามารถ ขาดความรู้และมีอารมณ์ที่แปรปรวน ไม่สามารถปกครองตนเองได้ จึงต้องถูกปกครองโดยชนชั้นนำ ซึ่งมีคุณลักษณะสูงกว่ามวลชนทั่วไป ทั้งในด้านความสามารถสติปัญญากำลังใจและจริยธรรม

2. ลัทธินาซี (Nazism) ลัทธินี้เกิดในเยอรมันสมัยฮิตเลอร์ ซึ่งเป็นสมัยเดียวกับมุสโสลินีของอิตาลี ลัทธินาซีนี้มีสาระสำคัญคล้ายกับลัทธิฟาสซิสม์ แต่เพิ่มเติมด้วยความคิดเรื่องชาตินิยมอย่างรุนแรงของคนอารยัน ซึ่งต้องรักษาความบริสุทธิ์แห่งเชื้อชาติและจะต้องทำลายเชื้อชาติบางเชื้อชาติที่ไม่พึงปรารถนา คือ พวกยิวให้หมดสิ้น นอกจากนี้ลัทธินาซียังมีลักษณะสังคมนิยมอย่างรุนแรง คือประชาชนทุกคนต้องมีชีวิตอยู่เพื่อรัฐเท่านั้น

3. ลัทธิมาร์กซิสม์หรือลัทธิคอมมิวนิสต์ ลัทธินี้เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 19 โดยมีคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Mark) เป็นเจ้าลัทธิ มาร์กซ์อธิบายว่า การปกครองที่ดีที่สุดคือ การปกครองของชนชั้นกรรมาชีพที่จะอยู่เหนือชนชั้นอื่น ๆ และเลนิน สานุศิษย์ของมาร์กซ์ก็ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การปกครองของชนชั้นกรรมชีพนั้น ต้องเป็นแบบประชาธิปไตยรวมศูนย์คือมีพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นพรรคของชนชั้นกรรมชีพเท่านั้น เป็นผู้นำชนชั้นอื่น ๆ จะมีเสรีภาพไม่ได้ และชนชั้นกรรมชีพก็ต้องปฏิบัติตามคำชี้นำของพรรคคอมมิวนิสต์ อำนาจรัฐจึงมีความสำคัญกว่าเสรีของบุคคล

สันติ โอฆะพนม และภักดี โพธิ์สิงห์ (2565, หน้า 297) สรุปหลักการระบอบการเมืองการปกครองแบบเผด็จการ ไว้ดังนี้

1. ไม่ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองประเทศ
2. จำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่น จำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม
3. ไม่ยอมรับความเสมอภาคของประชาชน
4. ถือเจตนารมณ์ของผู้ปกครองประเทศเป็นหลัก ต้องเชื่อฟัง ปฏิบัติตามผู้นำ
5. ถือเอาความต้องการของผู้ปกครองประเทศเป็นสำคัญ ไม่ถือเอาเจตนารมณ์และความต้องการของประชาชน
6. ยอมรับการนำและการปกครองโดยผู้นำ ผู้นำผู้ปกครองผูกขาดอำนาจตลอดไป เปลี่ยนแปลงโดยการสืบทอดอำนาจ
7. ถือหลักการนโยบาย และเหตุผลที่มีผู้นำกำหนดเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสมที่สุด ไม่มีเหตุผลอื่นจะมาโต้แย้งหรือคัดค้าน

8. ยึดหลักการใช้กำลัง การบังคับ และความรุนแรงเพื่อรักษาอำนาจ

9. ยึดหลักความมั่นคง ความเข้มแข็ง และความปลอดภัยของชาติ เป็นจุดหมายปลายทางสำคัญ

10. ยกย่องอำนาจและความสำคัญของรัฐเหนือเสรีภาพของประชาชน

11. ใช้หลักการรวมอำนาจ คือ มีการรวมอำนาจไว้ในส่วนกลางของประเทศ คือ ให้อำนาจอยู่ในมือของผู้นำ หรือกลุ่มผู้นำอย่างเต็มที่

ณัฐนิธิ อักษรวิทย์ (2556, สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2567, จาก https:// www.gotoknow.org/posts/557211) ระบบเผด็จการแยกเป็น 2 ประเภทคือ

1. เผด็จการอำนาจนิยม (Authoritarianism) ผู้นำของรัฐมีอำนาจเด็ดขาดในการปกครอง มีการควบคุมสิทธิ เสรีภาพทางการเมืองของประชาชน โดยมักอ้างลัทธิชาตินิยมในการสร้างความชอบธรรม ส่วนในด้านเศรษฐกิจ ประชาชนยังมีสิทธิเสรีภาพอยู่บ้าง การปกครองประเภทนี้ใช้กันในประเทศนิการากัว คิวบา กานา ไนจีเรีย ลิเบีย ซีเรีย จอร์แดน เกาหลีเหนือ อิหร่าน สหภาพเมียนมาร์ เป็นต้น โดยมีลักษณะสำคัญ คือ

1.1 มีการเลือกตั้งที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าแล้วจนไปถึงไม่มีการเลือกตั้งเลย

1.2 ประชาชนถูกชักจูงหรือบังคับให้ลงคะแนนเสียงแก่พรรคที่รัฐบาลต้องการ

1.3 ผู้สมัครและพรรคการเมืองถูกจ้างหรือจัดตั้งขึ้นหรือถูกกำหนดไว้ตายตัว เพื่อให้รัฐประกาศตนต่อประชาคมโลกว่ามีการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตย

1.4 รัฐบาลกำหนดรัฐธรรมนูญเพื่อตัวเองเพื่อให้วาระดำรงตำแหน่งที่ยาวนานหรือได้ผลประโยชน์อื่น ๆ จากการฉ้อราษฎร์บังหลวง

1.5 รัฐบาลไม่มีการตรวจสอบจากสาธารณชน

1.6 ฝ่ายตุลาการ องค์กรอิสระและสื่อมวลชนอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐ

1.7 มีองค์กรอื่นเช่นทหาร ข้าราชการประจำองค์กรนอกกฎหมายมีอิทธิพลหรือควบคุมรัฐบาล บางประเทศมีรัฐบาลต่างชาติเข้าครอบงำ

1.8 ฝ่ายค้านในรัฐสภาเป็นแบบสภาตรายาง (Rubber stamp) หรือมีไว้เพื่อให้รองรับมติที่ถูกกำหนดไว้แล้วจากฝ่ายบริหาร

1.9 รัฐสภาถูกพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวครอบงำนานเกินไปจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบทางการเมือง อันส่งผลให้ประเทศต้องพึ่งพิงพรรคการเมืองนั้นมากเกินไป

1.10 ประชาชนไม่มีสิทธิและเสรีภาพผู้หญิงไม่มีบทบาททางสังคมและการเมือง พวกรักร่วมเพศและชนผิวสีถูกประทุษร้ายไม่ว่าโดยรัฐหรือประชาชนด้วยกันหรืออาจถูกจับกุมและเข้าค่ายกักกันในข้อหาต่าง ๆ

1.11 ขบวนการประชาสังคมไม่มีบทบาทหรือจะต้องมีกิจกรรมเคลื่อนไหวตามอุดมการณ์ที่รัฐวางไว้เท่านั้น

1.12 กฎหมายขาดความศักดิ์สิทธิ์และยังเอื้อประโยชน์แก่ชนชั้นสูงและคนร่ำรวย

2. เผด็จการอำนาจแบบเบ็ดเสร็จนิยม (Totalitarianism) เป็นการปกครองที่ผู้ปกครองมีความมุ่งหมายที่จะเข้าควบคุมทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ประชาชนมีฐานะเป็นเพียงเครื่องมือของรัฐ เน้นความสำคัญของรัฐอยู่เหนือประชาชน โดยมีอำนาจและสิทธิเด็ดขาด

ประชาชนมีหน้าที่ให้ความร่วมมือกับรัฐ เชื่อฟังรัฐเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อเสถียรภาพและความมั่นคงของรัฐ ระบอบนี้มีหัวใจสำคัญอยู่ที่การควบคุมการกระจายข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณชนโดยรัฐบาล

ณัฐนิธิ อักษรวิทย์ (2556, สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2567, จาก https://www.gotoknow.org/posts/557211) การปกครองเผด็จการอำนาจนิยมมีอยู่หลายประเภท ได้แก่

2.1 เผด็จการอำนาจนิยมแบบทหาร (Military Authoritarianism) การปกครองที่ทหารมีบทบาทแทรกแซงหรือมีอิทธิพลเหนือรัฐบาลพลเรือน หรือกองทัพเข้ามาเป็นรัฐบาลเองเช่น ประเทศในทวีปละตินอเมริกา ทวีปแอฟริกา ไทย อินโดนีเซียในทศวรรษที่ 70

2.2 เผด็จการอำนาจนิยมแบบพรรคการเมืองผูกขาด (Party Authoritarianism) เป็นระบบเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จนี้ผู้ปกครองถืออำนาจอย่างสูงสุด ทั้งอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ถือว่าประชาชนในรัฐเป็นเพียงเครื่องมือของรัฐและรัฐอาจลงโทษประชาชนขนาดไหนเพียงไรก็ได้ ถ้าหากว่าเป็นความประสงค์ของรัฐหรือเห็นว่าเหมาะสม ประชาชนไม่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ไม่มีสิทธิเสรีภาพทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม พวกเขาจะได้รับปันส่วนแบ่งอาหาร เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มเท่าที่จำเป็น ระบบเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จนี้จะมีคุณลักษณะแตกต่างไปจากระบบเผด็จการแบบอำนาจนิยมอย่างมาก

สันติ โอฆะพนม และภักดี โพธิ์สิงห์ (2565, หน้า 296 – 297) สรุปลักษณะของลัทธิเผด็จการอำนาจแบบเบ็ดเสร็จนิยมไว้ว่า

1. เป็นการผูกขาดอำนาจทางการเมือง โดยคนกลุ่มเดียวหรือกลุ่มน้อย
2. ผู้นำจะมีอำนาจสูงสุดในกลุ่มนั้น
3. ผู้นำมักจะมีความเห็นเป็นของตนเอง โดยไม่ต้องฟังประชาชนทั้งสิ้น
4. ผู้นำไม่ได้มาจากประชาชน แต่งตั้งตัวเองขึ้นมาทำการปกครองชาติด้วยกำลัง
5. ผู้นำแต่ละคนมีความนิยมไม่เหมือนกัน
6. ผู้นำแต่ละคนมักจะมีความต้องการที่ขัดต่อความต้องการของปวงชน คือ ผู้นำต้องการอำนาจ แต่ประชาชนต้องการเสรีภาพ
7. ผู้นำจะวางแผนเกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชนทั้งปวง โดยไม่ให้ประชาชนมีเสรีภาพในการกำหนดการดำรงชีวิตได้เอง
8. ระบบเผด็จการ เชื่อว่าฐานะของรัฐอยู่เหนือชีวิตปวงชน

สรุปได้ว่า เผด็จการอำนาจนิยมนั้นมีลักษณะที่คล้ายกับประชาธิปไตยเช่นมีการแข่งขันกัน แต่ยังคงมีลักษณะแบบเผด็จการไว้อย่างเช่นการผูกขาดของกลุ่มทางอำนาจ จะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมหรือแบบวิถีชีวิตของคนในสังคมจะสอดคล้องกับระบอบ การปกครอง แบบเผด็จการ จะมีผลให้เกิดการสนับสนุนรัฐบาล ระบบการปกครองให้ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ระบบเผด็จการจะดำรงอยู่ได้ยาวนานแค่ไหน ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมทางการเมืองของคนในสังคมเอื้ออำนวยหรือไม่ หากทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิตของประชาชนเปลี่ยนไปในทางตรงกันข้าม ระบอบเผด็จการจะอยู่ไม่ได้ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาอุปสรรคในการอยู่ร่วมกันระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ดังปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

5. การปกครองของประเทศไทย

สถาบันปรีดี พนมยงค์ (2563, หน้า 1) ได้สรุปเกี่ยวกับการปกครองของประเทศไทยว่า ประเทศไทยได้ปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตลอดมาตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ.2475 โดยคำว่า “ประชาธิปไตย” แปลว่า อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศมาจากปวงชน เป็นการปกครองที่ยึดเอาความเห็นหรือความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่อำนาจในการปกครองประเทศเป็นของปวงชน ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์การปฏิบัติงานของรัฐบาลตลอดจนออกเสียง (ผ่านองค์การของประชาชน) ไม่ไว้วางใจรัฐบาล การปกครองในระบอบประชาธิปไตย กฎหมายเป็นกติกาที่จะกำหนดบทบาทหรือขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ของแต่ละบุคคล ในการดำเนินการปกครอง กฎหมายที่สำคัญที่สุดก็คือกฎหมายรัฐธรรมนูญ

เขมภัทร ทฤษฎิคุณ (2564, หน้า 1) อธิบายคำว่า รัฐธรรมนูญ ไว้ว่าเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ กฎหมายอื่น ๆ จะขัดแย้งกับกฎหมายรัฐธรรมนูญไม่ได้ กฎหมายรัฐธรรมนูญจะเป็นแม่บทในการกำหนดรูปแบบและกระบวนการในการปกครองตลอดถึงกำหนดหลักประกันในเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน นับแต่ประเทศไทยได้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีกฎหมายรัฐธรรมนูญมาแล้ว กฎหมายรัฐธรรมนูญของไทยฉบับปัจจุบันตราขึ้นเมื่อ เมื่อ 20 มกราคม 2560

สรุปได้ว่า ปัจจุบันนี้การเมืองไทย (พ.ศ. 2566) มีสภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติ และมีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติเป็นผู้ใช้อำนาจบริหารและเป็นนายกรัฐมนตรี คณะรักษาความสงบแห่งชาติออกประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาบางประเภท และกรณีฝ่าฝืนคำสั่ง คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (ประกาศที่ 37) ซึ่งได้มาจาการการปฏิวัติของ “คสช.” โดยมี พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นผู้ปฏิวัติขณะนี้ก็มีการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ปี 2559 โดย กรธ. มีนายมีชัย ฤชุพันธุ์ เป็นประธาน ซึ่งเป็นการปฏิรูปทุกระบบทั้งการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี ทุกส่วนราชการและท้องถิ่น ซึ่งได้ทูลเกล้า ฯ ถวายเพื่อโปรดเกล้า ฯ ลงมาแล้ว เมื่อ 20 มกราคม 2560 รัฐบาลรับพระราชทานรัฐธรรมนูญกลับคืนมา ซึ่งขณะนี้กำลังดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายลูก ซึ่งจะมีการเลือกตั้งในวันที่ 24 มีนาคม 2562 นี้ต้องติดตามดูว่าเหตุการณ์ภายใต้ “รัฐธรรมนูญใหม่ 2560” ซึ่งคาดการว่าน่าจะเป็นรัฐธรรมนูญที่ดีสามารถแก้ไขปัญหาทางการเมือง (ความขัดแย้ง) ปัญหาอื่น ๆ ทั้งประเทศสร้างความปรองดอง ความสามัคคีได้เป็นอย่างดี

2.6 องค์ประกอบการปกครอง

องค์ประกอบการปกครองเป็นกลไกทางการเมืองโดยมีอำนาจอธิปไตยปกครองดินแดนทางภูมิศาสตร์ที่มีอาณาเขตและมีประชากรแน่นอน โดยอำนาจดังกล่าวเบ็ดเสร็จทั้งภายในและภายนอกรัฐไม่ขึ้นกับรัฐอื่นหรืออำนาจอื่นจากภายนอก และอาจกล่าวได้ว่า รัฐสามารถคงอยู่ได้แม้จะไม่ได้รับการรับรองจากรัฐอื่น เพียงแต่รัฐที่ไม่ได้รับการรับรองเหล่านี้ มักจะพบว่าตนประสบอุปสรรคในการเจรจาสนธิสัญญากับต่างประเทศและดำเนินกิจการทางการทูตกับรัฐอื่น

สมบัติ เพียรจิต (2555, หน้า 36) กล่าวถึงองค์ประกอบของรัฐไว้ดังนี้

1. ประชากร (Population)

ประชากร รัฐทุกรัฐจะต้องมีประชากรจำนวนหนึ่งซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีจุดมุ่งหมายและมีประโยชน์ร่วมกันจำนวนประชากรของแต่ละรัฐอาจมีมากน้อยแตกต่างกันไป ที่สำคัญ คือ จะต้องมีประชากรดำรงชีพอยู่ภายในขอบเขตของรัฐนั้น

2. ดินแดน (Territory)

ดินแดน รัฐต้องมีดินแดนอันแน่นอนของรัฐนั้น กล่าวคือ มีเส้นเขตแดนเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศทั้งโดยข้อเท็จจริงและโดยสนธิสัญญา ทั้งนี้รวมถึงพื้นดิน พื้นน้ำ และพื้นอากาศ มีเขตดินแดนที่แน่นนอน(เส้นเขตแดน)พื้นดิน พื้นอากาศเหนือพื้นดิน และส่วนที่ติดกับชายฝั่งทะเล อำนาจอธิปไตยของรัฐ ขนาดพื้นที่ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเป็นรัฐ

3. รัฐบาล (Government)

คือ องค์กรหรือหน่วยงานที่ดำเนินงานของรัฐในการปกครองประเทศ รัฐบาลเป็นผู้ทำหน้าที่สาธารณะสนองเจตนารมณ์ของสาธารณชนในรัฐ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของประชาชนและป้องกันการรุกรานจากรัฐอื่น รัฐบาลเป็นองค์กรทางการเมืองที่ขาดไม่ได้ของรัฐถึงแม้ว่า คำว่า “รัฐ” มักจะรวมถึงสถาบันรัฐบาลหรือการปกครอง ทั้งสมัยโบราณและสมัยใหม่ ระบบรัฐสมัยใหม่มีลักษณะหลายประการและคำดังกล่าวมักถูกใช้ในความหมายถึงระบบการเมืองสมัยใหม่เท่านั้น

คำว่า "ประเทศ" "ชาติ" และ "รัฐ" มักจะถูกใช้ในความหมาย ที่สามารถทดแทนกันได้ แต่การเลือกใช้คำ จะมีความแตกต่างกันเล็กน้อย ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

ชาติ : กลุ่มคนซึ่งเชื่อว่าตนมีวัฒนธรรม จุดกำเนิด และประวัติศาสตร์อย่างเดียวกั

รัฐ : องค์ประกอบของสถาบันการปกครอง ซึ่งมีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนและประชากรที่แน่นอน

หน้าที่ของรัฐ 4 ประการ

รัฐบาลมีหน้าที่ที่จะต้องใช้จ่ายเงินเพื่อปูองกันประเทศ รักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ส่งเสริมด้านการเกษตร การศึกษา การสาธารณสุขและกิจการบางอย่างเช่น การสร้างเขื่อน การสร้างถนนหนทาง การจัดให้มีไฟฟ้า ประปา ท่อ ทางระบายน้ำเหล่านี้ล้วนมีความจำเป็นและเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมรัฐบาลจึงต้องเป็นผู้จัดทำเพราะ

เกษม กมลชัยพิสิฐ (2558, หน้า 56) กล่าวว่า รัฐบาลมีหน้าที่ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ราษฎรและต้องการให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี มีสวัสดิการทางสังคมอย่างทั่วถึงกัน และมีความเสมอภาคกัน รัฐบาลโดยทั่วไปย่อมมีภาระหน้าที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. ป้องกันและรักษาความสงบของประเทศ เพื่อให้ประชาชนดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข รัฐบาลจำเป็นต้องจัดให้มีทหาร ตำรวจ และตุลาการ เพื่อให้การปฏิบัติกิจการต่าง ๆ เป็นไปตามกฎหมายตลอดจนให้บริการด้านอื่น ๆ แก่ประชาชน โดยมีข้าราชการเป็นผู้ดำเนินงาน

2. ให้บริการที่จำเป็นแก่สังคม บริการบางอย่างเอกชนไม่สนใจทำหรือไม่สามารถทำให้เป็นผลดีแก่สังคมส่วนรวมได้ เช่นการลงทุนสร้างถนน การชลประทาน การประปา การท่าเรือ การไปรษณีย์ และโทรเลข เป็นต้น บริการที่จำเป็นแก่สังคมเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่ต้องจัดทำและมีบางอย่างที่รัฐบาลสนับสนุนให้เอกชนจัดทำ

3. ส่งเสริมและควบคุมการผลิตการจำหน่าย เพื่อชักจูงให้เอกชนสนใจลงทุนในกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจส่วนรวม และ การนำทรัพยากรบางอย่างออกมาใช้ทำประโยชน์และมีผลตอบแทนสูง เช่นการนำก๊าซธรรมชาติมาใช้การขุดหาแร่ธาตุต่าง ๆ มาใช้สิ่งเหล่านี้รัฐบาลจะต้องคอยควบคุมดูแล หรือตั้งหน่วยงานเข้าดำเนินการเสียเอง เพราะทรัพยากรเหล่านี้เป็นของทุกคนในชาติ รัฐบาลจึงต้องเข้าดำเนินการหรือควบคุมเก็บค่าสัมปทาน ค่าภาคหลวง เพื่อให้รัฐบาลมีรายได้นำมาใช้จ่ายพัฒนาประเทศ ให้ผลประโยชน์ตกแก่ทุกคนในชาติ

4. ดำเนินการกระจายรายได้ของบุคคลรัฐบาลจะทำหน้าที่เป็นตัวกลาง จัดเก็บภาษีอากรจากผู้มีรายได้สูงแล้วนำมาใช้จ่ายให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มีรายได้ ดูแลอุปการะคนที่ยากจน คนป่วย คนชรา เด็กอนาถา ให้การศึกษา เพื่อให้ทุกคนมีสิ่งของอุปโภคบริโภคตามความจำเป็นแก่การครองชีพ ได้รับการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย และได้รับการศึกษาอย่างน้อยในระดับการศึกษาภาคบังคับ

องค์การและผู้แทนขององค์การที่ดำเนินงานของรัฐบาล ทำหน้าที่กำหนดนโยบายสาธารณะ เพื่อเป็นไปตามหลักแห่งเจตนารมณ์ของสาธรณชน(General Will)

4. อำนาจอธิปไตย (Sovereignty)

คือ อำนาจสูงสุดในรัฐซึ่งสิ่งสำคัญของรัฐ ก็คือ การมีอำนาจอธิปไตย เนื่องจากอำนาจอธิปไตยเป็นองค์ประกอบสำคัญของรัฐที่ทำให้ให้การรวมกลุ่มของประชากรกลายเป็นรัฐ ต่างจากการรวมกลุ่มของประชาชนกลุ่มอื่น องค์กรอื่นใดที่ไม่ใช่รัฐ จะไม่มีทางใช้อำนาจอธิปไตยได้เช่นเดียวกับรัฐ โดยในทุกๆ รัฐจะต้องมีบุคคลหรือกลุ่มหนึ่งที่มีอำนาจอย่างเด็ดขาด โดยการที่จะกำหนดว่า กฎหมายจะต้องบัญญัติขึ้นในรูปแบบใดและมีอำนาจที่จะบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย การใช้อำนาจอธิปไตยนี้จะต้องไม่มีการจำกัด เพราะถ้ามีการจำกัด ก็แสดงว่ามีอำนาจเหนืออธิปไตยซึ่งก็เป็นการขัดกับหลักที่ ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจสูงสุดเด็ดขาดและไม่ถูกจำกัดด้วยกฎหมายใด ๆ

อำนาจอธิปไตยยังหมายถึงความ อำนาจสูงสุดของรัฐที่จะใช้บังคับบัญชาภายในอาณาเขตของตน หรือเป็นอำนาจที่เป็นอิสระและสูงสุดทางการเมือง โดยมีสาระสำคัญแยกได้ดังนี้

1. อธิปไตย หมายถึง ความเป็นเอกราช

2. อำนาจอธิปไตย เป็นอำนาจสูงสุดในการกำหนดตนเอง หรืออำนาจอัตวินิจฉัยภายในรัฐเอกราชของรัฐใดรัฐหนึ่ง โดยไม่สามารถเข้าไปแทรกแซงหรือกำหนดรัฐเอกราชอื่นได้

3. อำนาจอธิปไตยในรัฐหนึ่ง ๆ ในเวลาหนึ่ง ๆอาจตกเป็นของปวงชนทั้งประเทศร่วมกัน หรือตกอยู่กับบุคคลหนึ่งบุคคลใด หรือกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดก็ได้ ไม่ว่าประเทศนั้นจะตกอยู่ภายใต้การปกครองในรบอบใด

4. อำนาจอธิปไตยจะถูกใช้เองโดยผู้ถืออธิปไตยนั้น หรือจะมอบหมาย หรือให้อาณัติแก่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดใช้แทนก็ได้ เช่น ในระบอบเผด็จการ กลุ่มเผด็จการอาจใช้อำนาจเสียเอง หรือจะมอบหมายให้กลุ่มหนึ่งกลุ่มใดใช้อำนาจแทนก็ได้ เช่นการแต่งตั้งกลุ่มหนึ่งไปเป็นรัฐบาล อีกกลุ่มหนึ่งไปเป็นสภานิติบัญญัติ โดยอยู่ภายใต้การควบคุมชี้อำนาจของพวกเขา โดยอ้างว่าเพื่อประโยชน์ประชาชน

ดังนั้น อำนาจรัฐก็คือ อำนาจอธิปไตยโดยการมอบหมายให้บุคคลจำนวนหนึ่งไปดำเนินการในนามรัฐ ในการใช้อำนาจรัฐนั้นมีองค์กรที่ใช้ คือ รัฐบาล รัฐสภา และศาล พนักงานองค์กรอิสระ เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) คณะกรรมการการเลือกตั้ง (ก.ก.ต.) เป็นต้น

อำนาจรัฐจึงมีลักษณะสำคัญ คือ

1. เป็นอำนาจเด็ดขาด
2. เป็นอำนาจที่กระทำฝ่ายเดียว
3. เป็นการกระทำล่วงหน้า
4. เป็นอำนาจบริการ

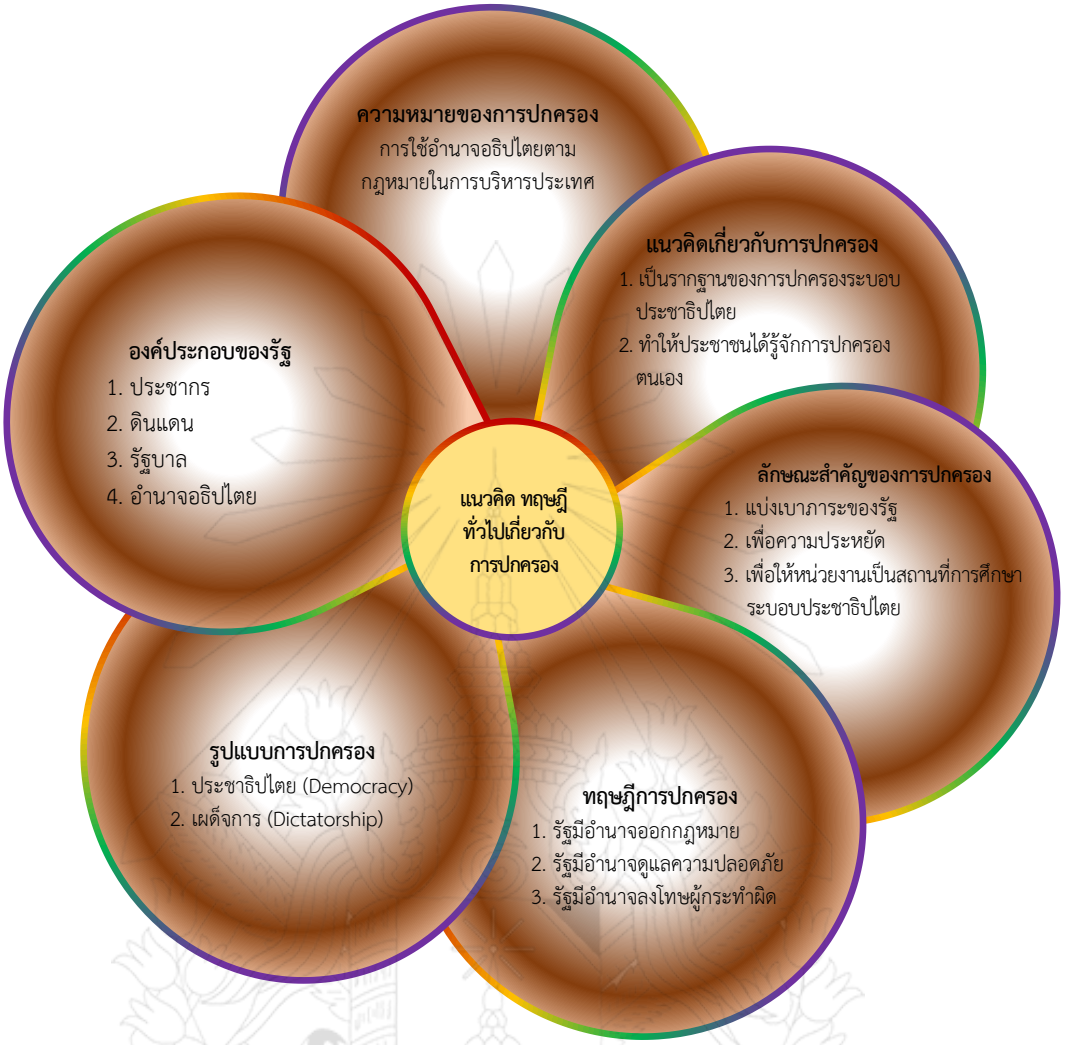
อำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจสูงสุดในทางการเมือง (The Supreme Political Power) ของรัฐ และไม่มีบทกฎหมายใด ๆ มาจำกัดอำนาจอธิปไตยนี้ได้ บุคคลทุกคนรวมทั้งองค์การต่าง ๆ รวมทั้งรัฐย่อมจะต้องยอมรับนับถือและเชื่อฟังอำนาจเช่นว่านี้อย่างเคร่งครัด แนวความคิดเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยเป็นรากฐานอันสำคัญของหลักกฎหมายมหาชนในปัจจุบัน เพราะเป็นอำนาจที่ทำให้กฎหมายที่ตราขึ้นมีผลใช้บังคับ และกำหนดหลักการความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับนานาประเทศ เนื่องจากอำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจสูงสุด และรัฐบาลเป็นเจ้าของอำนาจ เพราะฉะนั้น ในทางนิตินัยรัฐจึงเป็นสถาบันที่ดำรงไว้ซึ่งอำนาจสูงสุดหรืออีกนัยหนึ่งรัฐเป็นอธิปไตยที่ชอบด้วยกฎหมาย

ดังนั้น ลักษณะสำคัญของ อำนาจอธิปไตยที่เห็นเด่นชัด จึงมี 4 ประการ ดังนี้

1. มีความเด็ดขาด (Absoluteness)
2. ใช้ได้เป็นการทั่วไป (Universality)
3. คงอยู่ถาวร (Permanent)
4. แบ่งแยกไม่ได้ (Indivisibility)

สรุปได้ว่า องค์ประกอบการปกครองประกอบด้วยดินแดนที่มีอาณาเขตแน่นอนมีประชากรอยู่ภายใต้การ บริหารของรัฐบาลซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยเหนือประชาชนอย่างอิสระ โดยได้ยอมรับจากชุมชนภายนอก องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่ทำให้สังคมเป็นรัฐ คืออำนาจอธิปไตย โดยมีองค์ประกอบของรัฐ ประชากร ดินแดน รัฐบาล อำนาจอธิปไตย

สามารถสรุปแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ตามแผนภูมิที่ 2.1 ได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 2.1 แสดงแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับหลักการปกครอง

บทที่ 3
หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

การวิจัยในบทที่ 3 นี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” โดยได้ดำเนินการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยผู้วิจัยได้ศึกษาจากพระไตรปิฎกเป็นหลักรวมถึงหนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

3.1 หลักการสำหรับการปกครองของรัฐ

3.2 หลักการสำหรับการปกครองแบบราชาธิปไตย

3.3 หลักการสำหรับการปกครองแบบสามัคคีธรรม

3.4 หลักการบริหารและการปกครองของพระพุทธศาสนา

3.5 หลักธรรมที่ใช้ในการปกครอง

3.1 หลักการสำหรับการปกครองของรัฐ

คำว่า “หลักการ” หมายถึง สาระสำคัญที่ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, หน้า 1271) และในพระพุทธศาสนา คำว่า “ธรรม” ซึ่งมีความหมายมากมาย แต่คำว่า “ธรรม” มีความหมายอย่างหนึ่งก็คือหมายถึง “หลักการ” ด้วย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2548, หน้า 62 – 63) อธิบายไว้ว่า “ธรรม” นี้พูดง่าย ๆ ก็อย่างที่กล่าวแล้วว่า คือ ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม ประโยชน์สุขที่แท้จริง รวมทั้งหลักการที่จะให้เกิดความดีงาม ความถูกต้องเหล่านี้ การที่เราจัดตั้งวางหลักการต่าง ๆ เช่น หลักการทางรัฐศาสตร์ หลักการทางนิติศาสตร์ หลักการทางเศรษฐศาสตร์ หรือหลักการในเรื่องใด ๆ ก็ตาม เพื่อให้มีเกณฑ์มีมาตรฐานในการที่จะดำเนินงานเพื่อสร้างสรรค์ ทำให้เกิดความดี ความงาม ความถูกต้องและประโยชน์สุขที่แท้นั้น เมื่อเราต้องการความดีงามประโยชน์สุขแก่บ้านเมือง เราก็ต้องยึดถือหลักการเหล่านี้ ซึ่งเรียกด้วยคำสั้นที่สุดคำเดียวว่า “ธรรม”

ในการปกครองทุก ๆ รูปแบบ ต่างก็มีผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองเป็นสิ่งที่คู่กัน แต่ในการปกครองทุกรูปแบบทั้งแบบราชาธิปไตยและสามัคคีธรรมตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น ปรากฏว่าผู้ปกครองมีบทบาทที่ชัดเจนมากกว่าผู้ถูกปกครอง เนื่องจากเป็นผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ทางการเมืองการปกครองซึ่งมีผลกระทบต่อคนและกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างกว้างขวาง ทั้งในฐานะผู้ปกครองเป็นตัวกลางคอยบริหารและจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์ให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายและในฐานะผู้ดำเนินการการปกครองให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งได้ตั้งเอาไว้ เช่น เพื่อให้บ้านเมืองเกิดความสงบสุข เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในบ้านเมือง ดังนั้น ในการดำเนินการการปกครองนี้ ผู้ปกครองจึงจำเป็นจะต้องมีหลักการปกครองสำหรับไว้ยึดโยง เพื่อเป็นกรอบหรือแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนหรือดำเนินการการปกครองให้บรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งเอาไว้

สรุปได้ว่า “รัฐ” คือ ชุมชนทางการเมืองของประชาชน ซึ่งอาศัยอยู่ร่วมกันในดินแดนที่แน่นอนรวมกันอยู่ภายใต้รัฐบาลเดียวกัน มีอิสระในการกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ออกมาใช้เองได้ มีอำนาจอธิปไตยปราศจากการแทรกแซงจากรัฐอื่น ๆ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม

3.2 หลักการสำหรับการปกครองแบบราชาธิปไตย

พระมหากษัตริย์หรือพระราชาเป็นประมุข หรือเป็นผู้ปกครองสูงสุดสำหรับการปกครองแบบราชาธิปไตย และในการปกครองแบบราชาธิปไตยนี้ถือได้ว่าการประพฤติปฏิบัติตนของพระมหากษัตริย์หรือพระราชาเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เนื่องจากมีผลกระทบทั้งต่อพระมหากษัตริย์เองและสังคมในวงกว้าง ดังปรากฏเรื่องราวในพระไตรปิฎก คือ จักกวัตติสูตร ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การประพฤติปฏิบัติตนของพระมหากษัตริย์หรือพระราชาในฐานะที่เป็นผู้ปกครอง นอกจากจะมีผลกระทบต่อพระราชอำนาจของพระองค์เองในด้านต่าง ๆ แล้ว ยังมีผลกระทบต่อสังคมหรือบ้านเมืองที่พระองค์ปกครองอยู่ด้วย (ที.ปา. (ไทย) 11/80-110/59-82) เพราะฉะนั้นพระมหากษัตริย์หรือพระราชาในฐานะที่เป็นผู้ปกครองจึงเป็นศูนย์กลางของสังคม เนื่องจากมีผลต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม สังคมจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือเสื่อมลงจึงอยู่ที่ผู้ปกครอง หากผู้ปกครองเป็นผู้ปกครองที่ดีก็ย่อมจะส่งผลให้ประชาชนอยู่ดีกินดีและสังคมมีความสงบสุข หากเป็นผู้ปกครองที่ไม่ดีก็จะส่งผลในทางตรงกันข้ามได้เช่นเดียวกัน (ธนา นวลปลอด, 2536, หน้า 68)

การมีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงผู้เดียวในการปกครองประเทศของพระมหากษัตริย์หรือพระราชาทั้งในด้านการบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ แม้จะทำให้พระองค์สามารถตัดสินใจในเรื่องทางการเมืองการปกครองได้อย่างรวดเร็วทันใจ แต่ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้การปกครองเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบ้านเมืองมีความสงบสุข หากทรงใช้ พระราชอำนาจสิทธิ์ขาดที่มีอยู่โดยไม่มีความชอบธรรม ด้วยเหตุนี้พระมหากษัตริย์หรือพระราชาในฐานะผู้ปกครองแบบราชาธิปไตย

พระธรรมปิฎก (2545, หน้า 27-30) กล่าวว่าควรจะปกครองโดยการยึดหลักธรรมต่าง ๆ เป็นหลักการในการปกครองหรือในการบริหารบ้านเมืองด้วย เพื่อให้การตัดสินใจในทางการเมืองการปกครองเป็นไปด้วยความถูกต้องชอบธรรม ซึ่งช่วยให้เกิดการ ยอมรับและความจงรักภักดีขึ้นแก่ประชาชนหรือผู้อยู่ภายใต้การปกครอง ได้แก่ หลักธรรมเหล่านี้ คือ ราชธรรม 10 จักรวรรดิวัตร 5 ราชสังคหวัตถุ 4 และเว้นอคติ 4 แต่หลักการปกครองเหล่านี้จริงๆ แล้วไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของหลักการปกครองเพียงอย่างเดียว ยังเป็นหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ปกครองด้วย เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยจึงแบ่งหลักการปกครองออกเป็น 2 ด้านคือ หลักการด้านการบริหารและหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรม ดังต่อไปนี้

3.2.1 หลักการด้านการบริหาร

นักวิชาการได้ให้นิยามความหมายคำว่า “การบริหาร” ไว้ดังนี้

พระธรรมโกศาจารย์ (2549, หน้า 3) ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น

วิโรจน์ สารรัตนะ (2549, หน้า 3) ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การ

ไตรรัตน์ ตรงจิตร (2547, หน้า 27) ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ การจัดการองค์กรและการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้บ้าง การใช้ สติปัญญาความสามารถของมนุษย์ในการวิเคราะห์ วางแผน และควบคุมการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ การรู้จักใช้คนอื่นให้ดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ จนประสบความสำเร็จ

อุทัย หิรัญโต (2545, หน้า 3) ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง การปฏิบัติการของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือการกระทำต่าง ๆ ของบุคคลหลายคนเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่ประสงค์ โดยที่บุคคลที่มาร่วมกันทำงานนั้นมีความสัมพันธ์ทางสังคมต่อกันด้วย

ดังนั้น คำว่า บริหาร หมายถึง การดำเนินการของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ในการทำงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์จนประสบผลสำเร็จ

เมธา หริมเทพาธิป (2566, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2567, จาก https://www.gotoknow.org/blog/metha09) การบริหารได้ 3 ด้าน ประกอบด้วย

หลักการด้านการบริหารตน

เมธา หริมเทพาธิป (2566, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2567, จาก https://www.gotoknow.org/posts/710699) สำหรับบุคคลผู้จะเป็นผู้ปกครองได้ ไม่ว่าจะเป็นการปกครองรูปแบบใดก็ตาม หลักการที่สำคัญอันดับแรกก็คือจะต้องมีความสามารถในการบริหารตนเองได้ หากไม่มีความสามารถในการบริหารตนเองได้ ก็ยากที่จะบริหารบุคคลอื่นหรือองค์กรใด ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ เนื่องจากไม่มีใครรู้จักตนเองได้ดีเท่ากับตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของจิตใจ เพราะฉะนั้น จากทศพิธราชธรรม คือ ทาน ศีล การบริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ความเพียร ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความอดทน และความไม่คลาดธรรม (ขุ.ชา.อสีติ. (ไทย) 28/176/112) ผู้ปกครองจะต้องมีหลักการด้านการบริหารตนแยกออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านกายวาจากับด้านจิตใจ ดังนี้ 1) ด้านกายวาจา ผู้ปกครองจะต้องบริหารตนให้เป็นผู้มีศีล คือ รู้จักควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจาของตนเองให้สุจริต อวิหิงสา คือ ไม่เบียดเบียนทำร้ายบุคคลอื่น และอวิโรธนะ คือ ไม่พฤติตนผิดจากธรรม 2) ด้านจิตใจ กล่าวได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญของคนเรา เนื่องจากการที่คนเราจะพูดหรือทำในเรื่องดีหรือชั่วนั้นอยู่ที่จิตใจเป็นสำคัญ 2 เพราะฉะนั้น ผู้ปกครองจะต้องบริหารตนให้มีอาชวะ คือ มีจิตใจซื่อตรงและจริงใจไม่หลอกลวงประชาชน มัททวะ คือ มีจิตใจอ่อนโยนซึ่งจะทำให้แสดงออกมาเป็นผู้มีอัธยาศัยดีไม่เย่อหยิ่ง ตปะ คือ ไม่ยอมให้กิเลสตัณหาเข้ามาครอบงำจิตใจได้ อักโกธะ คือไม่ยอมให้ความโกรธอยู่เหนือจิตใจ และขันติ คือ มีความอดทนอดกลั้นต่อภารกิจที่ตนต้องรับผิดชอบความทุกข์ยากลำบากทางกายและใจ และอดทนต่ออำนาจของอคติคือความลำเอียงต่าง ๆ ได้

ดังนั้น หลักการด้านการบริหารตน จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ตนเองสามารถตรวจสอบตนเองได้ โดยการตรวจเรื่องความประพฤติทางกายวาจาและจิตใจ เพื่อจะได้ประพฤติ ปฏิบัติหรือดำรงตนอยู่ในแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมในฐานะที่ตนเป็นผู้ปกครอง กล่าวโดยสรุปก็คือ สามารถครองตนได้ เมื่อครองตนได้ก็สามารถบริหารคนอื่นได้ ดังข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า (ขุ.ชา.สตฺตก. (ไทย) 27/1028 - 1034/210) “...ส่วนผู้ใดตรวจดูศีล ปัญญา และสุตะในตน ผู้นั้นย่อมประพฤติประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย คือ ทั้งตนและผู้อื่น เพราะเหตุนั้น นักปราชญ์พึงตรวจดูตน เหมือนตรวจดูศีล ปัญญา และสุตะแล้วบริหารหมู่คณะบ้าง ปฏิบัติอยู่ลำพังผู้เดียวบ้าง 3...”

หลักการด้านการบริหารคน

เมธา หริมเทพาธิป (2566, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2567, จาก https://www.gotoknow.org/posts/710700) สำหรับคนกล่าวได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุดในการปกครอง ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดก็ตาม เพราะฉะนั้น ผู้ปกครองที่มีความรู้ความสามารถในด้านการบริหารจะต้องรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ คือ คนให้เขาสามารถใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้จนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ แต่การที่ผู้ถูกปกครองจะทุ่มเทแรงกายแรงใจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้ผู้ปกครองได้นั้น พระมหากษัตริย์หรือพระราชาในฐานะผู้ปกครองจะต้องรู้จักหลักการด้านการบริหารคนที่อยู่ภายใต้การปกครองของตนเอง ซึ่งมีทั้งที่เป็นข้าราชการและเป็นราษฎรโดยทั่วไป ด้วยการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกันด้วยการปฏิบัติทศพิธราชธรรมและประกอบราชสังคหะ ดังนี้ ผู้ปกครองควรเริ่มต้นจากปฏิบัติธรรมบางส่วนในทศพิธราชธรรม ได้แก่ ทาน คือ การบำเพ็ญตนเป็นผู้ให้ หรือทำงานเพื่อให้ผู้ถูกปกครองได้ มิใช่เพื่อจะเอาจากเขา และปริจจาคะ คือ การเสียสละประโยชน์สุขส่วนตน เพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม นอกจากทานและปริจจาคะในทศพิธราชธรรมแล้ว ผู้ปกครองที่ต้องการ บริหารคนยังต้องประกอบราชสังคหะ คือ หลักการสงเคราะห์ประชาชนของผู้ปกครองด้วย (สำ.ส. (ไทย) 15/120/138-139) มี 4 ประการ ได้แก่ (1) สัสสเมธะ คือ การดูแลประชาชนรากหญ้าที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมด้วยการบำรุงพืช พันธุ์ธัญญาหาร (2) ปุริสเมธะ คือการส่งเสริมคนดีมีความสามารถให้ได้รับราชการและจัดสวัสดิการที่เหมาะสมให้ (3) สัมมาปาสะ คือการสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนกับประชาชนที่ประกอบการงานอาชีพต่าง ๆ และ (4) วาชไปยะ คือการใช้วาจาสร้างสรรค์ประสานประโยชน์และสร้างความสมานฉันท์ระหว่างคนในชาติ

ดังนั้น หลักการด้านการบริหารคน จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจให้ผู้ถูกปกครองมีความจงรักภักดีและพร้อมที่จะทุ่มเทแรงกายแรงใจทำงานต่าง ๆ ให้แก่ผู้ปกครองได้เต็มกำลังความสามารถ กล่าวโดยสรุปก็คือ สามารถครองคนได้

หลักการด้านการบริหารงาน

เมธา หริมเทพาธิป (2566, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2567, จาก https://www.gotoknow.org/posts/710703) สำหรับงานเป็นกิจกรรมที่ผู้ปกครองไม่ว่าจะปกครองด้วยรูปแบบใดก็ตามจะต้องดำเนินการให้ประสบความสำเร็จ แต่ความสำเร็จก่อนที่จะได้มานั้นจะต้องประสบกับปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ บ้างเป็นเรื่องปกติโดยทั่วไป แต่ในการก้าวข้ามปัญหา หรืออุปสรรคต่าง ๆ ผู้ปกครองก็ต้องเลือกบริหารงานของตนด้วยวิธีการที่ถูกต้องชอบธรรม เนื่องจากการบริหารงานย่อมมีความเกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อหลายฝ่ายทั้งต่อตนเองและบุคคลอื่นที่อยู่ ภายใต้การปกครองหรือไม่ก็ตาม เพราะฉะนั้น ในการปกครองรูปแบบราชาธิปไตย พระมหากษัตริย์ หรือพระราชาในฐานะผู้ปกครองก็จะต้องมีหลักการด้านการบริหารงานตามหลักธรรมในพระพุทธ ศาสนา คือ การบำเพ็ญจักรวรรดิวัตรและการละเว้นอคติ

พระธรรมปิฎก (2545, หน้า 29 – 30) กล่าวว่า สำหรับการบำเพ็ญจักรวรรดิวัตรนั้นก็คือการปฏิบัติหน้าที่ของนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ ที่เรียกว่า จักรวรรดิวัตร (ธรรมเนียมหรือหน้าที่ประจำของจักรพรรดิ) 5 ประการ (ที.ปา. (ไทย) 11/86/62) ได้แก่ 1) ธรรมาธิปไตย คือ การยึดถือหลักการความถูกต้องหรือกฎกติกาต่าง ๆ ที่ชอบธรรมเป็นใหญ่ในการดำเนินงาน 2) ธรรมมิการักขา คือ การ

รักษาคุ้มครองคนที่อยู่ภายใต้การปกครองของตนให้อยู่เย็นเป็นสุขมิให้ได้รับผลกระทบจากการทำงานของตนเอง 3) มา อธรรมการ คือ การป้องกันมิให้การดำเนินงานของตนเกิดความผิดพลาดหรือผลเสียแก่บุคคลต่าง ๆ หรือการป้องกันมิให้บุคคลอื่นทำงานผิดพลาดและสร้างความเสียหายแก่สังคมด้วยเช่นกัน 4) ธนานุประทาน คือ การแบ่งปันผลประโยชน์แก่บุคคลต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง และ 5) ปริปุจฉา คือ การปรึกษาหาความรู้จากผู้ทรงคุณวุฒิหรือทรงคุณธรรม เพื่อตรวจสอบตนเองและดำเนินงานต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องชอบธรรม

นอกจากนี้ในการบริหารงาน สิ่งที่ผู้ปกครองจะต้องระมัดระวังก็คือ อคติ หมายถึง ความลำเอียง มี 4 ประการ (ที.ปา. (ไทย) 11/311/288) ได้แก่ (1) ฉันทาคติ คือ ลำเอียงเพราะชอบ (2) โทสาคติ คือ ลำเอียงเพราะชัง (3) โมหาคติ คือ ลำเอียงเพราะหลง และ (4) ภยาคติ คือ ลำเอียงเพราะกลัว

ดังนั้น หลักการด้านการบริหารงาน จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปโดยราบรื่น ปราศจากปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ หรือมีปัญหาหรืออุปสรรคน้อยที่สุด โดยวิธีการที่ถูกต้องชอบธรรม ดังข้อความในพระไตรปิฎกกล่าวไว้ว่า (ขุ.ชาตก. (ไทย) 27/99/488) “...สิริย่อมละคนโง่ผู้ไม่จัดแจงการงาน มีความคิดเลวทราม มีปัญญาทรามไปเหมือนงูลอกคราบเก่าทิ้งข้าพระองค์เห็นเหตุแม้นี้จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญาเท่านั้นประเสริฐ คนโง่ถึงมียศก็หาประเสริฐไม่...” และผลอันเกิดจากการประสบความสำเร็จในการดำเนินงานก็เป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย กล่าวโดยสรุปก็คือ สามารถครองงานได้ เมื่อพระมหากษัตริย์หรือพระราชาผู้ปกครองตามรูปแบบราชาธิปไตยบริหารงานได้ดีก็จะประสบความสำเร็จ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2548, หน้า 63) กล่าวไว้ว่า ถ้าคนเราไม่ถือเอาธรรมเป็นใหญ่ คือไม่ถือหลักการ ไม่เอาความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม ประโยชน์สุขที่แท้เป็นมาตรฐาน เป็นใหญ่ หรือเป็นที่ยึดถือ ก็จะเอนเอียงหรือเขวออกไป กลายเป็นยึดถือเอาตัวตนเป็นใหญ่ เอาผลประโยชน์เป็นใหญ่ หรือคะแนนนิยมเป็นใหญ่ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ในการบริหารไม่ว่าจะเป็นการบริหารตน การบริหารคน และการบริหารงานพระมหากษัตริย์หรือพระราชาในฐานะผู้ปกครองในการปกครองรูปแบบราชาธิปไตย จะต้องยึดถือธรรมเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นหลักการหรือเป็นแกนหลักในการบริหารทุก ๆ ด้าน ซึ่งช่วยให้การดำเนินการปกครองเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องดีงาม และจะไม่เอนเอียงหรือเขวออกไปสู่แนวทางที่ตรงกันข้าม ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบและสร้างความเสียหายให้แก่ทั้งผู้ปกครองเองและสังคมได้ อีกทั้งผู้ปกครองเองก็จะกลายเป็นผู้ที่ขาดหลักการไร้จุดยืนและไม่มีความเป็นธรรม กลายเป็นผู้ยึดถือตนเอง เป็นใหญ่หรือผลประโยชน์เป็นใหญ่

3.2.2 หลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรม

คำว่า “คุณธรรม” หมายถึง สภาพคุณงามความดี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, หน้า 253) ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีหรือลักษณะที่ดีซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจของบุคคล จนกล่าวได้ว่าเป็นคุณสมบัติของจิตใจของบุคคล ส่วนคำว่า “จริยธรรม” หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ(ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, หน้า 291)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2549, หน้า 54) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “จริยธรรม” ไว้ว่า จริยธรรมในที่นี้มิใช่หมายถึงจริยธรรมในความหมายแคบ ๆ ตามที่เราใช้กัน

ปัจจุบันแบบตะวันตกซึ่งเน้นที่พฤติกรรมทางสังคม แต่จริยธรรมในความหมายทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การดำเนินชีวิตหรือกระบวนการแห่งชีวิตที่ดำเนินไปทั้งหมด คือความเป็นอยู่ การแสดงออก ความรู้สึกนึกคิด และคุณสมบัติต่าง ๆ ทั้งจิตใจ ทั้งปัญญา ทั้งพฤติกรรม

ทินพันธุ์ นาคะตะ (2533, หน้า 280-281) ได้อธิบายว่าคำว่า “คุณธรรม” กับคำว่า “จริยธรรม” นี้ บางครั้งสามารถใช้แทนกันได้ คือ จริยธรรมเป็นเรื่องของหลักแห่งความประพฤติในทางที่ดีที่ชอบ เป็นเรื่องเกี่ยวกับมาตรฐาน แห่งการประพฤติปฏิบัติ หรือเป็นหลักปฏิบัติที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งที่ถูกที่ควร ในบางครั้งก็ใช้แทนคำว่า คุณธรรม ซึ่งถึงคุณงามความดี หรือแทนคำว่าศีลธรรมได้

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า จริยธรรมเป็นเรื่องของระบบความเชื่อ เกี่ยวกับสิ่งที่ถูกต้องดีงามของสังคม ซึ่งมีส่วนกำหนดพฤติกรรมของบุคคลแต่ละคนตามบทบาทต่าง ๆ จริยธรรมซึ่งเป็นหลักปฏิบัตินั้น จะกล่าวถึงสิ่งที่ดีและไม่ดี สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด สิ่งที่ควรและไม่ควรไว้ด้วย เมื่อมีการปฏิบัติตามก็จะได้รับการยกย่องสรรเสริญ แต่ถ้ามีการละเมิดก็จะได้รับการตำหนิติเตียน หรือถูกลงโทษจากสังคม ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า หลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมก็คือสิ่งที่ดีงามที่ควรยึดถือให้เป็นคุณสมบัติภายในใจและให้เป็นข้อปฏิบัติ เพื่อการประพฤติตน ในการดำเนินชีวิตของตนเองและดำเนินการปกครองผู้อื่น มีหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นต้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (2549, หน้า 54) กล่าวถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนานี้ บางหมวดธรรมก็เป็นเรื่องของคุณธรรม คือ คุณสมบัติภายในใจอย่างเดียว บางหมวดธรรมก็เป็นเรื่องของจริยธรรม คือ การแสดงออกมาภายนอกเป็นพฤติกรรม และบางหมวดธรรมก็เป็นได้ทั้งคุณธรรมและจริยธรรม และหลักธรรมในพระพุทธ ศาสนาสำหรับผู้ปกครองซึ่งปกครองด้วยรูปแบบราชาธิปไตยควรจะนำไปใช้ เป็นหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมนั้นมีมากมาย ไม่ได้มีแต่เฉพาะจริยธรรมพื้นฐานซึ่งทุกคนมีอยู่แล้วอย่างการมีศีล 5 เป็นต้นเท่านั้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2549, หน้า 40) กล่าวไว้ว่า “ที่จริง ธรรมะของผู้ปกครองตามหลักพระพุทธศาสนา ท่านแสดงไว้มากมาย มีทั้งคำสอนแบบบรรยาย ทั้งข้อความสั้น ๆ เป็นคติอย่างที่เราเรียกกันว่าสุภาษิต และหลักธรรมที่จัดเป็นหมวด ๆ ตามจำนวนข้อธรรมในแต่ละชุด”

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยจะนำมาอธิบายไว้ในงานวิจัยฉบับนี้ แต่เพียงบางส่วน ซึ่งเห็นว่าเป็นหลักธรรมที่ผู้ปกครองจำเป็นจะต้องมี ได้แก่หลักธรรมต่าง ๆ ซึ่งกล่าวมาแล้วในเบื้องต้นในเรื่องหลักการด้านการบริหาร คือ ราชธรรม 10 จักรวรรดิวัตร 5 ราชสังคหวัตถุ 4 และเว้นอคติ 4 และเพิ่มเติมหลักธรรมสำคัญอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ อธิปไตย 3 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 เป็นต้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2545, หน้า 27-30) ได้อธิบายไว้ ความตอนหนึ่งในหนังสือ “ธรรมนูญชีวิต: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม” ความว่า ท่านผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน ผู้นำและผู้ปกครองรัฐ ตั้งต้นแต่พระเจ้าจักรพรรดิ พระมหากษัตริย์ ตลอดจนนักปกครองโดยทั่วไป มีหลักธรรมที่เป็นคุณสมบัติ และเป็นข้อปฏิบัติ ดังนี้

ก. ทรงทศพิธราชธรรม คือ มีคุณธรรมของผู้ปกครองหรือราชธรรม (ธรรมของพระราชา) (พระธรรมปิฎก, 2545, หน้า 27-28) 10 ประการ (ขุ.ชา.อสีติ.(ไทย) 28/176/112) ดังนี้

1) ทาน ให้ปันช่วยประชา คือ บำเพ็ญตนเป็นผู้ให้ โดยมุ่งปกครองหรือทำงานเพื่อให้เขาได้ มิใช่เพื่อจะเอาจากเขา เอาใจใส่อำนวยบริการ จัดสรรความสงเคราะห์ อนุเคราะห์ ให้

ประชาชาราษฎร์ได้รับประโยชน์สุข ความสะดวกปลอดภัย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อน ประสบทุกข์และให้ความสนับสนุนแก่คนทำความดี

2) ศีล รักษาความสุจริต คือ ประพฤติดีงาม สำรวมกายและวจีทวาร ประกอบแต่การสุจริต รักษากิตติคุณ ประพฤติให้ควรเป็นตัวอย่าง และ เป็นที่เคารพนับถือของประชาราษฎร์ มิให้มีข้อที่ผู้ใดจะดูแคลน

3) ปริจจาคะ บำเพ็ญกิจด้วยเสียสละ คือ สามารถเสียสละความสุขความสำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตนได้ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

4) อาชชวะ ปฏิบัติภาระโดยซื่อตรง คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ไร้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

5) มัททวะ ทรงความอ่อนโยนเข้าถึงคน คือ มีอัธยาศัย ไม่เย่อหยิ่งหยาบคาย กระด้างถือองค์ มีความสง่าเกิดแต่ท่วงทีกิริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ควรได้ความรักภักดี แต่มิขาดความยำเกรง

6) ตปะ พ้นมัวเมาด้วยเผากิเลส คือ แผดเผากิเลสตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำจิต ระงับยับยั้งข่มใจได้ ไม่หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญ และการปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอ หรืออยู่อย่างง่าย ๆ สามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียรทำกิจในหน้าที่ให้บริบูรณ์

7) อักโกธะ ถือเหตุผลไม่โกรธา คือ ไม่เกรี้ยวกราด ไม่วินิจฉัยความและกระทำการด้วยอำนาจความโกรธ มีเมตตาประจำใจไว้ระงับความเคืองขุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันสุขุมราบเรียบตามธรรม

8) อวิหิงสา มีอหิงสานำร่มเย็น คือ ไม่หลงระเริงอำนาจ ไม่บีบคั้นกดขี่ มีความกรุณา ไม่หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใด ด้วยอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

9) ขันติ ชำนะเข็ญด้วยขันติ คือ อดทนต่องานที่ตรากตรา อดทนต่อความเหนื่อยยาก ถึงจะลำบากกายน่าเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกยั่วถูกหยันด้วยถ้อยคำเสียดสีถากถางอย่างใด ก็ไม่หมดกำลังใจไม่ยอมละทิ้งกิจกรณีย์ที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม

10) อวิโรธนะ มิปฏิบัติคลาดจากธรรม คือ ประพฤติมิให้ผิดจากประศาสนธรรมอันถือประโยชน์สุขความดีงามของรัฐและราษฎร์เป็นที่ตั้ง อันใด ประชาราษฎร์ปรารถนาโดยชอบธรรม ก็ไม่ขัดขืน การใดจะเป็นไปโดยชอบธรรม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ก็ไม่ขัดขวาง วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหว เพราะถ้อยคำ ดีร้ายลาภสักการะหรืออิฏฐารมณ์อนิฏฐารมณ์ใด ๆ สถิตมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือ ความเที่ยงธรรม ก็ดี นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผนหลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ก็ดี ไม่ประพฤติให้เคลื่อนคลาดวิบัติไป

ข. บำเพ็ญกรณียของจักรพรรดิ คือ ปฏิบัติหน้าที่ของนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ที่เรียกว่า จักรวรรดิวัตร (ธรรมเนียมหรือหน้าที่ประจำของจักรพรรดิ) (พระธรรมปิฎก, 2545, หน้า 29-30) ประกอบด้วย 5 ประการ (ที.ปา.(ไทย) 11/84/62) คือ

1) ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ คือ ยึดถือความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผล หลักการ กฎกติกาที่ชอบธรรม เป็นบรรทัดฐาน เคารพธรรม เชิดชูธรรม นิยมธรรม ตั้งตนอยู่ในธรรม ประพฤติธรรมด้วยตนเอง

2) ธรรมิการักขา ให้ความคุ้มครองโดยธรรม คือ จัดอำนวยการรักษาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรม แก่ชนทุกหมู่เหล่าในแผ่นดิน คือ คน ภายในหมายถึงพระมเหสี โอรส ธิดา ข้าราชการในพระองค์ หรือ คนในครอบครัวและในปกครองส่วนตัวซึ่งพึงคุมครอง ข้าราชการ ฝ่ายทหาร ข้าราชการฝ่ายปกครอง ข้าราชการพลเรือน นักวิชาการ และคนต่างอาชีพ เช่นพ่อค้าและเกษตรกร ชาวนิคมชนบทและชนชายแดน พระสงฆ์และบรรพชิตผู้ทรงศีลทรงคุณธรรม ตลอดจนสัตว์เท้าสัตว์ปีก อันควรสงวนพันธุ์ทั้งหลาย

3) มา อธรรมการ ห้ามกั้นการอาธรรม์ คือ จัดการป้องกันแก้ไข มิให้การกระทำที่ไม่เป็นธรรม การเบียดเบียนข่มเหง และความผิดความชั่วร้ายเดือดร้อน เกิดมีขึ้นในบ้านเมือง ชักนำประชาชนให้ตั้งมั่นในสุจริตและนิยมธรรม รวมทั้งจัดวางระบบที่กันคนร้าย ให้โอกาสคนดี

4) ธนานุประทาน ปันทรัพย์แก่ชนผู้ยากไร้ มิให้มีคนขัดสนยากไร้ในแผ่นดิน เช่น จัดให้ราษฎรทั้งปวงมีทางหาเลี้ยงชีพ ทำมาหากินได้โดยสุจริต

5) ปริปุจฉา ไม่ขาดการสอบถามปรึกษา แสวงหาปัญญาและความดีงามยิ่งขึ้นไป โดยมีที่ปรึกษาที่ทรงวิชาการทรงคุณธรรม ผู้ประพฤติดี ประพฤติชอบ ผู้ไม่ประมาทมัวเมา ที่จะช่วยให้เจริญปัญญาและกุศลธรรม หมั่นพบปะพระสงฆ์และนักปราชญ์ ไถ่ถามหาความรู้หาความดีงาม หาความจริง และถกข้อปัญหาต่าง ๆ อยู่โดยสม่ำเสมอตามกาลอันสมควร เพื่อซักซ้อมตรวจสอบตน ให้เจริญก้าวหน้า และ ดำเนินกิจการในทางที่ถูกต้องชอบธรรม ดีงาม และเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขอย่างแท้จริง

ค. ประกอบราชสังคหะ คือ ทำนุบำรุงทวยราษฎร์ ให้ประชาชาติดำรงอยู่ในเอกภาพและสามัคคี ด้วยหลักธรรมที่เรียกว่า ราชสังคหวัตถุ (หลักการสงเคราะห์ประชาชนของพระราชา) (พระธรรมปิฎก, 2545, หน้า 30) ประกอบด้วย 4 ประการ (สำ.ส.(ไทย) 15/120/138-139) คือ

1) สัสสเมธะ ฉลาดบำรุงธัญญาหาร คือ ปรีชาสามารถในนโยบายที่จะบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตรให้อุดมสมบูรณ์

2) ปุริสเมธะ ฉลาดบำรุงข้าราชการ คือ ปรีชาสามารถในนโยบายที่จะบำรุงข้าราชการ ด้วยการส่งเสริมคนดีมีความสามารถ และจัดสวัสดิการให้ดี เป็นต้น

3) สัมมาปาสะ ผูกประสานปวงประชา คือ ผดุงผสานประชาชนไว้ด้วย นโยบายส่งเสริมอาชีพ เช่น จัดทุนให้คนยากจนยืมไปสร้างตนในพาณิชยกรรมหรือดำเนินกิจการต่าง ๆ ไม่ให้ฐานเหลื่อมล้ำห่างเหิน จนแตกแยกกัน

4) วาชไปยะ มีวาทะดูดดื่มใจ คือ รู้จักพูด รู้จักชี้แจงแนะนำ รู้จักทักทาย ไถ่ถามทุกข์สุขราษฎรทุกชั้น แม้ปราศรัยก็ไพเราะน่าฟัง ทั้งประกอบด้วยเหตุผล เป็นหลักฐาน มีประโยชน์ เป็นทางแห่งการสร้างสรรค์ แก้ไขปัญหาเสริมความสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจดี ความเชื่อถือ และความนิยมนับถือ

ง. ละเว้นอคติ นักปกครอง เมื่อปฏิบัติหน้าที่ พึงเว้นความลำเอียง หรือความประพฤติคลาดเคลื่อนจากธรรม (พระธรรมปิฎก, 2545, หน้า 30) 4 ประการ (ที.ปา.(ไทย) 11/311/288) คือ

1) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ

2) โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง

3) โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลงหรือเขลา

4) ภยาคติ ลำเอียงเพราะขลาดกลัว

จ. รู้หลักอธิปไตย คือ รู้หลักความเป็นใหญ่ที่เรียกว่า อธิปไตย (พระธรรมปิฎก, 2545, หน้า 25) มี 3 ประการ (ที.ปา.(ไทย) 11/305/274) ดังนี้

1) อัตตาธิปไตย ถือตนเป็นใหญ่ คือ ถือเอาตนเอง ฐานะ ศักดิ์ศรี เกียรติภูมิของตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยการปรารภตนและสิ่งที่เนื่องด้วยตนเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่ว ทำดี ด้วย เคารพตน

2) โลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ คือ ถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่ หวั่นไหวไปตามเสียงนินทาและสรรเสริญ กระทำการด้วยปรารภจะเอาใจหมู่ชน หาความนิยม หรือหวั่นกลัวเสียงกล่าวว่า เป็นประมาณ ในฝ่ายกุศลได้แก่ เว้นชั่ว ทำดีด้วยเคารพเสียงหมู่ชน

3) ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ คือ ถือหลักการ ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำด้วยปรารภสิ่งที่ได้ศึกษาตรวจสอบตามข้อเท็จจริง และความเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวางแจ้งชัดและพิจารณาอย่างดีที่สุด เต็มขีดแห่งสติปัญญา จะมองเห็นได้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ เป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อความดีงามเป็นประมาณอย่างสามัญ ได้แก่ ทำการด้วยความเคารพ หลักการ กฎ ระเบียบ กติกา เมื่อรู้อย่างนี้แล้ว ถ้าต้องการรับผิดชอบต่อรัฐประชาธิปไตย พึงถือหลักข้อ 3 คือ ธรรมาธิปไตย

นอกจากนี้ยังปรากฏมีหลักประชาธิปไตยทั่วไป และหลักประชาธิปไตยที่พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์ในกิจการทั้งปวงโดยเฉพาะในการทำสังฆกรรม ซึ่งมีลักษณะ ดังนี้

1. พระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คล้ายกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดปกครองประเทศ กล่าวคือ พระธรรมอันเป็นหลักคำสอนและพระวินัยอันเป็นหลักควบคุมความประพฤติที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระอานนท์พุทธอนุชา ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2567, จาก https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/371) ความว่า “...โย โว อานนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญตฺโต. โส โว มมจฺจเยน สตฺถาฯ ดูก่อนอานนท์ธรรมและวินัยใด ที่เราได้แสดงแล้ว และบัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้น จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลายโดยกาลที่เราล่วงลับไป...” เพื่อให้พุทธบริษัทได้ยึดพระธรรมวินัย เป็นหลักการในการประพฤติปฏิบัติอันจะเป็นการสร้างความถูกต้องแก่หมู่คณะหรือสังคมต่อไป

2. พระพุทธศาสนายึดหลักความเสมอภาคภายใต้พระธรรมวินัย เปรียบได้กับประชาชน ในสังคมประชาธิปไตยที่มีสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค ภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ เนื่องจาก ในสังคมชมพูทวีปหรืออินเดียโบราณมีการแบ่งชนชั้นตามระบบวรรณะที่ทำให้ประชาชนขาดสิทธิ เสรีภาพในการประกอบอาชีพ การผูกขาดอำนาจในการปกครองของชนชั้นสูง และการกดขี่ชนชั้น วรรณะต่ำ ทำให้ผู้คนไม่ได้รับความเป็นธรรมในสังคม พระพุทธเจ้าทรงเข้าใจเหตุดังกล่าว จึงให้บุคคลที่เข้ามาอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาและพุทธบริษัทมีความเท่าเทียมกันภายใต้พระธรรม วินัยคือ มีการปฏิบัติตามสิกขาบทที่เท่าเทียมกัน และเคารพกันตามอาวุโสและตามพระธรรมวินัย

3. พระพุทธศาสนามีการแบ่งอำนาจปกครอง เปรียบได้กับการจัดการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบแยกอำนาจในปัจจุบัน โดยมีพระเถระผู้ใหญ่ทำหน้าที่ในการปกครองหมู่คณะ ด้วย

การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้น ดังเช่น กรณีที่มีภิกษุทำผิดจะทรงใช้พระวินัยเป็นหลักในการปฏิบัติ ส่วนการสอบสวนตามวินัยเป็นหน้าที่ของพระวินัยธรที่จะสอบสวนตามหลักปัพพาชนียกรรมคือ การขับออกจากหมู่หรือตามกฎนิคหกรรมแบบต่างๆ การปฏิบัติหน้าที่ ของพระวินัยธรก็เป็นเช่นเดียวกับศาลสังคมในปัจจุบัน

4. พระพุทธศาสนามีหลักเสียงข้างมาก คือ ใช้เสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ตัดสิน เรียกว่า วิธีเยภุยยสิกา การตัดสินโดยเสียงข้างมาก ฝ่ายใดได้รับเสียงข้างมาก ฝ่ายใดได้รับเสียงข้างมากสนับสนุน ทุกฝ่ายก็ควรยึดเป็นหลักปฏิบัติ แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับพระธรรมวินัย

5. มีการกำหนดลักษณะของศาสนาเป็นทางสายกลาง คือ ไม่ซ้ายสุด ไม่ขวาสุด ยึดทางสายกลาง คือมัชฌิมาปฏิปทาเป็นครรลอง อาจปฏิบัติค่อนข้างเคร่งครัดก็ได้โดยใช้สิทธิในการแสวงหาอดิเรกลาภ (ลาภเพิ่มเติม เช่น อาหารอันมีรส, ยาที่ใช้ง่าย) ตามที่ทรงอนุญาตไว้ ในภายหลังเรียกว่า วิภัชชวาที คือ กล่าวจำแนกแจกแจงตามความเป็นจริง ในบางกรณีอาจกล่าวยืนยันโดยส่วนเดียว บางกรณีอาจกล่าวจำแนกเป็นรายๆไป

ฉ. มีพรหมวิหาร คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวาง ดุจพระพรหม (พระธรรมปิฎก, 2545, หน้า 20) มี 4 อย่าง (ที.ม.(ไทย) 10/327/256) ต่อไปนี้

1) เมตตา ความรัก คือ ความปรารถนาดี มีไม่ตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

2) กรุณา ความสงสาร คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดเปลื้องบ าบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

3) มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ก็มีใจแช่มชื่นเบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำดีงามประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมที่จะช่วยส่งเสริม สนับสนุน

4) อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือ มองตามเป็นจริง โดยวางจิตเรียบ สม่ำเสมอมั่นคง เที่ยงตรงดุจตาชั่ง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดี หรือชั่วสมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ พร้อมที่จะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามหลักการ เหตุผล และความเที่ยงธรรม

ช. บำเพ็ญการสงเคราะห์ คือ ปฏิบัติตามหลักการสงเคราะห์ หรือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี (พระธรรมปิฎก, 2545, หน้า 21) ที่เรียกว่า สังคหวัตถุ 4 อย่าง (ที.ปา.(ไทย) 11/210/170-171) ดังต่อไปนี้

1) ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

2) ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดีสมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3) อัตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4) สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอกันต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

การที่หลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองซึ่งปกครองด้วยรูปแบบราชาธิปไตยปรากฏมากมายในพระไตรปิฎกนั้น เนื่องจากพระมหากษัตริย์หรือพระราชา ซึ่งเป็นผู้ปกครองมีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ในฐานะพุทธบริษัทผู้ให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านปัจจัย 4 และการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน จึงทำให้มีธรรมะมากมายซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ผู้ปกครองผู้เป็นพระมหากษัตริย์หรือ พระราชาเหล่านั้น และเรื่องเล่าหรือชาดกมากมายซึ่งพระพุทธเจ้าทรงนำมาเล่าประกอบการแสดงธรรมของพระองค์ ก็มีหลายเรื่องด้วยกันมีความเกี่ยวข้องกับผู้ปกครองผู้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชา หรือเกี่ยวข้องกับผู้ปกครองหรือผู้นำทางสังคมอื่น ๆ ซึ่งไม่ได้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชา ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองหรือผู้นำในสังคมมนุษย์หรือสังคมสัตว์ก็ตาม

สรุปได้ว่า การที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้ปกครองผู้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชาไว้มากมาย ก็เนื่องจากพระมหากษัตริย์หรือพระราชาแบบราชาธิปไตยนี้ มีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงผู้เดียว และมักจะใช้พระราชอำนาจไป เพื่อความยิ่งใหญ่หรือเพื่อประโยชน์ของตนเอง แต่สิ่งซึ่งจะเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง เพื่อให้ใช้พระราชอำนาจดังกล่าวไปในทางที่ถูกต้องชอบธรรม และเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนได้ก็คือคุณธรรมและจริยธรรมนั่นเอง ดังนั้น จากหลักธรรมต่าง ๆ จึงแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่เรื่องคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ปกครองมากกว่าเรื่องความยิ่งใหญ่หรือการมีอำนาจของผู้ปกครอง เนื่องจากหลักธรรมต่าง ๆ เป็นเครื่องควบคุมการใช้อำนาจของผู้ปกครอง หากผู้ปกครองใดยังปฏิบัติตามหลักธรรมต่าง ๆ อยู่ ผู้ปกครองนั้นก็จะด ารงอยู่ในอำนาจได้ แต่หากผู้ปกครองใดไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมต่าง ๆ ผู้ปกครองนั้นก็จะค่อย ๆ เสื่อมจากอำนาจและหมดอำนาจไปในที่สุด

3.3 หลักการสำหรับการปกครองแบบสามัคคีธรรม

เนื่องจากการปกครองแบบสามัคคีธรรม อำนาจสิทธิ์ขาดมิได้อยู่ที่บุคคลคนเดียว แต่ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครองอยู่ที่กลุ่มชนชั้นสูงของสังคมผู้เป็นตัวแทน ซึ่งเป็นผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือกันแล้วลงมติตัดสินใจทางการเมืองการปกครองร่วมกัน ด้วยเหตุนี้ ในการปกครองแบบสามัคคีธรรมจะให้ตัดสินใจอย่างรวดเร็วฉับไวอย่างรูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยไม่ได้ เพราะต้องอาศัยมติของที่ประชุมในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ร่วมกันนั่นเอง แต่ในการปกครองแบบสามัคคีธรรมก็ต้องมีหลักการด้านบริหารและหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมเช่นเดียวกัน ดังต่อไปนี้

3.3.1 หลักการด้านการบริหาร

จากหลักฐานในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าทรงมองว่ารัฐหรือแคว้นที่มีการปกครองแบบสามัคคีธรรมสามารถด ารงอยู่ได้อย่างมั่นคง แข็งแกร่ง และสามารถต้านทานการรุกรานจากแคว้นอื่น ๆ ได้ โดยเฉพาะการรุกรานจากแคว้นที่ปกครองด้วยรูปแบบราชาธิปไตย ก็เพราะแคว้นที่ปกครองด้วยรูปแบบสามัคคีธรรมนี้ยึดหลักการด้านการบริหารแบบร่วมกันรับผิดชอบที่จะช่วย

ป้องกันความเสื่อมซึ่งเรียกว่า “อปริหานิยธรรม” คือ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ซึ่งชาวพุทธในสังคมไทยมักเรียกกันว่า “สามัคคีธรรม” นั่นเอง

บุญทัน ดอกไทสง (2528, หน้า 307) กล่าวถึงหลักการด้านการบริหารดังกล่าวนำไปสู่เป้าหมายก็คือความสามัคคี ของผู้คนในแคว้นหรือรัฐ มีทั้งหมด 7 ประการด้วยกัน (องฺ.สตฺตก. (ไทย) 23/21-22/31-36) ดังนี้

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ พบปะปรึกษาหารือกิจการงาน (ที่พึงรับผิดชอบตามระดับของตน) โดยสม่ำเสมอ

2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลายที่พึงทำร่วมกัน

3. ไม่ถืออำเภอใจใคร่ต่อความสะดวก บัญญัติวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติวางไว้ และไม่เหยียบย่าล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติกันไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมนูญ

4. ท่านผู้ใดเป็นผู้ใหญ่มีประสบการณ์ยาวนาน ให้เกียรติเคารพนับถือท่านเหล่านั้น มองเห็นความสำคัญแห่งถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟัง

5. ให้เกียรติและคุ้มครองกุลสตรี มิให้มีการข่มเหงรังแก

6. เคารพบูชาสักการะเจดีย์ ปูชนียสถาน อนุสาวรีย์ประจำชาติ อันเป็นเครื่องเตือนความทรงจำ เร้าให้ทำดี และเป็นที่รวมใจของหมู่ชน ไม่ละเลย พิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานเหล่านั้นตามประเพณี

7. จัดการให้ความอารักขา บำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรม แก่บรรพชิตผู้ทรงศีลทรงธรรมบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักใจและเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก

จากหลักการบริหารแบบร่วมกันรับผิดชอบที่จะช่วยป้องกันความเสื่อม ซึ่งเรียกว่า “อปริหานิยธรรม” หรือ “สามัคคีธรรม” ดังกล่าว สามารถแบ่งลักษณะของการบริหารออกเป็น 2 ระดับด้วยกัน คือ การบริหารระดับภายใน (ข้อ 1-4) และการบริหารระดับภายนอก (ข้อ 5-7) ดังนี้

1. การบริหารระดับภายใน

พระมหายุทธพิชัย สิริชโย และธิติวุฒิ หมั่นมี (2561, หน้า 139-146) อธิบายถึงการบริหารภายในว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลผู้มีส่วนรับผิดชอบในการบริหารบ้านเมืองและกรอบกติกาหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของบ้านเมือง โดยดำเนินการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและประสบความสำเร็จ การบริหารระดับภายในนี้จะเห็นได้ว่าข้อ 1-4 ในอปริหานิยธรรม เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้นำของแคว้นโดยตรงในฐานะผู้บริหารบ้านเมือง เนื่องจากในการบริหารบ้านเมืองเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องอาศัยการประชุมปรึกษาหารือกันภายในระหว่างผู้นำด้วยกันเอง เพื่อร่วมกันลงมติตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งในทางการเมืองการปกครอง เพราะฉะนั้นการหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์นั้น หากมีปัญหาซึ่งจะต้องรีบช่วยกันแก้ไข ก็จะได้ช่วยกันแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงที โดยไม่ปล่อยให้เวลาล่วงเลยหรือนานออกไป หากปล่อยให้เวลาผ่านไปเนิ่นนาน อาจจะทำให้ปัญหาเล็กกลายเป็นปัญหาใหญ่ได้ และในขณะเดียวกันการพร้อมเพรียงกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ก็ยังแสดงให้เห็นถึงความมีระเบียบวินัยและความมีเอกภาพหรือความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของผู้บริหารด้วย

นอกจากนี้ การมีระเบียบวินัยนี้ เมื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แม้จะต้องการให้ได้รับผลที่ดีหรือเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งเอาไว้ แต่ก็ต้องดำเนินการให้อยู่ภายในกรอบกติกาหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งได้ตกลงบัญญัติร่วมกันไว้ โดยทุกคนจะต้องยึดถือและเคารพกฎเกณฑ์นั้นเช่นเดียวกัน ด้วยการไม่ละเมิดหรือทำอะไรตามอำเภอใจ และในการทำงานร่วมกันนั้น แม้ว่าจะมีเกียรติยศศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน แต่ก็ควรเคารพและให้เกียรติบุคคลผู้เป็นผู้ใหญ่มีประสบการณ์ยาวนาน เพราะบุคคลเหล่านี้หากบ้านเมืองประสบกับอุปสรรคหรือมีปัญหาใด ๆ เกิดขึ้น จากประสบการณ์ของผู้ใหญ่ ก็สามารถขอคำปรึกษาเพื่อให้สติปัญญาหรือช่วยชี้แนะแนวทางแก้ไขอุปสรรคหรือปัญหานั้น ๆ ได้

2. การบริหารระดับภายนอก

พระมหายุทธพิชัย สิริชโย และธิติวุฒิ หมั่นมี (2561, หน้า 139-146) กล่าวถึงการบริหารระดับภายนอกว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ๆ ผู้อยู่นอกเหนือจากผู้บริหาร ซึ่งอาจจะได้รับผลกระทบจากการบริหารบ้านเมือง โดยจะต้องดำเนินการให้บุคคลเหล่านั้นได้รับการดูแลอย่างถูกต้องเหมาะสม และให้ความเคารพนับถือทั้งต่อบุคคล และสถานที่ที่มีบุญคุณหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่แสดงถึงความดีงามของสังคม

การบริหารระดับภายนอกนี้จะเห็นได้ว่าข้อ 5-7 ในอปริหานิยธรรม เป็นหลักการซึ่งต้องการให้คนในแคว้นหรือรัฐสามัคคีธรรมปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมภายนอก ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ ที่ดีงามในสังคมก็ตาม ด้วยการให้เกียรติและดูแลสตรีทั้งภายในและภายนอกคือ สตรีทั้งที่อยู่ภายในการปกครองดูแลของตนเองและไม่ได้อยู่ในการปกครองดูแลของตนเอง และคอยตักเตือนจิตใจของตนเองให้ระลึกถึงผู้มีบุญคุณหรือบุคคลผู้ควรยกย่องเคารพบูชา ด้วยสถานที่หรือสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์สำคัญคู่บ้านคู่เมืองของชาติ ไม่ปล่อยปละละเลยต่อผู้ทำความดีแก่ชาติบ้านเมือง และนอกจากนี้จะต้องช่วยกันพิทักษ์ดูแลผู้มีคุณธรรมศีลธรรม เช่น บรรพชิตหรือนักบวช โดยการช่วยเหลือให้การอุดหนุน หรือให้การอุปถัมภ์บำรุงบุคคลเหล่านี้ให้ได้ทำหน้าที่อย่างเต็มที่ เพื่อปลูกฝังคุณธรรมศีลธรรมแก่ประชาชน เป็นตัวอย่างที่ดีของประชาชน และเพื่อความสงบสุขของบ้านเมือง แคว้นหรือรัฐที่ประสบความสำเร็จในการใช้ อปริหานิยธรรมเป็นหลักการด้านการบริหารดังที่กล่าวมา ตามที่ปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกก็คือแคว้นวัชชี เนื่องจากการยึดหลักอปริหานิยธรรมนี้เอง ทำให้แคว้นวัชชี แม้จะเป็นแคว้นเล็ก ๆ มีกำลังน้อย แต่กลับมีความมั่นคงและแข็งแกร่ง สามารถต้านทาน การรุกรานจากแคว้นใหญ่อย่างแคว้นมคธซึ่งปกครองด้วยรูปแบบราชาธิปไตยได้เป็นเวลานาน จนกระทั่งความสามัคคีของชาววัชชีถูกทำลายลง ด้วยแผนการอันชาญฉลาดของวัสสการพราหมณ์ผู้เป็นอำมาตย์จากแคว้นมคธซึ่งแทรกซึมเข้าไปแล้วค่อย ๆ ยุแหย่สร้างความแตกแยกทำลายความสามัคคีลงได้ จึงทำให้แคว้นวัชชีตกอยู่ในอำนาจของแคว้นมคธในที่สุด ส่วนแคว้นอื่น ๆ ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่ายึดหลักการด้านการบริหารใด

3.3.2 หลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรม

หลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับผู้ปกครองในรูปแบบสามัคคีธรรมนี้ แม้ว่าพระพุทธเจ้ามิได้ตรัสแสดงหลักธรรมใด ๆ ไว้เลยนอกจากอปริหานิยธรรม 7 ประการ แต่จริง ๆ แล้ว หลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับผู้ปกครองในรูปแบบสามัคคีธรรมไม่ได้มีความแตกต่างไปจากหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ปกครองในรูปแบบราชาธิปไตยเลย เนื่องจากหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ปกครองในรูปแบบราชาธิปไตยดังที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น

ได้แก่ ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร ราชสังคหวัตถุ พรหมวิหารธรรม และเว้นอคติเป็นต้น ผู้ปกครองไม่ว่าจะปกครองด้วยรูปแบบการปกครองแบบใดก็ตาม สามารถนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติตนได้ทั้งนั้น อย่างไรก็ตาม จากหลักอปริหานิยธรรม 7 ประการดังที่กล่าวมา สรุปเป็นหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมของการปกครองแบบสามัคคีธรรมได้ (กฤษฎา ชาญรบ, 2555, หน้า 1) ดังนี้

1. มีความเพียร การเป็นผู้ปกครองทุก ๆ รูปแบบต่างก็มีภารกิจมากมายซึ่งจะต้องรับผิดชอบ เพื่อดูแลสุขและทุกข์ของผู้อยู่ภายใต้การปกครอง เพราะฉะนั้น จึงต้องอาศัยความเพียรเป็นคุณสมบัติติดตัวในการประกอบหน้าที่การงานต่าง ๆ เช่น การประชุมปรึกษาหารือ ร่วมกันสม่ำเสมอ เพื่อให้ภารกิจต่าง ๆ ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

2. มีความสามัคคี การประกอบการงานต่าง ๆ ในบางเรื่องต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากหลาย ๆ ฝ่ายมาช่วยกันดำเนินการจึงจะประสบความสำเร็จ เพราะฉะนั้น ความพร้อมเพรียงกันเข้าร่วมประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลายที่พึงทำร่วมกัน จึงแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีของหมู่คณะในระบอบสามัคคีธรรมและทุก ๆ ระบอบ

3. มีระเบียบวินัย การมีระเบียบวินัยเป็นคุณสมบัติสำคัญในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะหรือเป็นสังคม เนื่องจากสังคมใดไร้ระเบียบวินัย ต่างคนต่างทำตามอำเภอใจ สังคมนั้นก็จะอ่อนแอ ความขัดแย้งและลักลั่นก็จะเกิดขึ้น ยิ่งมากคนก็ยิ่งมากเรื่อง ไม่มีความสงบสุข การงานที่ทำอยู่ก็จะเกิดผลเสียหาย เพราะฉะนั้น การอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะหรือเป็นสังคมในระบอบสามัคคีธรรมหรือระบอบอื่น ๆ ก็ตาม จึงต้องมีระเบียบวินัยเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่ง เพื่อให้หมู่คณะ หรือสังคมนั้นไม่วุ่นวาย มีแต่ความสงบและเป็นระเบียบเรียบร้อย

4. มีความอ่อนน้อมถ่อมตน การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมนั้น เป็นเรื่องปกติธรรมดาในการมีทั้งผู้ใหญ่และผู้น้อยอยู่ร่วมปะปนกัน และส่วนใหญ่แล้วผู้ใหญ่จะมีประสบการณ์มาอย่างยาวนานและมากกว่าผู้น้อย การให้เกียรติเคารพนับถือและมองเห็นความสำคัญแห่งถ้อยคำของท่านเหล่านั้น ว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟังเป็นสิ่งที่มีคุณค่า ย่อมจะมีส่วนช่วยให้สังคมเกิดความเจริญก้าวหน้าและความสงบสุขได้ เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้ปกครองหรือผู้บริหารที่ยิ่งใหญ่ ได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่นด้วยความจริงใจนั้น จะต้องเป็นผู้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ถ้าขาดคุณธรรมข้อนี้แล้ว แม้จะได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงยศหรือตำแหน่งใด ๆ ก็จะอยู่ได้ไม่นาน เพราะการเป็นคนแข็งกระด้าง อวดดื้อถือดีดูถูกดูหมิ่นคนอื่น เป็นผลเสียอย่างใหญ่หลวง ทั้งต่อตนเองและหมู่คณะ โดยที่บุคคลนั้นก็คาดไม่ถึงว่าจะมีโทษมากถึงเพียงนั้น

5. มีจริยธรรม การมีจริยธรรมนี้ แม้จะเป็นเรื่องที่กว้างขวางครอบคลุมถึงเรื่องการประพฤติหรือการปฏิบัติตนในหลาย ๆ ด้าน ตลอดถึงความรู้สึกนึกคิดภายในจิตใจ แต่ผู้ปกครองในฐานะที่เป็นผู้ปกครองดูแลบ้านเมืองและสังคม จำเป็นต้องเป็นตัวอย่างหรือเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สังคม เนื่องจากคนโดยทั่วไปต่างก็มองไปที่ผู้ปกครองในฐานะที่เป็นผู้นำหรือศูนย์กลางของสังคม ซึ่งการประพฤติตนของผู้ปกครองนั้นจะสะท้อนให้เห็นสภาพการณ์ของสังคมได้ดีว่า สังคมนั้น ๆ เป็นสังคมเช่นใด กล่าวคือ หากผู้ปกครองมีจริยธรรม ก็สะท้อนให้เห็นว่าผู้คนในสังคมนั้นก็มีจริยธรรมด้วย ในขณะเดียวกันหากผู้ปกครองไม่มีจริยธรรม ก็จะสะท้อนให้เห็นว่าผู้คนในสังคมนั้นก็ไม่มีจริยธรรมด้วยเช่นกัน ผู้ปกครองจึงต้องมีมาตรฐานทางจริยธรรมหรือทางการประพฤติตนที่สูงกว่าประชาชน

โดยทั่วไป เพราะฉะนั้น ผู้ปกครองในระบอบสามัคคีธรรมจึงต้องมีจริยธรรม อย่างน้อยที่สุดก็ คือ การให้เกียรติและคุ้มครองกุลสตรี ซึ่งเป็นผู้ที่อ่อนแอกว่า มิให้มีการข่มเหงรังแกได้ เพื่อความสงบสุขของสังคม

6. การบูชาบุคคลหรือสิ่งที่ควรบูชา นอกจากจะเคารพอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้หลักผู้ใหญ่ของบ้านเมืองแล้ว สิ่งอื่น ๆ นอกเหนือจากตัวบุคคล ซึ่งอาจจะเป็นสถานที่หรือสิ่งก่อสร้างก็ได้ เช่น เจดีย์ ปูชนียสถาน อนุสาวรีย์ของชาติ ในฐานะผู้ปกครองบ้านเมืองก็ควรแสดงความเคารพบูชาต่อสิ่งเหล่านั้นด้วย เนื่องจากสิ่งเหล่านั้นเป็นเครื่องเตือนความทรงจำ เร้าให้ทำคุณงามความดี และเป็นที่รวมใจของประชาชน เพราะฉะนั้น การบูชาบุคคลหรือสิ่งที่ควรบูชา จึงเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งของผู้ปกครองในระบอบสามัคคีธรรมหรือระบอบอื่น ๆ ก็ตาม

7. การส่งเสริมคนดี โดยการจัดการให้ความอารักขา บำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรมแก่บรรพชิตผู้ทรงศีลทรงธรรมบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักใจและเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก เพราะฉะนั้น การส่งเสริมคนดี จึงเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งของผู้ปกครองในระบอบสามัคคีธรรมหรือระบอบอื่น ๆ ก็ตาม

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การที่บุคคลรู้จักใช้ความสามารถของตนเอง เพื่อทำให้บุคคลอื่นพึงพอใจที่จะปฏิบัติตามความต้องการ และสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ สำหรับการปกครองรูปแบบราชาธิปไตย พระมหากษัตริย์หรือพระราชานอกจากจะเป็นผู้ปกครองสูงสุดแล้วยังเป็นผู้บริหารสูงสุดด้วย เพราะจะต้องเป็นผู้ดำเนินการให้กิจกรรมต่าง ๆ ประสบความสำเร็จทั้งด้วยตนเองและโดยการอาศัยบุคคลอื่น ๆ ด้วย และจากหลักธรรมต่าง ๆ ได้แก่ ราชธรรม จักรวรรดิวัตร ราชสังคหวัตถุ และเว้นอคติ ซึ่งถือว่าเป็นหลักการปกครองตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนานั้น ผู้วิจัยได้ประยุกต์หลักการปกครองให้เป็นหลักการด้านการบริหาร โดยแยกออกเป็น 3 ด้านด้วยกัน คือ หลักการด้านการบริหารตน หลักการด้านการบริหารคน และหลักการด้านการบริหารงาน

3.4 หลักการบริหารและการปกครองของพระพุทธศาสนา

หลักการบริหารและการปกครองของพระพุทธศาสนา หลังจากที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วตลอด 45 พรรษา ที่ทรงเผยแผ่ พระพุทธศาสนา

ไพรัตน์ พื้นชมพู (2565, หน้า 165) กล่าวถึงระบบรูปแบบการบริหารและการปกครองของพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้

1. ระยะต้นหรือระยะแรก พระพุทธองค์ทรงเป็นผู้ปกครองเหล่าพระสาวก ทรงเป็นสังฆปริณายก ทรงเป็นพระประมุขเนื่องจากผู้ที่ศรัทธาขอเข้ามาบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนายังมีน้อย การปกครองก็ไม่ยุ่งยากและสลับซับซ้อนวิธีที่รับผู้เข้ามาอยู่ในปกครอง คือ อหิภิกขุอุปสัมปทา เรียกการปกครองระบบนี้ว่า พุทธาธิปไตย หรือ ปิตาธิปไตย

2. ระยะกลางหรือระยะที่ 2 ทรงมอบอำนาจให้อภิปูชนียภิกษุ (ภิกษุผู้ควรได้รับการยกย่อง) ผู้มีคุณธรรมช่วยกันปกครองการปกครองระบบนี้ เนื่องด้วยพระพุทธเจ้าทรงพระประสงค์จะยกย่องพระภิกษุที่ควรแก่การยกย่องบูชาของเหล่าสาวก และทรงพระประสงค์จะกระจายอำนาจให้เหล่าพระสาวกปกครองกันเอง เนื่องจากจำนวนพระสาวกเริ่มจะมีมากขึ้น แต่พระพุทธองค์ยังทรงเป็น พระประมุขอยู่เช่นเดิม วิธีรับบุคคลเข้ามาอยู่ในปกครองเรียกว่า ติสรณคมนูปสัมปทา ระบบนี้เรียกว่า อภิปูชนียาธิปไตย

3. ระยะปลายหรือระยะหลัง พระพุทธองค์ทรงมอบอำนาจให้สงฆ์ปกครองกันเอง เนื่องจากระยะนี้พระสงฆ์สาวกมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และอยู่จำพรรษากระจัดกระจายตามนิคมชนบททั่ว ๆ ไปในชมพูทวีป ปัญหาของการปกครองก็เริ่มยุ่งยากสลับซับซ้อน พระพุทธองค์จึงทรงกระจายอำนาจ (Decentralization) หรือ มอบอำนาจหน้าที่ (Delegation of Authority) ให้แก่พระสงฆ์สาวกเป็นใหญ่ปกครองกันเอง แต่พระพุทธองค์ยังทรงเป็นพระประมุขอยู่เช่นเดิม วิธีการรับบุคคลเข้ามาอยู่ในปกครองเรียกว่า ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา การปกครองโดยสงฆ์นี้ เรียกว่า สังฆาธิปไตยมีนักปราชญ์มากท่านกล่าวว่าระบบการปกครองระยะที่ 3 นี้ มีลักษณะเหมือนระบบการปกครอง ของทางฝ่ายอาณาจักรที่เรียกว่าปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยคือประชาชนเป็นใหญ่เพราะคำว่า “ปชา” แปลว่าหมู่สัตว์หมู่มนุษย์”

วิทยากร เชียงกูล (อ้างถึงใน คนอง วังฝายแก้ว, 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2567, จาก https://www.gotoknow.org/posts/450033) ได้อธิบายว่าราชาในอินเดียโบราณไม่ได้อ้างว่ามีเทวสิทธิ์ที่ได้รับมอบหมายจากพระเจ้าเหมือนปรัชญาการเมืองของกษัตริย์ในยุโรป พวกเขาอ้างความเป็นธรรมราชา (ราชาผู้เป็นธรรม) มากกว่าอ้างความเป็นเทวราชา (ราชาซึ่งมาจากเทพเจ้า) ราชาได้รับมอบหมายให้พิทักษ์ปกป้องธรรมะโดยมีพราหมณ์เป็นผู้กำกับดูแล ในสมัยก่อนพุทธกาลวรรณะพราหมณ์เป็นวรรณะที่สูงกว่ากษัตริย์ซึ่งมักเป็นเจ้านครรัฐเล็ก แต่สมัยที่กษัตริย์มีอำนาจแบบจักรพรรดิ วรรณะกษัตริย์สูงส่งกว่าวรรณะพราหมณ์การกล่าวถึงว่ากษัตริย์ต้องเป็นธรรมราชานั้นเป็นไปตามคัมภีร์ หรือทฤษฎี ในทางความเป็นจริง กษัตริย์ที่มีอำนาจมากบางยุคสมัยอาจจะอ้างหรือทำตัวเป็นเทวราชา คือผู้ปกครองที่ใช้อำนาจแบบเผด็จการก็ได้ แม้ว่าในสมัยพุทธกาลจะมีถึง 21 แคว้น (รัฐ) โดยแบ่งรัฐมหาอำนาจออกเป็น 4 รัฐ รัฐขนาดกลาง 12 รัฐ และรัฐขนาดเล็กอีก 5 รัฐ ตลอดพุทธกิจ 45 พรรษาพระองค์ก็มิได้ทรงสนับสนุน หรือทรงแสดงแนวคิดถึงระบบการเมืองการปกครองในแง่มุมของทฤษฎีอย่างทางแนวคิดตะวันตกไม่

พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม (อ้างถึงใน คนอง วังฝายแก้ว, 2555, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2567, จาก https://www.gotoknow.org/posts/450033) ได้มองพุทธกิจใน 3 ด้านประกอบไปด้วย

1. พุทธกิจด้านการเมือง โดยเห็นว่าพระพุทธองค์มิได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการภายในรัฐแต่อย่างใด ทว่าทรงเข้าไปช่วยแก้ปัญหาและเสนอแนะหลักในการปกครองที่ช่วยทำให้รัฐมีความมั่นคงและสามารถปกครองให้ประชาชนมีความสงบสุข

2. พุทธกิจด้านการบริหาร โดยเทียบกับภาษาบาลีว่า ปริหร เป็นคำที่แสดงความหมายถึงลักษณะของการปกครองว่า เป็นการนำสังคม หรือหมู่คณะให้ดำเนินไปโดยสมบูรณ์ นำหมู่คณะให้พัฒนาไปพร้อมกัน ปริหร อาจบ่งความหมายถึงการแบ่งงาน การกระจายอำนาจ หรือการที่สมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมในการปกครองหมู่คณะก็ได้

3. พุทธวิธีในการปกครอง โดยเทียบกับภาษาบาลีว่า ปสาส หรือ อภิปาล และเน้นไปที่การปกครองสงฆ์เป็นหลัก และอาศัยพระธรรมวินัยว่า การที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดระเบียบปฏิบัติสำหรับภิกษุสงฆ์ ถือได้ว่าเป็นหลักในการปกครองและบริหารงานคณะสงฆ์ นอกจากวินัยแล้วยังทรงใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหารการปกครองด้วย

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการปกครองตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ระยะต้น ระยะกลาง และปลาย โดยมีมีพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญเป็นกติกาในการปกครอง รูปแบบ การปกครองของพระพุทธศาสนาเป็นรูปแบบการปกครองของศาสนจักรทางตะวันออก และเกิดมาแล้วเกือบ 3,000 ปี ซึ่งรูปแบบการปกครองแบบนี้มีความเป็นระบบระเบียบเป็นธรรมาธิปไตยยึดธรรมเป็นใหญ่ และเป็นหลักสำคัญ (Right Is Might) จะเห็นได้ว่าเรื่องภายในรัฐ เป็นหน้าที่หรือการจัดการของเจ้าผู้ครองรัฐนั้น ๆ แต่พระพุทธองค์ทรงเน้นเรื่องของสังคม การชี้นำสังคมให้มีความเห็นถูกต้องเท่านั้น แนวคิดทางการเมืองการปกครองที่นักวิชาการสำนักต่างๆ ได้พยายามชี้ว่า คำสอนในพระพุทธศาสนาตรงหรือสอดคล้องกับลัทธิความเชื่อของตน หากมองดูที่มาของรัฐที่ปรากฏในพระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธองค์แทบไม่แตะต้องเลย

3.5 หลักธรรมทางการปกครอง

แนวคิด ทฤษฎีหลักการปกครองนี้ แม้แต่พระพุทธองค์ไม่ทรงตรัสไว้โดยตรงกับการปกครองบ้านเมือง เพราะโดยเนื้อหาพระองค์ตรัสถึงการปกครองตัวเองของภิกษุ ผู้ซึ่งอิงอาศัยความเป็นใหญ่ 3 ประการ ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อธิปไตย 3 อย่างนี้ 3 อย่างเป็นไฉน คือ อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย ธรรมาธิปไตย” อธิปไตยทั้ง 3 ประการนี้ หากจะนำมาใช้กับการปกครองบ้านเมืองก็สามารถที่จะทำได้ เพราะการปกครองบ้านเมืองหรือการปกครองทางโลกที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้ ก็มีการปกครองทั้ง 3 หลักการนี้ เพียงแต่ว่าประเทศนั้นๆ ยึดถือเอาหลักการใดมาในการปกครองนั้นเอง ซึ่งทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำหลักการทฤษฎีทั้ง 3 มาอธิบายตามนัยของการปกครองแบบชาวโลก ได้ดังต่อไปนี้

1. อัตตาธิปไตย

ศักดิ์อนันต์ อนันตสุข (2562, หน้า 1) ให้ความหมายของคำว่า อัตตาธิปไตยว่าเป็นการปกครองที่ถือเอาตัวผู้ปกครองเป็นใหญ่ อำนาจสิทธิขาดอยู่ที่ตัวผู้ปกครอง ปกครองจึงมีอำนาจสูงสุดเพียงผู้เดียว การปกครองอย่างนี้ในโลกปัจจุบัน เรียกว่า “ระบอบการปกครองเผด็จการ” มีปรากฏในลัทธิคอมมิวนิสต์ อาทิเช่น จีน เกาหลีเหนือ สหภาพโซเวียต หรือเผด็จการของนาซีเยอรมันฟาสต์ซิสต์ของอิตาลีก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้น การนี้พระพุทธศาสนาได้เสนอแนะผู้ปกครองด้วยระบบ อัตตาธิปไตยว่า ผู้ปกครองด้วยระบอบนี้ต้องมี “สติ”กำกับตัวเองอยู่ตลอดเวลาเพราะผู้ใช้อำนาจคือปัจเจกบุคคล หรือคนคนเดียวนั้นต้องมีสติควบคุมยับยั้งตัวเองทุกครั้งที่ใช้อำนาจนั้นเสมอ

2. โลกาธิปไตย

คนอง วังฝายแก้ว (2555, หน้า 1) ให้ความหมายของโลกาธิปไตย ว่าเป็นการปกครองที่ถือเอาเสียงชาวโลก หรือเสียงของคนหมู่มากในระเทศหรือสังคมนั้นเป็นผู้ตัดสินในการใช้อำนาจเพื่อทำการใดๆ ซึ่งในสังคมโลกปัจจุบันนี้เรียกการปกครองนี้ว่า “ประชาธิปไตย” ถือการเลือกตั้งและใช้อำนาจผ่านผู้แทนที่มาจากการเลือกตั้งในการนี้พระพุทธศาสนาได้เสนอแนะระบบการปกครองแบบโลกาธิปไตยนี้ว่า “พึงใช้ปัญญาครองตน และรู้จักเพ่งพินิจพิเคราะห์ในการใช้อำนาจ” โดยหลักการทางพระพุทธศาสนาทำไมจึงต้องใช้ปัญญาและรู้จักเพ่งพินิจพิจารณาให้ถ้วนถี่ อธิบายได้ว่าแม้จะเป็นเสียงของคนหมู่มากหรือความเห็นของคนหมู่มากในการใช้อำนาจ แต่ถ้าไม่รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองพินิจพิเคราะห์ให้ดีหรือการเพ่งพินิจพิจารณาให้ดีนั้นเอง เสียงหมู่มากคนหมู่มากก็มีสิทธิ์ผิดพลาดได้ มีสิทธิ์บกพร่องได้

เสมอดังนั้นการใช้ปัญญาไตร่ตรองโดยปราศจากอคติใดๆ ก็จะสามารถให้ความยุติธรรมเกิดขึ้นในประเทศสังคมนั้น ๆ ได้

3. ธรรมาธิปไตย

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2549, หน้า 25) ให้ความหมายของคำว่า ธรรมาธิปไตย ว่าเป็นการปกครองที่ยึดถือธรรมหรือความถูกต้องเป็นใหญ่ ไม่ยึดถือเอาบุคคลกลุ่มบุคคลหรือกฎกติกาใดๆ ที่ไม่ถูกต้อง ไม่ดีงามมาปฏิบัติ แต่ยึดถือเอาธรรมเท่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาเสนอแนะไว้ว่าผู้เป็นธรรธรรมาธิปไตยกว่า “พึงประพฤติให้ถูกหลักธรรม” เพราะธรรมจะอภิบาลทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองให้มีความเป็นอยู่อย่างสงบและสันติสุข สังคมมีความสามัคคีมีความเท่าเทียมในธรรม การอ๓บาลประโยชน์โดยชอบธรรมแก่สังคม ประเทศชาติก็เจริญรุ่งเรือง

ศักดิ์อนันต์ อนันตสุข (2562, หน้า 2) กล่าวถึงอธิปไตยทั้ง 3 ประการนั้นพระพุทธศาสนาถือว่า “ธรรมาธิปไตย” เป็นหลักธรรมของการปกครองที่เลิศ เพราะผู้ปกครองมีทั้งหลักธรรมในการปกครอง และคุณธรรมของผู้ปกครองดังกล่าวมาแล้วเป็นเครื่องมือในการปกครอง สังคมโลกปัจจุบันที่มีความวุ่นวาย ด้วยภัยต่างๆ เช่น โจรภัย ราชภัย หรือแม้แต่ภัยสงคราม จากการแย่งชิงดินแดน อำนาจทางการปกครอง เป็นต้นเพราะสังคมขาดหลักธรรม ดังนั้นทางผู้วิจัยมีความเห็นว่าแม้ธรรมาธิปไตยจะเป็นการปกครองที่เป็นอุดมคติ แต่เราสร้างสังคมประเทศให้มี “ธรรม” คุ้มครอง เพราะธรรมจะทำให้เราทุกคนในสังคมประเทศชาติลูกหลานของเราทุกคนอยู่กันอย่างสันติสุข ยึดความถูกต้องเป็นธรรม อภิบาลผลประโยชน์ด้วยธรรมแล้วระบอบการปกครองอื่นใดที่จะดีเลิศประเสริฐกว่าการใช้หลักธรรมาธิปไตยนี้อีกแล้ว

จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และพระบุญเพ็ง ผิวผ่อง (2565, หน้า 18 – 22) กล่าวถึงหลักธรรมการปกครองในพระพุทธศาสนา มีหลักธรรมในการปกครองอยู่หลายประการอาทิ เช่น ทศพิธราชธรรม พรหมวิหารธรรม ราชสังคหวัตถุธรรม อปริหานิยธรรม สัปปุริสธรรม จักรวรรดิธรรม สังคหธรรม อคติ โลกบาลธรรม พหุปการธรรม โสภณธรรม สิกขาบุพพภาคธรรม อัปปมาทธรรม เป็นต้น หลักธรรมเหล่านี้ล้วนแต่เป็นหลักการการปกครองอันจะนำไปสู่ความเจริญมั่นคงของรัฐและความผาสุกของประชาชนทั้งนั้น นอกเหนือจากหลักธรรมในการปกครองแล้ว พระพุทธศาสนายังพูดถึงคุณธรรมของนักปกครองเอาไว้อีกด้วย เพราะนักปกครองนอกจากมีหลักธรรมในการปกครองแล้วนักปกครองจำเป็นต้องมีคุณธรรมในการปกครอง เพราะคุณธรรมจะช่วยให้นักปกครองทำการปกครองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประชาชนจะรักประเทศชาติสงบ ประชาชนมีความเป็นอยู่อย่างผาสุกและมีความหวังในชีวิต ยิ่งไปกว่านั้น นานาอารยประเทศทั้งหลายก็จะยอมรับความมั่นคงของประเทศที่ผู้ปกครองใช้หลักธรรมในการปกครอง และชื่นชมกับผลสำเร็จของการปกครองนั้น

1. ทศพิธราชธรรม

จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และพระบุญเพ็ง ผิวผ่อง (2565, หน้า 19) อธิบายคำว่า ทศพิธราชธรรม คือ ธรรมของนักปกครอง 10 ประการ หลักการของนักปกครอง คุณธรรมผู้ปกครองบ้านเมือง กิจวัตรของนักปกครองควรประพฤติ ถามว่า ทศพิธราชธรรมนั้นมีอะไรบ้าง ตอบว่า ทศพิธราชธรรม 10 ประการ คือ “ทาน ศีล การบริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ความเพียร ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความอดทน และความไม่พิโรธ” ธรรมของนักปกครองทั้ง 10 ประการนั้นแต่ละอย่างมีเนื้อหา ดังนี้

1) ทาน ได้แก่ การให้ การเสียสละทรัพย์สินส่วนตนเพื่อคนที่ตกทุกข์ได้ยาก การช่วยเหลือให้เขามีฐานะที่ดีขึ้น การบำเพ็ญประโยชน์ที่เป็นสาธารณะ

2) ศีล ได้แก่ การประพฤติดีงามทั้งทางกายและทางวาจา ประกอบการงานที่สุจริต ควบคุมการประพฤติของตนเองให้เป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชน อย่าให้ใครดูแคลนทางการประพฤติได้

3) ปริจจาคะ ได้แก่ การเสียสละเวลา การเสียสละความสุขสำราญ การเสียสละประโยชน์ของตนเอง เป็นต้น เพื่อประชาชนและเพื่อความสงบสุขของประเทศ

4) อาชชวะ ได้แก่ ความซื่อตรง กล่าวคือ ปฏิบัติภารกิจด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน ไร้เล่ห์เหลี่ยม ไร้มารยา ปฏิบัติภารกิจอย่างตรงไปตรงมา

5) มัททวะ ได้แก่ ความอ่อนโยน กล่าวคือ เป็นผู้มีอัธยาศัย ไม่เย่อหยิ่งจองหองหยาบคาย กระด้าง ถือตัว เป็นต้น แต่ควรเป็นผู้งามสง่า องอาจด้วยท่าทีสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม และมีท่าทีที่ผู้พบเห็นให้ความย่ำเกรง

6) ตบะ ได้แก่ ความเพียรเผากิเลสตัณหา มิให้เข้ามาย่ำยีจิตใจ จนจิตใจตกอยู่ในอำนาจของมัน ต้องใช้ความเพียรระงับยับยั้งข่มใจ ไม่หลงใหลในความสุขสำราญและการปรนเปรอ และมุ่งมั่นที่จะทำภารกิจทั้งหลายให้สำเร็จสมบูรณ์

7) อักโกธะ ได้แก่ ความไม่โกรธ ความไม่เกรี้ยวกราดด้วยอำนาจของความโกรธ ไม่ใช้ความโกรธเป็นอารมณ์ในการทำการต่างๆ หรือวินิจฉัยงานต่างๆ จนเกิดความผิดพลาด ต้องมีจิตเมตตาอยู่ในใจเสมอเพื่อปฏิบัติภารกิจต่างๆ และวินิจฉัยตัดสินความบนพื้นฐานแห่งธรรม

8) อวิหิงสา ได้แก่ ความไม่เบียดเบียน กล่าวคือ ไม่เบียดเบียนทางกาย เช่น ใช้แรงงานเกินขนาด หาเหตุลงโทษด้วยจิตอาฆาต หรืออคติอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นต้น ไม่เบียดเบียนทางวาจา เช่น พูดคำหยาบ ดุด่า พูดส่อเสียด ยุแหยให้เขาแตกแยกกัน เป็นต้น ไม่เบียดเบียนทางใจ เช่น เก็บภาษีแบบขูดรีด เป็นต้น แต่ต้องดำรงตนอยู่ด้วยเมตตาจิตและกรุณาจิต เพื่อประชาชนจะได้อยู่อย่างมีความสุข

9) ขันติ ได้แก่ ความอดทน กล่าวคือ ต้องอดทนต่อความลำบากต่อความตรากตรำต่อความเจ็บใจ แม้ว่าจะลำบากกายแค่ไหน จะเหนื่อยหน่ายเพียงใด ก็ไม่ท้อถอย หรือจะถูกยั่วยวนด้วยคำพูดเสียดสีอย่างไร ก็ไม่หมดกำลังใจ จะต้องอดทนต่อสู้จนจะบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

10) อวิโรธนะ ได้แก่ ความไม่พิโรธ กล่าวคือ ไม่คลาดเคลื่อนจากหลักธรรม วางตนให้หนักแน่น เที่ยงตรงในธรรม ไม่เอนเอียงไปทางใดทางหนึ่ง เพราะอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ ดำรงตนมั่นในธรรมทั้งที่เป็นนิติธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม

2. พรหมวิหารธรรม

จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และพระบุญเพ็ง ผิวผ่อง (2565, หน้า 18) อธิบายคำว่า พรหมวิหาร คือ ธรรมเครื่องอยู่ของพรหม ธรรมประจำใจ ของผู้มีคุณความดีอันยิ่งใหญ่ หรือธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐ ผู้ปกครองหรือ ผู้บริหารถูกยกย่องว่าเป็นผู้ประเสริฐกว่าผู้ถูกปกครองเพราะเหตุที่เข้าใจกันอย่างนี้ผู้ที่ถูกยกให้เป็นผู้ปกครองนั้นจะต้องมีพรหมวิหารธรรม เพราะแผ่ไปไม่มีประมาณในมนุษย์ และสัตว์ทั้งหลายอย่างกว้างขวาง อย่างสม่ำเสมอ และอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด อันประกอบด้วยหลัก 4 ประการดังนี้

1) เมตตา ได้แก่ ความรัก ความปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตที่มีไมตรีและคิดทำประโยชน์เพื่อความสุขแก่หมู่สัตว์ทั่วไป

2) กรุณา ได้แก่ความสงสาร มีจิตคิดช่วยให้พ้นจากความ ทุกข์มีใจใฝ่ที่จะปลดเปลื้องความทุกข์ความเดือดร้อน ความยากจนของสัตว์ ทั้งปวง

3) มุทิตา ได้แก่ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีจิตใจผ่องใส เบิกบานกับสัตว์ทั้งหลายผู้เจริญงอกงาม ผู้อยู่ดีมีสุข หรือผู้ดำรงชีวิตอย่างปกติสุข โดยไม่เลือกว่าสัตว์นั้นเป็นใคร

4) อุเบกขา ได้แก่ การวางใจเป็นกลาง การวางใจสงบ มองดูมีจิตไม่เอนเอียงด้วยอคติโดยการพิจารณาเห็นด้วยปัญญาว่า สัตว์ทั้งหลาย ได้รับผลของกรรมอันสมควรที่ตนได้กระทำไว้ การเข้าไปแทรกแซงมิให้สัตว์ได้รับ ผลกรรมนั้น ถือว่ากระทำเกินหน้าที่และเป็นการประพฤติที่เลว ดังนั้น ควรวางเฉย ด้วยจิตสงบเพราะเห็นกรรมและผลของกรรมตามความเป็นจริงของสิ่งนั้นๆ ด้วยใจเที่ยงธรรม พรหมวิหาร นั้นผู้ปกครอง หรือผู้บริหารจะต้องมีจิตเผื่อแผ่ทั่วไปแก่สัตว์ทุกหมู่เหล่าดังคำกล่าวของพระเถระเจ้า (ที.ปาฏิกวคฺโค. (ไทย) 11/573 - 600/140 - 146) ความว่า “...ดูก่อนผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้มีใจประกอบด้วย เมตตา แผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ทิศที่สาม ทิศที่สี่ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบนเบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่าในที่ทุกสถานโดยความเป็นตนในสัตว์ทั้งปวงด้วยใจประกอบด้วยเมตตาอันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่หาประมาณมิได้ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ดูก่อนผู้มีอายุ ทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้มีใจประกอบด้วยกรุณา ด้วยใจประกอบด้วยกรุณาอันไพบูลย์ ดูก่อนผู้มีอายุทั้งหลายภิกษุในพระธรรมวินัยนี้มีใจประกอบด้วยมุทิตาด้วยใจประกอบด้วยมุทิตาอันไพบูลย์ ดูก่อนผู้มีอายุทั้งหลายภิกษุในธรรมวินัยนี้มีใจประกอบด้วยอุเบกขาด้วยใจประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบูลย์...” การแผ่พรหมวิหารธรรมแก่สัตว์ทั้งปวงอันหาประมาณไม่ได้เช่นนี้ ผู้ปกครองหรือผู้บริหารควรประพฤติเนืองๆควรประพฤติสม่ำเสมอ ควรประพฤติให้เป็นนิสัยเมื่อผู้ปกครองหรือผู้บริหารมีจิตใจอาบด้วยพรหมวิหารธรรมอย่างนี้ผู้ถูกปกครองทั้งหลายก็จะอยู่อย่างปกติสุข สังคมก็จะมีแต่ความสงบสุขนั้นเอง

3. ราชสังคหวัตถุธรรม

พระนิมิต กลิ่นดอกแก้ว (2555, หน้า 6) อธิบายคำว่า ราชสังคหวัตถุ คือ หลักการสงเคราะห์ประชาชนของนักปกครองหรือนักบริหาร หรือหลักธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชนของนักปกครองหรือนักบริหารเพราะนักปกครองหรือนักบริหารทั้งหลายนอกจากจะ มีหลักธรรมที่นำเสนอมาแล้วข้างบนนั้นจะต้องเฉลียวฉลาดในการบริหารจัดการตามหลักราชสังคหธรรมที่จะกล่าวต่อไปนี้ คือ

1) สัสสเมธะ ได้แก่ ฉลาดในการคัดเลือกพันธุ์พืชฉลาดในการเพาะปลูกและบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ฉลาดในการส่งเสริมการเกษตรในด้านต่างๆ กล่าวโดยสรุป ผู้ปกครองหรือผู้บริหารต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในด้านการเกษตรทั้งการผลิตและการจำหน่ายในทุกๆ ด้าน

2) ปุริสเมธะ ได้แก่ความเฉลียวฉลาดในการบริหารจัดการบุคคล กล่าวคือ รู้จักส่งเสริมคนดีมีความสามารถให้ได้ทำหน้าที่ตามที่เขาถนัดกันคนชั่วไม่ให้โอกาสเข้ามารับผิดชอบงานเพื่อหวังผลประโยชน์บำรุงและให้ขวัญกำลังใจแก่ข้าราชการและประชาชนทุกหมู่เหล่า

3) สัมมาปาสะ ได้แก่ รู้จักผูกใจประชาชนด้วยการช่วย เหลือต่างๆ หรือส่งเสริมอาชีพโดยวิธีการต่างๆเช่น ให้กู้ยืมเงินไปลงทุนการเกษตร หรือไปลงทุนทางพาณิชยกรรม หรือทาง

การศึกษาโดยดอกเบี้ยต่ำหรือไม่คิด ดอกเบี้ยเลย หรือเข้าไปแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมต่างๆ ด้วยจิตใจที่ เอื้ออารีย์เป็นต้น ถือว่าเป็นการช่วยเหลือประชาชนให้เขาลุกขึ้นมายืนได้และสุดท้าย ก็คือช่วยเหลือประเทศถ้าประชาชนทุกหมู่เหล่าอยู่อย่างมั่นคงและเข้มแข็ง

4) วาจาเปยย หรือวาชเปยะ ได้แก่ มีการพูดด้วยถ้อยคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวาน มีเหตุผล ประกอบด้วย ประโยชน์สร้างสรรค์ความสามัคคี มีความสัตย์ทำให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกัน ตลอดจนเกิดความเชื่อถือในคำพูดนั้นหลักธรรมสี่ประการที่เสนอมาแล้วนี้เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ของนักปกครองหรือนักบริหาร ถ้าทำได้อย่างที่เสนอมา สังคมหรือประเทศชาติก็จะมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองมั่นคง เป็นปึกแผ่นไม่ปั่นป่วนวุ่นวายเหมือนปัจจุบันนี้ แต่ปัจจุบันที่เป็นอย่างนี้ปัญหาสำคัญ ก็คือผู้ปกครองหรือผู้บริหารขาดหลักธรรมต่างๆ ที่เสนอมาตั้งแต่ต้น เมื่อผู้ถูกปกครองเห็นความไม่ถูกต้องของผู้ปกครองกระทำก็เกิดความไม่พอใจจึงลุกขึ้นมาต่อสู้จนกลายเป็นปมขัดแย้งของสังคม ในปัจจุบันไม่รู้ว่าความขัดแย้งบนพื้นฐานของอธรรมนี้จะสิ้นสุดหรือยุติลงอย่างไร แต่ที่รู้ในปัจจุบันนี้ ก็คือประเทศชาติเสียหายยับเยิน

4. อคติ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2556, หน้า 473) ได้ให้ความหมายของคำว่าอคติ คือ ฐานะอันไม่พึงถึงทางความประพฤติที่ผิดความลำเอียงผู้ปกครองหรือผู้บริหารต้องวางตัวให้อยู่ในคุณธรรมอันดีงามไม่เผลอตกไปอยู่ในอำนาจของกิเลสอันใดอันหนึ่ง ที่จะกล่าวต่อไปนี้หากเผลอไปก็จะทำให้การปกครองของผู้นั้นผิดพลาดทันที ความเสื่อมความเสียหายก็จะตามมา หากเขาดำรงตนอยู่ในความถูกต้องดีงาม ความเจริญรุ่งเรือง ความสุขสงบ ก็จะเกิดขึ้นดังพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ (องฺ.จตุกฺกนิปาโต. (ไทย) 13/19/21) ความว่า “...ดูก่อนภิกษุทั้งหลายการถึงอคติ 4 ประการนี้ 4 ประการเป็นไฉน บุคคลย่อมถึงฉันทาคติย่อมถึงโทสาคติ ย่อมถึงโมหาคติย่อมถึงภยาคติดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การถึงอคติ 4 ประการนี้แลผู้ใดประพฤติล่วงธรรม เพราะความรัก ความชัง ความหลง ความกลัว ยศของผู้นั้นย่อมเสื่อมดุจพระจันทร์ข้างแรมฉะนั้นดูก่อนภิกษุทั้งหลายการไม่ถึงอคติ 4 ประการนี้ 4 ประการเป็นไฉนบุคคลย่อมไม่ถึงฉันทาคติย่อมไม่ถึงโทสาคติ ย่อมไม่ถึงโมหาคติยย่อมไม่ถึงภยาคติดูก่อนภิกษุทั้งหลายการไม่ถึงอคติ 4 ประการนี้แล ผู้ใดไม่ประพฤติล่วงธรรม เพราะความรัก ความชัง ความหลง ความกลัว ยศของผู้นั้นย่อมเต็มเปี่ยม ดุจพระจันทร์ข้างขึ้นฉะนั้น...” ชี้ให้เห็นว่าใครก็ตามตกอยู่ในอำนาจอคติ 4 นี้เขาย่อมเสื่อมจากลาภ ยศ สรรเสริญ สุขในสังคมที่เขาอยู่ยิ่งถ้าเขาเป็นผู้ปกครอง หรือผู้บริหารในองค์กรใดองค์กรหนึ่งองค์กรที่เขาปกครองหรือบริหารย่อมปั่นป่วนวุ่นวายหาความสงบสุขไม่ได้ภายในองค์กรของเขาก็จะเต็มไปด้วยลูกน้องประจบสอพลอ คอยเอาใจเจ้านายเพื่อเขาจะได้ลาภหรือตำแหน่ง ส่วนลูกน้องที่รักความยุติธรรมก็จะปลีกตัวออกห่างสุดท้ายองค์กรนั้น ๆ ก็จะเสื่อมถอยลงแต่ถ้าผู้ปกครองหรือผู้บริหารตั้งตนอยู่ในความถูกต้องดีงามไม่ตกอยู่ในอคติ 4 ตัวเขาและองค์กรที่เขาดูแลก็จะเจริญรุ่งเรืองดุจพระจันทร์ข้างขึ้นดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสนั้นแล

5. จักรวรรดิวัตรธรรม

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2560, หน้า 9 - 12) ให้ความหมายของคำว่า จักรวรรดิวัตรธรรม หมายถึง ข้อปฏิบัติที่พระเจ้าจักรพรรดิทรงบำเพ็ญสม่ำเสมอข้อวัตรของพระเจ้าจักรวรรดิธรรมเนียมที่พระเจ้าจักรพรรดิ ทรงบำเพ็ญพระราชกรณีกิจจักรวรรดิวัตรที่จะกล่าวต่อไปนี้ ถือว่าเป็นหลักการปกครองที่สำคัญยิ่งของนักปกครอง หรือนักบริหารทั้งหลายถ้านักปกครอง

หรือนักบริหารไม่มีหลักธรรมนี้เป็นหลักในการปกครอง สังคมหรือประเทศที่เขาปกครองอยู่ก็จะดำรงอยู่อย่างวุ่นวายแต่ถ้ายึดหลักหลักธรรมนี้ในการปกครอง สังคมหรือประเทศนั้นก็จะอยู่อย่างปกติสุข เจริญรุ่งเรืองอำนาจแห่งธรรมก็จะแผ่ซ่านไปผู้คนทั้งหลายก็จะศรัทธาเลื่อมใส เคารพยกย่องผู้มีธรรมนั้น ดังพระดำรัสที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในจักรวรรดิสูตร พูดถึงพระโพธิสัตว์เสด็จออกผนวชเป็นพระราชาฤษี และให้พระราชโอรสเสวยราชสมบัติแทน (ที.ปาฏิกวคฺโค. (ไทย) 11/81-110/59-82) “...ดูก่อนพ่อถ้าเช่นนั้นพ่อจงอาศัยธรรมเท่านั้น สักการะเคารพนับถือบูชานบน้อมธรรมมีธรรมเป็นธงชัยมีธรรมเป็นยอดมีธรรมเป็นใหญ่จงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองอัน เป็นธรรมในชนภายใน ในหมู่พลในพวกกษัตริย์ผู้ติดตามในพวกพราหมณ์และคฤหบดีในชาวนิคมและชาวชนบททั้งหลายในพวกสมณพราหมณ์ตลอดจนในเหล่ามฤคและปักษีดูก่อนพ่อการกระทำที่ผิดแบบแผนอย่าให้แพร่ไปในแว่นแคว้นของพ่อดูก่อนพ่อ อนึ่งบุคคลเหล่าใดในแว่นแคว้นของพ่อไม่มีทรัพย์พ่อพึงสนับสนุนในเรื่องทรัพย์แก่บุคคลเหล่านั้นด้วยดูก่อนพ่ออนึ่งสมณพราหมณ์ เหล่าใดในแว่นแคว้นของพ่อเว้นขาดจากความมัวเมาและความประมาทตั้งมั่นอยู่ในขันติและโสรัจ จะฝึกฝนตนตามลำพังสงบตนตามลำพังทำตนให้ดับกิเลสได้ตามลำพัง พึงเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้น โดยกาลอันควร แล้วไต่ถามสอบถามว่า ท่านขอรับกุศลเป็นอย่างไร ท่านขอรับอกุศลเป็นอย่างไร กรรมมีโทษเป็นอย่างไร กรรมไม่มีโทษเป็นอย่างไร กรรมอะไรควรเสพ กรรมอะไรไม่ควรเสพกรรมอะไรที่ข้าพเจ้ากระทำอยู่ไม่มีประโยชน์มีแต่ทุกข์ไปนานเท่านาน หรือ ว่ากรรมอะไรที่ข้าพเจ้ากระทำอยู่จะมีประโยชน์ทั้งมีสุขไปนานเท่านาน พ่อได้ฟังคำของสมณพราหมณ์เหล่านั้นแล้ว สิ่งใดเป็นอกุศลพึงละเว้นสิ่งนั้นเสีย สิ่งใดเป็นกุศลพึงยึดถือสิ่งนั้นไว้ประพฤติดูก่อนพ่อ นี้แล คือ จักกวัตติวัตรอันประเสริฐนั้นๆ...”จากพุทธพจน์ที่ยกมานี้ชี้ให้เห็นว่าผู้ปกครองหรือผู้บริหารที่ดีนั้นต้องดำรงตน อยู่ในธรรม ยึดถือธรรมหรือความถูกต้องดีงามเป็นหลัก ไม่ยอมตกอยู่ในอำนาจของความชั่วใดๆ สรุปไว้ 5 ประการ คือ

1) ธรรมาธิปไตย (ถือธรรมเป็นใหญ่ เคารพนับถือบูชา ย่ำเกรงธรรม ยึดธรรมเป็นหลักเป็นธงชัย เป็นธรรมาธิปไตย)

2) ธรรมิการักขา (จัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองอันชอบ ธรรมและเป็นธรรม)

ก. อันโตชน (แก่ชนภายใน ตั้งแต่พระมเหสีโอรส ธิดา จนถึงผู้ปฏิบัติราชการในพระองค์ทั้งหมด คือคนในปกครองส่วนตัว)

ข. พลกาย (แก่กองทัพคือปวงเสนาข้าทหารข้าราชการ ฝ่ายทหาร)

ค. ขัตติยะ (แก่กษัตริย์ทั้งหลาย ผู้อยู่ในพระบรม เดชานุภาพ เจ้าเมืองขึ้น ปัจจุบันสงเคราะห์ชนชั้นปกครอง และนักบริหารชั้นผู้ใหญ่ทั้งหลาย)

ง. อนุยนต์ (แก่ผู้ติดตามเสด็จ คือราชบริพารทั้งหลาย ปัจจุบันควรสงเคราะห์ข้าราชการฝ่ายพลเรือนทั้งหมด)

จ. พราหมณ์คฤหบดี (แก่ชนเจ้าพิธีเจ้าตำรา พ่อค้า เจ้าไร่ เจ้านา ครูอาจารย์ นักวิชาการ หมอ พ่อค้า ผู้ประกอบวิชาชีพต่างๆ และเกษตรกรด้วยช่วยจัดหาทุนและอุปกรณ์ เป็นต้น)

ฉ. เนคมชนบท (แก่ชาวนิคมชนบท คือราษฎรทั้งปวงทุกท้องถิ่น ตลอดถึงชายแดนทั่วไป ไม่ทอดทิ้ง)

ช. สมณพราหมณ์ (แก่พระสงฆ์และบรรพชิต ผู้ทรงศีล ทรงคุณธรรม)

ญ. มิคปักษี (แก่มฤคและปักษีคือสัตว์อันควรสงวนทั้งหลาย)

3) อธรรมการนิเสธนา (ห้ามกั้น มิให้มีการอธรรมเกิด ขึ้นในพระราชอาณาเขต คือ จัดการป้องกันแก้ไข มิให้มีการกระทำความผิด ความชั่วร้ายเดือดร้อนเกิดขึ้นในบ้านเมือง)

4) ธนานุประทาน (ปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ชนผู้ไร้ทรัพย์มิให้ มีคนขัดสน ยากไร้ในแว่นแคว้น)

5) ปริปุจฉา (ปรึกษาสอบถามปัญหากับสมณพราหมณ์ ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ผู้ไม่ประมาท มัวเมาอยู่เสมอตามกาลอันควรเพื่อให้รู้ชัด การอันดีชั่ว ควรประกอบหรือไม่ เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขหรือไม่ แล้วประพฤติ ปฏิบัติให้เป็นไปโดยถูกต้อง) เมื่อดูเนื้อหาแห่งจักรวรรดิวัตรที่กล่าวมาแล้วเห็นได้ชัดเจนว่าเนื้อหา ทั้งหมด คือหลักแห่งการปกครองโดยแท้พระราชาฤษีได้นำเอาประสบการณ์ ของพระองค์มาบอกแก่พระโอรสให้ยึดถือ ให้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพราะธรรมเหล่านี้นำมาซึ่งความเจริญงอกงามอย่างเดียว ไม่เป็นอันตรายแก่ผู้ปฏิบัติตาม (พระราชโอรส) และราชบริพารของพระองค์ทุกคนล้วนแต่ได้รับประโยชน์ทั้งสิ้น ไม่มีใครจะเสียประโยชน์เพราะหลักธรรมนี้เลย ดังนั้น จักรวรรดิวัตรจึงเป็นหลักการ สำคัญในการปกครอง ผู้ปกครองหรือผู้บริหารทุกระดับชั้นควรศึกษาให้เข้าใจ อย่างแจ่มแจ้ง และยึดถือปฏิบัติเพื่อความผาสุกของประชาชนในสังคมตนเอง

6. อปริหานิยธรรม

จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และพระบุญเพ็ง ผิวผ่อง (2565, หน้า 20-21) อธิบายคำว่า อปริหานิยธรรม คือ ธรรมที่ไม่อาจนำความเสื่อมมาให้หรือธรรมที่นำความเจริญให้ฝ่ายเดียวไม่มีความเสื่อมกับผู้ปฏิบัติธรรมนี้และธรรมนี้จึงเหมาะกับผู้ปกครองเพราะสังคมจะเจริญก้าวหน้าสังคมจะพบกับความรุ่งเรืองผู้ปกครองจึงควรยึดมั่นในหลักธรรมนี้หลักอปริหานิยธรรมเป็นคำตอบที่ พระพุทธองค์ตรัสตอบคำถามของวัสสการพราหมณ์แต่พระองค์ตรัสแก่ท่านอานนท์ที่ถวายงานพัดอยู่ (ที.มหาวคฺโค. (ไทย) 10/68/79-81) ความว่า “...ดูก่อนอานนท์พวกเจ้าวัชชีจักหมั่นประชุมกันเนืองๆอยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้นดูก่อนอานนท์พวกเจ้าวัชชีจักพร้อมเพรียงกันประชุม จักพร้อมเพรียงกัน เลิกประชุมและจักพร้อมเพรียงกันทำกิจที่เจ้าวัชชีพึงกระทำอยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียวไม่มีเสื่อมเพียงนั้น ดูก่อนอานนท์พวกเจ้าวัชชีจักไม่บัญญัติสิ่งที่มิได้บัญญัติไว้จักไม่ถอนสิ่งที่ได้บัญญัติไว้แล้ว จักสมาทานประพฤติในวัชชีธรรมของเก่าตามที่ได้บัญญัติไว้แล้วอยู่เพียงได้พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเพียงนั้น ดูก่อนอานนท์พวกวัชชีจักสักการะเคารพนับถือบูชาท่านที่เป็นผู้ใหญ่ของวัชชี และจักเชื่อฟังถ้อยคำของท่านเหล่านั้นอยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียวไม่มีเสื่อมเพียงนั้น ดูก่อนอานนท์พวกเจ้าวัชชีจักไม่ฉุดคร่าขืนใจสตรีหรือกุมารีในสกุลให้อยู่ร่วมด้วยเพียงใดพึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียวไม่มีเสื่อมเพียงนั้น ดูก่อนอานนท์พวกเจ้าวัชชีสักการะเคารพนับถือบูชาเจดีย์ของพวกเจ้าวัชชีทั้งภายในและภายนอกและจักไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้ที่เคยกระทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไปอยู่เพียงใดพึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้นดูก่อนอานนท์พวกเจ้าวัชชีจักจัดแจงไว้ดีแล้วซึ่งความอารักขาป้องกันคุ้มครองอันเป็นธรรมในพระอรหันต์ทั้งหลาย ด้วยตั้งใจว่า ไฉนหนอ พระอรหันต์ ที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แว่นแคว้นและที่มาแล้ว พึงอยู่เป็นผาสุกในแว่นแคว้น ดังนี้ อยู่เพียงใด อานนท์พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น...” หลักอปรินิยธรรมทั้ง 7 ประการที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นหลักแห่งความสามัคคีของคนที่อยู่ร่วมกัน เมื่อคนเรามีความพร้อมเพรียงกันทำทุกอย่างร่วมกัน นั่นคือ พลัง พลังแห่งความสามัคคีนี้แหละเป็นสิ่งที่ใครๆ จะเอาชนะได้ยาก ผู้ปกครองหรือผู้บริหารควรจะสร้างพลังแห่งความสามัคคีของคนในสังคมเอาไว้ เพราะมันคือหัวใจของการปกครอง

คุณธรรมของผู้ปกครอง ผู้ปกครองหรือผู้บริหาร นอกจากจะมีหลักธรรมดังกล่าวมาแล้วนั้น จะต้องมีคุณธรรมที่ถูกฝึกฝนมาจนเคยชินเพื่อที่จะเป็นผู้บริหารหรือเอื้อต่อการบริหารถ้าไม่มีคุณธรรมที่จะกล่าวต่อไปนี้แล้วก็ยากที่จะบรรลุเป้าหมายในการปกครองคุณธรรมเหล่านี้ คือ

1. โสภณธรรม

พิณจ์ทอง ฉัฏฐณรัชต์ (2559, หน้า 1 - 2) อธิบายคำว่า “โสภณธรรม” แปลว่า ธรรมที่ทำให้งาม กล่าวคือ ธรรมทั้ง 2 อย่างที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นธรรมที่ทำให้คนงาม น่ารัก น่าเคารพ น่าเลื่อมใส เป็นกุศลธรรม เป็นธรรมที่พัฒนาคนให้บรรลุเป้าหมายที่หวังไว้พระพุทธองค์ตรัส ถึงธรรม 2 อย่างนี้ว่าเป็นกุศลธรรม ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรม (กุศลธรรม) 2 อย่างนี้ 2 อย่างเป็นไฉน คือ ขันติ โสรัจจะ ดูก่อนภิกษุ ทั้งหลาย ธรรม (กุศลธรรม) 2 อย่างนี้แล”ถามว่า ทั้งขันติและโสรัจจะเป็นกุศลธรรมที่ทำให้คนงามได้อย่างไร ตอบว่า ธรรมทั้ง 2 เป็นกุศลธรรมที่ทำให้ คนงามเพราะขันติ แปลว่า ความอดทน ได้แก่ทนต่อความยากลำบากทนต่อความทุกข์ทรมานที่มันเกิดขึ้น ไม่ย่อท้อไม่เลิกกับการกระทำ เพราะความลำบาก นั้น ท่านแบ่งความอดทนเอาไว้ 3 อย่าง คือ

1) ทนลำบาก ได้แก่ ทนต่อความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นทั้งกาย และจิตใจหรือทนต่อการทำงานที่ยากลำบาก หรือทนต่อสู้กับอุปสรรค ที่มาขัดขวาง ในการทำงานนั้นๆต้องอดทนทำด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่ง

2) ทนตรากตรำ ได้แก่ อดทนในการทำงานโดยไม่คิดถึงความ ยากลำบากหนักเอาเบาสู้กับการทำงานนั้นอย่างสมบุกสมบัน ไม่หวั่นว่างาน นั้นจะหนักแค่ไหน หรือการทำงานนั้นจะทุกข์ทรมานอย่างไรจะสู้กับการงานนั้น ทุกรูปแบบ

3) ทนเจ็บใจ ได้แก่ อดทนต่อคำดูหมิ่นถูกเหยียดหยามหรือคำพูดที่กระทบกระแทกแดกดัน หรือคำพูดที่ดุด่าอย่างหยาบคาย หรือคำพูดที่ไม่สุภาพหยาบโลน เมื่อได้ประสบกับเหตุการณ์ที่กล่าวมานี้ผู้ปกครองต้องอดทน ไม่แสดงอาการโกรธ ไม่แสดงอาการไม่พอใจชื่อว่าทนเจ็บใจ โสรัจจะ แปลว่า ความสงบเสงี่ยมได้แก่การรู้จักปรับสภาพจิตใจให้อยู่ในสภาพปกติเมื่อถูกคนอื่นกระทำหรือพูดกระทบกระแทกให้เจ็บใจจะไม่แสดงอาการผิดปกติธรรมดาของตัวเองออก ให้คงสภาพจิตใจเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น

ทั้งขันติและโสรัจจะสองอย่างนี้คืออาภรณ์ธรรมที่ประดับผู้ปกครอง ให้งดงาม คนที่ประพฤติโสภณธรรมทั้งสองอย่างนี้จะเป็นผู้ที่งดงามท่ามกลางคน ทั้งหลายและเป็นที่รักใคร่ของคนทั่วไปนอกเหนือจากนี้แล้วโสภณธรรมยังทำให้ คนผู้ประพฤติพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายที่หวังเอาไว้ เพราะคนที่มีความอดทนในการทำงานหนักไม่ย่อท้อต่องานหนักฝ่างานหนักนี้ไปได้เขาจะต้องประสบกับความมุ่งหวังที่ตั้งใจเอาไว้แน่นอน

2. พหุปการธรรม

หาญชัย ถาวงษ์กลาง (2555, หน้า 1-2) อธิบายคำว่า“พหุปการธรรม” แปลว่า ธรรมที่มีอุปการะมาก ได้แก่ ธรรมที่คอยควบคุมการกระทำการพูด การคิดของผู้ปกครองให้อยู่ในกรอบของศีลธรรม หรือช่วยให้มีการยับยั้งชั่งใจหรือให้มีการพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบในขณะที่กำลังทำ พูด คิด พหุปการธรรมนี้จึงเปรียบเสมือนบิดามารดาคอยระมัดระวังลูก ไม่ให้ทำ พูด คิด ไปในทางที่ชั่ว ดังนั้นจึงชื่อว่า พหุปการธรรมดังที่พุทธพจน์ตรัสว่า (ที.ปา. (ไทย) 11/378/290) “...ธรรม 2 อย่างที่มี

อุปการะมากเป็นไฉน คือ สติ สัมปชัญญะ ธรรม 2 อย่างเหล่านี้มีอุปการะมาก...” ถามว่าธรรม 2 อย่างนี้แต่ละอย่างมีความหมายอย่างไร ตอบว่า ความหมายแต่ละอย่างของธรรมทั้งสองนี้คือ

ก. สติ แปลว่า ความระลึกได้ หมายถึง การระลึกได้ก่อนที่จะทำ จะพูด จะคิด การระลึกได้ก่อนที่จะทำ จะพูด จะคิดในกิจนั้น ๆ ดำเนินไปสู่ทางที่ผิดสติ จึงมีหน้าที่คอยควบคุมจิตมิให้จิตประมาทเลินเล่อ ทำการงานผิดพลาด จนเกิดความเสียหายได้

ข. สัมปชัญญะ แปลว่า ความรู้ตัว หมายถึง การรู้สึกตัวขณะที่ทำ ที่พูด ที่คิด ไม่เลอะเลือน ไม่ฟั่นเฟือน ในขณะที่กำลังให้กิจกรรมนั้น ๆ ดำเนินไป สัมปชัญญะจึงมีหน้าที่คอยเตือนจิตให้มีความสำนึกในขณะทำ ขณะพูด ขณะคิดไม่ให้ออกไปนอกทางจากที่จิตตั้งใจจะทำตั้งแต่ต้น สติและสัมปชัญญะชื่อว่าเป็นธรรมมีอุปการะมากเพราะสติแสดง บทบาทของตัวเองต่อจิตก่อนที่จิตจะมีพฤติกรรมทางการทำ การพูดและการคิดส่วนสัมปชัญญะนั้นมีบทบาทต่อจิตในขณะที่ทำที่พูดและที่คิดไม่ให้จิตดำเนิน กิจกรรมในทางที่ผิดพลาด ดังนั้น ธรรมทั้ง 2 นี้จึงถูกถือว่าเป็นธรรมที่มีอุปการะมากผู้ปกครองคนใดก็ตามที่มีสติและสัมปชัญญะในการทำกิจกรรมต่างๆ ตลอดเวลาเขาจะทำงานประสบกับความสำเร็จไม่มีความผิดพลาดใดๆชีวิตจะรุ่งเรืองจะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ธรรมมีอุปการะมากนี้จึงถือว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชีวิตของผู้ปกครองอีกหัวข้อธรรมหนึ่ง

3. โลกปาลธรรม

หาญชัย ถาวงษ์กลาง (2555, หน้า 1 – 2) อธิบายคำว่า “โลกปาลธรรม” แปลว่าธรรมที่รักษาโลกหรือคุ้มครองโลกไม่ให้โลกเสื่อมสูญไปจากศีลธรรม ไม่ให้มนุษย์มีพฤติกรรมเหมือนสัตว์ป่า โลกปาลธรรมนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “สุกกธรรม” แปลว่า “ธรรมฝ่ายขาว” ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า (อง.เอก. (ไทย) 12/255/59-60) “...ดูก่อนภิกษุทั้งหลายธรรมฝ่ายขาว 2 อย่างนี้ 2 อย่างเป็นไฉนคือ หิริ โอตตัปปะ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว 2 อย่างนี้แล...” คำว่า “ธรรมฝ่ายขาว” นั้นหมายถึงธรรมที่ชำระกิเลสจาก กาย วาจาใจของคนให้สะอาด ไม่ให้มีพฤติกรรมใดๆเหมือนสัตว์ป่า ดังพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า (ขุ.ขุทฺทกปาฐ (ไทย) 17/220/229) “...ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สุกกธรรมที่รักษาสัตว์โลกนี้มี 2 ประการคือ 1) หิริ 2) โอตตัปปะ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าสุกกธรรม 2 ประการนี้ไม่รักษาสัตว์โลกไว้ในหมู่สัตว์โลกก็จะไม่ปรากฏ ผู้ที่เป็นบิดามารดา น้า ป้า ภรรยา ของอาจารย์ หรือภรรยาของครูสัตว์โลกก็จะประพฤติสำส่อนกันทั่วไปเหมือนอย่าง แกะ แพะ ไก่ สุกร สุนัข และสุนัขจิ้งจอก ดูก่อนภิกษุทั้งหลายก็เพราะเหตุที่สุกกธรรมทั้ง 2 ประการนี้ ยังคุ้มครองรักษาสัตว์โลกอยู่ฉะนั้น จึงยังปรากฏ ผู้ที่เป็นมารดา น้า ป้า ภรรยาของอาจารย์หรือภรรยาของครู พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสเนื้อความนี้ไว้แล้วจึงตรัสพระคาถาประพันธ์อย่างนี้ว่าหากเหล่าสัตว์ไม่มีหิริโอตตัปปะตลอดไปทั้งยังปราศจากสุกกธรรมเป็นที่ตั้งแห่งกุศลธรรมเสียแล้ว ก็จะต้องตายแล้วเกิดอีก ส่วนเหล่าสัตว์ที่เข้าไปตั้งหิริโอตตัปปะไว้โดยชอบตลอดเวลามีความเจริญงอกงามในศาสนา พรหมจรรย์เป็นผู้สงบไม่ต้องเกิดอีกต่อไป...” ถามว่า สุกกธรรมทั้งสองนั้นมีเนื้อหาอย่างไร ตอบว่าสุกกธรรมทั้งสองอย่างนั้น แต่ละอย่างมีเนื้อหาดังนี้

ก. หิริ แปลว่า ความละอายแก่ใจได้แก่ละอายใจที่จะทำความชั่ว ละอายใจที่จะทำผิดศีลธรรม ละอายใจที่จะละเมิดกฎเกณฑ์ที่ดีงามของสังคม หิริบุคคลจึงละเว้นจากการทำความชั่วทุกอย่าง

ข. โอตตัปปะ แปลว่า ความเกรงกลัว ได้แก่ ความเกรงกลัวต่อบาป เกรงกลัวต่อผลของการทำความชั่ว เกรงกลัวต่อผลของการทำความผิดต่อ ศีลธรรม

กล่าวก็คือ เกรงกลัวต่อผลของการทำความชั่วทุกๆอย่างนั้นเอง ธรรมทั้งสองอย่างนี้ชื่อว่า “สุกกธรรม” เพราะทำให้คนขาวสะอาด ทั้งกาย วาจา และจิตใจ และชื่อว่า “โลกปาลธรรม” เพราะเป็นธรรมที่คุ้มครอง โลก คือ หมู่สัตว์ไม่ให้ทำความชั่ว ทำความผิดต่อศีลธรรม มนุษย์เราถ้ามีความละอายใจต่อการกระทำความชั่วและมีความเกรงกลัวผลของความชั่วที่จะเกิดตาม มาจากการทำความชั่วนั้น ก็ชื่อว่า “เป็นบุคคลที่เจริญงอกงามในศาสนา พรหมจรรย์” ดังพุทธพจน์ที่อ้างไว้แล้วข้างบน ดังนั้น โลกปาลธรรม ก็ถือว่าเป็นหัวข้อธรรมสำหรับนักปกครองหรือนักบริหารที่สำคัญหัวข้อธรรมหนึ่ง

4. สิกขาบุพพภาคธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2556, หน้า 8-9) ให้ความหมายของคำว่า “สิกขาบุพพภาคธรรม” แปลว่า ธรรมที่เป็นส่วนเบื้องต้นของ การศึกษา กล่าวคือ การที่การศึกษาจะดำเนินไปได้ผู้ศึกษาจะต้องมีองค์ประกอบ สองประการที่จะกล่าวต่อไปนี้ถ้าขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง การศึกษาของผู้นั้นก็จะประสบกับความล้มเหลว แต่ถ้ามีองค์ประกอบทั้งสองอย่างนี้การศึกษา ของผู้นั้นก็ถือว่าถูกต้องหรือเป็นสัมมาทิฏฐิถามว่าองค์ประกอบของการศึกษา ทั้งสองอย่างนั้นคืออะไร ตอบว่าองค์ประกอบของการศึกษาทั้งสองอย่างนั้น คือ 1) ปรโตโฆสะ 2) โยนิโสมนสิการ องค์ประกอบทั้งสองประการนี้ทำให้การ ศึกษาของผู้นั้นเป็นสัมมาทิฏฐิหรือเป็นการศึกษาที่ถูกต้อง

ดังพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า (องฺ.เอก. (ไทย) 12/371/98) “...ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฏฐิ 2 อย่างนี้ 2 อย่างเป็นไฉนคือการโฆษณาแต่บุคคลอื่น โยนิโสมนสิการ ดูก่อนภิกษุทั้งหลายปัจจัย เพื่อความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฏฐิ 2 อย่างนี้แล...” ถามอีกว่าปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการ มีความหมายอย่างไร ตอบว่า องค์ประกอบทั้งสองนั้น แต่ละอย่างมีความหมาย คือ

ก. ปรโตโฆสะ แปลว่า เสียงจากผู้อื่น และคำว่า “ผู้อื่น” ได้แก่ “กัลยาณมิตร” เท่านั้น เสียงจากผู้อื่นจึงหมายถึง การรับฟังคำแนะนำสั่งสอนจาก กัลยาณมิตรการเล่าเรียนศึกษาการสนทนากับกัลยาณมิตรและ “กัลยาณมิตร” หมายเอาเฉพาะพระพุทธเจ้าพระอริยเจ้าครูอาจารย์และบิดามารดาหรือบุคคลผู้มีพรหมวิหารธรรมเท่านั้นนอกเหนือจากนี้ก็ไม่ถือว่าเป็นกัลยาณมิตร

ข. โยนิโสมนสิการ แปลว่าการทำในใจโดยแยบคายกล่าว คือการศึกษาพิเคราะห์ให้เห็นถึงต้นตอของปัญหานั้นๆการรู้จักคิดการรู้จักใช้ความคิดการใช้ความคิดสาวหาเหตุปัจจัยของสิ่งนั้นๆ ชื่อว่าโยนิโสมนสิการ

ธรรมทั้งสองประการนี้เป็นปัจจัยให้เกิดการศึกษาที่ถูกต้องซึ่งเรียกว่า “สัมมาทิฏฐิ” เพราะปรโตโฆสะจากกัลยาณมิตรเป็นข้อมูลที่ถูกต้องดีงามผู้ศึกษาใช้ความคิดพิจารณาตามข้อความที่ได้มาจากกัลยาณมิตรย่อมรู้จริงเห็นแจ้งตามข้อมูลที่ได้มานั้น ทั้งปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการถือว่าเป็นหลักธรรมของนักปกครองคนอย่างแท้จริงเพราะปรโตโฆสะคือข้อมูลที่ป้อนให้ผู้ที่ศึกษา ส่วนโยนิโสมนสิการนั้น คือ เครื่องกรองข้อมูลที่ได้มาเพื่อให้ผู้ศึกษาได้เห็นเนื้อแท้ของข้อมูลที่ได้มาจากปรโตโฆสะ ดังนั้น หลักธรรมทั้งสองอย่างนี้จึงชื่อว่าหลักธรรมของนักบริหารหรือผู้ปกครอง

5. อุปัญญาตธรรม

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2548, หน้า 65) คำว่า “อุปัญญาตธรรม” แปลว่า ธรรมที่เข้าไปรู้ได้ด้วยตนเอง กล่าวคือธรรมที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นธรรมที่พระพุทธองค์ได้ทรงปฏิบัติและได้ทรงเห็นคุณค่าของธรรมนั้นด้วยพระองค์เอง หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ พระองค์ได้

ทรงอาศัยธรรม 2 อย่างนี้ ในการดำเนินอริยมรรคจนพระองค์บรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ สัมมาสัมโพธิญาณถามว่าธรรมทั้งสองอย่างนั้นคืออะไร ตอบว่าธรรมทั้งสอง อย่างนั้น คือ

ก. อสันตุฏฐิตากุศลธัมเมสุแปลว่า ความไม่สันโดษในกุศลธรรม ทั้งหลายกล่าวคือไม่รู้จักอิ่มไม่รู้จักพอไม่รู้สึกเหนื่อยในการสร้างความดีทั้งหลาย อะไรที่เป็นความดีไม่ว่าจะเป็นความดีเล็กน้อยหรือกุศลธรรมดาหรือมหากุศลก็จะทำทั้งนั้นไม่รู้จักอิ่ม ไม่รู้จักพอในกุศลธรรมทั้งหลายเหล่านั้น

ข. อัปปฏิวาณิตา ปธานัสมิง แปลว่าความไม่ย่อท้อในความเพียรความพยายามกล่าวคือมีความอุตสาหวิริยะสูงมาก ในการทำความดีจะมี อุปสรรคมากมายขนาดไหนมาขัดขวางก็ไม่ยอมถอยหลังไม่ยอมจำนนไม่ยอม เลิกลาอดทนในการเพียรพยายามจนบรรลุเป้าหมายนั้น

ธรรม 2 ประการที่นำเสนอมาแล้วนั้นเป็นธรรมที่พระพุทธองค์ทรง ประพฤติในการบำเพ็ญบารมีของพระองค์ตลอดมา จนกระทั่งพระองค์บรรลุ พระสัมมาสัมโพธิญาณ บุคคลอื่นผู้ประสงค์จะทำกิจของตนเองให้สำเร็จหรือต้องการที่จะไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ก็สามารถใช้ธรรม 2 ประการนี้ เป็นหลักปฏิบัติได้

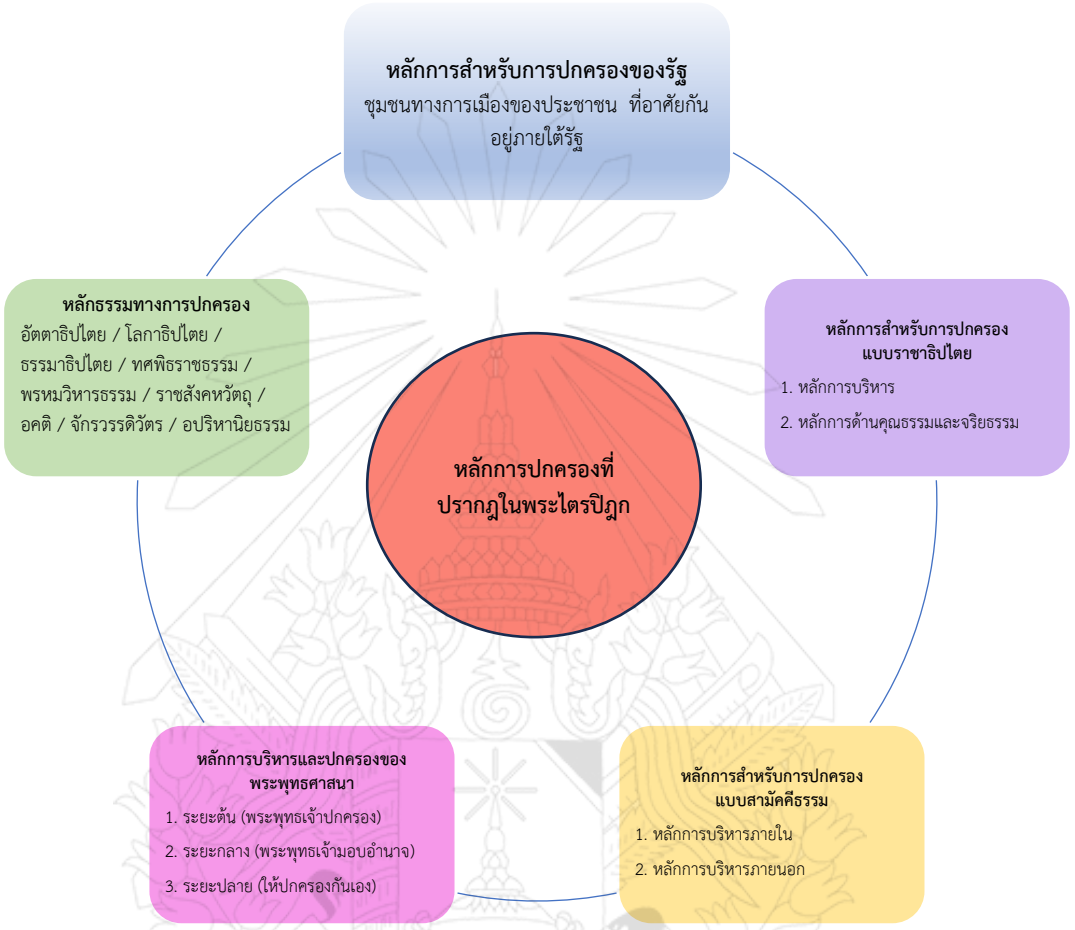
6. อัปปมาทธรรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2543, หน้า 341) ให้ความหมายของคำว่า “อัปปมาทะ” หมายถึง ความไม่เผลอความไม่เลินเล่อขาดสติความเป็นผู้ระมัดระวังไม่ทำในสิ่งที่เสียหาย ความมีสติกำกับทำการทุกอย่างด้วยความรอบคอบความไม่ปล่อยปละละเลยในการกระทำการงานด้วย กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต และมีความเห็นที่ถูกต้องอัปปมาทธรรมถือว่าเป็นธรรมที่เป็นศูนย์กลางแห่งธรรมทั้งหลายเพราะการประพฤติธรรมหรือทำกิจกรรมต่างๆนั้นต้องมีความไม่ประมาทเป็นที่ตั้งแห่งการกระทำการประพฤติหรือกิจกรรมนั้นๆ จึงจะประสบกับความสำเร็จ ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า (อง.ทสก. (ไทย) 11/245/63) “...ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีเท้าก็ดี มี 2 เท้าก็ดีมี 4 เท้าก็ดี มีเท้ามากก็ดี มีรูปก็ดี ไม่มีรูปก็ดี มีสัญญาก็ดี ไม่มีสัญญาก็ดี มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ก็ดี มีประมาณเท่าใด พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า บัณฑิตกล่าวว่าเป็นผู้เลิศกว่าสัตว์เหล่านั้น ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาท บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ไม่ประมาทแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8...”

สรุปได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการนำมาใช้ในการปกครองของนักปกครองหรือนักบริหารการนำลักธรรมเหล่านี้มาใช้ในปกครองประเทศก็จะทำให้สังคมประเทศนั้นร่มเย็นเป็นกติสุข หากบ้านเมืองมีปัญหาเกิดความวุ่นวาย หลักธรรมพระพุทธศาสนายังธำรงให้ศาสนิกชนนำไปปฏิบัติผสานความลงตัวในสังคมประเทศนั้นได้พระพุทธศาสนามีหลักธรรมเกี่ยวกับการปกครองมากมายดังที่นำกล่าวไว้ข้างต้น แต่ถึงแม้นักปกครองบางกลุ่ม หรือนักบริหารบางกลุ่มไม่สนใจหรือไม่ศึกษาเรียนรู้ หลักธรรมเหล่านั้นการที่นักปกครองพยายามปกครองบ้านเมืองด้วยความรู้สึกส่วนตัวและปฏิบัติภารกิจเพื่อสนองตอบต่อตัณหาหรือความอยากของตน และกลุ่มผลประโยชน์พวกพ้องเดียวกันพยายามให้ร้ายฝ่ายตรงข้ามว่าชั่ว ฝ่ายตนดีฝ่ายตนไม่เคยผิดแต่อีกฝ่ายทำผิดตลอดเวลา และพยายามชี้ชวนให้ประชาชนเห็นฝ่ายตรงกันข้ามผิด พร้อมกับปลุกเร้าให้ใช้ ความรุนแรงกับฝ่ายตรงกันข้ามกับตน นี้คือพฤติกรรมของนักปกครองที่ขาดคุณธรรม สังคมหรือประเทศที่ปั่นป่วนวุ่นวายก็เพราะ

นักปกครองที่ขาดธรรมหรือไร้คุณธรรม ซึ่งบุคคลเหล่านี้มาปกครองบ้านเมืองก็จะไม่เป็นธรรมทางการเมืองการปกครองนั้นเอง การเมืองการปกครองที่ดีที่สุดด้วยการนำธรรมาธิปไตยมาใช้นั้นเอง

สามารถสรุปหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎกได้ตามแผนภูมิที่ 3.1 ดังนี้

แผนภูมิที่ 3.1 แสดงหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง 2) เพื่อวิเคราะห์หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก 3) เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการนำข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 25 รูป/คน เป็นการตอบแบบสอบถามและการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 10 รูป/คน เพื่ออธิบายผลการวิจัยเชิงคุณภาพให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น รายละเอียดดังนี้

4.1 วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง

4.2 วิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

4.3 วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

4.4 การเสวนากลุ่ม

4.5 สรุปผลหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

4.6 องค์ความรู้จากการวิจัย

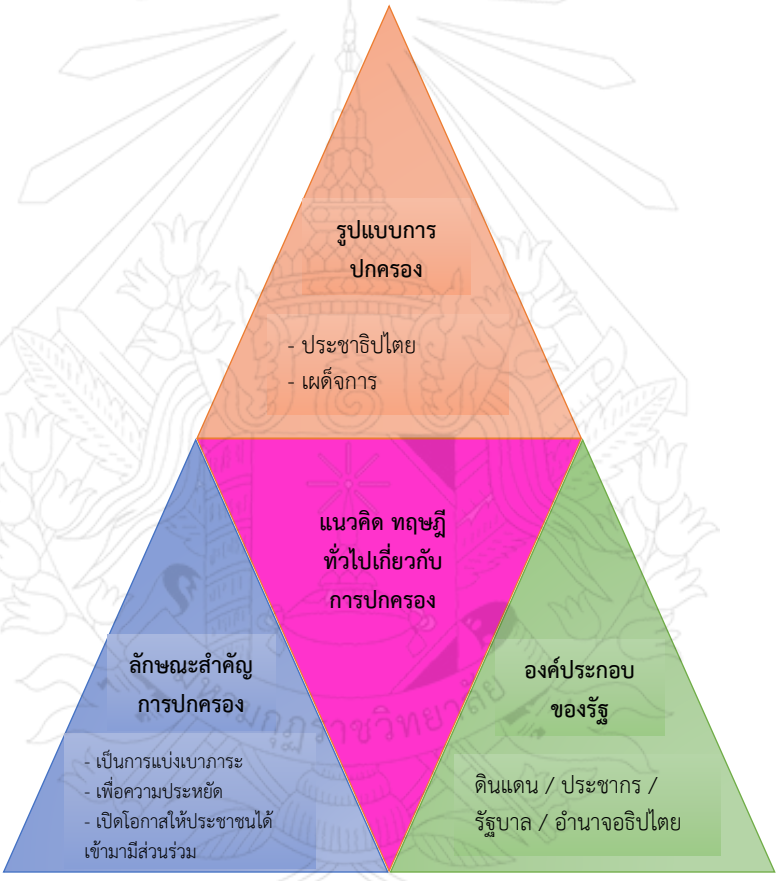
4.1 วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง

ระบบการปกครองนั้นเป็นโครงสร้างทางการปกครองประเทศในรูปใดรูปหนึ่ง มีลักษณะรูปแบบ ที่แตกต่างกันไปที่ในแต่ละพื้นที่จะนำไปใช้ตามความเหมาะสม เนื่องจากมีทั้งกติกาที่กำหนดโครงสร้างการใช้อำนาจทางการเมืองและกฎระเบียบต่างๆ และการตัดสินใจในเรื่องสาธารณะที่ชัดเจนที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางการเมืองการปกครองเพื่อควบคุมประเทศหรือสังคมนั้น ๆ ให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

รูปแบบการปกครองสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ซึ่งตั้งอยู่บนขั้วที่อยู่ตรงกันข้ามกัน คือ ประชาธิปไตยและเผด็จการ ในแต่ละประเทศจะมีรูปแบบการปกครองอยู่ระหว่าง 2 ขั้วในจุดที่แตกต่างกันออกไป โดยมีตัวบ่งชี้ คือ สิทธิและเสรีภาพของประชาชน และอำนาจของรัฐลักษณะของประชาธิปไตยเสรีนิยม ได้แก่ มีการเลือกตั้งที่โปร่งใส บริสุทธิ์และยุติธรรมรัฐบาลถูกจำกัดอำนาจโดยรัฐธรรมนูญที่ถูกร่างโดยตัวแทนของประชาชน ประชาชนรวมถึงชนกลุ่มน้อย เช่น ผู้หญิง พวกรักร่วมเพศ คนสีผิวมีสิทธิในการดำรงชีวิตเท่าเทียมกับคนกลุ่มอื่น และมีเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการแสดงออกด้านความคิด ฯลฯ ในขณะที่การปกครองที่ค่อนไปทางเผด็จการอย่างเช่นประชาธิปไตยเทียม เผด็จการอำนาจนิยมนั้นขาดคุณสมบัติเหล่านั้น เผด็จการอำนาจนิยมถูกแบ่งออกเป็น เผด็จการอำนาจนิยมแบบทหาร สำหรับเผด็จการอำนาจนิยมแบบพรรคการเมืองผูกขาด เผด็จการอำนาจนิยมแบบระบบราชการผูกขาดอำนาจสำหรับเผด็จการอำนาจนิยมเชิงแข่งขันนั้นมีลักษณะที่คล้ายกับประชาธิปไตย เช่น มีการแข่งขันกันแต่ยังคงมีลักษณะแบบเผด็จการไว้อย่างเช่นการผูกขาดของกลุ่มทางอำนาจ

องค์ประกอบการปกครองประกอบด้วยดินแดนที่มีอาณาเขตแน่นอนมีประชากรอยู่ภายใต้การบริหารของรัฐบาลซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยเหนือประชาชนอย่างอิสระ โดยได้ยอมรับจากชุมชนภายนอก องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่ทำให้สังคมเป็นรัฐ คืออำนาจอธิปไตย โดยมีองค์ประกอบของรัฐ ประชากร ดินแดน รัฐบาล อำนาจอธิปไตย

ลักษณะสำคัญของปกครอง สามารถแบ่งออกได้เป็น 1) เป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาล คือ การบริหารงบประมาณ /ภารกิจให้กับหน่วยงาน ในการดำเนินการสร้างสรรค์ความเจริญให้กับท้องถิ่นได้ 2) เพื่อความประหยัด การจัดตั้งหน่วยการปกครองท้องถิ่นเพื่อดำเนินการจัดหารายได้โดยตรง และ 3) เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง สามารถเข้าถึงกระบวนการของประชาธิปไตยได้ด้วยตนเอง สามารถสรุปได้ตามแผนภูมิที่ 4.1 ดังนี้

แผนภูมิที่ 4.1 แสดงวิเคราะและสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง

ปัจจุบันนี้การเมืองไทยปัจจุบันอยู่ในระบอบเผด็จการทหารในพฤตินัย ซึ่งสภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติ และพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติเป็นผู้ใช้อำนาจบริหารและเป็นนายกรัฐมนตรี คณะรักษาความสงบแห่งชาติออกประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาบางประเภท และกรณีฝ่าฝืนคำสั่ง คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (ประกาศที่ 37) ซึ่งได้มาจาการการปฏิวัติของ “คสช.” โดยมี พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นผู้ปฏิวัติขณะนี้ก็มี

การร่างรัฐธรรมนูญใหม่ปี 2559 โดย กรรมาธิการร่างรัฐธรรมนูญมีนายมีชัย ฤชุพันธุ์ เป็นประธาน ซึ่งเป็นการปฏิรูปทุกระบบ ทั้งการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี ทุกส่วนราชการและท้องถิ่น ซึ่งได้ทูลเกล้า ฯ ถวายเพื่อโปรดเกล้า ฯ ลงมาแล้ว เมื่อ 20 มกราคม 2560 รัฐบาลรับพระราชทานรัฐธรรมนูญกลับคืนมา ซึ่งขณะนี้กำลังดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายลูก ซึ่งจะมีการเลือกตั้งในวันที่ 24 มีนาคม 2562 นี้ต้องติดตามดูว่าเหตุการณ์ภายใต้ “รัฐธรรมนูญใหม่ 2560” ซึ่งคาดการว่าน่าจะดีที่สุด เป็นรัฐธรรมนูญที่ดี สามารถแก้ไขปัญหาทางการเมือง (ความขัดแย้ง) ปัญหาอื่น ๆ ทั้งประเทศสร้างความปองดอง ความสามัคคีได้เป็นอย่างดี ฤๅว่าจะเกิดอะไรอย่างไร ต้องรอติดตามกับการเมืองไทยในระบบการปกครองที่มีในหลักใหญ่ 2 ประการ

สรุปได้ว่า การที่จะมองการปกครองของไทยในปัจจุบันเป็นระบบอย่างไร ก็ต้องอาศัยมุมมองของผู้อ่านและวิสัยทัศน์ประสบการณ์ของแต่ละท่านตามแนวคิดทฤษฎี หลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมก็คือสิ่งที่ดีงามที่ควรยึดถือให้เป็นคุณสมบัติภายในใจและให้เป็นข้อปฏิบัติ เพื่อการประพฤติตน ในการดำเนินชีวิตของตนเองและดำเนินการปกครองผู้อื่น มีหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นต้น และการนำหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองซึ่งปกครองด้วยรูปแบบราชาธิปไตยปรากฏมากมายในพระไตรปิฎกมาใช้ในการปกครองก็มีความสำคัญ อาทิเช่น พระมหากษัตริย์หรือพระราชาซึ่งเป็นผู้ปกครองมีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ในฐานะพุทธบริษัทผู้ให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านปัจจัย 4 และการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน จึงทำให้มี ธรรมะมากมายซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ผู้ปกครองผู้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชาเหล่านั้น และเรื่องเล่าหรือชาดกมากมายซึ่งพระพุทธเจ้าทรงนำมาเล่าประกอบการแสดงธรรมของพระองค์ ก็มีหลายเรื่องด้วยกันมีความเกี่ยวข้องกับผู้ปกครองผู้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชา หรือเกี่ยวข้องกับผู้ปกครองหรือผู้นำทางสังคมอื่น ๆ ซึ่งไม่ได้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชา ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง หรือผู้นำในสังคมมนุษย์หรือสังคมสัตว์ก็ตาม

4.2 วิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ผู้ปกครองเปนผู้ที่มีความสำคัญอยางยิ่งในการนำพาพลเมือง และประเทศชาติไปสูความเจริญ เมื่อใดที่ผู้ปกครองมีศีลธรรม มีความรูความสามารถ จะนำพาประชาชนและประเทศชาติไปสูความผาสุกความเจริญได แต่หากผู้ปกครองเป็นผู้ทุจริตคดโกงผิดศีลธรรมแล้วนั้น จะทำให้ประชาชนประสบกับความเดือดรอนและประเทศชาติอาจจะลมสลายได้

ในการนำหลักธรรมมาประยุกต์เข้ากับหลักการปกครองให้เป็นหลักการด้านการบริหาร โดยแยกออกเป็น 3 ด้านด้วยกัน คือ หลักการด้านการบริหารตน หลักการด้านการบริหารคน และหลักการด้านการบริหารงาน รายละเอียดดังนี้

1. หลักการบริหารตน สำหรับบุคคลผู้จะเป็นผู้ปกครองได้ ไม่ว่าจะเป็นการปกครองรูปแบบใดก็ตาม หลักการที่สำคัญอันดับแรกก็คือจะต้องมีความสามารถในการบริหารตนเองได้ หากไม่มีความสามารถในการบริหารตนเองได้ ก็ยากที่จะบริหารบุคคลอื่นหรือองค์กรใด ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ เนื่องจากไม่มีใครรู้จักตนเองได้ดีเท่ากับตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของจิตใจ เพราะฉะนั้น จากทศพิธราชธรรม คือ ทาน ศีล การบริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ความเพียร

ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความอดทน และความไม่คลาดธรรม (ขุ.ชา.อสีติ. (ไทย) 28/176/112) ผู้ปกครองจะต้องมีหลักการด้านการบริหารตนแยกออกเป็น 2 ด้าน คือ

1.1 ในด้านกายวาจา ผู้ปกครองจะต้องบริหารตนให้เป็นผู้มีศีล คือรู้จักควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจาของตนเองให้สุจริต อวิหิงสา คือไม่เบียดเบียนทำร้ายบุคคลอื่น และอวิโรธนะ คือ ไม่ประพฤติตนผิดจากธรรม

1.2 ในด้านจิตใจ กล่าวได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญของคนเรา เนื่องจากการที่คนเราจะพูดหรือทำในเรื่องดีหรือชั่วนั้นอยู่ที่จิตใจเป็นสำคัญ เพราะฉะนั้น ผู้ปกครองจะต้องบริหารตนให้มีอาชวะ คือ มีจิตใจซื่อตรงและจริงใจไม่หลอกลวงประชาชน มัททวะ คือ มีจิตใจอ่อนโยนซึ่งจะทำให้แสดงออกมาเป็นผู้มีอัธยาศัยดีไม่เย่อหยิ่ง ตปะ คือ ไม่ยอมให้กิเลสตัณหาเข้ามาครอบงำจิตใจได้ อักโกธะ คือ ไม่ยอมให้ความโกรธอยู่เหนือจิตใจ และขันติ คือ มีความอดทนอดกลั้นต่อภารกิจที่ตนต้องรับผิดชอบความทุกข์ยากลำบากทางกายและใจ และอดทนต่ออำนาจของอคติ คือ ความลำเอียงต่าง ๆ ได้

2. หลักการด้านการบริหารคน สำหรับคนกล่าวได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุดในการปกครองไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดก็ตาม เพราะฉะนั้น ผู้ปกครองที่มีความรู้ความสามารถในด้านการบริหารจะต้องรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ คือ คนให้เขาสามารถใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่เพื่อดำเนินกิจกรรมได้จนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ แต่การที่ผู้ถูกปกครองจะทุ่มเทแรงกายแรงใจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้ผู้ปกครองได้นั้น พระมหากษัตริย์หรือพระราชาในฐานะผู้ปกครองจะต้องรู้จักหลักการด้านการบริหารคนที่อยู่ภายใต้การปกครองของตนเอง ซึ่งมีทั้งที่เป็นข้าราชการและเป็นราษฎรโดยทั่วไปด้วยการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกันด้วยการปฏิบัติทศพิธราชธรรมและประกอบราชสังคหะ ผู้ปกครองควรเริ่มต้นจากปฏิบัติธรรมบางส่วนในทศพิธราชธรรม ได้แก่

2.1 ทาน คือ การบำเพ็ญตนเป็นผู้ให้ หรือทำงานเพื่อให้ผู้ถูกปกครองได้

2.2 ปริจจาคะ คือ การเสียสละประโยชน์สุขส่วนตน เพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม

2.3 ราชสังคหะ คือหลักการสงเคราะห์ประชาชนของผู้ปกครองด้วย (สำ.ส. (ไทย) 15/120/138-139) มี 4 ประการ ได้แก่

1) สัสสเมธะ คือการดูแลประชาชนรากหญ้าที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมด้วยการบำรุงพืช พันธุ์ธัญญาหาร

2) ปุริสเมธะ คือการส่งเสริมคนดีมีความสามารถให้ได้รับราชการและจัดสวัสดิการที่เหมาะสมให้

3) สัมมาปาสะ คือการสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนกับประชาชนที่ประกอบการงานอาชีพต่าง ๆ

4) วาชไปยะ คือการใช้ วาจาสร้างสรรค์ประสานประโยชน์และสร้างความสมานฉันท์ระหว่างคนในชาติ

3. หลักการด้านการบริหารงาน สำหรับงานเป็นกิจกรรมที่ผู้ปกครองไม่ว่าจะปกครองด้วยรูปแบบใดก็ตามจะต้องดำเนินการให้ประสบความสำเร็จ แต่ความสำเร็จก่อนที่จะได้มานั้นจะต้องประสบกับปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ บ้าง เป็นเรื่องปกติโดยทั่วไป แต่ในการก้าวข้ามปัญหา หรืออุปสรรคต่าง ๆ ผู้ปกครองก็ต้องเลือกบริหารงานของตนด้วยวิธีการที่ถูกต้องชอบธรรม เนื่องจากการบริหารงานย่อมมีความเกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อหลายฝ่ายทั้งต่อตนเองและบุคคลอื่นที่อยู่ ภายใต้การปกครองหรือไม่ก็ตาม เพราะฉะนั้น ในการปกครองรูปแบบราชาธิปไตย พระมหากษัตริย์ หรือพระราชาในฐานะผู้ปกครองก็จะต้องมีหลักการด้านการบริหารงานตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

คือ การบำเพ็ญจักรวรรดิวัตรและการละเว้นอคติ สำหรับการบำเพ็ญจักรวรรดิวัตรนั้นก็คือการปฏิบัติหน้าที่ของนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ ที่เรียกว่า จักรวรรดิวัตร (ธรรมเนียมหรือหน้าที่ประจำของจักรพรรดิ) 5 ประการ (ที.ปา. (ไทย) 11/86/62) ได้แก่

3.1 ธรรมาธิปไตย คือการยึดถือหลักการความถูกต้องหรือกฎกติกาต่าง ๆ ที่ชอบธรรมเป็นใหญ่ในการดำเนินงาน

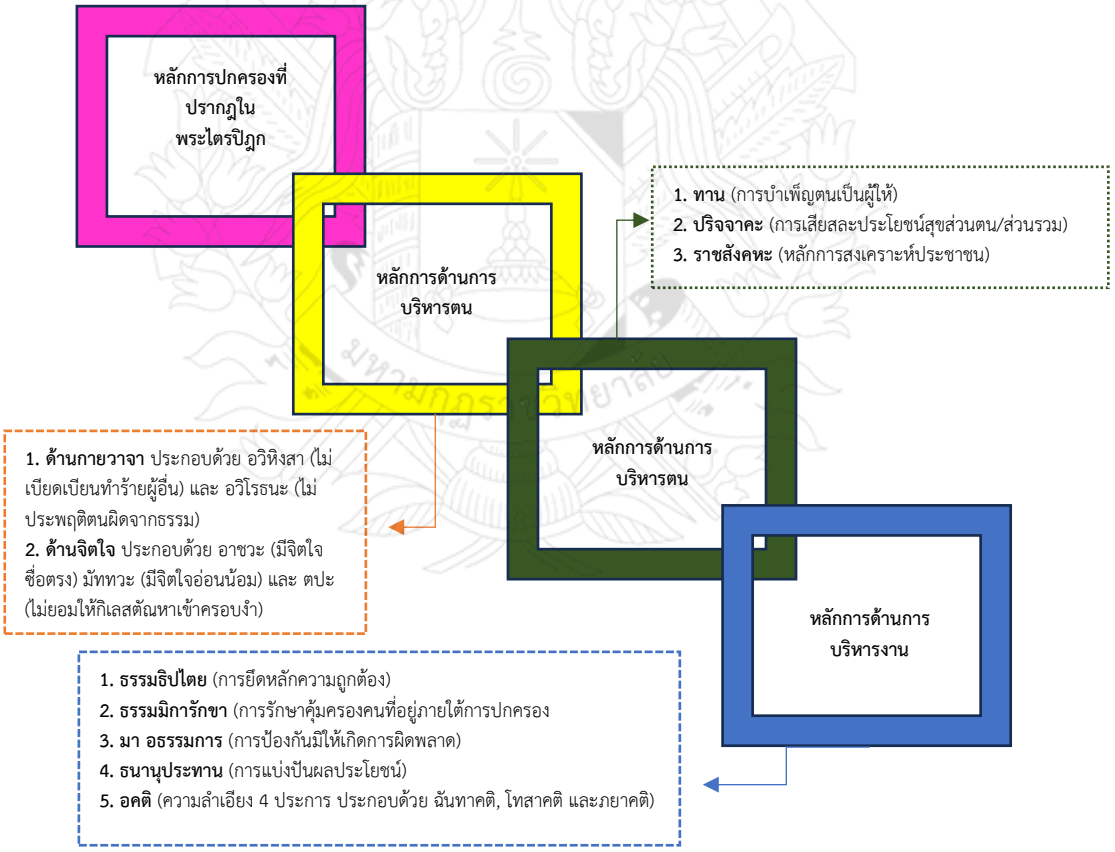
3.2 ธรรมมิการักขา คือการรักษาคุ้มครองคนที่อยู่ภายใต้การปกครองของตนให้อยู่เย็นเป็นสุขมิให้ได้รับผลกระทบจากการทำงานของตนเอง

3.3 มา อธรรมการ คือการป้องกันมิให้การดำเนินงานของตนเกิดความผิดพลาดหรือผลเสียแก่บุคคลต่าง ๆ หรือการป้องกันมิให้บุคคลอื่นทำงานผิดพลาดและสร้างความเสียหายแก่สังคมด้วยเช่นกัน

3.4 ธนานุประทาน คือการแบ่งปันผลประโยชน์แก่บุคคลต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง

3.5 ปริปุจฉา คือการปรึกษาหาความรู้จากผู้ทรงคุณวุฒิหรือทรงคุณธรรม เพื่อตรวจสอบตนเองและดำเนินงานต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องชอบธรรม

นอกจากนี้ในการบริหารงาน สิ่งที่ผู้ปกครองจะต้องระมัดระวังก็คือ อคติ คือ ความลำเอียง มี 4 ประการ (ที.ปา. (ไทย) 11/311/288) ได้แก่ (1) ฉันทาคติ คือ ลำเอียงเพราะชอบ (2) โทสาคติ คือ ลำเอียงเพราะชัง (3) โมหาคติ คือ ลำเอียงเพราะหลง และ (4) ภยาคติ คือ ลำเอียงเพราะกลัว สามารถสรุปได้ตามแผนภูมิที่ 4.2 ดังนี้

แผนภูมิที่ 4.2 แสดงหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

สรุปได้ว่า หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 หลัก ได้แก่ 1) หลักด้านการบริหารตน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ตนเองสามารถตรวจสอบตนเองได้ โดยการตรวจเรื่องความประพฤติทางกายวาจาและจิตใจ เพื่อจะได้ประพฤติ ปฏิบัติหรือดำรงตนอยู่ในแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมในฐานะที่ตนเป็นผู้ปกครอง ก็คือ สามารถครองตนได้ เมื่อครองตนได้ก็สามารถบริหารคนอื่นได้ 2) หลักด้านการบริหารคน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจให้ผู้ถูกปกครองมีความจงรักภักดีและพร้อมที่จะทุ่มเทแรงกายแรงใจทำงานต่าง ๆ ให้แก่ผู้ปกครองได้เต็มกำลังความสามารถ ก็คือ สามารถครองคนได้ และ 3) หลักการบริหารงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปโดยราบรื่น ปราศจากปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ หรือมีปัญหาหรืออุปสรรคน้อยที่สุด โดยวิธีการที่ถูกต้องชอบธรรม และผลอันเกิดจากการประสบความสำเร็จในการดำเนินงานก็เป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย ก็คือ สามารถครองงานได้ เมื่อพระมหากษัตริย์หรือพระราชาผู้ปกครองตามรูปแบบราชาธิปไตยบริหารงานได้ดีก็จะประสบความสำเร็จ

4.3 วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับประเด็น 1) วิเคราะห์หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก 3) องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก สามารถสรุปได้ดังนี้

4.3.1 ประเด็นวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้

1. รองศาสตราจารย์ ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ (วันที่ 1 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ได้แก่1) อัตตาประชาธิปไตย 2) ธรรมาธิปไตย 3) โลกาธิปไตย หลักปกครองตนต้องมีศีลธรรม หลักปกครองคน หลักทศพิศราชธรรม

2. รองศาสตราจารย์ ดร.ตรีพล เจาะจิตต์ (วันที่ 2 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย ธรรมาธิปไตย แต่ควรจะเป็นดังนี้ ประชาธิปไตยร่วมธรรมาธิปไตย

3. นายสัมพันธ์ ทองสมัคร (วันที่ 5 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ประกอบด้วย เมตตา วินัย ศีล ใช้ทั้งการปกครองตนและปกครองสมาชิกในกลุ่ม ควรทำไปทีละขั้น ๆ

4. รองศาสตราจารย์ ดร.เดชชาติ ตรีทรัพย์ (วันที่ 5 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า พระไตรปิฎกประกอบด้วยคัมภีร์ 3 ปิฎก 1) พระวินัยปิฎก 2) พระสูตรตันตปิฎก 3) พระอภิธรรมปิฎก

5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก นุ่นกล่ำ (วันที่ 7 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า มีหลักธรรมเป็นหลักธรรมดี ผู้วิจัยสามารถสรุปผลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ให้ตรงกับงานวิจัยอย่างแท้จริง

6. ดร.สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร (วันที่ 7 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า ในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงวางหลักการปกครองไว้เพื่อให้พุทธบริษัททั้ง 4 คือพระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ได้ประพฤติ ได้ปฏิบัติ ให้เกิดความสามัคคี ในเหล่าพุทธบริษัท

7. ดร.วชิรวิชญ์ อิทธิธนาศุภวิชญ์ (วันที่ 8 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการปกครองในพระไตรปิฎก มีหลักทศพิศราชธรรม 10 พรหมวิหาร 4 บารมี 10 อิทธิบาท 4

8. ดร.ณัฐมน หมวดฉิม (วันที่ 8 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า ทำงานให้ประสบความสำเร็จ องค์กรอยู่ได้ประเทศชาติรุ่งเรือง หลักเสมอภาค ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เอาเปรียบกัน และไม่ริษยากัน

9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี (วันที่ 9 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักปกครองตนต้องมีศีลธรรม หลักปกครองคน หลักทศพิศราชธรรม หลักพรหมวิหาร เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

10. ดร.ชัชชัย ชูกลิ่น (วันที่ 10 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า ควรมีการนำหลักธรรมมาใช้ในการปกครอง ได้แก่ พรหมวิหารธรรม สุปปุริสธรรม สังคหวัตถุธรรม

11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัญญัติ แพรกปาน (วันที่ 10 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า ในพุทธกาลมีปรากฏว่าหลักการปกครองใช้หลักธรรมในการปกครอง ได้แก่ พรหมวิหารธรรม 4 อคติ 4

12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ สมเขาใหญ่ (วันที่ 12 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักในการครองตน ครองคน ครองงาน นั้นจะทำให้ทำงานได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

13. ดร.สามิตร อ่อนคง (วันที่ 12 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักประชาธิปไตยที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ประกอบด้วย อัตตาธิปไตย ธรรมาธิปไตย โลกาธิปไตย

14. ดร.ศุภชัย นาคสุวรรณ (วันที่ 14 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการปกครองในพระไตรปิฎก ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

15. นายวิชม ทองสงค์ (วันที่ 14 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า ใช้คุณธรรมเป็นหลักในการปกครอง โดยมีกรรมทางวินัยควบคุมซึ่งทั้ง 2 หลักรวมกันว่าพระธรรมวินัย

16. นายอภินันท์ เผือกผ่อง (วันที่ 15 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า แนวคิดทฤษฎี หลักการปกครองในพระไตรปิฎก เป็นธรรมที่นำมาใช้ประกอบการทำงาน การบริหารงาน ให้มีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้บ้านเมืองไม่วิกฤติ มีทางออกด้วยการนำธรรมมาใช้ให้เป็นมรรคเป็นผลมากที่สุด

17. พระราชวิสุทธิกวี, ดร. (วันที่ 17 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า แนวคิดในพระไตรปิฎก เน้นความเสมอภาค มีชนชั้น 4 วรรณะ

18. พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร. (วันที่ 18 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการปฏิบัติงาน มีทั้งภูมิรู้ ภูมิธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน ต้องมีอธิบาท 4

19. พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ.ดร. (วันที่ 20 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการปฏิบัติงาน ต้องไปเปิดพระไตรปิฎก ค้นเรื่องอธิบาท 4 โดยละเอียด พระพุทธองค์ตรัสแก่ท่านผู้ใหญ่ จัดไว้ในบทอะไร อัตถาว่าอย่างไร เรื่องนี้สำคัญเพราะรายละเอียดเหล่านี้ไม่มีในนวโกทก

20. พระครูภาวนากิจสุนทร, ดร. (วันที่ 21 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการปกครองในพระไตรปิฎก อุดมการณ์ 4 วิธีการ 6 หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 คือ มีความอดทน

ไม่เบียดเบียน มีความสงบทั้งกาย ใจ และดับทุกข์ได้สิ้นเชิง หลักการ 3 คือ ไม่ให้ทำความชั่ว ให้ทำแต่ความดี ให้สะอาดบริสุทธิ์ วิธีการ 6 คือ ไม่ว่าร้าย ไม่ทำร้าย สำรวมในพระไตรปาฏิโมกข์รู้จักประมาณการในการบริโภค อยู่ในเสนาอันสะอาด และพัฒนาจิตตนเองโดยการทำสมาธิภาวนา

21. พระครูพรหมเขตคณารักษ์, ดร. (วันที่ 22 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการเสมอภาค จะต้องไม่เป็นอคติ 4 เพื่อไม่ให้เกิดความแตกแยก เกิดจากการลำเอียง เพราะรัก เกิดจากการลำเอียงเพราะโกรธ ลำเอียงพระหลง ลำเอียงพระกลัว

22. พระครูสุรัติวิหารการ (เมษา) (วันที่ 23 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า ตามแนวพระพุทธ มีการปกครองแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ปกครองตน ปกครองคน ดังนั้น เห็นว่าการปกครองจะดีได้ต้องปกครองตนให้มีความรู้เสียก่อน

23. พระสุธรรมรัตน์ สุจิณฺโณ (วันที่ 25 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า ประกอบด้วย 7 ประเภท หลักธรรมในการปกครองตน หลักธรรมในการปกครองคน จะต้องปฏิบัติปกครองตนเองและคนอื่นให้เกิดความศรัทธา

24. พระมหาบวร ปวรธมฺโม (วันที่ 28 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า ครองตน ครองคน ครองงาน หลักศีลธรรมคือคุณธรรม ทศพิศราชธรรม เช่น ศีล 5 ศีล 8

25. พระสมุห์ธนภัทร ธนภนฺโท (วันที่ 30 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการปกครองพระไตรปิฎก มีดังนี้ พรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อธิปไตย 3 อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย ธรรมธิปไตย

สรุปได้ว่า จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกในประเด็นวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกได้ให้สัมภาษณ์ว่าหลักการปกครองนั้น ผู้ปกครองควรมีการนำหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก อันได้แก่ ทศพิธราชธรรม พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ สัปปุริสธรรม เป็นต้น มาใช้ในการปกครองคน ปกครองตน ปกครองงาน เพื่อยึดเหนี่ยวใจ สร้างความสามัคคีมีน้ำใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บ้านเมืองมีความสงบสุข

4.3.2 ประเด็นวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้

1. รองศาสตราจารย์ ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ (วันที่ 1 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า แนวคิดทฤษฎีทั่วเกี่ยวกับหลักการที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เน้นในการใช้ธรรมะในการปกครอง เพราะคุณธรรมเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารบ้านเมืองให้สงบสุขและเป็นไปตามหลักและเหตุผล

2. รองศาสตราจารย์ ดร.ตรีพล เจาะจิตต์ (วันที่ 2 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการปกครองยึดธรรมะเป็นหลัก คือ ธรรมาธิปไตย ซึ่งน่าถูกต้องและเหมาะสมแล้ว

3. นายสัมพันธ์ ทองสมัคร (วันที่ 5 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า นักปฏิบัติงานใช้ความเห็นของคนส่วนรวมเป็นตัวตัดสินและหลักในการปกครอง

4. รองศาสตราจารย์ ดร.เดชชาติ ตรีทรัพย์ (วันที่ 5 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการมีส่วนร่วมให้เป็นธรรมกับทุกฝ่าย คือ ทุกฝ่าย ทุกระดับ แสดงความคิดเห็น และแสดงออกได้เต็มที่อย่างเท่าเทียมกัน

5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก นุ่นกล่ำ (วันที่ 7 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการปฏิบัติงานจะต้องมีภูมิรู้ มีภูมิธรรม ซื่อสัตย์สุจริต อดทน มุ่งมั่น ต้องมีอิทธิบาท 4 ให้คิดเฉพาะในกรอบ ทำแบบเดิม ๆ แต่ถ้าทำตามได้จะมีความสำเร็จระดับหนึ่ง

6. ดร.สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร (วันที่ 7 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการปกครองตน หลักการปกครองคน หลักการปกครองตนต้องมีศีลธรรม หลักปกครองคนต้องมีทศพิธราชธรรม

7. ดร.วชิรวิชญ์ อิทธิธนาศุภวิชญ์ (วันที่ 8 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการปฏิบัติงาน ควรปกครองแบบครองตน เป็นแบบอย่างที่ดี ครองคน อยู่ร่วมกันอย่างฉันท์พี่น้อง มีระเบียบวินัย ครองงาน ซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบ

8. ดร.ณัฐมน หมวดฉิม (วันที่ 8 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการปฏิบัติงาน ควรปฏิบัติให้สอดคล้องกับธรรมาภิบาล และทศพิธราชธรรม 10 ประการ

9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี (วันที่ 9 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า พระสูตรกันฑปิฎกว่าด้วยพระสูตร หรือเทศนาที่ตรัสแก่บุคคลต่าง ๆ ในเวลาและสถานที่ต่างกัน เป็นรูปคำสนทนาโต้ตอบบ้าง เป็นรูปร้อยกลองบ้าง ร้อยแก้วบ้าง ร้อยแก้วผสมร้อยกรองบ้าง ตลอดถึงเทศนาของพระสาวกองค์สำคัญ

10. ดร.ชัชชัย ชูกลิ่น (วันที่ 10 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า พระไตรปิฎก จึงมีความหมายว่า ตะกร้า 3 ใบ อันประเสริฐ ซึ่งแปลโดยความหมายก็คือการรวบรวมพระพุทธพจน์เอาไว้เป็น 3 หมวดใหญ่ ๆ ที่บรรจุพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอาไว้ในแต่ละหมวดรวมกันได้ 84,000 พระธรรมขันธ์

11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัญญัติ แพรกปาน (วันที่ 10 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า ความหมายของรัฐศาสตร์และพระไตรปิฎก ความหมายของรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ได้แก่ แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์หรือตำราที่บรรจุคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระสาวกองค์สำคัญ

12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ สมเขาใหญ่ (วันที่ 12 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการปฏิบัติงาน ควรนำขบวนการดังกล่าวมาบูรณาการและอธิบายให้เข้าใจถึงการเป็นใหญ่ที่ถูกต้องของประชาชน และใช้ทศพิธราชธรรม 10 ประการ

13. ดร.สามิตร อ่อนคง (วันที่ 12 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า การนำแนวคิดทฤษฎีหลักการปกครองในพระไตรปิฎก เป็นธรรมที่นำมาใช้ประกอบการทำงาน หลักการบริหารงาน ให้มีคุณธรรม เพื่อให้บ้านเมืองไม่วิกฤติ มีทางออกด้วยการนำธรรมะมาใช้ให้เป็นมรรคเป็นผลมากที่สุด

14. ดร.ศุภชัย นาคสุวรรณ (วันที่ 14 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการบริหารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ หลักธรรม ในการบริหารงานให้บรรลุคือ หลักของการสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา สิ่งเหล่านี้เป็นเป็นตัวจักร์สำคัญทำให้การบริหารงานมีความถูกต้องตามธรรมะตลอดถึงครองธรรม

15. นายวิชม ทองสงค์ (วันที่ 14 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักประชาธิปไตยที่สำคัญ 5 ประการ 1) หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน 2) หลักเสรีภาพ 3) หลักเสมอภาค 4) หลักนิธิธรรม 5) หลักเสียงข้างมาก

16. นายอภินันท์ เผือกผ่อง (วันที่ 15 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนานั้น มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกอยู่หลายแห่ง โดยเฉพาะพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก ซึ่งผู้เขียนได้พิจารณาและเทียบเคียงกันกับหลักการประชาธิปไตย แล้วเห็นว่ามีความสอดคล้องกันทั้งเนื้อหาและการปฏิบัติ

17. พระราชวิสุทธิกวี, ดร. (วันที่ 17 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักเสมอภาค เปิดโอกาสให้ทุกคนมีความคิด และรับสิ่งต่าง ๆ เท่าเทียมกัน โดยไม่กีดกันด้วยสาเหตุความแตกแยก ทางชั้นวรรณะและสังคม ชาติพันธุ์ ถึงวัฒนธรรมความเป็นอยู่หรือฐานเศรษฐกิจ

18. พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร. (วันที่ 18 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า การมีส่วนร่วมเป็นไปได้ระดับหนึ่ง สภาวะเมื่อมีการปกครองต้องมีผู้ใต้ปกครอง สุดท้ายแล้วผู้ที่ตัดสินใจ คือ ผู้ปกครอง

19. พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ.ดร. (วันที่ 20 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการบริหารอย่างมีส่วนร่วม มีเหตุปัจจัย คุณธรรมในการบริหาร ทุกคนมีอิสระในการปฏิบัติและสามารถเลือกสิ่งที่เห็นต่อคุณภาพชีวิตของตนเอง

20. พระครูภาวนากิจสุนทร, ดร. (วันที่ 21 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่าหลักบริหารไม่ว่าอดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้ปกครองพยายาม กฎ ผู้อยู่ใต้การปกครองไม่ให้มีกำลังหรืออำนาจเสมอตน จะให้ช่วยเหลือเพื่อประทังให้อยู่เพื่อจะได้มีเงื่อนไขในการต่อรอง

21. พระครูพรหมเขตคณารักษ์, ดร. (วันที่ 22 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการปกครองในพระไตรปิฎก หลักการบริหารงาน ควรคำนึงถึงหลัก 3 ประการ คือ 1) คน 2) หลักการ 3) สิ่งแวดล้อม ดังพุทธพจน์ควรมีปัญญาถึงพร้อมด้วยความรู้ ฉลาด ในวิธีจัดการงาน รู้กาล รู้สมัย เขาพึงอยู่ในสังคมได้

22. พระครูสุรัติวิหารการ (เมษา) (วันที่ 23 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการปกครองในพระไตรปิฎก หลักเสมอภาคข้อนี้ควรมีธรรมที่มีชื่อธรรมาธิปไตยให้เป็นใหญ่ของผู้ใช้ เมื่อมีธรรมเป็นใหญ่ ความดีงามก็จะเกิด ความสงบสุขของสังคม ของนักปกครอง ความเรียบร้อยของสังคมก็จะเป็นความจริงอยู่เสมอ

23. พระสุธรรมรัตน์ สุจิณฺโณ (วันที่ 25 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการปฏิบัติงานที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ควรใช้หลักในการปกครองคน คือ ควรมีการยึดเหนี่ยวใจคน สร้างความสามัคคี ป้องกันการแตกแยก โดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 และอคติ 4 สงเคราะห์กัน ไม่ลำเอียงต่อกัน

24. พระมหาบวร ปวรธมฺโม (วันที่ 28 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักการบริหารในพระไตรปิฎก ใช้หลักสังควัตถุ 4 ไปบูรณาการกับหลักอปริหานิยธรรม 7 ไปบูรณาการกับการบริหาร ใช้พรหมวิหารธรรม

25. พระสมุห์ธนภัทร ธนภนฺโท (วันที่ 30 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า พระพุทธศาสนามีหลักเสียงข้างมาก ใช้เสียงข้างมากเป็นการตัดสิน เรียกว่า วิธีเยภฺยสิกา การตัดสิน

โดยเสียงข้างมาก ฝ่ายได้รับเสียงข้างมากสนับสนุน ทุกฝ่ายควรยึดเป็นหลักปฏิบัติ แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับพระธรรมวินัย

สรุปได้ว่า จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกในประเด็นวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกได้ให้สัมภาษณ์ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการปกครองนั้นควรมีการนำแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงหลักการปกครองในพระไตรปิฎกมาใช้ประยุกต์เข้าด้วยกัน รวมถึงการให้ประชาชนมีความเสมอภาค เปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเท่าเทียมกันภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย อีกทั้งควรมีการนำหลักธรรม อันได้แก่ สังคหวัตถุ 4 และอคติ 4 มาใช้ในการป้องกันความแตกแยก เพื่อทำให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกัน

4.3.3 ประเด็นองค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านปฏิบัติงาน ด้านหลักเสมอภาค ด้านหลักการมีส่วนร่วม และด้านหลักบริหาร มีรายละเอียดการให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้

1. รองศาสตราจารย์ ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ (วันที่ 1 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

1.1 ด้านปฏิบัติงาน : เพื่อความเป็นอยู่ร่วมกัน มีความสุข มีความเจริญก้าวหน้าในเบื้องต้น ผู้ร่วมงานต้องมีศีลเสมอกัน ที่เรียกว่า สีลสามัญ เป็นฐานที่จะทำให้การปฏิบัติงานนั้น ๆ มีผลสัมฤทธิ์

1.2 ด้านหลักเสมอภาค : มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในเรื่อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย

1.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : พุทธศาสนาใช้หลักโอปนายิโก ให้น้อมเข้ามาใส่ตัว คือ หลักธรรมมาปฏิบัติร่วมกันเพื่อความสันติสุข

1.4 ด้านหลักบริหาร : การบริหารเบื้องต้น ต้องบริหารตน คือ ต้องตรวจสอบของตนเองว่าเป็นอย่างไร ในพุทธกาล พระพุทธองค์ทำบำเพ็ญตนให้พ้นทุกข์ก่อนแล้ว จึงทรงสอนผู้อื่นให้บรรลุตาม

2. รองศาสตราจารย์ ดร.ตรีพล เจาะจิตต์ (วันที่ 2 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

2.1 ด้านปฏิบัติงาน : ให้คิดเฉพาะในกรอบทำแบบเดิม ๆ แต่ถ้าทำได้จะมีผลสำเร็จระดับหนึ่ง

2.2 ด้านหลักเสมอภาค : ตามหลักปฏิบัติหาความเสมอภาคได้ยาก ทุก ๆ สังคม เพราะมีชนชั้นวรรณะ ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือเครือญาติ ระบบอุปถัมภ์ เข้ามาเกี่ยวข้อง

2.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : การมีส่วนร่วมเป็นไปได้ระดับหนึ่ง เพราะมีการปกครองและผู้ใต้ปกครอง ผลสุดท้ายแล้วผู้ตัดสินใจคือผู้ปกครอง

2.4 ด้านหลักบริหาร : หลักบริหารไม่ว่าอดีตหรือปัจจุบัน ผู้ปกครองพยายามกดผู้อยู่ใต้ปกครองไม่ให้มีกำลัง อำนาจเสมอตน จะให้หรือช่วยเหลือเพื่อประทังให้พออยู่ จะได้มีเงื่อนไขในการต่อรอง

3. นายสัมพันธ์ ทองสมัคร (วันที่ 5 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

3.1 ด้านปฏิบัติงาน : หลักปฏิบัติงาน หลักศีลธรรม ที่บริหารต้องดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาให้ร่วมกันบริหารองค์กรให้เป้าหมายเกิดผลสัมฤทธิ์

3.2 ด้านหลักเสมอภาค : ในทางพระพุทธศาสนา คือบัว 4 เหล่า ธรรมชาติ ที่มีความเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ แต่มีความแตกต่างกันในแง่ของระดับความคิด

3.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ไปบูรณาการกับหลักบริหาร

3.4 ด้านหลักบริหาร : ไปบูรณาการกับหลักอปริหานิยธรรม 7 ใช้บูรณาการกับหลักมีส่วนร่วม

4. รองศาสตราจารย์ ดร.เดชชาติ ตรีทรัพย์ (วันที่ 5 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

4.1 ด้านปฏิบัติงาน : การปฏิบัติงานใช้หลักสังคหวัตถุ 4 อคติ 4 อกุศลกรรมบถ 10 และศีล 5

4.2 ด้านหลักเสมอภาค : หลักเสมอภาค ตามพระพุทธศาสนานั้น ทุกคนเป็นเพื่อนมนุษย์ ผู้เคย เกิด แก่ เจ็บ ตาย มีความเท่าเทียมกัน ก็แต่จะมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมหรือไม่

4.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : พระพุทธศาสนาใช้หลักโอปานายิโก ได้น้อมเข้ามาใส่ตัว คือ นำหลักธรรมมาปฏิบัติร่วมกันเพื่อความสันติสุข

4.4 ด้านหลักบริหาร : การบริหารครบวงจร บริหารตน บริหารคน บริหารงาน ประสาน 10 ทิศ พิชิตความสำเร็จ

5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก นุ่นกล่ำ (วันที่ 7 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

5.1 ด้านปฏิบัติงาน : หลักปฏิบัติงาน หลักศีลธรรม ต้องดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาให้ร่วมกันบริหารองค์กรให้เป้าหมายเกิดผลสัมฤทธิ์

5.2 ด้านหลักเสมอภาค : คือ มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน คือโน้มไปในทางทิศเดียวกัน ไม่ขัดแย้งแนวทางความคิด มีทิฏฐิเสมอกัน มีทัศนคติตรงกันก็ควบคุมกันง่าย ทำงานสะดวก แต่หากสิ่งที่เอ่ยมานี้ ไปคนละทาง เรื่องง่ายจะกลายเป็นเรื่องยากทันที เพราะเห็นไม่ตรงกัน

5.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ควรเป็นไปตามหลักอปริหานิยธรรม ตัวอย่างเช่น ดูหมั่นการประชุมกันอย่างเนืองนิตย์ เมื่อต้องประชุมกัน พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิกและพร้อมเพรียงกันทำกิจกรรมที่จะต้องทำ โดยการแบ่งงานกันทำ

5.4 ด้านหลักบริหาร : คือการบริหารไปเป็นทางธาตุ คือความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ของท่านนั้น ๆ เช่น เรื่องเอกทัศน์คะ พระภิกษุชื่นชม

6. ดร.สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร (วันที่ 7 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

6.1 ด้านปฏิบัติงาน : การปฏิบัติงานใช้หลักสังคหวัตถุ 4 อคติ 4 อกุศลกรรมบถ 10 และศีล 5

6.2 ด้านหลักเสมอภาค : ตามหลักปฏิบัติหาความเสมอภาคได้ยาก ทุก ๆ สังคม เพราะมีชนชั้นวรรณะ ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือเครือญาติ ระบบอุปถัมภ์ เข้ามาเกี่ยวข้อง

6.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ไปบูรณาการกับหลักอปริหานิยธรรม 7 ใช้บูรณาการกับหลักมีส่วนร่วม

6.4 ด้านหลักบริหาร : หลักบริหารไม่ว่าอดีตหรือปัจจุบัน ผู้ปกครองพยายามกดผู้อยู่ใต้ปกครองไม่ให้มีกำลัง อำนาจเสมอตน จะให้หรือช่วยเหลือเพื่อประทังให้พออยู่ จะได้มีเงื่อนไขในการต่อรอง

7. ดร.วชิรวิชญ์ อิทธิธนาศุภวิชญ์ (วันที่ 8 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

7.1 ด้านปฏิบัติงาน : หลักการปฏิบัติงาน ควรนำขบวนการดังกล่าวมาบูรณาการและอธิบายให้เข้าใจถึงการเป็นใหญ่ของประชาชน

7.2 ด้านหลักเสมอภาค : ในพระไตรปิฎก เป็นจุดประสงค์ของพระพุทธศาสนาโดยให้ใช้ศีลเป็นตัวตั้ง ให้เกิดความเสมอภาค

7.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ในทางพระพุทธศาสนา เน้นเรื่องการมีส่วนร่วมของพระพุทธศาสนาโดยจัดหลักของการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทให้ขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาและสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงามในอนาคต

7.4 ด้านหลักบริหาร : โดยการนำหลักธรรมไปบูรณาการในการจัดการเพื่อพัฒนาองค์กร

8. ดร.ณัฐมน หมวดฉิม (วันที่ 8 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

8.1 ด้านปฏิบัติงาน : การปฏิบัติงานต้องมีภูมิรู้ ภูมิธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยันอดทน ต้องมีอธิบาท 4

8.2 ด้านหลักเสมอภาค : เปิดโอกาสให้ทุกคนได้รับสิ่งต่าง ๆ เท่าเทียมกัน ไม่กีดกันด้วยสาเหตุแตกต่างทางวรรณะ สังคม ชาติพันธุ์

8.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ควรเป็นไปตามหลักอปริหานิยธรรม ตัวอย่างเช่น ดูหมั่นการประชุมกันอย่างเนืองนิตย์ เมื่อต้องประชุมกัน พร้อมเพรียงกันเข้าร่วมประชุมประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิก

8.4 ด้านหลักบริหาร : หลักการปฏิบัติงานควรปฏิบัติให้สอดคล้องกับธรรมาภิบาล

9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี (วันที่ 9 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

9.1 ด้านปฏิบัติงาน : อธิบาทธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่มุ่งสำเร็จให้เกิดขึ้น

9.2 ด้านหลักเสมอภาค : ใช้หลักสังควัตถุ 4

9.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ใช้หลักพรหมวิหาร 4

9.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7

10. ดร.ชัชชัย ชูกลิ่น (วันที่ 10 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

10.1 ด้านปฏิบัติงาน : อิทธิบาทธรรม 4 มีความพอใจ ในภาระหน้าที่ที่ทำมีความวิริยะอุตสาหะ ไม่ย่อท้อมีความเอาใจใส่ต่องานและหน้าที่ มีความมั่นควรพิจารณา ตรึกตรองสอบเหตุและผล

10.2 ด้านหลักเสมอภาค : ควรเป็นไปตามประโยชน์ของสิทธิ ตามนิธิธรรมอันธรรมที่เป็นสนับสนุนความเสมอภาค ใช้หลังสงเคราะห์ ใช้สังคหวัตถุ 4 มี ทาน ปิยวาจา อัตตาจริยา สมานัตตา

10.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ใช้พรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

10.4 ด้านหลักบริหาร : ควรจะเป็นไปตามหลักการบริหารบ้านเมืองที่ดี มีทานการให้ มีศีล การกระทำชอบขันติ อดทนอดกลั้น วิริยะ ขยันหมั่นเพียร อุตสาหะ

11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัญญัติ แพรกปาน (วันที่ 10 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

11.1 ด้านปฏิบัติงาน : การนำหลักสุจริตมาใช้ในการทำงานสุจริต คือ ศีล 5 วจีสุจริต มโนสุจริต คิดชอบ ระลึกชอบ นั่งสู่การปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้น

11.2 ด้านหลักเสมอภาค : ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ควรจะมีความจริงตามเหตุและผลเป็นระเบียบ วินัย ของสังคมที่เป็นธรรม ควรมีหลักเมตตาธรรม กรุณาธรรม และการมีเหตุผลในความเสมอภาค

11.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ใช้หลักสังคหวัตถุ เป็นเครื่องใช้บริหารจัดการบนความขัดแย้ง การเมืองการปกครอง แม้แต่ระดับครอบครัว องค์กร ชุมชน ได้ดี

11.4 ด้านหลักบริหาร : ทำการบริหารใช้เสมออันหนึ่งทำให้บุคคลเป็นผู้นำที่ดีงามใช้หลักขันติ

12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ สมเขาใหญ่ (วันที่ 12 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

12.1 ด้านปฏิบัติงาน : ในการปฏิบัติงานของการปกครอง ควรกระจายให้อย่างทั่วถึงทุกชนชั้น วรรณะ และควรประเมินว่าได้ผลมากน้อยเพียงได้

12.2 ด้านหลักเสมอภาค : ใช้หลักปกครองแบบธรรมาธิปไตยอย่างแท้จริงทุกชนชั้น ย่อมเท่าเทียมกัน เสมอกัน ดังนั้น ต้องมีการปกครองแบบธรรมาธิปไตยให้ทั่วถึงจริง ๆ จึงจะเกิดความเสมอภาค

12.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ยังไม่มีอะไรเป็นหลักฐานยืนยัน รูปแบบการปกครองในพระไตรปิฎก จะมีประชาชนทุกชนชั้นได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งควรให้ประชาชนทุกชนชั้นวรรณะได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง

12.4 ด้านหลักบริหาร : ในการใช้หลักการบริหารในหมู่คณะและการปกครองแบบธรรมาธิปไตยเป็นเรื่องที่ดีมาก แต่ไม่แน่ใจว่าตัวแทนทุกชนชั้นวรรณะจะมีส่วนร่วมในการบริหารด้วยหรือไม่

13. ดร.สามิตร อ่อนคง (วันที่ 12 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

13.1 ด้านปฏิบัติงาน : หมายถึงการแบ่งงานกันทำ ทำตามหน้าที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบงานที่ทำทั้งมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกันในที่ทำงานจึงจะเกิดผลสำเร็จ องค์กรอยู่ได้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง

13.2 ด้านหลักเสมอภาค : ความเสมอภาค คือความยุติธรรม เท่าเทียมกันช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ไม่เอาเปรียบกัน ให้ความเสมอภาคทั้งชาย และหญิง ทั้งเพศ ศาสนาและสถานะ

13.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : หมายถึงทุกคนในสังคมเดียวกัน เป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารสังคมให้เป็นเมืองน่าอยู่ สงบสุข

13.4 ด้านหลักบริหาร : เมื่ออยู่รวมกันในสังคมต้องบริหารจัดการให้สังคมน่าอยู่ เจริญรุ่งเรือง ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

14. ดร.ศุภชัย นาคสุวรรณ (วันที่ 14 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

14.1 ด้านปฏิบัติงาน : ใช้หลักฆราวาสธรรม คือ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตา

14.2 ด้านหลักเสมอภาค : ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ประการ

14.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ใช้หลักสารณียธรรม 7 ประการ

14.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้ธรรมาภิบาล 6 ประการ

15. นายวิชม ทองสงค์ (วันที่ 14 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

15.1 ด้านปฏิบัติงาน : การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และย้ำในความสำเร็จของประเทศชาติ ที่มีประสิทธิภาพ อาจแบ่งหน้าที่กันทำ โดยเน้นความเสมอภาคเท่าเทียมกัน

15.2 ด้านหลักเสมอภาค : มอบหมายภารกิจ ลักษณะเท่าเทียมหรือใกล้เคียงกัน

15.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ให้ทุกคนได้มีโอกาสปฏิบัติหน้าที่แบบมีส่วนร่วมเท่าเทียมกัน

15.4 ด้านหลักบริหาร : มุ่งความสำเร็จเป็นเป้าหมาย เป็นเรื่อง ๆ ไป โดยใช้ระบบหลักบริหารทั่วไปตามที่ถนัดแต่ละสายงานร่วมกัน ทำให้เป็นไปตามความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

16. นายอภินันท์ เผือกผ่อง (วันที่ 15 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

16.1 ด้านปฏิบัติงาน : เต็มเปี่ยมด้วยความคุณธรรม มีสายเป็นกลาง กระตุ้นให้สมาชิกมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่หลีกเลี่ยงการบังคับและใช้วิธีแบบสากล

16.2 ด้านหลักเสมอภาค : ให้เป็นธรรมอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

16.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : เสนอนัดในการกระตุ้นสมาชิกให้มีส่วนร่วมโดยสมัครใจ หลีกเลี่ยงการบังคับ

16.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้ระบบสากล คือ Cos Corb คือ วางแผน จัดการทีมงาน ร่วมมือกัน และระบบรายงานผล ระบบค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

17. พระราชวิสุทธิกวี, ดร. (วันที่ 17 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

17.1 ด้านปฏิบัติงาน : ให้คิดเฉพาะในกรอบ ทำแบบเดิม ๆ ถ้าทำตามได้จะมีความสำเร็จระดับหนึ่ง

17.2 ด้านหลักเสมอภาค : ตามหลักปฏิบัติงานหาความเสมอภาคได้ยาก ทุกสังคมต้องมีชนชั้นวรรณะ ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือเครือญาติ ระบบอุปถัมภ์มาเกี่ยวข้อง

17.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ทุกคนมีอิสระในการปฏิบัติงาน และสามารถเลือกสิ่งที่เห็นต่อคุณภาพชีวิตของตนเอง

17.4 ด้านหลักบริหาร : บริหารอย่างมีส่วนร่วม มีเหตุปัจจัย ใช้คุณธรรมในการบริหาร

18. พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร. (วันที่ 18 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

18.1 ด้านปฏิบัติงาน : การปกครองในพระไตรปิฎก เพื่อให้การปฏิบัติงานนั้นดำเนินไปด้วยดี เป็นธรรม ควรใช้สังคหวัตถุ 4 ให้ผู้ปกครองนั้นต้องเข้าใจการปฏิบัติงาน

18.2 ด้านหลักเสมอภาค : ควรใช้อคติ 4 ถือความไม่ลำเอียง ในการปกครองที่สำคัญมาก

18.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ควรใช้หลักอกุศลธรรม 10 ประการ ของการมีส่วนร่วม

18.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้หลักอปริหานิยธรรม ของหลักการบริหาร คือการที่ไม่ทำให้เสื่อม เป็นการสร้างความสามัคคี และเพื่อให้มีความสามัคคีที่ดีขึ้น เราควรใช้ศีลธรรมควบคู่ไปอีกประการหนึ่ง

19. พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ.ดร. (วันที่ 20 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

19.1 ด้านปฏิบัติงาน : การปฏิบัติงาน ให้คิดเฉพาะในกรอบ ทำแบบเดิม ๆ แต่ถ้าทำได้จะมีความสำเร็จระดับหนึ่ง และเป็นสิ่งที่ดี

19.2 ด้านหลักเสมอภาค : หาความเสมอภาคให้ยาก เพราะทุกชนชั้นมีทางฐานะ ทางเศรษฐกิจ ต่างกัน และมีระบบเครือญาติต่างกัน จึงหาความเสมอภาคได้ยากในสังคม

19.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : เมื่อมีการปกครอง มีผู้ใต้การปกครอง สุดท้ายแล้วผู้ตัดสินใจคือผู้ปกครอง ผู้ใต้การปกครองต้องยอมรับของผู้ปกครองอยู่ดี

19.4 ด้านหลักบริหาร : ไม่ว่าอดีตจนถึงปัจจุบันผู้ปกครองกดให้ผู้อยู่ใต้การปกครองไม่ให้มีกำลังเสมอตน ยากที่จะทำให้หลักการบริหารดีได้ เพราะมีเงื่อนไขในการต่อรอง

20. พระครูภาวนากิจสุนทร, ดร. (วันที่ 21 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

20.1 ด้านปฏิบัติงาน : นักบริหารให้สำเร็จ ทำงานให้มีความสุข ในพระไตรปิฎกพระพุทธองค์ตรงตรัสหลักธรรมไว้ในแนวทางปฏิบัติ ด้วยอธิบาท 4 ประกอบด้วย 1) ฉันทะ 2) วิริยะ 3) จิตตะ 4) วิมังสา

20.2 ด้านหลักเสมอภาค : หลักเสมอภาคที่ปรากฏในพระธรรมคำสอนพระพุทธองค์ไม่ได้เอาใครเป็นใหญ่ โดยวางหลักไว้เอาธรรมวินัยเป็นใหญ่ ให้ความเสมอภาค เช่นการสังฆกรรม คณะสงฆ์ แม้การตั้งญัตติ อุปสมบทกรรม แม้แต่การอุปโลกน์กรรมในการสร้างการกรานกฐิน พระสงฆ์ทุกรูปมีสิทธิ เสรีภาพ ในการเสนอข้อคิดเห็น หรือความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้

20.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ใช้สังคหวัตถุ 4 ได้แก่ 1) ทาน 2) ปิยวาจา 3) อัตถจริยา 4) สมานัตตตา

20.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้ปาปณิกธรรม 3 ประการ 1) จักขุมา 2) วิธูโร 3) นิสสยสัมปันโน

21. พระครูพรหมเขตคณารักษ์, ดร. (วันที่ 22 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

21.1 ด้านปฏิบัติงาน : ยึดหลัก ทำเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ส่วนรวมเป็นหลัก ฝึกให้เป็นแบบครบวงจร 4 แบบ คือ 1) ระบบกาย ฝึกตนเองให้อยู่ในกฎกติกา วินัย ระเบียบ 2) ระบบจิต มีจิตใจมั่นคง ตั้งมั่น 3) ระบบปัญญา ศึกษาหาความรู้ พัฒนาปัญญา 4) ระบบเมตตา เกื้อกูลสังคม หรือเพื่อแบ่งปันให้สังคมสงบสุข

21.2 ด้านหลักเสมอภาค : นำทฤษฎีสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ทุกคนมีส่วนได้รับการปฏิบัติและมีสิทธิอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ไม่เหลื่อมล้ำในทางปฏิบัติ

21.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : นำรูปแบบ “สังฆะ” องค์กรสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ไปสู่การพัฒนาสังคม “สังฆะหรือสังคม” เน้นการมีส่วนร่วมทุก ๆ องค์กร ทุกฝ่ายร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมภาคภูมิใจ ในความสำเร็จร่วมกัน

21.4 ด้านหลักบริหาร : การบริหารครบวงจร บริหารตน บริหารคน บริหารงาน ประสานสิทธิ พิชิตความสำเร็จ

22. พระครูสุรัติวิหารการ (เมษา) (วันที่ 23 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

22.1 ด้านปฏิบัติงาน : ตามคำสอนหรือธรรมะใดในพระไตรปิฎก ท่านแนะนำทางการปฏิบัติด้วยความอดทน ที่เรียกว่าขันติ และต้องประกอบด้วยตัวปัญญานั้น คือหนทางที่จะทำให้ประสบกับการปฏิบัติงานที่ดียิ่ง และสำเร็จลุล่วงได้ดียิ่ง

22.2 ด้านหลักเสมอภาค : ตามคำสอนหรือธรรมะใด ๆ ในพระไตรปิฎกพระองค์ทรงแนะนำแนวทางสิ่งที่จะเป็นหลักแห่งความเสมอภาค โดยคนต้องมีธรรมเป็นใหญ่เสมอ คือ ความถูกต้องและเป็นจริงตามธรรมชาติ นั่นคือ ธรรมาธิปไตย สังคมก็จะสงบและพ้นจากอกุศลกรรมต่าง ๆ

22.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ในการส่วนร่วมจะต้องเป็นการหาเหตุและผลให้ถูกต้อง ตลอดถึงปัญหาต่างๆ ที่มีและใช้หลักการเมตตา ที่จะแก้ปัญหาในสิ่งนั้น ๆ ด้วยหลักธรรมแห่งความมีเมตตา เพราะคำว่าเมตตาย่อมจะทำให้ทุกอย่างดี

22.4 ด้านหลักบริหาร : ในหลักการบริหารพระพุทธเจ้าทรงสอน แต่ไม่มี “อคติ 4” ในผู้นำก็จะทำให้รู้จักบริหารคน บริหารงาน ในสิ่งนั้น ๆ ได้อย่างมีสติ ประกอบกับการมีความเพียร ในการงานนั้น ๆ ก็จะประสบความสำเร็จได้

23. พระสุธรรมรัตน์ สุจิณฺโณ (วันที่ 25 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

23.1 ด้านปฏิบัติงาน : การปกครองในพระไตรปิฎกเพื่อให้การปฏิบัติงานนั้นเป็นไปด้วยดี ในหลักของสังคหวัตถุ 4 ให้ผู้ที่ปกครองนั้นต้องเข้าใจและปฏิบัติตามด้วย

23.2 ด้านหลักเสมอภาค : ในหลักของความเสมอภาคที่ถูกต้อง อคติ 4 คือความไม่ลำเอียง เป็นการปกครองที่สำคัญมาก จึงต้องปฏิบัติควบคู่ไปกับหลักการอื่น ๆ ด้วย

23.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : กุศลกรรมบถ 10 ประการ ต้องการมีส่วนร่วมจากการรองรับสิ่งต่าง ๆ แล้วผู้ปกครองควรมีเมตตา เพิ่มให้การมีส่วนร่วมนั้นมีประสิทธิภาพขึ้น

23.4 ด้านหลักบริหาร : อปริหานิยธรรม ของหลักการบริหาร คือการที่ไม่ทำให้เสื่อม เป็นการสร้างความสามัคคี และเพื่อให้ความสามัคคีที่ดีขึ้นของการใช้ศีลธรรมควบคู่ไปอีกประการหนึ่ง

24. พระมหาบวร ปวรธมฺโม (วันที่ 28 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

24.1 ด้านปฏิบัติงาน : การปฏิบัติงานให้เป็นไปด้วยความสำเร็จเรียบร้อย สร้างความเจริญรุ่งเรืองและความสามัคคี ควรใช้หลักสังคหวัตถุ 4 อคติ 4 อกุศลกรรมบถ 10 และ ศีล 5

24.2 ด้านหลักเสมอภาค : หลักความเสมอภาค ตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ทุกคนเป็นเพื่อนมนุษย์ผู้เกิด แก่ เจ็บ ตาย มีความเท่าเทียมกัน ต่างก็แต่จะใช้ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมหรือไม่

24.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงใช้หลักธรรมาธิปไตย มนุษย์ทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพเท่าเทียมกัน ทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างเท่าเทียมกัน

24.4 ด้านหลักบริหาร : ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงใช้หลักธรรมาธิปไตยในการบริหาร คือ หลักธรรมเป็นใหญ่

25. พระสมุห์ธนภัทร ธนภนุโท (วันที่ 30 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

25.1 ด้านปฏิบัติงาน : ควรปกครองแบบครองตน ครองคน ครองงาน

25.2 ด้านหลักเสมอภาค : ควรนำหลักที่ดี มาปฏิบัติ สร้างคารวะ ความเคารพกับบุคคลแต่ละระดับ

25.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ประการ ประชุมพร้อมเพรียง เลิกประชุมพร้อมเพรียงความสามัคคี

25.4 ด้านหลักบริหาร : บริหารตามกระบวนการ สร้างความเชื่อมั่น สร้างกัลยาณมิตร เปิดใจรับความคิดเห็นของคนอื่น สร้างศักยภาพของผู้ร่วมงาน

สรุปได้ว่า จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกในประเด็นองค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติงาน ด้านหลักเสมอภาค ด้านหลักการมีส่วนร่วม และด้านหลักบริหาร พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกได้ให้สัมภาษณ์ว่า 1) ด้านการปฏิบัติงาน พบว่า การปฏิบัติงานที่ดีต้องมีความซื่อสัตย์ พร้อมที่จะเรียนรู้ อดทนอดกลั้น และต้องมีการนำเอาหลักอิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 อคติ 4 อกุศลธรรมบถ 10 อปริหานิยธรรม 7 และศีล 5 มาใช้เพื่อให้การปฏิบัติงาน เพื่อก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุข 2) ด้านหลักเสมอภาค พบว่า มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ในเรื่องของการเกิด แก่ เจ็บ ตาย บุคคลที่มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน ความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน มีทิฏฐิเสมอกัน มีทัศนคติ ภายในทิศทางเดียวกัน ก็จะทำให้อยู่ร่วมกันได้ง่ายยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความเสมอภาคนั้น ต้องเปิดโอกาสให้ทุกคน ได้รับความเท่าเทียมกัน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างไม่กีดกัน ไม่ว่าจะเป็นเพศใด ศาสนาใด และสถานะใด โดยการนำหลักธรรมาธิปไตยมาใช้ในการปกครองอย่างทั่วถึง 3) ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า บุคคลทั้งหลายควรมีอิสระในการปฏิบัติงาน สามารถแสดงความคิดเห็น และเลือกสิ่งที่ดีต่อคุณภาพชีวิตของตนเองได้ การนำหลักอกุศลกรรม 10 อปริหานิยธรรม 7 สังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 7 พรหมวิหาร 4 เป็นต้น เพื่อใช้เป็นหลักยึดเหนี่ยวและปฏิบัติตามทำให้ผู้นำและผู้ตามได้มีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน 4) ด้านหลักบริหาร พบว่า การบริหารควรคำนึงถึง ความมีส่วนร่วม การบริหารที่ยึดหลักบริหารครบวงจร บริหารตน บริหารคน บริหารงาน ประสาน 10 พิชิตความสำเร็จ และมีคุณธรรมในการบริหาร ควรนำหลักสัปปุริสธรรม 7 อปริหานิยธรรม 7 ธรรมาภิบาล เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการปกครองให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

4.3.4 ประเด็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่ส่งผลต่อหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่ส่งผลต่อหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านปฏิบัติงาน ด้านหลักเสมอภาค ด้านหลักการมีส่วนร่วม และด้านหลักบริหาร มีรายละเอียดการให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้

1. รองศาสตราจารย์ ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ (วันที่ 1 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

1.1 ด้านปฏิบัติงาน : ควรใช้หลักในการครองตน ครองคน ครองงาน ตามยุค ตามสมัย

1.2 ด้านหลักเสมอภาค : ควรมีการสร้างสัมมาคารวะ กับบุคคลแต่ละระดับ

1.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ประชุมพร้อมเพรียงกัน ความสามัคคี เลิกประชุมพร้อมเพรียงกัน ตามยุคตามสมัย

1.4 ด้านหลักบริหาร : ตามกระบวนการสร้างความเชื่อมั่น สร้างกัลยาณมิตร เปิดใจรับฟังผู้แสดงความคิดเห็น สร้างศักยภาพของผู้ร่วมงาน ตามยุคตามสมัย

2. รองศาสตราจารย์ ดร.ตรีพล เจาะจิตต์ (วันที่ 2 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

2.1 ด้านปฏิบัติงาน : หลักในการปฏิบัติงานและปกครอง ควรจะกระจายอย่างทั่วถึงทุกชนชั้น วรรณะ และประเมินว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด

2.2 ด้านหลักเสมอภาค : การใช้หลักปกครองแบบธรรมาธิปไตยอย่างแท้จริง ทุกชนชั้นย่อมเท่าเทียมและเสมอภาคกัน ดังนั้น จะต้องใช้การปกครองแบบธรรมาธิปไตยให้ทั่วถึงจริง ๆ จึงจะเกิดความเสมอภาค

2.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ยังไม่ได้มีอะไรเป็นหลักฐานและยืนยันว่า รูปแบบการปกครองในพระไตรปิฎก จะมีประชาชนทุกชนชั้นได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งควรจะให้ประชาชนทุกชนชั้น วรรณะ ได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง

2.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้หลักการบริหารแบบหมู่คณะและปกครองแบบธรรมาธิปไตย ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีมาก แต่ไม่แน่ใจว่าตัวแทนทุกชนชั้น วรรณะ จะมีส่วนร่วมในการบริหารงานด้วยหรือไม่

3. นายสัมพันธ์ ทองสมัคร (วันที่ 5 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

3.1 ด้านปฏิบัติงาน : เพื่อความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความเจริญก้าวหน้า ในเบื้องต้นผู้ร่วมงานต้องมีศีลเสมอกัน เป็นฐานก็จะทำให้การปฏิบัติงานนั้น ๆ มีความสัมฤทธิ์ผล

3.2 ด้านหลักเสมอภาค : มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในเรื่อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย

3.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : พระพุทธศาสนา ใช้หลัก โอปนายิโก ให้น้อมเข้ามาใส่ตัว คือ นำหลักธรรมมาปฏิบัติร่วมกันเพื่อความสันติสุข

3.4 ด้านหลักบริหาร : การบริหารเบื้องต้น ต้องบริหารตน คือ การตรวจสอบตนเองว่าเป็นอย่างไร ในพุทธกาล พระพุทธองค์ทำบำเพ็ญตนให้พ้นทุกข์ก่อนแล้ว จึงทรงสอนผู้อื่นให้บรรลุตาม

4. รองศาสตราจารย์ ดร.เดชชาติ ตรีทรัพย์ (วันที่ 5 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

4.1 ด้านปฏิบัติงาน : ความเสมอภาค การปกครองด้วยธรรมเป็นหลัก

4.2 ด้านหลักเสมอภาค : ใช้หลักธรรมาธิปไตย ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม

4.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ให้ความเป็นธรรมกันทุกฝ่าย คือทุกฝ่าย ทุกระดับแสดงความคิดเห็นและแสดงออกกันได้อย่างเต็มที่ อย่างเท่าเทียมกัน

4.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้หลักการบริหารโดยการกระจายอำนาจทุกระดับและกฎเกณฑ์หรือกฎ กติกา กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่ เหมือนธรรมนูญในปัจจุบัน

5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก นุ่นกล่ำ (วันที่ 7 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

5.1 ด้านปฏิบัติงาน : ให้ความเห็นของคนส่วนรวมเป็นตัวตัดสินในหลักการปกครอง

5.2 ด้านหลักเสมอภาค : ใช้หลักธรรมาธิปไตย ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม

5.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ใช้หลักการบริหารโดยการกระจายอำนาจทุกระดับและกฎเกณฑ์หรือกฎ กติกา กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่ เหมือนธรรมนูญในปัจจุบัน

5.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้หลักการบริหารโดยการกระจายอำนาจทุกระดับและกฎเกณฑ์หรือกฎ กติกา กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่ เหมือนธรรมนูญในปัจจุบัน

6. ดร.สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร (วันที่ 7 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

6.1 ด้านปฏิบัติงาน : หลักศีลธรรม ที่ผู้บริหารต้องดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาให้ร่วมกันบริหารองค์กร ให้เป้าหมายเกิดผลสัมฤทธิ์

6.2 ด้านหลักเสมอภาค : ในทางพระพุทธศาสนา คือ บัวสี่เหล่า เพราะมนุษย์ตามธรรมชาติ มีความเท่าเทียมในแง่ในความเป็นมนุษย์ แต่มีความแตกต่างกันในแง่ของระดับความคิด

6.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ไปบูรณาการ

6.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ไปบูรณาการกับการบริหาร

7. ดร.วชิรวิชญ์ อิทธิธนาศุภวิชญ์ (วันที่ 8 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

7.1 ด้านปฏิบัติงาน : ใช้ความเห็นของคนส่วนรวมเป็นส่วนใหญ่ในการตัดสินการปกครอง โดยใช้หลักธรรมาภิบาล และทศพิธราชธรรม

7.2 ด้านหลักเสมอภาค : ใช้หลักธรรมาธิปไตย คือให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงใช้ความคิดเห็นในส่วนรวมในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม

7.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ใช้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ทุกระดับ และแสดงความคิดเห็น แสดงออกได้เต็มที่อย่างเท่าเทียมกัน

7.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้หลักการบริหารโดยกระจายอำนาจและกฎเกณฑ์หรือกติกา ในการปกครองได้กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่ ก็เหมือนรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

8. ดร.ณัฐมน หมวดฉิม (วันที่ 8 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

8.1 ด้านปฏิบัติงาน : หลักในการปฏิบัติงานและการปกครองควรจะใช้กระจายอำนาจทุก ๆ ชนชั้น วรรณะ และควรประเมินว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด

8.2 ด้านหลักเสมอภาค : ใช้หลักการปกครองแบบธรรมาธิปไตยอย่างแท้จริง ทุกชนชั้นย่อมเท่าเทียมกันและเสมอภาคกัน ดังนั้น จึงต้องใช้การปกครองแบบธรรมาธิปไตย อย่างทั่วถึงจริง ๆ เกิดความเสมอภาค

8.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ยังไม่มีอะไรเป็นหลักฐาน และยืนยันว่ารูปแบบการปกครองในพระไตรปิฎก จะมีประชาชนทุกชนชั้นได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งควรให้ประชาชนทุกชนชั้น วรรณะ ได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึงกัน

8.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้หลักบริหารแบบหมู่คณะและการปกครองแบบธรรมาธิปไตย ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีมาก แต่ไม่แน่ใจว่าตัวแทนทุกชนชั้นวรรณะ จะมีส่วนร่วมในการบริหารด้วยหรือไม่

9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี (วันที่ 9 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

9.1 ด้านปฏิบัติงาน : หลักในการปฏิบัติงานและการปกครองควรจะใช้กระจายอำนาจทุก ๆ ชนชั้น วรรณะ และควรประเมินว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด

9.2 ด้านหลักเสมอภาค : การใช้หลักการปกครองแบบธรรมาธิปไตยอย่างแท้จริง ทุกชนชั้นย่อมเท่าเทียมกันและเสมอภาคกัน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องใช้การปกครองแบบธรรมาธิปไตยอย่างทั่วถึงอย่างแท้จริง จะเกิดความเสมอภาค

9.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ยังไม่มีอะไรเป็นหลักฐาน และยืนยันว่ารูปแบบการปกครองในพระไตรปิฎก จะมีประชาชนทุกชนชั้นได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งควรให้ประชาชนทุกชนชั้น วรรณะ ได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึงกัน

9.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้หลักบริหารแบบหมู่คณะ และการปกครองแบบธรรมาธิปไตย ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีมาก แต่ไม่แน่ใจว่าตัวแทนทุกชนชั้นวรรณะ จะมีส่วนร่วมในการบริหารด้วยหรือไม่

10. ดร.ชัชชัย ชูกลิ่น (วันที่ 10 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

10.1 ด้านปฏิบัติงาน : ให้ความเห็นของคนส่วนรวมเป็นตัวตัดสินในหลักการปกครอง

10.2 ด้านหลักเสมอภาค : ใช้หลักธรรมาธิปไตย ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม

10.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ใช้หลักการบริหารโดยการกระจายอำนาจทุกระดับและกฎเกณฑ์หรือกฎ กติกา กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่ เหมือนธรรมนูญในปัจจุบัน

10.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้หลักการบริหารโดยการกระจายอำนาจทุกระดับและกฎเกณฑ์หรือกฎ กติกา กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่ เหมือนธรรมนูญในปัจจุบัน

11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัญญัติ แพรกปาน (วันที่ 10 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

11.1 ด้านปฏิบัติงาน : หลักการปฏิบัติงานที่สำคัญคือ การครองงาน ได้แก่ อิทธิบาท 4 ทำให้สำเร็จ พอใจ ตั้งใจ ใส่ใจ และตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ

11.2 ด้านหลักเสมอภาค : ความเสมอภาคคือหลักการไม่เลือกปฏิบัติ เป็นไปตามกฎเกณฑ์ ตามหลักศาสนา คือการนำอปิยหาธรรม 7 ประการ คือในส่วนเกี่ยวข้องข้อที่ 5 และข้อที่ 7 การให้เกียรติสิทธิ์และหน้าที่ของผู้อื่น

11.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : หลักธรรมประสมประสานระหว่างความขัดแย้งในสังคมโดยใช้หลักสังควัตถุ 4 ทาน ปิยวาจา อัตตจริยา สามานัตตา

11.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้หลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา สิ่งเหล่านี้เป็นตัวหลักสำคัญทำให้การบริหารมีความถูกต้องตามครองธรรม

12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ สมเขาใหญ่ (วันที่ 12 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

12.1 ด้านปฏิบัติงาน : ที่สำคัญคือการคลองงาน ได้แก่อธิบาท 4 ทำให้งานสำเร็จ ตั้งใจ ใส่ใจ ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ โดยผู้ปกครอง หลักจักรวรรดิวัตร หลักกิจวัตร 12 หรือจักรวรรดิวัตร 5 ได้แก่ ถือธรรมเป็นรักษาและป้องกันประชาชนโดยธรรม

12.2 ด้านหลักเสมอภาค : เคารพกัน และต้องปฏิบัติให้เหมือนกัน

12.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : คือการใช้หลักสังควัตถุ 4

12.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้หลักของพระไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

13. ดร.สามิตร อ่อนคง (วันที่ 12 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

13.1 ด้านปฏิบัติงาน : ใช้ความเห็นของคนส่วนรวมเป็นส่วนใหญ่ในการตัดสินการปกครอง โดยใช้หลักธรรมาภิบาล และทศพิธราชธรรม

13.2 ด้านหลักเสมอภาค : ใช้หลักธรรมาธิปไตย คือให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงใช้ความคิดเห็นในส่วนรวมในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม

13.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ใช้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ทุกระดับ และแสดงความคิดเห็น แสดงออกได้เต็มที่อย่างเท่าเทียมกัน

13.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้หลักการบริหารโดยกระจายอำนาจและกฎเกณฑ์หรือกติกา ในการปกครองได้กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่ ก็เหมือนรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

14. ดร.ศุภชัย นาคสุวรรณ (วันที่ 14 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

14.1 ด้านปฏิบัติงาน : ความเสมอภาค การปกครองด้วยธรรมเป็นหลัก

14.2 ด้านหลักเสมอภาค : ใช้หลักธรรมาธิปไตย ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม

14.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ให้ความเป็นธรรมกันทุกฝ่าย คือทุกฝ่าย ทุกระดับ แสดงความคิดเห็นและแสดงออกกันได้อย่างเต็มที่ อย่างเท่าเทียมกัน

14.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้หลักการบริหารโดยการกระจายอำนาจทุกระดับและกฎเกณฑ์หรือกฎ กติกา กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่ เหมือนธรรมนูญในปัจจุบัน

15. นายวิชม ทองสงค์ (วันที่ 14 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

15.1 ด้านปฏิบัติงาน : เต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรม กระตุ้นให้สมาชิกมีส่วนร่วม

15.2 ด้านหลักเสมอภาค : ความเป็นธรรม ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน

15.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : เสนอแนะให้กระตุ้นสมาชิกในการมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ

15.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้ระบบสากล Pos Corb คือวางแผนจัดองค์กรให้ทีมงานร่วมมือกัน

16. นายอภินันท์ เผือกผ่อง (วันที่ 15 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

16.1 ด้านปฏิบัติงาน : ให้ความเห็นของคนส่วนรวมเป็นตัวตัดสินในหลักการปกครอง

16.2 ด้านหลักเสมอภาค : ใช้หลักธรรมาธิปไตย ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม

16.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ใช้หลักการบริหารโดยการกระจายอำนาจทุกระดับและกฎเกณฑ์หรือกฎ กติกา กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่ เหมือนธรรมนูญในปัจจุบัน

16.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้หลักการบริหารโดยการกระจายอำนาจทุกระดับและกฎเกณฑ์หรือกฎ กติกา กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่ เหมือนธรรมนูญในปัจจุบัน

17. พระราชวิสุทธิกวี, ดร. (วันที่ 17 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

17.1 ด้านปฏิบัติงาน : หลักอธิบาทธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่มุ่งผลสำเร็จให้เกิดขึ้น

17.2 ด้านหลักเสมอภาค : ใช้หลักสังควัตถุ 4

17.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ใช้หลักพรหมวิหาร 4

17.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7

18. พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร. (วันที่ 18 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

18.1 ด้านปฏิบัติงาน : ใช้หลักสาราณียธรรม 6

18.2 ด้านหลักเสมอภาค : ใช้หลักอคติธรรม 4

18.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ใช้หลักประโยชน์ธรรม 3

18.4 ด้านหลักบริหาร : พรหมวิหารธรรม 4 อคติธรรม 4

19. พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ.ดร. (วันที่ 20 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

19.1 ด้านปฏิบัติงาน : ใช้หลักอธิปไตย 3

19.2 ด้านหลักเสมอภาค : ใช้หลักสังควัตถุธรรม เว้นอคติ 4

19.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : อาปาทณียธรรม 7

19.4 ด้านหลักบริหาร : หลักพรหมวิหารธรรม 4 สาราณียธรรม 6

20. พระครูภาวนากิจสุนทร, ดร. (วันที่ 21 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

20.1 ด้านปฏิบัติงาน : ในพระไตรปิฎกถือว่าเป็นสิ่งที่ควรนำมาใช้อย่างยิ่ง

20.2 ด้านหลักเสมอภาค : ในพระไตรปิฎกถือว่าเป็นสิ่งที่ควรนำมาใช้อย่างยิ่ง

20.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ในพระไตรปิฎกถือว่าเป็นสิ่งที่ควรนำมาใช้อย่างยิ่ง

20.4 ด้านหลักบริหาร : ในพระไตรปิฎกถือว่าเป็นสิ่งที่ควรนำมาใช้อย่างยิ่ง

21. พระครูพรหมเขตคณารักษ์, ดร. (วันที่ 22 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

21.1 ด้านปฏิบัติงาน : ยึดหลักทำเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ส่วนรวมเป็นหลักฝึกให้เป็นธรรมครบวงจร 4 แบบ คือ 1)ระบบกาย ฝึกตนเองให้อยู่ในกฎกติกา วินัย ระเบียบ 2) ระบบจิต ฝึกจิตให้มั่นคง ตั้งมั่น 3) ระบบปัญญา ศึกษาหาความรู้ พัฒนาปัญญา 4) ระบบเมตตา เกื้อกูลสังคม หรือเพื่อแบ่งปันให้สังคมสงบสุข

21.2 ด้านหลักเสมอภาค : นำทฤษฎีสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ทุกคนได้รับการปฏิบัติและมีสิทธิอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ไม่เหลื่อมล้ำในภาคปฏิบัติ

21.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : นำรูปแบบ “สังฆะ” องค์กรสงฆ์ในสมัยพุทธกาลไปสู่การพัฒนาสังคม “สังฆะเพื่อสังคม” เน้นการมีส่วนร่วมทุกองค์กร ทุกฝ่าย “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมภาคภูมิใจในความสำเร็จร่วมกัน

21.4 ด้านหลักบริหาร : การบริหารครบวงจร บริหารตน บริหารคน บริหารงานประสาน 10 ทิศ พิชิตความสำเร็จ

22. พระครูสุรัติวิหารการ (เมษา) (วันที่ 23 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

22.1 ด้านปฏิบัติงาน : หลักในการปฏิบัติงานและปกครอง ควรจะกระจายอย่างทั่วถึงทุกชนชั้น วรรณะ และควรประเมินว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด

22.2 ด้านหลักเสมอภาค : ใช้หลักปกครองแบบธรรมาธิปไตยอย่างแท้จริง ทุกชนชั้นย่อมเท่าเทียมและเสมอภาคกัน ดังนั้น จงต้องใช้การปกครองแบบธรรมาธิปไตยให้ทั่วถึงจริง ๆ จึงจะเกิดความเสมอภาค

22.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ยังไม่มีอะไรเป็นหลักฐานและยืนยันว่ารูปแบบการปกครองในพระไตรปิฎก จะมีประชาชนทุกชนชั้น ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งควรจะให้ประชาชนทุกชนชั้นวรรณะ ได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง

22.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้หลักการบริหารแบบหมู่คณะ และปกครองแบบธรรมาธิปไตย ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีมากแต่ไม่แน่ใจว่าตัวแทนทุกชนชั้นวรรณะ จะมีส่วนร่วมในการบริหารงานด้วยหรือไม่

23. พระสุธรรมรัตน์ สุจิณฺโณ (วันที่ 25 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

23.1 ด้านปฏิบัติงาน : ใช้ความเห็นของคนส่วนรวม เป็นตัวตัดสินและหลักในการปกครอง

23.2 ด้านหลักเสมอภาค : ใช้หลักธรรมาธิปไตย คือ ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม

23.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย คือ ทุกฝ่าย ทุกระดับสามารถแสดงความคิดเห็นและแสดงออกได้เต็มที่ อย่างเท่าเทียมกัน

23.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้หลักการบริหารโดยการกระจายอำนาจ สู่ทุกระดับและกฎเกณฑ์หรือกติกาในการปกครอง กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่ ซึ่งก็เหมือนรัฐธรรมนูญในปัจจุบัน

24. พระมหาบวร ปวรธมฺโม (วันที่ 28 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

24.1 ด้านปฏิบัติงาน : ในการปฏิบัติงานและปกครองควรจะกระจายอย่างทั่วถึงทุกชนชั้น วรรณะ และควรประเมินว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด

24.2 ด้านหลักเสมอภาค : ทุกชนชั้นย่อมเท่าเทียมและเสมอภาคกัน ต้องใช้การปกครองแบบธรรมาธิปไตยให้ทั่วถึง

24.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : ประชาชนทุกชนชั้น ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งควรจะให้ประชาชนทุกชนชั้นวรรณะ

24.4 ด้านหลักบริหาร : ใช้หลักการบริหารแบบหมู่คณะ และปกครองแบบธรรมาธิปไตย

25. พระสมุห์ธนภัทร ธนภนฺโท (วันที่ 30 พฤศจิกายน 2566) ให้สัมภาษณ์ว่า

25.1 ด้านปฏิบัติงาน : การจะทำงานให้สำเร็จต้องมี “อิทธิบาท” มีใจรักในงานที่ทำ มุ่งมั่น ทุ่มเทกับงานที่ได้รับมอบหมาย มีสมาธิและจดจ่อกับงานที่ทำอยู่ ทบทวนในงานที่ทำเพื่อต่อยอด

25.2 ด้านหลักเสมอภาค : ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในสิทธิและโอกาส โดยไม่แบ่งชั้นวรรณะ เคารพกันตามอาวุโส ถ้าเป็นหลักธรรมความเสมอภาค เช่น อปริหานิยธรรม 7

25.3 ด้านหลักการมีส่วนร่วม : สังคหวัตถุ 4 ให้คนอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ผู้คน วางตนเหมาะสม หรือใช้หลักพรหมวิหาร เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

25.4 ด้านหลักบริหาร : หลักการบริหาร ใช้สัปปุรสธรรม 7 รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน รู้บุคคล

สรุปได้ว่า จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกในประเด็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่ส่งผลต่อหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติงาน ด้านหลักเสมอภาค ด้านหลักการมีส่วนร่วม และด้านหลักบริหาร พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกได้ให้สัมภาษณ์ว่า 1) ด้านการปฏิบัติงาน พบว่า หลักธรรมที่ควรนำมาใช้ คือ หลักอิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 อคติ 4 อกุศลธรรมบถ 10 อปริหานิยธรรม 7 และศีล 5 2)ด้านหลักเสมอภาค พบว่า หลักธรรมที่ควรนำมาใช้ คือ ศีล หลักธรรมาธิปไตย อปริหานิยธรรม 7 (ในส่วนของข้อ 5 และ 7) และหลักสังคหวัตถุ 4 3) ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า หลักธรรมที่ควรนำมาใช้ ได้แก่ หลักอกุศลกรรม 10 อปริหานิยธรรม 7 สังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 7 พรหมวิหาร 4 เป็นต้น 4)ด้านหลักบริหาร พบว่า หลักธรรมที่ควรนำมาใช้ในการบริหาร ได้แก่ สัปปุริสธรรม 7 อปริหานิยธรรม 7 ธรรมาภิบาล เป็นต้น

ตารางที่ 4.1 สรุปข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
1.	**รศ.ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ**	**หลักการปกครอง :** 1) อัตตาประชาธิปไตย 2) ธรรมาธิปไตย 3) โลกาธิปไตย หลักปกครองตนต้องมีศีลธรรม หลักปกครองคน หลักทศพิศราชธรรม **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** เน้นในการใช้ธรรมะในการปกครอง เพราะคุณธรรมเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารบ้านเมืองให้สงบสุขและเป็นไปตามหลักและเหตุผล **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** เพื่อความเป็นอยู่ร่วมกันมีความสุข มีความเจริญก้าวหน้า ในเบื้องต้น ผู้ร่วมงานต้องมีศีลเสมอกัน ที่เรียกว่า สีลสามัญ เป็นฐานที่จะทำให้การปฏิบัติงานนั้น ๆ มีผลสัมฤทธิ์ **ด้านหลักเสมอภาค :** มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในเรื่อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** พุทธศาสนาใช้หลักโอปนายิโก ให้น้อมเข้ามาใส่ตัว คือ หลักธรรมมาปฏิบัติร่วมกันเพื่อความสันติสุข **ด้านหลักบริหาร :** ต้องบริหารตน คือ ต้องตรวจสอบของตนเองว่าเป็นอย่างไร ในพุทธกาล พระพุทธองค์ทำบำเพ็ญตนให้พ้นทุกข์ก่อนแล้ว จึงทรงสอนผู้อื่นให้บรรลุตาม **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** ครองตน ครองคน ครองงาน ตามยุค ตามสมัย **ด้านหลักเสมอภาค :** สร้างสัมมาคารวะ กับบุคคลแต่ละระดับ **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ประชุมพร้อมเพรียงกัน ความสามัคคี เลิกประชุมพร้อมเพรียงกัน ตามยุคตามสมัย **ด้านหลักบริหาร :** ตามกระบวนการสร้างความเชื่อมั่น

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
		สร้างกัลยาณมิตร เปิดใจรับฟังผู้แสดงความคิดเห็น สร้างศักยภาพของผู้ร่วมงาน ตามยุคตามสมัย
2.	**รศ.ดร.ตรีพล เจาะจิตต์**	**หลักการปกครอง :** อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย ธรรมาธิปไตย แต่ควรจะเป็นดังนี้ ประชาธิปไตยร่วมธรรมาธิปไตย **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** หลักการปกครองยึดธรรมะเป็นหลัก คือ ธรรมาธิปไตย ซึ่งน่าถูกต้องและเหมาะสมแล้ว **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** ให้คิดเฉพาะในกรอบทำแบบเดิม ๆ แต่ถ้าทำได้จะมีผลสำเร็จระดับหนึ่ง **ด้านหลักเสมอภาค :** ตามหลักปฏิบัติหาความเสมอภาคได้ยากทุกสังคม เพราะมีชนชั้นวรรณะ ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือเครือญาติ ระบบอุปถัมภ์ เข้ามาเกี่ยวข้อง **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** การมีส่วนร่วมเป็นไปได้ระดับหนึ่ง เพราะมีการปกครองและผู้ใต้ปกครอง ผลสุดท้ายแล้วผู้ตัดสินใจคือผู้ปกครอง **ด้านหลักบริหาร :** หลักบริหารไม่ว่าอดีตหรือปัจจุบัน ผู้ปกครองพยายามกดผู้อยู่ใต้ปกครองไม่ให้มีกำลัง อำนาจเสมอตน จะให้หรือช่วยเหลือเพื่อประทังให้พออยู่ จะได้มีเงื่อนไขในการต่อรอง **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** หลักในการปฏิบัติงานและปกครอง ควรจะกระจายอย่างทั่วถึงทุกชนชั้นวรรณะ และประเมินว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด **ด้านหลักเสมอภาค :** การใช้หลักปกครองแบบธรรมาธิปไตยอย่างแท้จริง ทุกชนชั้นย่อมเท่าเทียมและเสมอภาคกัน ดังนั้นจะต้องใช้การปกครองแบบธรรมาธิปไตยให้ทั่วถึงจริง ๆ จึงจะเกิดความเสมอภาค **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ยังไม่ได้มีอะไรเป็นหลักฐานและยืนยันว่า รูปแบบการปกครองในพระไตรปิฎก จะมีประชาชนทุกชนชั้นได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งควรจะให้ประชาชนทุกชนชั้น วรรณะ ได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง **ด้านหลักบริหาร :** ใช้หลักการบริหารแบบหมู่คณะและปกครองแบบธรรมาธิปไตย ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีมาก แต่ไม่แน่ใจว่าตัวแทนทุกชนชั้น วรรณะ จะมีส่วนร่วมในการบริหารงานด้วยหรือไม่

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
3.	**นายสัมพันธ์ ทองสมัคร**	**หลักการปกครอง :** ประกอบด้วย เมตตา วินัย ศีล ใช้ทั้งการปกครองตนและปกครองสมาชิกในกลุ่ม ควรทำไปทีละขั้น ๆ **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** นักการปฏิบัติงานใช้ความเห็นของคนส่วนรวมเป็นตัวตัดสินและหลักในการปกครอง **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** หลักปฏิบัติงาน หลักศีลธรรม ที่บริหารต้องดูแลผู้ใต้บังคับ บัญชาให้ร่วมกันบริหารองค์กรให้เป้าหมายเกิดผลสัมฤทธิ์ **ด้านหลักเสมอภาค :** ในทางพระพุทธศาสนา คือ บัว 4 เหล่า ธรรมชาติ ที่มีความเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ แต่มีความแตกต่างกันในแง่ของระดับความคิด **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ไปบูรณาการกับหลักบริหาร **ด้านหลักบริหาร :** ไปบูรณาการกับหลักอปริหานิยธรรม 7 ใช้บูรณาการกับหลักมีส่วนร่วม **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** เพื่อความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความเจริญก้าวหน้า ในเบื้องต้นผู้ร่วมงานต้องมีศีลเสมอกัน เป็นฐานก็จะทำให้การปฏิบัติงานนั้น ๆ มีความสัมฤทธิ์ผล **ด้านหลักเสมอภาค :** มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในเรื่อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** พระพุทธ ศาสนา ใช้หลัก โอปนายิโก ให้น้อมเข้ามาใส่ตัว คือ นำหลักธรรมมาปฏิบัติร่วมกันเพื่อความสันติสุข **ด้านหลักบริหาร :** การบริหารเบื้องต้น ต้องบริหารตน คือ การตรวจสอบตนเองว่าเป็นอย่างไร ในพุทธกาล พระพุทธองค์ทำบำเพ็ญตนให้พ้นทุกข์ก่อนแล้ว จึงทรงสอนผู้อื่นให้บรรลุตาม
4.	**รศ.ดร.เดชชาติ ตรีทรัพย์**	**หลักการปกครอง :** พระไตรปิฎกประกอบด้วยคัมภีร์พระวินัยปิฎก พระสูตรตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** หลักการมีส่วนร่วมให้เป็นธรรมกับทุกฝ่าย คือ ทุกฝ่าย ทุกระดับ แสดงความคิดเห็น และแสดงออกได้เต็มที่อย่างเท่าเทียมกัน **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** การปฏิบัติงานใช้หลักสังคหวัตถุ 4 อคติ 4 อกุศลกรรมบถ 10 และศีล 5 **ด้านหลักเสมอภาค :** หลักเสมอภาค ตามพระพุทธศาสนานั้น ทุกคนเป็นเพื่อนมนุษย์ ผู้เคย เกิด แก่ เจ็บ ตาย มีความเท่าเทียมกัน ก็แต่จะมีศีลธรรม

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
		คุณธรรม จริยธรรมหรือไม่ **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** พระพุทธศาสนาใช้หลักโอปานายิโก ได้น้อมเข้ามาใส่ตัว คือ นำหลักธรรมมาปฏิบัติร่วมกันเพื่อความสันติสุข **ด้านหลักบริหาร :** การบริหารครบวงจร บริหารตน บริหารคน บริหารงาน ประสาน 10 ทิศ พิชิตความสำเร็จ **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** ความเสมอภาค การปกครองด้วยธรรมเป็นหลัก **ด้านหลักเสมอภาค :** ใช้หลักธรรมาธิปไตย ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ให้ความเป็นธรรมกันทุกฝ่าย คือ ทุกฝ่าย ทุกระดับ แสดงความคิดเห็นและแสดงออกกันได้อย่างเต็มที่ อย่างเท่าเทียมกัน **ด้านหลักบริหาร :** ใช้หลักการบริหารโดยการกระจายอำนาจทุกระดับและกฎเกณฑ์หรือกฎ กติกา กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่เหมือนธรรมนูญในปัจจุบัน
5.	**ผศ.ดร.ดิเรก นุ่นกล่ำ**	**หลักการปกครอง :** มีหลักธรรมเป็นหลักธรรมดี ผู้วิจัยสามารถสรุปผลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ให้ตรงกับงานวิจัยอย่างแท้จริง **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** หลักการปฏิบัติงานจะต้องมีภูมิรู้ มีภูมิธรรม ซื่อสัตย์สุจริต อดทน มุ่งมั่น ต้องมีอธิบาท 4 ให้คิดเฉพาะในกรอบ ทำแบบเดิม ๆ แต่ถ้าทำตามได้จะมีความสำเร็จระดับหนึ่ง **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** หลักปฏิบัติงาน หลักศีลธรรม ต้องดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาให้ร่วมกันบริหารองค์กรให้เป้าหมายเกิดผลสัมฤทธิ์ **ด้านหลักเสมอภาค :** คือ มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน คือโน้มไปในทางทิศเดียวกัน ไม่ขัดแย้งแนวทางความคิด มีทิฏฐิเสมอกัน มีทัศนคติตรงกันก็ควบคุมกันง่าย ทำงานสะดวก แต่หากสิ่งที่เอ่ยมานี้ ไปคนละทาง เรื่องง่ายจะกลายเป็นเรื่องยากทันที เพราะเห็นไม่ตรงกัน **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ควรเป็นไปตามหลักอปริหานิยธรรม ตัวอย่างเช่น ดูหมั่นการประชุมกันอย่างเนืองนิตย์ เมื่อต้องประชุมกัน พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิกและพร้อมเพรียงกันทำกิจกรรมที่จะต้องทำ โดยการแบ่งงานกันทำ **ด้านหลักบริหาร :** คือการบริหารไปเป็นทางธาตุ คือ

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
		ความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ของท่านนั้น ๆ เช่น เรื่องเอกทัศน์คะ พระภิกษุชื่นชม **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** ให้ความเห็นของคนส่วนรวมเป็นตัวตัดสินในหลักการปกครอง **ด้านหลักเสมอภาค :** ใช้หลักธรรมาธิปไตย ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ใช้หลักการบริหารโดยการกระจายอำนาจทุกระดับและกฎเกณฑ์หรือกฎ กติกา กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่ เหมือนธรรมนูญในปัจจุบัน **ด้านหลักบริหาร :** ใช้หลักการบริหารโดยการกระจายอำนาจทุกระดับและกฎเกณฑ์หรือกฎ กติกา กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่ เหมือนธรรมนูญในปัจจุบัน
6.	**ดร.สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร**	**หลักการปกครอง :** ในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงวางหลักการปกครองไว้เพื่อให้พุทธบริษัททั้ง 4 คือพระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ได้ประพฤติ ได้ปฏิบัติ ให้เกิดความสามัคคี ในเหล่าพุทธบริษัท **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** หลักการปกครองตน หลักการปกครองคน หลักการปกครองตนต้องมีศีลธรรม หลักปกครองคนต้องมีทศพิศราชธรรม **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** การปฏิบัติงานใช้หลักสังคหวัตถุ 4 อคติ 4 อกุศลกรรมบถ 10 และศีล 5 **ด้านหลักเสมอภาค :** ตามหลักปฏิบัติหาความเสมอภาคได้ยาก ทุกสังคม เพราะมีชนชั้นวรรณะ ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือเครือญาติ ระบบอุปถัมภ์ เข้ามาเกี่ยวข้อง **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ไปบูรณาการกับหลักอปริหานิยธรรม 7 ใช้บูรณาการกับหลักมีส่วนร่วม **ด้านหลักบริหาร :** หลักบริหารไม่ว่าอดีตหรือปัจจุบัน ผู้ปกครองพยายามกดผู้อยู่ใต้ปกครองไม่ให้มีกำลัง อำนาจเสมอตนจะให้หรือช่วยเหลือเพื่อประทังให้พออยู่ จะได้มีเงื่อนไขในการต่อรอง **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** หลักศีลธรรม ที่ผู้บริหารต้องดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาให้ร่วมกันบริหารองค์กร ให้เป้าหมายเกิดผลสัมฤทธิ์ **ด้านหลักเสมอภาค :** ในทางพระพุทธ ศาสนา คือ บัวสี่เหล่า เพราะมนุษย์ตามธรรมชาติ มีความเท่าเทียมในแง่ในความเป็นมนุษย์ แต่มีความแตกต่างกันในแง่ของระดับ

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
		ความคิด **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ไปบูรณาการ **ด้านหลักบริหาร :** ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ไปบูรณาการกับการบริหาร
7.	**ดร.วชิรวิชญ์ อิทธิธนาศุภวิชญ์**	**หลักการปกครอง :** หลักการปกครองในพระไตรปิฎก มีหลักทศพิศราชธรรม 10 พรหมวิหาร 4 บารมี 10 อิทธิบาท 4 **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** หลักการปฏิบัติงาน ควรปกครองแบบครองตน เป็นแบบอย่างที่ดี ครองคน อยู่ร่วมกันอย่างฉันท์พี่น้อง มีระเบียบวินัย ครองงาน ซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบ **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** หลักการปฏิบัติงาน ควรนำขบวนการดังกล่าวมาบูรณาการและอธิบายให้เข้าใจถึงการเป็นใหญ่ของประชาชน **ด้านหลักเสมอภาค :** ในพระไตรปิฎก เป็นจุดประสงค์ของพระพุทธศาสนา โดยให้ใช้ศีลเป็นตัวตั้ง ให้เกิดความเสมอภาค **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ในทางพระพุทธศาสนาเน้นเรื่องการมีส่วนร่วมของพระพุทธ ศาสนาโดยจัดหลักของการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทให้ขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาและสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงามในอนาคต **ด้านหลักบริหาร :** โดยการนำหลักธรรมไปบูรณาการในการจัดการเพื่อพัฒนาองค์กร **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** ใช้ความเห็นของคนส่วนรวมเป็นส่วนใหญ่ในการตัดสินการปกครอง โดยใช้หลักธรรมาภิบาล และทศพิธราชธรรม **ด้านหลักเสมอภาค :** ใช้หลักธรรมาธิปไตย คือให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงใช้ความคิดเห็นในส่วนรวมในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ใช้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่ายทุกระดับ และแสดงความคิดเห็น แสดงออกได้เต็มที่อย่างเท่าเทียมกัน **ด้านหลักบริหาร :** ใช้หลักการบริหารโดยกระจายอำนาจและกฎเกณฑ์หรือกติกา ในการปกครองได้กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่ ก็เหมือนรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน
8.	**ดร.ณัฐมน หมวดฉิม**	**หลักการปกครอง :** ทำงานให้ประสบความสำเร็จ องค์กรอยู่ได้ประเทศชาติรุ่งเรือง หลักเสมอภาค ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เอาเปรียบกัน และไม่ริษยากัน **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** หลักการปฏิบัติงาน ควร

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
		ปฏิบัติให้สอดคล้องกับธรรมาภิบาล และทศพิธราชธรรม 10 ประการ **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** การปฏิบัติงานต้องมีภูมิรู้ ภูมิธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน ต้องมีอธิบาท 4**ด้านหลักเสมอภาค :** เปิดโอกาสให้ทุกคนได้รับสิ่งต่าง ๆ เท่าเทียมกัน ไม่กีดกันด้วยสาเหตุแตกต่างทางวรรณะ สังคม ชาติพันธุ์ **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ควรเป็นไปตามหลักอปริหานิยธรรม ตัวอย่างเช่น ดูหมั่นการประชุมกันอย่างเนืองนิตย์ เมื่อต้องประชุมกัน พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิก **ด้านหลักบริหาร :** หลักการปฏิบัติงานควรปฏิบัติให้สอดคล้องกับธรรมาภิบาล **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** หลักในการปฏิบัติงานและการปกครองควรจะใช้กระจายอำนาจทุก ๆ ชนชั้น วรรณะ และควรประเมินว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด **ด้านหลักเสมอภาค :** ใช้หลักการปกครองแบบธรรมาธิปไตยอย่างแท้จริง ทุกชนชั้นย่อมเท่าเทียมกันและเสมอภาคกัน ดังนั้น จึงต้องใช้การปกครองแบบธรรมาธิปไตย อย่างทั่วถึงจริง ๆ เกิดความเสมอภาค **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ยังไม่มีอะไรเป็นหลักฐาน และยืนยันว่ารูปแบบการปกครองในพระไตรปิฎก จะมีประชาชนทุกชนชั้นได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งควรให้ประชาชนทุกชนชั้น วรรณะ ได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึงกัน **ด้านหลักบริหาร :** ใช้หลักบริหารแบบหมู่คณะและการปกครองแบบธรรมาธิปไตย ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีมาก แต่ไม่แน่ใจว่าตัวแทนทุกชนชั้นวรรณะ จะมีส่วนร่วมในการบริหารด้วยหรือไม่
9.	**ผศ.ดร.ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี**	**หลักการปกครอง :** หลักปกครองตนต้องมีศีลธรรม หลักปกครองคน หลักทศพิศราชธรรม หลักพรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** พระสูตรกันฑปิฎกว่าด้วยพระสูตรหรือเทศนาที่ตรัสแก่บุคคลต่าง ๆ ในเวลาและสถานที่ต่างกัน เป็นรูปคำสนทนาโต้ตอบบ้าง เป็นรูปร้อยกลองบ้าง ร้อยแก้วบ้าง ร้อยแก้วผสมร้อยกรองบ้าง ตลอดถึงเทศนาของพระสาวกองค์สำคัญ **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** อธิบาทธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่มุ่ง

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
		สำเร็จให้เกิดขึ้น **ด้านหลักเสมอภาค :** ใช้หลักสังควัตถุ 4 **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ใช้หลักพรหมวิหาร 4 **ด้านหลักบริหาร :** ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** หลักในการปฏิบัติงานและการปกครองควรจะใช้กระจายอำนาจทุก ๆ ชนชั้น วรรณะ และควรประเมินว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด **ด้านหลักเสมอภาค :** การใช้หลักการปกครองแบบธรรมาธิปไตยอย่างแท้จริง ทุกชนชั้นย่อมเท่าเทียมกันและเสมอภาคกัน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องใช้การปกครองแบบธรรมาธิปไตย อย่างทั่วถึงอย่างแท้จริง จะเกิดความเสมอภาค **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ยังไม่มีอะไรเป็นหลักฐานและยืนยันว่ารูปแบบการปกครองในพระไตรปิฎก จะมีประชาชนทุกชนชั้นได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นซึ่งควรให้ประชาชนทุกชนชั้น วรรณะ ได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึงกัน **ด้านหลักบริหาร :** ใช้หลักบริหารแบบหมู่คณะ และการปกครองแบบธรรมาธิปไตย ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีมาก แต่ไม่แน่ใจว่าตัวแทนทุกชนชั้นวรรณะ จะมีส่วนร่วมในการบริหารด้วยหรือไม่
10.	**ดร.ชัชชัย ชูกลิ่น**	**หลักการปกครอง :** พรหมวิหารธรรม สุปปุริสธรรม สังคหวัตถุ **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** พระไตรปิฎก มีความหมายว่า ตะกร้า 3 ใบ อันประเสริฐ ซึ่งแปลโดยความหมายก็คือการรวบรวมพระพุทธพจน์เอาไว้เป็น 3 หมวดใหญ่ ๆ ที่บรรจุพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอาไว้ในแต่ละหมวดรวมกันได้ 84,000 พระธรรมขันธ์ **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** อธิบาทธรรม 4 มีความพอใจ ในภาระหน้าที่ที่ทำ มีความวิริยะอุตสาหะ ไม่ย่อท้อมีความเอาใจใส่ต่องานและหน้าที่ มีความมั่นควรพิจารณา ตรึกตรอง สอบเหตุและผล **ด้านหลักเสมอภาค :** ควรเป็นไปตามประโยชน์ของสิทธิ ตามนิธิธรรม อันธรรมที่เป็นสนับสนุนความเสมอภาค ใช้หลังสงเคราะห์ ใช้สังคหวัตถุ 4 มี ทาน ปิยวาจา อัตตาจริยา สมานัตตา **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ใช้พรหมวิหาร เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา **ด้านหลักบริหาร :** ควรจะเป็นไปตามหลักการบริหารบ้านเมืองที่ดี มีทาน การให้ มีศีล การกระทำชอบขันติ อดทนอดกลั้น วิริยะ

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
		ขยันหมั่นเพียร อุตสาหะ **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** ให้ความเห็นของคนส่วนรวมเป็นตัวตัดสินในหลักการปกครอง **ด้านหลักเสมอภาค :** ใช้หลักธรรมาธิปไตย ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ใช้หลักการบริหารโดยการกระจายอำนาจทุกระดับและกฎเกณฑ์หรือกฎ กติกา กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่ เหมือนธรรมนูญในปัจจุบัน **ด้านหลักบริหาร :** ใช้หลักการบริหารโดยการกระจายอำนาจทุกระดับและกฎเกณฑ์หรือกฎ กติกา กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่ เหมือนธรรมนูญในปัจจุบัน
11.	**ผศ.ดร.บัญญัติ แพรกปาน**	**หลักการปกครอง :** พรหมวิหารธรรม 4 อคติ 4 **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** ความหมายของรัฐศาสตร์และพระไตรปิฎก ความหมายของรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ได้แก่ แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์หรือตำราที่บรรจุคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระสาวกองค์ **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** การนำหลักสุจริตมาใช้ในการทำงาน สุจริต คือศีล 5 วจีสุจริต มโนสุจริต คิดชอบ ระลึกชอบ นั่งสู่การปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้น **ด้านหลักเสมอภาค :** ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ควรจะมีความจริงตามเหตุและผล เป็นระเบียบ วินัยของสังคมที่เป็นธรรม ควรมีหลักเมตตาธรรม กรุณาธรรม และการมีเหตุผลในความเสมอภาค **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ใช้หลักสังคหวัตถุ เป็นเครื่องใช้บริหารจัดการ บนความขัดแย้ง การเมืองการปกครอง แม้แต่ระดับครอบครัว องค์กร ชุมชน ได้ดี **ด้านหลักบริหาร :** ทำการบริหารใช้เสมออันหนึ่งทำให้บุคคลเป็นผู้นำที่ดีงาม **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** หลักการปฏิบัติงานที่สำคัญคือ การครองงาน ได้แก่อธิบาท 4 ทำให้สำเร็จ พอใจ ตั้งใจ ใส่ใจ และตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ **ด้านหลักเสมอภาค :** ความเสมอภาคคือหลักการไม่เลือกปฏิบัติ เป็นไปตามกฎเกณฑ์ ตามหลักศาสนา คือการนำอปิยหาธรรม 7 ประการ คือในส่วนเกี่ยวข้อข้อที่ 5 และข้อที่ 7 การให้เกียรติสิทธิ์และหน้าที่ของผู้อื่น **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** หลักธรรมประสมประสานระหว่างความขัดแย้งในสังคมโดยใช้หลักสังควัตถุ 4

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
		ทาน ปิยวาจา อัตตจริยา สามานัตตา **ด้านหลักบริหาร :** ใช้หลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา สิ่งเหล่านี้เป็นตัวหลักสำคัญทำให้การบริหารมีความถูกต้องตามครองธรรม
12.	**ผศ.ดร.ธีระพงษ์ สมเขาใหญ่**	**หลักการปกครอง :** ครองตน ครองคน ครองงาน **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** หลักการปฏิบัติงาน ควรนำขบวนการดังกล่าวมาบูรณาการและอธิบายให้เข้าใจถึงการเป็นใหญ่ที่ถูกต้องของประชาชน และใช้ทศพิธราชธรรม 10 ประการ **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** ในการปฏิบัติงานของการปกครอง ควรกระจายให้อย่างทั่วถึงทุกชนชั้น วรรณะ และควรประเมินว่าได้ผลมากน้อยเพียงได้ **ด้านหลักเสมอภาค :** ใช้หลักปกครองแบบธรรมาธิปไตยอย่างแท้จริงทุกชนชั้น ย่อมเท่าเทียมกัน เสมอกัน ดังนั้น ต้องมีการปกครองแบบธรรมาธิปไตยให้ทั่วถึงจริง ๆ จึงจะเกิดความเสมอภาค **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ยังไม่มีอะไรเป็นหลักฐานยืนยัน รูปแบบการปกครองในพระไตรปิฎกจะมีประชาชนทุกชนชั้นได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งควรให้ประชาชนทุกชนชั้นวรรณะได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง **ด้านหลักบริหาร :** ในการใช้หลักการบริหารในหมู่คณะและการปกครองแบบธรรมาธิปไตยเป็นเรื่องที่ดีมาก แต่ไม่แน่ใจว่าตัวแทนทุกชนชั้นวรรณะจะมีส่วนร่วมในการบริหารด้วยหรือไม่ **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** ที่สำคัญคือการครองงาน ได้แก่อธิบาท 4 ทำให้งานสำเร็จ ตั้งใจ ใส่ใจ ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ โดยผู้ปกครอง หลักจักรวัตร หลักกิจวัตร 12 หรือ จักรวัตร 5 ได้แก่ ถือธรรมเป็นรักษาและป้องกันประชาชนโดยธรรม **ด้านหลักเสมอภาค :** เคารพกัน โดยอาวุโส และต้องปฏิบัติให้เหมือนกัน มุ่งเข้าสู่ละนิพพาน ที่ปรากฏใน โอวาทปาฏิโมกข์ **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** คือการใช้หลักสังควัตถุ 4 ทาน ปิยวาจา อัตติยา สมานัตตา **ด้านหลักบริหาร :** ใช้หลักของพระไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา
13.	**ดร.สามิตร อ่อนคง**	**หลักการปกครอง :** หลักประชาธิปไตยประกอบด้วย อัตตาธิปไตย ธรรมาธิปไตย โลกาธิปไตย **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** การนำแนวคิดทฤษฎีหลักการ

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
		ปกครองในพระไตรปิฎก เป็นธรรมที่นำมาใช้ประกอบการทำงาน หลักการบริหารงาน ให้มีคุณธรรม เพื่อให้บ้านเมืองไม่วิกฤติ มีทางออกด้วยการนำธรรมะมาใช้ให้เป็นมรรค เป็นผลมากที่สุด **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** หมายถึงการแบ่งงานกันทำ ทำตามหน้าที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบงานที่ทำทั้งมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกันในที่ทำงานจึงจะเกิดผลสำเร็จ องค์กรอยู่ได้ ประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง **ด้านหลักเสมอภาค :** ความเสมอภาค คือความยุติธรรม เท่าเทียมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ไม่เอาเปรียบกัน ให้ความเสมอภาคทั้งชาย และหญิง ทั้งเพศ ศาสนา และสถานะ **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** หมายถึงทุกคนในสังคมเดียวกัน เป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารสังคมให้เป็นเมืองน่าอยู่ สงบสุข **ด้านหลักบริหาร :** เมื่ออยู่รวมกันในสังคมต้องบริหารจัดการให้สังคมน่าอยู่ เจริญรุ่งเรือง ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** ใช้ความเห็นของคนส่วนรวมเป็นส่วนใหญ่ในการตัดสินการปกครอง โดยใช้หลักธรรมาภิบาล และทศพิธราชธรรม **ด้านหลักเสมอภาค :** ใช้หลักธรรมาธิปไตย คือให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงใช้ความคิดเห็นในส่วนรวมในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ใช้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ทุกระดับ และแสดงความคิดเห็นแสดงออกได้เต็มที่อย่างเท่าเทียมกัน **ด้านหลักบริหาร :** ใช้หลักการบริหารโดยกระจายอำนาจและกฎเกณฑ์หรือกติกา ในการปกครองได้กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่ ก็เหมือนรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน
14.	**ดร.ศุภชัย นาคสุวรรณ**	**หลักการปกครอง :** หลักการปกครองในพระไตรปิฎก ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** หลักการบริหารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ หลักธรรม ในการบริหารงานให้บรรลุคือ หลักของการสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา สิ่งเหล่านี้เป็นเป็นตัวจักร์สำคัญทำให้การบริหารงานมีความถูกต้องตามธรรมะ ตลอดถึงครองธรรม **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** ใช้หลักฆราวาสธรรม

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
		คือ ทาน ปิยวาจา วัตตกริยา และสมานัตตา **ด้านหลักเสมอภาค :** ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ประการ **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ใช้หลักสารณียธรรม 7 ประการ **ด้านหลักบริหาร :** ใช้ธรรมาภิบาล 6 ประการ **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** ความเสมอภาค การปกครองด้วยธรรมเป็นหลัก **ด้านหลักเสมอภาค :** ใช้หลักธรรมาธิปไตย ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ให้ความเป็นธรรมกันทุกฝ่าย คือทุกฝ่าย ทุกระดับ แสดงความคิดเห็นและแสดงออกกันได้อย่างเต็มที่ อย่างเท่าเทียมกัน **ด้านหลักบริหาร :** ใช้หลักการบริหารโดยการกระจายอำนาจทุกระดับและกฎเกณฑ์หรือกฎ กติกา กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่เหมือนธรรมนูญในปัจจุบัน
15.	**นายวิชม ทองสงค์**	**หลักการปกครอง :** ใช้คุณธรรมเป็นหลักในการปกครองโดยมีกรรมทางวินัยควบคุมซึ่งทั้ง 2 หลักรวมกันว่าพระธรรมวินัย **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** หลักประชาธิปไตยที่สำคัญ 5 ประการ 1) หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน 2) หลักเสรีภาพ 3) หลักเสมอภาค 4) หลักนิธิธรรม 5) หลักเสียงข้างมาก **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และย้ำในความสำเร็จของประเทศชาติ ที่มีประสิทธิภาพ อาจแบ่งหน้าที่กันทำ โดยเน้นความเสมอภาคเท่าเทียมกัน **ด้านหลักเสมอภาค :** มอบหมายภารกิจ ลักษณะเท่าเทียมหรือใกล้เคียงกัน **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ให้ทุกคนได้มีโอกาสปฏิบัติหน้าที่แบบมีส่วนร่วมเท่าเทียมกัน **ด้านหลักบริหาร :** มุ่งความสำเร็จเป็นเป้าหมาย เป็นเรื่อง ๆ ไป โดยใช้ระบบหลักบริหารทั่วไปตามที่ถนัดแต่ละสายงานร่วมกัน ทำให้เป็นไปตามความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** เต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรม กระตุ้นให้สมาชิกมีส่วนร่วม **ด้านหลักเสมอภาค :** ความเป็นธรรม ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** เสนอแนะให้กระตุ้นสมาชิกในการมีส่วนร่วม

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
		โดยสมัครใจ **ด้านหลักบริหาร :** ใช้ระบบสากล Pos Corb คือวางแผนจัดองค์กรให้ทีมงานร่วมมือกัน
16.	**นายอภินันท์ เผือกผ่อง**	**หลักการปกครอง :** แนวคิด ทฤษฎี หลักการปกครองในพระไตรปิฎก เป็นธรรมที่นำมาใช้ประกอบการทำงาน การบริหารงาน ให้มีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้บ้านเมืองไม่วิกฤติ มีทางออกด้วยการนำธรรมมาใช้ให้เป็นมรรคเป็นผลมากที่สุด **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** หลักประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนานั้น มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกอยู่หลายแห่ง โดยเฉพาะพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก ซึ่งผู้เขียนได้พิจารณาและเทียบเคียงกันกับหลักการประชาธิปไตย แล้วเห็นว่ามีความสอดคล้องกันทั้งเนื้อหาและการปฏิบัติ **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** เต็มเปี่ยมด้วยความคุณธรรม มีสายเป็นกลาง กระตุ้นให้สมาชิกมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่หลีกเลี่ยงการบังคับและใช้วิธีแบบสากล **ด้านหลักเสมอภาค :** ให้เป็นธรรมอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** เสนอนัดในการกระตุ้นสมาชิกให้มีส่วนร่วมโดยสมัครใจ หลีกเลี่ยงการบังคับ **ด้านหลักบริหาร :** ใช้ระบบสากล คือ Cos Corb คือวางแผน จัดการ ทีมงานร่วมมือกัน และระบบรายงานผล ระบบค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อย่างเหมาะสม **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** ให้ความเห็นของคนส่วนรวมเป็นตัวตัดสินในหลักการปกครอง **ด้านหลักเสมอภาค :** ใช้หลักธรรมาธิปไตย ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ใช้หลักการบริหารโดยการกระจายอำนาจทุกระดับและกฎเกณฑ์หรือกฎ กติกา กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่เหมือนธรรมนูญในปัจจุบัน **ด้านหลักบริหาร :** ใช้หลักการบริหารโดยการกระจายอำนาจทุกระดับและกฎเกณฑ์หรือกฎ กติกา กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่เหมือนธรรมนูญในปัจจุบัน
17.	**พระราชวิสุทธิกวี, ดร.**	**หลักการปกครอง :** แนวคิดในพระไตรปิฎก เน้นความเสมอภาค มีชนชั้น 4 วรรณะ **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** หลักเสมอภาค เปิดโอกาสให้ทุกคนมีความคิด และรับสิ่งต่าง ๆ เท่าเทียมกัน โดยไม่กีดกันด้วย

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
		สาเหตุความแตกแยก ทางชั้นวรรณะและสังคม ชาติพันธุ์ ถึงวัฒนธรรมความเป็นอยู่หรือฐานเศรษฐกิจ **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** ให้คิดเฉพาะในกรอบ ทำแบบเดิม ๆ ถ้าทำตามได้จะมีความสำเร็จระดับหนึ่ง **ด้านหลักเสมอภาค :** ตามหลักปฏิบัติงานหาความเสมอภาคได้ยาก ทุกสังคมต้องมีชนชั้นวรรณะ ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือเครือญาติ ระบบอุปถัมภ์มาเกี่ยวข้อง **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ทุกคนมีอิสระในการปฏิบัติงาน และสามารถเลือกสิ่งที่เห็นต่อคุณภาพชีวิตของตนเอง **ด้านหลักบริหาร :** บริหารอย่างมีส่วนร่วม มีเหตุปัจจัย ใช้คุณธรรมในการบริหาร **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** หลักอธิบาทธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่มุ่งผลสำเร็จให้เกิดขึ้น **ด้านหลักเสมอภาค :** ใช้หลักสังควัตถุ 4 **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ใช้หลักพรหมวิหาร 4 **ด้านหลักบริหาร :** ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7
18.	**พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร.**	**หลักการปกครอง :** หลักการปฏิบัติงาน มีทั้งภูมิรู้ ภูมิธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน ต้องมีอธิบาท 4 **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** การมีส่วนร่วมเป็นไปได้ระดับหนึ่ง สภาวะเมื่อมีการปกครองต้องมีผู้ใต้ปกครอง สุดท้ายแล้วผู้ที่ตัดสินใจคือผู้ปกครอง **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** การปกครองในพระไตรปิฎก เพื่อให้การปฏิบัติงานนั้นดำเนินไปด้วยดี เป็นธรรม ควรใช้สังคหวัตถุ 4 ให้ผู้ปกครองนั้นต้องเข้าใจการปฏิบัติงาน **ด้านหลักเสมอภาค :** ควรใช้อคติ 4 ถือความไม่ลำเอียง ในการปกครองที่สำคัญมาก **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ควรใช้หลักอกุศลธรรม 10 ประการ ของการมีส่วนร่วม **ด้านหลักบริหาร :** ใช้หลักอปริหานิยธรรม ของหลักการบริหาร คือการที่ไม่ทำให้เสื่อม เป็นการสร้างความสามัคคี และเพื่อให้มีความสามัคคีที่ดีขึ้น เราควรใช้ศีลธรรมควบคู่ไปอีกประการหนึ่ง **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** ใช้หลักสาราณียธรรม **ด้านหลักเสมอภาค :** ใช้หลักอคติธรรม **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ใช้หลักประโยชน์ธรรม **ด้านหลักบริหาร :** พรหมวิหารธรรม อคติธรรม

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
19.	**พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ.ดร.**	**หลักการปกครอง :** หลักการปฏิบัติงาน ต้องไปเปิดพระไตรปิฎก ค้นเรื่องอธิบาท 4 โดยละเอียด พระพุทธองค์ตรัสแก่ท่านผู้ใหญ่ จัดไว้ในบทอะไร อัตถาว่าอย่างไร เรื่องนี้สำคัญเพราะรายละเอียดเหล่านี้ไม่มีในนวโกทก **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** หลักการบริหารอย่างมีส่วนร่วม มีเหตุปัจจัย คุณธรรมในการบริหาร ทุกคนมีอิสระในการปฏิบัติและสามารถเลือกสิ่งที่เห็นต่อคุณภาพชีวิตของตนเอง **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** การปฏิบัติงาน ให้คิดเฉพาะในกรอบทำแบบเดิม ๆ แต่ถ้าทำได้จะมีความสำเร็จระดับหนึ่งและเป็นสิ่งที่ดี **ด้านหลักเสมอภาค :** หาความเสมอภาคให้ยาก เพราะทุกชนชั้นมีทางฐานะ ทางเศรษฐกิจ ต่างกันและมีระบบเครือญาติต่างกัน จึงหาความเสมอภาคได้ยากในสังคม **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** เมื่อมีการปกครอง มีผู้ใต้การปกครอง สุดท้ายแล้ว ผู้ตัดสินใจคือผู้ปกครอง ผู้ใต้การปกครองต้องยอมรับของผู้ปกครองอยู่ดี **ด้านหลักบริหาร :** ไม่ว่าอดีตจนถึงปัจจุบันผู้ปกครองกดให้ผู้อยู่ใต้การปกครองไม่ให้มีกำลังเสมอตนยากที่จะทำให้หลักการบริหารดีได้ เพราะมีเงื่อนไขในการต่อรอง **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** ใช้หลักอธิปไตย 3 **ด้านหลักเสมอภาค :** ใช้หลักสังควัตถุธรรมเว้นอคติ 4 **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** อาปาทณียธรรม 7 **ด้านหลักบริหาร :** หลักพรหมวิหารธรรม 4 สาราณียธรรม 6
20.	**พระครูภาวนากิจสุนทร, ดร.**	**หลักการปกครอง :** หลักการปกครองในพระไตรปิฎก อุดมการณ์ 4 วิธีการ 6 หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 คือ มีความอดทนไม่เบียดเบียน มีความสงบทั้งกาย ใจ และดับทุกข์ได้สิ้นเชิง หลักการ 3 คือ ไม่ให้ทำความชั่ว ให้ทำแต่ความดี ให้สะอาดบริสุทธิ์ วิธีการ 6 คือ ไม่ว่าร้าย ไม่ทำร้าย สำรวมในพระไตรปฏิโมกข์รู้จักประมาณการ ในการบริโภค อยู่ในเสนาอันสะอาด และพัฒนาจิตตนเองโดยการทำสมาธิภาวนา **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** หลักบริหารไม่ว่าอดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้ปกครองพยายามกฎ ผู้อยู่ใต้การปกครองไม่ให้มีกำลังหรืออำนาจเสมอตนจะให้ช่วยเหลือเพื่อประทังให้อยู่เพื่อจะได้มีเงื่อนไขในการต่อรอง

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
		องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน : นักบริหารให้สำเร็จ ทำงานให้มีความสุข ในพระไตรปิฎกพระพุทธองค์ตรงตรัสหลักธรรมไว้ในแนวทางปฏิบัติ ด้วยอธิบาท 4 ประกอบด้วย 1) ฉันทะ 2) วิริยะ 3) จิตตะ 4) วิมังสา **ด้านหลักเสมอภาค :** หลักเสมอภารที่ปรากฏในพระธรรมคำสอน พระพุทธองค์ไม่ได้เอาใครเป็นใหญ่ โดยวางหลักไว้เอาธรรมวินัยเป็นใหญ่ ให้ความเสมอภาค เช่นการสังคกรรมคณะสงฆ์ แม้การตั้งญัตติ อุปสมบทกรรม แม้แต่การอุปโลกน์กรรมในการสร้างการกรานกฐินพระสงฆ์ทุกรูปมีสิทธิ เสรีภาพ ในการเสนอข้อคิดเห็นหรือความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้ **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ใช้สังควัตถุ 4 ได้แก่ 1) ทาน 2) ปิยวาจา 3) อัตถจริยา 4) สมานัตตตา **ด้านหลักบริหาร :** ใช้ปาปณิกธรรม 3 ประการ 1) จักขุมา 2) วิธูโร 3) นิสสยสัมปันโน **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** ในพระไตรปิฎกถือว่าเป็นสิ่งที่ควรนำมาใช้อย่างยิ่ง **ด้านหลักเสมอภาค :** ในพระไตรปิฎกถือว่าเป็นสิ่งที่ควรนำมาใช้อย่างยิ่ง **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ในพระไตรปิฎกถือว่าเป็นสิ่งที่ควรนำมาใช้อย่างยิ่ง **ด้านหลักบริหาร :** ในพระไตรปิฎกถือว่าเป็นสิ่งที่ควรนำมาใช้อย่างยิ่ง
21.	**พระครูพรหมเขตคณารักษ์, ดร.**	**หลักการปกครอง :** หลักการเสมอภาค จะต้องไม่เป็นอคติ 4 เพื่อไม่ให้เกิดความแตกแยก เกิดจากการลำเอียงเพราะรัก เกิดจากการลำเอียงเพราะโกรธ ลำเอียงพระหลง ลำเอียงพระกลัว **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** หลักการปกครองในพระไตรปิฎก หลักการบริหารงาน ควรคำนึงถึงหลัก 3 ประการ คือ 1) คน 2) หลักการ 3) สิ่งแวดล้อม ดังพุทธพจน์ควรมีปัญญาถึงพร้อมด้วยความรู้ ฉลาด ในวิธีจัดการงาน รู้กาล รู้สมัย เขาพึงอยู่ในสังคมได้ **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** ยึดหลัก ทำเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ส่วนรวมเป็นหลัก ฝึกให้เป็นแบบครบวงจร 4 แบบ คือ 1) ระบบกาย ฝึกตนเองให้อยู่ในกฎกติกา วินัย ระเบียบ 2) ระบบจิต มีจิตใจมั่นคง ตั้งมั่น 3) ระบบปัญญา ศึกษาหาความรู้ พัฒนาปัญญา 4) ระบบเมตตา เกื้อกูลสังคมหรือเพื่อแบ่งปันให้สังคมสงบสุข

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
		ด้านหลักเสมอภาค : นำทฤษฎีสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ทุกคนมีส่วนได้รับการปฏิบัติและมีสิทธิอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ไม่เหลื่อมล้ำในทางปฏิบัติ **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** นำรูปแบบ “สังฆะ” องค์กรสงฆ์ในสมัยพุทธกาลไปสู่การพัฒนาสังคม “สังฆะหรือสังคม” เน้นการมีส่วนร่วมทุก ๆ องค์กร ทุกฝ่ายร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมภาคภูมิใจ ในความสำเร็จร่วมกัน **ด้านหลักบริหาร :** การบริหารครบวงจร บริหารตน บริหารคน บริหารงาน ประสานสิทธิ พิชิตความสำเร็จ **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** ยึดหลักทำเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ส่วนรวมเป็นหลักฝึกให้เป็นธรรมครบวงจร 4 แบบ คือ 1. ระบบกาย ฝึกตนเองให้อยู่ในกฎกติกา วินัย ระเบียบ 2. ระบบจิต ฝึกจิตให้มั่นคง ตั้งมั่น 3. ระบบปัญญา ศึกษาหาความรู้ พัฒนาปัญญา 4. ระบบเมตตา เกื้อกูลสังคม หรือเพื่อแบ่งปันให้สังคมสงบสุข **ด้านหลักเสมอภาค :** นำทฤษฎีสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ทุกคนได้รับการปฏิบัติและมีสิทธิอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ไม่เหลื่อมล้ำในภาคปฏิบัติ **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** นำรูปแบบ “สังฆะ” องค์กรสงฆ์ในสมัยพุทธกาลไปสู่การพัฒนาสังคม “สังฆะเพื่อสังคม” เน้นการมีส่วนร่วมทุกองค์กร ทุกฝ่าย “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมภาคภูมิใจในความสำเร็จร่วมกัน **ด้านหลักบริหาร :** การบริหารครบวงจร บริหารตน บริหารคน บริหารงาน ประสาน 10 ทิศ พิชิตความสำเร็จ
22.	**พระครูสุรัติวิหารการ (เมษา)**	**หลักการปกครอง :** ตามแนวพระพุทธ มีการปกครองแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ปกครองตน ปกครองคน ดังนั้นเห็นว่าการปกครองจะดีได้ต้องปกครองตนให้มีความรู้เสียก่อน **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** หลักการปกครองในพระไตรปิฎก หลักเสมอภาคข้อนี้ควรมีธรรมที่มีชื่อธรรมาธิปไตยให้เป็นใหญ่ของผู้ใช้ เมื่อมีธรรมเป็นใหญ่ ความดีงามก็จะเกิด ความสงบสุขของสังคม ของนักปกครอง ความเรียบร้อยของสังคมก็จะเป็นความจริงอยู่เสมอ **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** ตามคำสอนหรือธรรมะใดในพระไตรปิฎก ท่านแนะนำทางการปฏิบัติด้วยความอดทน ที่เรียกว่าขันติ และต้อง

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
		ประกอบด้วยตัวปัญญานั้น คือหนทางที่จะทำให้ประสบกับการปฏิบัติงานที่ดียิ่ง และสำเร็จลุล่วงได้ดียิ่ง **ด้านหลักเสมอภาค :** ตามคำสอนหรือธรรมะใด ๆ ในพระไตรปิฎก พระองค์ทรงแนะนำแนวทางสิ่งที่จะเป็นหลักแห่งความเสมอภาค โดยคนต้องมีธรรมเป็นใหญ่เสมอ คือ ความถูกต้องและเป็นจริงตามธรรมชาติ นั่นคือธรรมาธิปไตย สังคมก็จะสงบและพ้นจากอกุศลกรรมต่าง ๆ **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ในการส่วนร่วมจะต้องเป็นการหาเหตุและผลให้ถูกต้อง ตลอดถึงปัญหาต่างๆ ที่มีและใช้หลักการเมตตา ที่จะแก้ปัญหาในสิ่งนั้น ๆ ด้วยหลักธรรมแห่งความมีเมตตา เพราะคำว่าเมตตาย่อมจะทำให้ทุกอย่างดี **ด้านหลักบริหาร :** ในหลักการบริหารพระพุทธเจ้าทรงสอน แต่ไม่มี “อคติ 4” ในผู้นำก็จะทำให้รู้จักบริหารคนบริหารงาน ในสิ่งนั้น ๆ ได้อย่างมีสติ ประกอบกับการมีความเพียร ในการงานนั้น ๆ ก็จะประสบความสำเร็จได้ **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** หลักในการปฏิบัติงานและปกครอง ควรจะกระจายอย่างทั่วถึงทุกชนชั้น วรรณะ และควรประเมินว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด **ด้านหลักเสมอภาค :** ใช้หลักปกครองแบบธรรมาธิปไตยอย่างแท้จริง ทุกชนชั้นย่อมเท่าเทียมและเสมอภาคกัน ดังนั้น จงต้องใช้การปกครองแบบธรรมาธิปไตยให้ทั่วถึงจริง ๆ จึงจะเกิดความเสมอภาค **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ยังไม่มีอะไรเป็นหลักฐานและยืนยันว่ารูปแบบการปกครองในพระไตรปิฎก จะมีประชาชนทุกชนชั้น ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งควรจะให้ประชาชนทุกชนชั้นวรรณะ ได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง **ด้านหลักบริหาร :** ใช้หลักการบริหารแบบหมู่คณะ และปกครองแบบธรรมาธิปไตย ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีมาก แต่ไม่แน่ใจว่าตัวแทนทุกชนชั้นวรรณะ จะมีส่วนร่วมในการบริหารงานด้วยหรือไม่
23.	**พระสุธรรมรัตน์ สุจิณฺโณ**	**หลักการปกครอง :** ประกอบด้วย 7 ประเภท หลักธรรมในการปกครองตน หลักธรรมในการปกครองคน จะต้องปฏิบัติปกครองตนเองและคนอื่นให้เกิดความศรัทธา **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** หลักการปฏิบัติงานที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ควรใช้หลักในการปกครองคน

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
		คือ ควรมีการยึดเหนี่ยวใจคน สร้างความสามัคคี ป้องกันการแตกแยก โดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 และอคติ 4 สงเคราะห์กัน ไม่ลำเอียงต่อกัน **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** การปกครองในพระไตรปิฎกเพื่อให้การปฏิบัติงานนั้นเป็นไปด้วยดี ในหลักของสังคหวัตถุ 4 ให้ผู้ที่ปกครองนั้นต้องเข้าใจและปฏิบัติตามด้วย **ด้านหลักเสมอภาค :** ในหลักของความเสมอภาคที่ถูกต้อง อคติ 4 คือความไม่ลำเอียง เป็นการปกครองที่สำคัญมาก จึงต้องปฏิบัติควบคู่ไปกับหลักการอื่น ๆ ด้วย **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** กุศลกรรมบถ 10 ประการ ต้องการมีส่วนร่วมจากการรองรับสิ่งต่าง ๆ แล้วผู้ปกครองควรมีเมตตา เพิ่มให้การมีส่วนร่วมนั้นมีประสิทธิภาพขึ้น **ด้านหลักบริหาร :** อปริหานิยธรรม ของหลักการบริหาร คือการที่ไม่ทำให้เสื่อม เป็นการสร้างความสามัคคี และเพื่อให้ความสามัคคีที่ดีขึ้นของการใช้ศีลธรรมควบคู่ไปอีกประการหนึ่ง **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** ใช้ความเห็นของคนส่วนรวม เป็นตัวตัดสินและหลักในการปกครอง **ด้านหลักเสมอภาค :** ใช้หลักธรรมาธิปไตย คือ ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย คือ ทุกฝ่าย ทุกระดับสามารถแสดงความคิดเห็นและแสดงออกได้เต็มที่ อย่างเท่าเทียม กัน **ด้านหลักบริหาร :** ใช้หลักการบริหารโดยการกระจายอำนาจ สู่ทุกระดับ และกฎเกณฑ์หรือกติกาในการปกครอง กำหนดมาจากเสียงส่วนใหญ่ ซึ่งก็เหมือนรัฐธรรมนูญในปัจจุบัน
24.	**พระมหาบวร ปวรธมฺโม**	**หลักการปกครอง :** ครองตน ครองคน ครองงาน หลักศีลธรรมคือคุณธรรม ทศพิศราชธรรม เช่น ศีล 5 ศีล 8 **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** หลักการบริหารในพระไตรปิฎก ใช้หลักสังควัตถุ 4 ไปบูรณาการกับหลักอปริหานิยธรรม 7 ไปบูรณาการกับการบริหาร ใช้พรหมวิหารธรรม **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** การปฏิบัติงานให้เป็นไปด้วยความสำเร็จเรียบร้อย สร้างความเจริญรุ่งเรืองและความสามัคคี ควรใช้หลักสังคหวัตถุ 4 อคติ 4 อกุศลกรรมบถ 10 และ ศีล 5 **ด้านหลักเสมอภาค**

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
		: หลักความเสมอภาค ตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ทุกคนเป็นเพื่อนมนุษย์ผู้เกิด แก่ เจ็บ ตาย มีความเท่าเทียมกัน ต่างก็แต่จะใช้ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมหรือไม่ **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงใช้หลักธรรมาธิปไตย มนุษย์ทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพเท่าเทียมกัน ทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตร่วมกัน อย่างเท่าเทียมกัน **ด้านหลักบริหาร :** ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงใช้หลักธรรมาธิปไตย ในการบริหาร คือ หลักธรรมเป็นใหญ่ **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** ในการปฏิบัติงานและปกครองควรจะกระจายอย่างทั่วถึงทุกชนชั้น วรรณะ และควรประเมินว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด **ด้านหลักเสมอภาค :** ทุกชนชั้นย่อมเท่าเทียมและเสมอภาคกัน ต้องใช้การปกครองแบบธรรมาธิปไตยให้ทั่วถึง **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ประชาชนทุกชนชั้น ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งควรจะให้ประชาชนทุกชนชั้นวรรณะ **ด้านหลักบริหาร :** ใช้หลักการบริหารแบบหมู่คณะ และปกครองแบบธรรมาธิปไตย
25.	**พระสมุห์ธนภัทร อนภนุโท**	**หลักการปกครอง :** หลักการปกครองพระไตรปิฎก มีดังนี้ พรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อธิปไตย 3 อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย ธรรมธิปไตย **ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครอง :** พระพุทธศาสนามีหลักเสียงข้างมาก ใช้เสียงข้างมากเป็นการตัดสิน เรียกว่า วิธีเยภุยยสิกา การตัดสินโดยเสียงข้างมาก ฝ่ายได้รับเสียงข้างมากสนับสนุน ทุกฝ่ายควรยึดเป็นหลักปฏิบัติ แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับพระธรรมวินัย **องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัย : ด้านปฏิบัติงาน :** ควรปกครองแบบครองตน ครองคน ครองงาน **ด้านหลักเสมอภาค :** ควรนำหลักที่ดี มาปฏิบัติ สร้างคารวะ ความเคารพ กับบุคคลแต่ละระดับ **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ประการ ประชุมพร้อมเพรียง เลิกประชุมพร้อมเพรียงความสามัคคี **ด้านหลักบริหาร :** บริหารตามกระบวนการ สร้างความเชื่อมั่น สร้างกัลยามิตร เปิดใจรับความคิดเห็นของคนอื่น สร้างศักยภาพของผู้ร่วมงาน **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม : ด้านปฏิบัติงาน :** การจะทำงานให้สำเร็จต้องมี “อิทธิบาท” มีใจรักในงานที่ทำ มุ่งมั่น

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปบทสัมภาษณ์
		ทุ่มเทกับงานที่ได้รับมอบหมาย มีสมาธิและจดจ่อกับงานที่ทำอยู่ ทบทวนในงานที่ทำเพื่อต่อยอด **ด้านหลักเสมอภาค :** ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในสิทธิและโอกาส โดยไม่แบ่งชั้นวรรณะ เคารพกันตามอาวุโส ถ้าเป็นหลักธรรมความเสมอภาค เช่น อปริหานิยธรรม 7 **ด้านหลักการมีส่วนร่วม :** สังคหวัตถุ 4 ให้คนอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ผู้คน วางตนเหมาะสม หรือใช้หลักพรหมวิหาร เมตตา กรุณา มุติทา อุเบกขา **ด้านหลักบริหาร :** หลักการบริหาร ใช้สัปปุรสธรรม 7 รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน รู้บุคคล

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในการวิจัยเรื่องหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นดังนี้

หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกได้ให้สัมภาษณ์ว่าหลักการปกครองนั้น ผู้ปกครองควรมีการนำหลักทศพิธราชธรรม พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ สัปปุริสธรรม เป็นต้น มาใช้ในการปกครองคน ปกครองตน ปกครองงาน เพื่อยึดเหนี่ยวใจ สร้างความสามัคคีมีน้ำใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บ้านเมืองมีความสงบสุข

ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกได้ให้สัมภาษณ์ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปกครองนั้นควรมีการนำแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงหลักการปกครองในพระไตรปิฎกมาใช้ประยุกต์เข้าด้วยกัน รวมถึงการให้ประชาชนมีความเสมอภาค เปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเท่าเทียมกันภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย อีกทั้งควรมีการนำหลักสังคหวัตถุ 4 และอคติ 4 มาใช้ในการป้องกันความแตกแยก เพื่อทำให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกัน

องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติงาน ด้านหลักเสมอภาค ด้านหลักการมีส่วนร่วม และด้านหลักบริหาร พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกได้ให้สัมภาษณ์ว่า

1. ด้านการปฏิบัติงาน พบว่า การปฏิบัติงานที่ดีต้องมีความซื่อสัตย์ พร้อมที่จะเรียนรู้ อดทน อดกลั้น และต้องมีการนำเอาหลักอิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 อคติ 4 อกุศลธรรมบถ 10 อปริหานิยธรรม 7 และศีล 5 มาใช้เพื่อให้การปฏิบัติงาน เพื่อก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุข

2. ด้านหลักเสมอภาค พบว่า มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ในเรื่องของการเกิด แก่ เจ็บ ตาย บุคคลที่มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน ความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน มีทิฏฐิเสมอกัน มีทัศนคติภายในทิศทางเดียวกัน ก็จะทำ ให้อยู่ร่วมกันได้ง่ายยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความเสมอภาคนั้น ต้องเปิดโอกาสให้ทุกคน ได้รับความเท่าเทียมกัน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างไม่กีดกัน ไม่ว่าจะเป็นเพศใด ศาสนาใด และสถานะใด โดยการนำหลักธรรมาธิปไตยมาใช้ในการปกครองอย่างทั่วถึง

3. ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า บุคคลทั้งหลายควรมีอิสระในการปฏิบัติงาน สามารถแสดงความคิดเห็น และเลือกสิ่งที่ดีต่อคุณภาพชีวิตของตนเองได้ การนำหลักอกุศลกรรม 10 อปริหานิยธรรม 7 สังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 7 พรหมวิหาร 4 เป็นต้น เพื่อใช้เป็นหลักยึดเหนี่ยวและปฏิบัติตามทำให้ผู้นำและผู้ตามได้มีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน

4. ด้านหลักบริหาร พบว่า การบริหารควรคำนึงถึง ความมีส่วนร่วม การบริหารที่ยึดหลักบริหารครบวงจร บริหารตน บริหารคน บริหารงาน ประสาน 10 พิชิตความสำเร็จ และมีคุณธรรมในการบริหาร หลักสัปปุริสธรรม 7 อปริหานิยธรรม 7 ธรรมาภิบาล เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการปกครองให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติงาน ด้านหลักเสมอภาค ด้านหลักการมีส่วนร่วม และด้านหลักบริหาร พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกได้ให้สัมภาษณ์ว่า

1. ด้านการปฏิบัติงาน พบว่า ควรนำหลักอิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 อคติ 4 อกุศลธรรมบถ 10 อปริหานิยธรรม 7 และศีล 5 มาใช้ในการปฏิบัติงาน

2. ด้านหลักเสมอภาค พบว่า หลักธรรมาธิปไตย ศีล อปริหานิยธรรม 7 (ในส่วนของข้อ 5 และ 7) และหลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้ในการสร้างความเสมอภาค เท่าเทียมกันในองค์กร

3. ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า ควรมีการนำหลักอกุศลกรรม 10 อปริหานิยธรรม 7 สังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 7 พรหมวิหาร 4 เป็นต้น มาใช้เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะได้อย่างเท่าเทียมกัน

4. ด้านหลักบริหาร พบว่า ควรนำหลักสัปปุริสธรรม 7 อปริหานิยธรรม 7 ธรรมาภิบาล เป็นต้น มาใช้ในการบริหารองค์กร

4.4 การเสวนากลุ่ม

การศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” ผู้วิจัยได้ดำเนินการเสวนากลุ่มจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ (เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567) จำนวน 10 รูป/คน สรุปรายละเอียดดังนี้

1. รองศาสตราจารย์ ดร.สืบพงศ์ ธรรมชาติ : ผู้ปกครองต้องมีความกล้า หลักการปกครองในพระไตรปิฎกต้องนำเสนอให้ครอบคลุม ทั้ง 3 ปิฎก หลักอปริหานิยธรรม การปกครองของพระเทวทัตแม้นถูกลอบทำร้ายต่าง ๆ นานา การปกครองพระสาวกด้วยธรรมาธิปไตย และศึกษาค้นคว้า ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญการปกครองที่ปราศจากความใจเย็น เป็นเรื่องที่สำคัญที่จะนำเอาพุทธวจนะไปสู่ภาคการปกครองให้แพร่หลาย ผู้ปกครองควรพูดจริง ทำจริง จึงทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ

2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ฉิมหาด : หลักการปกครอง 2 ประเด็น คือ ปกครองตนเอง กับปกครองผู้อื่น ใช้หลักภาวนา 4 ในการปกครองตนเอง ส่วนการปกครองผู้อื่นเป็นเรื่องสำคัญประกอบหลักทางบริหารบนหลักการบริหารตน บริหารคน บริหารงาน หลักการปฏิบัติงานเภยยะกรรมมันตา (ไม่ควรขโมยเวลาทำงาน) เป็นต้น ความเสมอภาค ควรเท่าเทียมกันในแง่ของความเป็นมนุษย์แตกต่างกันในการรับรู้ การบรรลุธรรมซึ่งเปรียบเสมือนบัว 4 เหล่า หลักการปกครองที่ต้อง

ลดมานะทิฏฐิ ใช้หลักอปริหานิยธรรม การใช้หลักธรรมที่ใช้มักเจอตามงานวิชาการ ควรค้นหาที่แตกต่างไปจากที่พบเห็นโดยทั่วไป

3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรินทร์ ทองทศ : หลักการเป็นสิ่งสำคัญในการปกครอง เช่น หลักหัวใจศาสนา ดังนั้น หลักการจึงเป็นเรื่องสำคัญของการสร้างองค์ความรู้ หลักการปกครองในพระไตรปิฎกควรได้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่อย่างลงตัว เนื่องจาก การปกครองมีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

4. นายรังสรรค์ รัตนสิงห์ : หลักการปกครองต้องมีองค์ประกอบ ซึ่งต้องมีผู้ปกครอง ผู้ถูกปกครอง ภูมิรัฐศาสตร์ อาณาเขต ดินแดน ประชากร ต้องมองในขอบเขตกว้าง ๆ กล่าวคือ การมองหลากมิติ ประเพณี ความเชื่อ การปฏิบัติหน้าที่ได้รับการยอมรับต้องเป็นโซ่ข้อกลางที่จะต้องเชื่อมโยงระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง วิธีการปกครองแต่ละยุคสมัยต้องนำมาพิจารณาผ่านทฤษฎี หลักธรรม หลักปกครอง ผู้ปกครองต้องรู้ที่มาที่ไปของพื้นที่ว่ามีสภาพความเป็นอยู่อย่างไร หลักภูมิรัฐศาสตร์นั้นเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง

5. ดร.สันติ อุนจะนำ : หลักการปกครองโดยการใช้หลักธรรม เช่น อิทธิบาท 4 เข้าหลัก PDPCA (Planning, Doing , Checking and Action) เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องสำคัญในการปกครอง ศาสตร์สมัยใหม่จำเป็นเรื่องที่ต้องนำมาบูรณาการองค์ความรู้ที่ต้องนำมาผนวกเป็นองค์ความรู้ ให้เกิดมรรคผล

6. นายกิตติพงศ์ พงศ์ยี่หล้า : การปกครองเป็นเรื่องของผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง แต่ละยุคสมัยมีความแตกต่างกันในแนวทางการแสวงหาอำนาจการปกครอง ต้องปกครองคนหลากหลายชนชั้นวรรณะ ผู้ปกครองก็จะเอาเปรียบผู้ถูกปกครอง การปกครองในยุคพุทธกาล ปกครองเพื่อลดชนชั้นวรรณะ หรือชาติกำเนิด พุทธศาสนายึดความเสมอภาคภายใต้พระวินัย สังคมประชาธิปไตย ภายใต้บทบัญญัติหรือรัฐธรรมนูญ มีการแบ่งชนชั้นในสังคมมากมาย ขาดสิทธิในการดำรงชีพ การปกครองมีการผูกขาดโดยคนชั้นสูง เมื่อเป็นอย่างนี้ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม ฟ้าจึงบันดาลให้พระพุทธองค์ได้อุบัติขึ้นมาในโลกเพื่อขจัดการเอารัดเอาเปรียบในสังคมเพื่อสร้างความสมดุลให้กับสังคม

7. นายปองศักดิ์ ชอบทำกิจ : การปกครองในพระไตรปิฎก มีวัตถุประสงค์เพื่อความผาสุกของประชาชน ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ จากสิทธิเสรีภาพ และภราดรภาพ ความเป็นพี่น้องกัน โดยยึดหลักเราทั้งผองพี่น้องกัน (We are all brother and sister) การปกครองต้องเกี่ยวข้องกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ผู้ปกครองต้องลดความเหลื่อมล้ำให้ได้มากที่สุด ต้องเป็นนักประชาธิปไตย โดยคำนึงถึงปากท้องของประชาชนเป็นเรื่องสำคัญ

8. ดร.จิต นวนแก้ว : หลักการปกครองควรศึกษาความแตกแยก เรื่องพุทธปรินิพพานจากข้อพิพาทของสุภัททะ กล่าวจ้วงจาบ หลังจากพุทธปรินิพพาน โดยเห็นว่าดีแล้วที่พระพุทธเจ้าสิ้นต่อไปจะได้ไม่มีใครมาห้ามเราอีก หลักการนี้ควรได้นำมาถอดเป็นบทเรียนการปกครองหลังพุทธปรินิพพาน กับสมัยพุทธกาลควรเป็นเรื่องสำคัญในการออกแบบการปกครองให้เห็นถึงพัฒนาการ

9. พระมหาประทิ่น เขมจารี : ผู้ปกครองต้องมีความกล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ ต้องมองในเรื่องของพัฒนาการ ต้องเข้าใจรูปแบบการปกครอง เป็นราชาธิปไตย ธรรมาธิปไตย อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย สามัคคีธรรม รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ หลักการปกครองต้องแยกเป็นหมวดหมู่ ประกอบด้วย หลักการปกครองคน หลักการปกครองตน และหลักการปกครองงาน เช่น

หลักทศพิธราชธรรม แยกเป็น ด้านกายวาจา และด้านจิตใจ เช่น ทาน ปริจาคะ ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร หลักการมีส่วนร่วม และหลักอคติ เป็นต้น

10. พระมหายุทธนันท์ : หลักการปกครองในพระไตรปิฎก ควรเรียงลำดับการปกครอง ที่มีการพัฒนาการมาเรื่อย ๆ ตั้งแต่ยุคสมัยพุทธกาล จนถึงหลังยุคพุทธกาล ควรนำเอาหลักการปกครองที่โดดเด่น โดยเน้นที่เกี่ยวกับการจัดการด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ

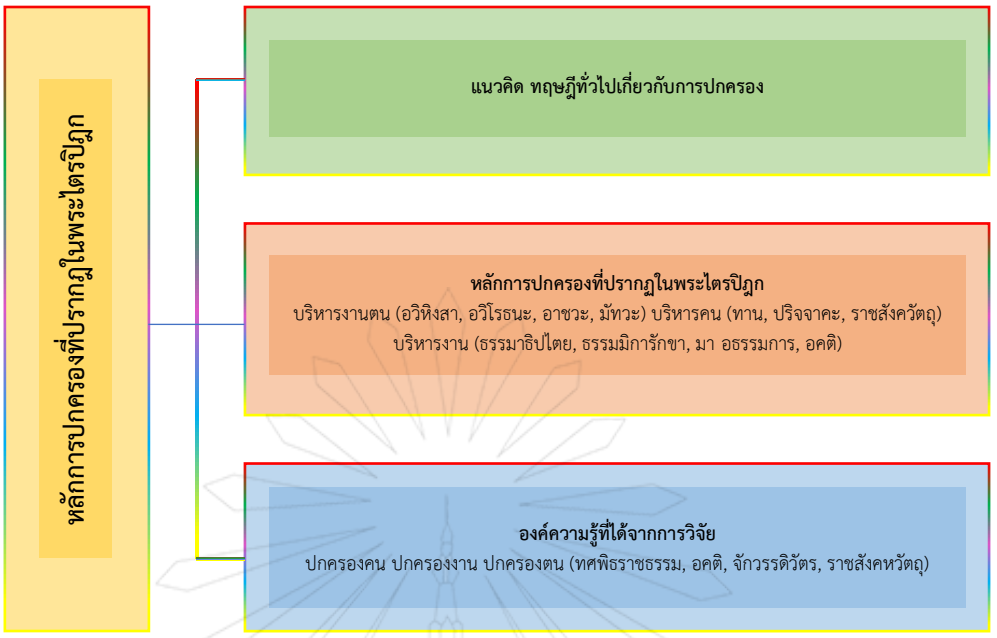
ตารางที่ 4.2 สรุปข้อมูลการเสวนากลุ่มเกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ลำดับ	ผู้เสวนากลุ่ม	สรุปบทสัมภาษณ์
1.	**รศ.ดร. สืบพงศ์ ธรรมชาติ**	ผู้ปกครองต้องมีความกล้า หลักการปกครองในพระไตรปิฎกต้องนำเสนอให้ครอบคลุม ทั้ง 3 ปิฎก หลักอปริหานิยธรรม การปกครองของพระเทวทัตแม้นถูกลอบทำร้ายต่าง ๆ นานา การปกครองพระสาวกด้วยธรรมาธิปไตย และศึกษาค้นคว้า ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญการปกครองที่ปราศจากความใจเย็น เป็นเรื่องที่สำคัญที่จะนำเอาพุทธวจนะ ไปสู่ภาคการปกครองให้แพร่หลาย ผู้ปกครองควรพูดจริง ทำจริง จึงทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ
2.	**ผศ.ดร. ไพรัช ฉิมหาด**	หลักการปกครอง 2 ประเด็น คือ ปกครองตนเอง กับปกครองผู้อื่น ใช้หลักภาวนา 4 ในการปกครองตนเอง ส่วนการปกครองผู้อื่นเป็นเรื่องสำคัญประกอบหลักทางบริหารบนหลักการบริหารตน บริหารคน บริหารงาน หลักการปฏิบัติงานเภยยะกรรมมันตา (ไม่ควรขโมยเวลาทำงาน) เป็นต้น ความเสมอภาค ควรเท่าเทียมกันในแง่ของความเป็นมนุษย์แตกต่างกันในการรับรู้ การบรรลุธรรมซึ่งเปรียบเสมือนบัว 4 เหล่า หลักการปกครองที่ต้องลดมานะทิฏฐิ ใช้หลักอปริหานิยธรรม การใช้หลักธรรมที่ใช้มักเจอตามงานวิชาการ ควรค้นหาที่แตกต่างไปจากที่พบเห็นโดยทั่วไป
3.	**ผศ.ดร. สุรินทร์ ทองทศ**	หลักการเป็นสิ่งสำคัญในการปกครอง เช่น หลักหัวใจศาสนา ดังนั้น หลักการจึงเป็นเรื่องสำคัญของการสร้างองค์ความรู้ หลักการปกครองในพระไตรปิฎกควรได้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่อย่างลงตัว เนื่องจาก การปกครองมีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา
4.	**นายรังสรรค์ รัตนสิงห์**	หลักการปกครองต้องมีองค์ประกอบ ซึ่งต้องมีผู้ปกครอง ผู้ถูกปกครอง ภูมิรัฐศาสตร์ อาณาเขต ดินแดน ประชากร ต้องมองในขอบเขตกว้าง ๆ กล่าวคือ การมองหลากมิติ ประเพณี ความเชื่อ การปฏิบัติหน้าที่ได้รับการ

ลำดับ	ผู้เสวนากลุ่ม	สรุปบทสัมภาษณ์
		ยอมรับต้องเป็นโซ่ข้อกลางที่จะต้องเชื่อมโยงระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง วิธีการปกครองแต่ละยุคสมัย
		ต้องนำมาพิจารณาผ่านทฤษฎี หลักธรรม หลักปกครอง ผู้ปกครองต้องรู้ที่มาที่ไปของพื้นที่ว่ามีสภาพความเป็นอยู่อย่างไร หลักภูมิรัฐศาสตร์นั้นเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง
5.	**ดร.สันติ อุนจะนำ**	หลักการปกครองโดยการใช้หลักธรรม เช่น อิทธิบาท 4 เข้าหลัก PDPCA (Planning, Doing , Checking and Action) เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องสำคัญในการปกครองศาสตร์สมัยใหม่จำเป็นเรื่องที่ต้องนำมาบูรณาการองค์ความรู้ที่ต้องนำมาผนวกเป็นองค์ความรู้ ให้เกิดมรรคผล
6.	**นายกิตติพงศ์ พงศ์ยี่หล้า**	การปกครองเป็นเรื่องของผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง แต่ละยุคสมัยมีความแตกต่างกันในแนวทางการแสวงหาอำนาจการปกครอง ต้องปกครองคนหลากหลายชนชั้น วรรณะ ผู้ปกครองก็จะเอาเปรียบผู้ถูกปกครอง การปกครองในยุคพุทธกาล ปกครองเพื่อลดชนชั้น วรรณะ หรือชาติกำเนิด พุทธศาสนายึดความเสมอภาคภายใต้พระวินัย สังคมประชาธิปไตย ภายใต้บทบัญญัติหรือรัฐธรรมนูญ มีการแบ่งชนชั้นในสังคมมากมาย ขาดสิทธิในการดำรงชีพ การปกครองมีการผูกขาดโดยคนชั้นสูง เมื่อเป็นอย่างนี้ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม ฟ้าจึงบันดาลให้พระพุทธองค์ได้อุบัติขึ้นมาในโลกเพื่อขจัดการเอารัดเอาเปรียบในสังคมเพื่อสร้างความสมดุลให้กับสังคม
7.	**นายปองศักดิ์ ชอบทำกิจ**	การปกครองในพระไตรปิฎก มีวัตถุประสงค์เพื่อความผาสุกของประชาชน ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ จากสิทธิเสรีภาพ และภราดรภาพ ความเป็นพี่น้องกัน โดยยึดหลักเราทั้งผองพี่น้องกัน (We are all brother and sister) การปกครองต้องเกี่ยวข้องกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ผู้ปกครองต้องลดความเหลื่อมล้ำให้ได้มากที่สุด ต้องเป็นนักประชาธิปไตย โดยคำนึงถึงปากท้องของประชาชนเป็นเรื่องสำคัญ
8.	**ดร.จิต นวนแก้ว**	หลักการปกครองควรศึกษาความแตกแยก เรื่องพุทธปรินิพพานจากข้อพิพาทของสุภัททะ กล่าวจ้วงจาบหลังจากพุทธปรินิพพาน โดยเห็นว่าดีแล้วที่พระพุทธเจ้าสิ้น ต่อไปจะได้ไม่มีใครมาห้ามเราอีก หลักการนี้ควรได้นำมาถอดเป็นบทเรียนการปกครองหลังพุทธปรินิพพาน

ลำดับ	ผู้เสวนากลุ่ม	สรุปบทสัมภาษณ์
		กับสมัยพุทธกาลควรเป็นเรื่องสำคัญในการออกแบบการปกครองให้เห็นถึงพัฒนาการ
9.	**พระมหาประทิ่น เขมจารี**	ผู้ปกครองต้องมีความกล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ ต้องมองในเรื่องของพัฒนาการ ต้องเข้าใจรูปแบบการปกครอง เป็นราชาธิปไตย ธรรมาธิปไตย อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย สามัคคีธรรม รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ หลักการปกครองต้องแยกเป็นหมวดหมู่ ประกอบด้วย หลักการปกครองคน หลักการปกครองตน และหลักการปกครองงาน เช่น หลักทศพิธราชธรรม แยกเป็น ด้านกายวาจา และด้านจิตใจ เช่น ทาน ปริจาคะ ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร หลักการมีส่วนร่วม และหลักอคติเป็นต้น
10.	**พระมหายุทธนันท์**	หลักการปกครองในพระไตรปิฎก ควรเรียงลำดับการปกครอง ที่มีการพัฒนาการมาเรื่อย ๆ ตั้งแต่ยุคสมัยพุทธกาล จนถึงหลังยุคพุทธกาล ควรนำเอาหลักการปกครองที่โดดเด่น โดยเน้นที่เกี่ยวกับการจัดการด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ

สรุปได้ว่า จากการเสวนากลุ่มเรื่องหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พบว่า การปกครองนั้นมีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อความผาสุก ไม่แตกแยกกัน โดยมีผู้ปกครองที่มีความรู้ความสามารถ กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ อดทน มีความเข้าใจในรูปแบบของการปกครองเป็นอย่างดี และมีการนำหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมาใช้ในการปกครองคน ปกครองตน และปกครองงาน ได้แก่ หลักทศพิธราชธรรม อคติ จักรวรรดิวัตร ราชสังคหวัตถุ ซึ่งเป็นหลักธรรมในการใช้ปกครองทั้งสิ้น สามารถสรุปได้ตามแผนภูมิ 4.3 ดังนี้

แผนภูมิที่ 4.3 แสดงหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

4.5 สรุปผลหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” สามารถสรุปได้ดังนี้

แนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง พบว่า การที่จะมองการปกครองของไทยในปัจจุบันเป็นระบบอย่างไร ก็ต้องอาศัยมุมมองของผู้อ่านและวิสัยทัศน์ประสบการณ์ของแต่ละท่านตามแนวคิดทฤษฎี หลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมก็คือสิ่งที่ดีงามที่ควรยึดถือให้เป็นคุณสมบัติภายในและให้เป็นข้อปฏิบัติ เพื่อการประพฤติตน ในการดำเนินชีวิตของตนเองและดำเนินการปกครองผู้อื่น มีหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นต้น และการนำหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ปกครองโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองซึ่งปกครองด้วยรูปแบบราชาธิปไตยปรากฏมากมายในพระไตรปิฎกมาใช้ในการปกครองก็มีความสำคัญ อาทิเช่น พระมหากษัตริย์หรือพระราชาซึ่งเป็นผู้ปกครองมีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ในฐานะพุทธบริษัทผู้ให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านปัจจัย 4 และการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน จึงทำให้มีธรรมะมากมายซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ผู้ปกครองผู้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชาเหล่านั้น และเรื่องเล่าหรือชาดกมากมายซึ่งพระพุทธเจ้าทรงนำมาเล่าประกอบการแสดงธรรมของพระองค์ ก็มีหลายเรื่องด้วยกันมีความเกี่ยวข้องกับผู้ปกครองผู้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชา หรือเกี่ยวข้องกับผู้ปกครองหรือผู้นำทางสังคมอื่น ๆ ซึ่งไม่ได้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชา ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง หรือผู้นำในสังคมมนุษย์หรือสังคมสัตว์ก็ตาม

หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พบว่า หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 หลัก ได้แก่ 1) หลักด้านการบริหารตน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ตนเองสามารถตรวจสอบตนเองได้ โดยการตรวจเรื่องความประพฤติทางกายวาจาและจิตใจเพื่อจะได้ประพฤติ ปฏิบัติหรือดำรงตนอยู่ในแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมในฐานะที่ตนเป็น

ผู้ปกครอง กล่าวโดยสรุปก็คือสามารถครองตนได้ เมื่อครองตนได้ก็สามารถบริหารคนอื่นได้ 2) หลักด้านการบริหารคน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจให้ผู้ถูกปกครองมีความจงรักภักดีและพร้อมที่จะทุ่มเทแรงกายแรงใจทำงานต่าง ๆ ให้แก่ผู้ปกครองได้เต็มกำลังความสามารถ กล่าวโดยสรุปก็คือ สามารถครองคนได้ และ 3) หลักการบริหารงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปโดยราบรื่น ปราศจากปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ หรือมีปัญหาหรืออุปสรรคน้อยที่สุด โดยวิธีการที่ถูกต้องชอบธรรม และผลอันเกิดจากการประสบความสำเร็จในการดำเนินงานก็เป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย กล่าวโดยสรุปก็คือสามารถครองงานได้ เมื่อพระมหากษัตริย์หรือพระราชาผู้ปกครองตามรูปแบบราชาธิปไตยบริหารงานได้ดีก็จะประสบความสำเร็จ

องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พบว่า

1. หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกได้ให้สัมภาษณ์ว่าหลักการปกครองนั้น ผู้ปกครองควรมีการนำหลักการปกครองที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก อันได้แก่ ทศพิธราชธรรม พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ สัปปุริสธรรม เป็นต้น มาใช้ในการปกครองคน ปกครองตน ปกครองงาน เพื่อยึดเหนี่ยวใจ สร้างความสามัคคีมีน้ำใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บ้านเมืองมีความสงบสุข

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกได้ให้สัมภาษณ์ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปกครองนั้นควรมีการนำแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงหลักการปกครองในพระไตรปิฎกมาใช้ประยุกต์เข้าด้วยกัน รวมถึงการให้ประชาชนมีความเสมอภาค เปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเท่าเทียมกันภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย อีกทั้งควรมีการนำหลักสังคหวัตถุ 4 และอคติ 4 มาใช้ในการป้องกันความแตกแยก เพื่อทำให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกัน

3. องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติงาน ด้านหลักเสมอภาค ด้านหลักการมีส่วนร่วม และด้านหลักบริหาร พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกได้ให้สัมภาษณ์ว่า

3.1 ด้านการปฏิบัติงาน พบว่า การปฏิบัติงานที่ดีต้องมีความซื่อสัตย์ พร้อมที่จะเรียนรู้ อดทนอดกลั้น และต้องมีการนำเอาหลักอิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 อคติ 4 อกุศลธรรมบถ 10 อปริหานิยธรรม 7 และศีล 5 มาใช้เพื่อให้การปฏิบัติงาน เพื่อก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุข

3.2 ด้านหลักเสมอภาค พบว่า มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ในเรื่องของการเกิด แก่ เจ็บ ตาย บุคคลที่มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน ความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน มีทิฏฐิเสมอกัน มีทัศนคติ ภายในทิศทางเดียวกัน ก็จะทำ ให้อยู่ร่วมกันได้ง่ายยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความเสมอภาคนั้น ต้องเปิดโอกาสให้ทุกคน ได้รับความเท่าเทียมกัน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างไม่กีดกัน ไม่ว่าจะเป็นเพศใด ศาสนาใด และสถานะใด โดยการนำหลักธรรมาธิปไตยมาใช้ในการปกครองอย่างทั่วถึง

3.3 ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า บุคคลทั้งหลายควรมีอิสระในการปฏิบัติงาน สามารถแสดงความคิดเห็น และเลือกสิ่งที่ดีต่อคุณภาพชีวิตของตนเองได้ การนำหลักอกุศลกรรม 10 อปริหานิยธรรม 7 สังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 7 พรหมวิหาร 4 เป็นต้น เพื่อใช้เป็นหลักยึดเหนี่ยว และปฏิบัติตามทำให้ผู้นำและผู้ตามได้มีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน

3.4 ด้านหลักบริหาร พบว่า การบริหารควรคำนึงถึง ความมีส่วนร่วม การบริหารที่ยึดหลักบริหารครบวงจร บริหารตน บริหารคน บริหารงาน ประสาน 10 พิชิตความสำเร็จ และมีคุณธรรม

ในการบริหาร ควรมีการนำหลักสัปปุริสธรรม 7 อปริหานิยธรรม 7 ธรรมาภิบาล เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการปกครองให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติงาน ด้านหลักเสมอภาค ด้านหลักการมีส่วนร่วม และด้านหลักบริหาร พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกได้ให้สัมภาษณ์ว่า

1. ด้านการปฏิบัติงาน พบว่า ควรนำหลักอิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 อคติ 4 อกุศลธรรมบถ 10 อปริหานิยธรรม 7 และศีล 5 มาใช้ในการปฏิบัติงาน

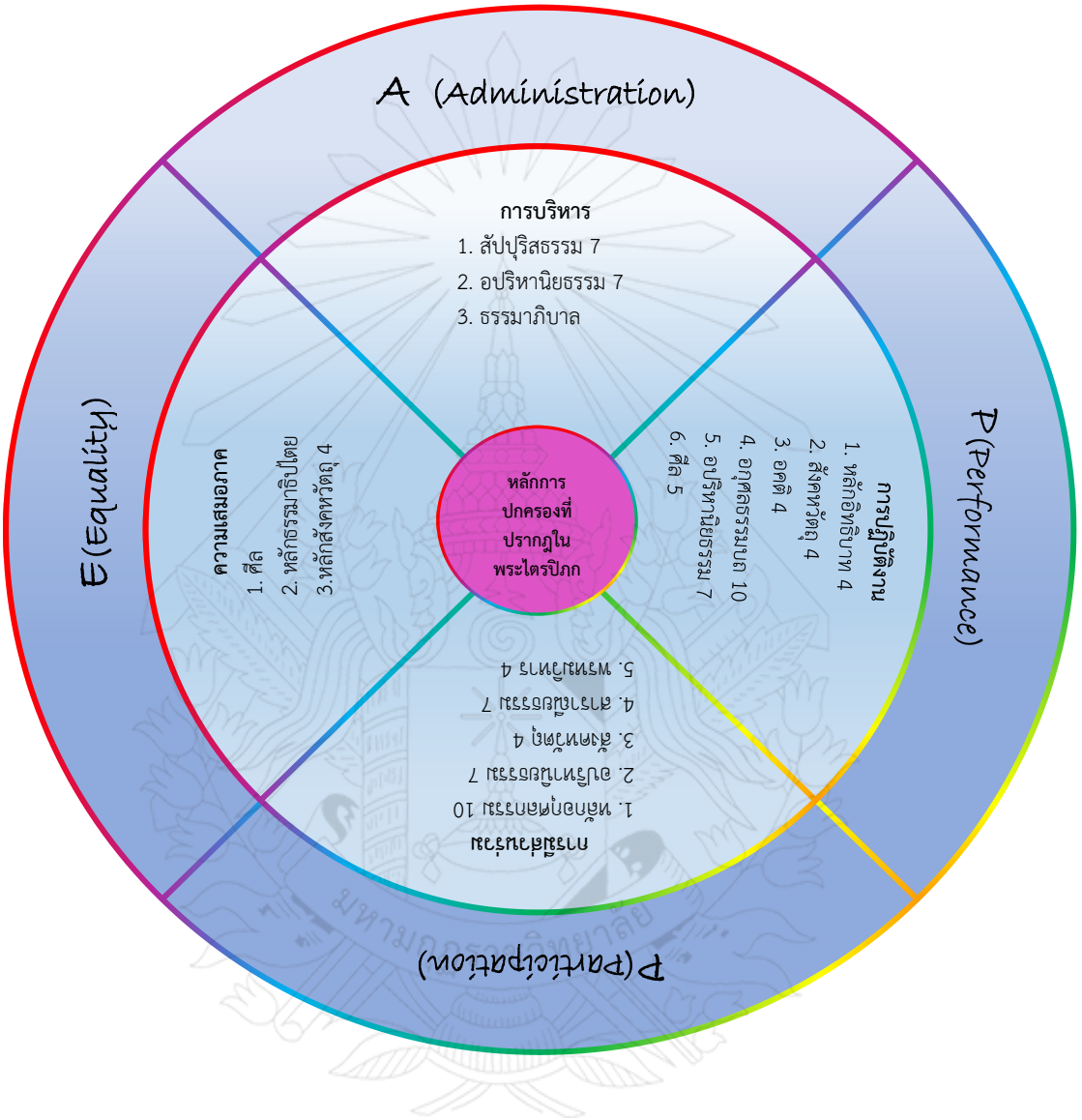
2. ด้านหลักเสมอภาค พบว่า หลักธรรมาธิปไตย ศีล อปริหานิยธรรม 7 (ในส่วนของข้อ 5 และ 7) และหลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้ในการสร้างความเสมอภาค เท่าเทียมกันในองค์กร

3. ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า ควรมีการนำหลักอกุศลกรรม 10 อปริหานิยธรรม 7 สังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 7 พรหมวิหาร 4 เป็นต้น มาใช้เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะได้อย่างเท่าเทียมกัน

4. ด้านหลักบริหาร พบว่า ควรนำหลักสัปปุริสธรรม 7 อปริหานิยธรรม 7 ธรรมาภิบาล เป็นต้น มาใช้ในการบริหารองค์กร

4.6 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องหลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ทั้งจากแนวคิด ทฤษฎี ตำรา การสัมภาษณ์ การเสวนาของผู้ทรงความรู้แล้วนั้น สามารถทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” เรียกว่า APPE Model ดังนี้

แผนภูมิที่ 4.4 องค์ความรู้จากการวิจัยหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย APPE Model

A (Administration)	**การบริหาร** คือ บริหารงานที่ดีควรมีการคำนึงถึง ความมีส่วนร่วม การบริหารที่ยึดหลักบริหารครบวงจร บริหารตน บริหารคน บริหารงาน ประสาน 10 พิชิตความสำเร็จ และมีคุณธรรมในการบริหาร ควรมีการนำ สัปปุริสธรรม 7 อปริหานิยธรรม 7 ธรรมาภิบาล เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการปกครองให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป
P (Performance)	**การปฏิบัติงาน** คือ การปฏิบัติงานที่ดีต้องมีความซื่อสัตย์ พร้อมที่จะเรียนรู้ อดทนอดกลั้น และต้องมีการนำเอาหลักอิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 อคติ 4 อกุศลธรรมบถ 10 อปริหานิยธรรม 7 และศีล 5 มาใช้เพื่อให้การปฏิบัติงานเพื่อก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุข
P (Participation)	**การมีส่วนร่วม** คือ บุคคลทั้งหลายควรมีอิสระในการปฏิบัติงาน สามารถแสดงความคิดเห็น และเลือกสิ่งที่ดีต่อคุณภาพชีวิตของตนเองได้ การนำอกุศลกรรม 10 อปริหานิยธรรม 7 สังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 7 พรหมวิหาร 4 เป็นต้น เพื่อใช้เป็นหลักยึดเหนี่ยวและปฏิบัติตามทำให้ผู้นำและผู้ตามได้มีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน
E (Equality)	**ความเสมอภาค** คือ มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ในเรื่องของการเกิด แก่ เจ็บ ตาย บุคคลที่มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน ความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน มีทิฏฐิเสมอกัน มีทัศนคติ ภายในทิศทางเดียวกัน ก็จะทำ ให้อยู่ร่วมกันได้ง่ายยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความเสมอภาคนั้น ต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนได้รับความเท่าเทียมกัน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างไม่กีดกัน ไม่ว่าจะเป็นเพศใด ศาสนาใด และสถานะใด โดยการนำหลักธรรมาธิปไตย หลักธรรมาธิปไตย อปริหานิยธรรม 7 (ในส่วนของข้อ 5 และ 7) และหลักสังคหวัตถุมาใช้ในการปกครองอย่างทั่วถึง

การนำไปใช้

จากการศึกษาวิจัย “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” ผู้วิจัยสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย คือ APPE Model สามารถนำไปใช้ได้ดังนี้

1. นำ APPE Model ไปใช้กับการบริหารงานในองค์กร ยึดหลักบริหารครบวงจร บริหารตน บริหารคน บริหารงาน ประสาน 10 พิชิตความสำเร็จ และมีคุณธรรมในการบริหาร โดยการนำหลักการปกครองที่นำใช้ในการบริหาร ได้แก่ สัปปุริสธรรม 7 อปริหานิยธรรม 7 ธรรมาภิบาล เป็นต้น

2. นำ APPE Model ไปใช้กับการปฏิบัติงานในองค์กร คือมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความอดทนอดกลั้น โดยการนำเอาหลักอิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 อคติ 4 อกุศลธรรมบถ 10 อปริหานิยธรรม 7 และศีล 5 มาใช้เพื่อให้การปฏิบัติงาน เพื่อก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุข

3. นำ APPE Model ปรับใช้กับการสร้างความมีส่วนร่วมในองค์กร ทำให้บุคคลทั้งหลายมีอิสระในการปฏิบัติงาน สามารถแสดงความคิดเห็น และเลือกสิ่งที่ดีต่อคุณภาพชีวิตของตนเองได้ โดยการนำอกุศลกรรม 10 อปริหานิยธรรม 7 สังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 7 พรหมวิหาร 4 เป็นต้น เพื่อใช้เป็นหลักยึดเหนี่ยวและปฏิบัติตามทำให้ผู้นำและผู้ตามได้มีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน

4. นำ APPE Model ปรับใช้กับการสร้างความเสมอภาคในองค์การ ทำให้ภายในองค์กรมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน มีทิฏฐิเสมอกัน มีทัศนคติ ภายในทิศทางเดียวกัน โดยการนำหลักธรรมาธิปไตย หลักธรรมาธิปไตย อปริหานิยธรรม 7 (ในส่วนของข้อ 5 และ 7) และหลักสังคหวัตถุ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคนั้น ต้องเปิดโอกาสให้ทุกคน ได้รับความเท่าเทียมกัน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างไม่กีดกัน ไม่ว่าจะเป็นเพศใด ศาสนาใด และสถานะใด มาใช้ในการปกครองอย่างทั่วถึง

สรุปได้ว่า องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยเรื่องหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ APPE Model เกิดขึ้นจากการศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัย การสัมภาษณ์เชิงลึก และการเสวนากลุ่ม นำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ ทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่บนฐานแนวคิดที่ว่าหลักการปกครองที่เมื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ ทำให้ได้ทราบว่าหลักการปกครองที่ดีนั้น ต้องประกอบไปด้วย การบริหาร การปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วม และความเสมอภาค จึงจะทำให้องค์กรเกิดความรัก ความสามัคคี ไร้ความขัดแย้ง ส่งผลให้สามารถทำงานสำเร็จตามเป้าหมายได้

บทที่ 5
สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ ทุติยภูมิ เอกสารวิชาการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาขอบเขตเนื้อหาการวิจัย รวมถึงการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับปกครอง 2) เพื่อวิเคราะห์หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และ 3) เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และการเสวนากลุ่มประกอบ สามารถสรุปผลจากการศึกษาในประเด็นเหล่านี้ คือ

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ อาศัยข้อมูลจากการทำวิจัยทุกขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงในแต่ละประเด็น แล้วนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อนำเสนอแนวทางและสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” ซึ่งผลการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

5.1.1 แนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง

ระบบการปกครองนั้นเป็นโครงสร้างทางการปกครองประเทศในรูปใดรูปหนึ่ง มีลักษณะรูปแบบที่แตกต่างกันไปที่ในแต่ละพื้นที่จะนำไปใช้ตามความเหมาะสม เนื่องจากมีทั้งกติกาที่กำหนดโครงสร้างการใช้อำนาจทางการเมืองและกฎระเบียบต่างๆ และการตัดสินใจในเรื่องสาธารณะที่ชัดเจนที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางการเมือง การปกครองเพื่อควบคุมประเทศหรือสังคมนั้น ๆ ให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

รูปแบบการปกครองสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ซึ่งตั้งอยู่บนขั้วที่อยู่ตรงกันข้ามกัน คือ ประชาธิปไตยและเผด็จการ ในแต่ละประเทศจะมีรูปแบบการปกครองอยู่ระหว่าง 2 ขั้วในจุดที่แตกต่างกันออกไป โดยมีตัวบ่งชี้คือ สิทธิและเสรีภาพของประชาชน และอำนาจของรัฐลักษณะของประชาธิปไตยเสรีนิยม ได้แก่ มีการเลือกตั้งที่โปร่งใส บริสุทธิ์และยุติธรรมรัฐบาลถูกจำกัดอำนาจโดยรัฐธรรมนูญที่ถูกร่างโดยตัวแทนของประชาชน ประชาชนรวมถึงชนกลุ่มน้อย เช่น ผู้หญิง พวกรักร่วมเพศ คนสีผิวมีสิทธิในการดำรงชีวิตเท่าเทียมกับคนกลุ่มอื่นและมีเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการแสดงออกด้านความคิด ฯลฯ ในขณะที่การปกครองที่ค่อนไปทางเผด็จการอย่างเช่นประชาธิปไตยเทียม เผด็จการอำนาจนิยมนั้นขาดคุณสมบัติเหล่านั้น เผด็จการอำนาจนิยมถูกแบ่งออกเป็น เผด็จการอำนาจนิยมแบบทหาร สำหรับเผด็จการอำนาจนิยมแบบพรรคการเมืองผูกขาด เผด็จการอำนาจนิยมแบบระบบ

ราชการผูกขาดอำนาจสำหรับเผด็จการอำนาจนิยมเชิงแข่งขันนั้นมีลักษณะที่คล้ายกับประชาธิปไตย เช่น มีการแข่งขันกันแต่ยังคงมีลักษณะแบบเผด็จการไว้อย่างเช่น การผูกขาดของกลุ่มทางอำนาจ

องค์ประกอบการปกครองประกอบด้วยดินแดนที่มีอาณาเขตแน่นอนมีประชากรอยู่ภายใต้การบริหารของรัฐบาลซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยเหนือประชาชนอย่างอิสระ โดยได้ยอมรับจากชุมชนภายนอก องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่ทำให้สังคมเป็นรัฐ คืออำนาจอธิปไตย โดยมีองค์ประกอบของรัฐ ประชากร ดินแดน รัฐบาล อำนาจอธิปไตย

ลักษณะสำคัญของปกครอง สามารถแบ่งออกได้เป็น 1) เป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาล คือ การบริหารงบประมาณ /ภารกิจให้กับหน่วยงาน ในการดำเนินการสร้างสรรค์ความเจริญให้กับท้องถิ่นได้ 2) เพื่อความประหยัด การจัดตั้งหน่วยการปกครองท้องถิ่นเพื่อดำเนินการจัดหารายได้โดยตรง และ 3) เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง สามารถเข้าถึงกระบวนการของประชาธิปไตยได้ด้วยตนเอง

สรุปได้ว่า การที่จะมองการปกครองของไทยในปัจจุบันเป็นระบบอย่างไร ก็ต้องอาศัยมุมมองของผู้อ่านและวิสัยทัศน์ประสบการณ์ของแต่ละท่านตามแนวคิดทฤษฎี หลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรม ก็คือ สิ่งที่ดีงามที่ควรยึดถือให้เป็นคุณสมบัติภายในใจและให้เป็นข้อปฏิบัติ เพื่อการประพฤติตน ในการดำเนินชีวิตของตนเองและดำเนินการปกครองผู้อื่น มีหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นต้น และการนำหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครอง ซึ่งปกครองด้วยรูปแบบราชาธิปไตยปรากฏมากมายในพระไตรปิฎกมาใช้ ในการปกครองก็มีความสำคัญ อาทิ เช่น พระมหากษัตริย์หรือพระราชาซึ่งเป็นผู้ปกครองมีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ในฐานะพุทธบริษัทผู้ให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านปัจจัย 4 และการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน จึงทำให้มีธรรมะมากมายซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ผู้ปกครองผู้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชาเหล่านั้น และเรื่องเล่าหรือชาดกมากมายซึ่งพระพุทธเจ้าทรงนำมาเล่าประกอบการแสดงธรรมของพระองค์ ก็มีหลายเรื่องด้วยกันมีความเกี่ยวข้องกับผู้ปกครองผู้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชาหรือเกี่ยวข้องกับผู้ปกครองหรือผู้นำทางสังคมอื่น ๆ ซึ่งไม่ได้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชา ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง หรือผู้นำในสังคมมนุษย์หรือสังคมสัตว์ก็ตาม

5.1.2 หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ในการนำหลักธรรมมาประยุกต์เข้ากับหลักการปกครองให้เป็นหลักการด้านการบริหาร โดยแยกออกเป็น 3 ด้านด้วยกัน คือ

1. หลักการบริหารตน สำหรับบุคคลผู้จะเป็นผู้ปกครองได้ ไม่ว่าจะเป็นการปกครองรูปแบบใดก็ตาม หลักการที่สำคัญอันดับแรกก็คือจะต้องมีความสามารถในการบริหารตนเองได้ หากไม่มีความสามารถในการบริหารตนเองได้ ก็ยากที่จะบริหารบุคคลอื่นหรือองค์กรใด ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ เนื่องจากไม่มีใครรู้จักตนเองได้ดีเท่ากับตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของจิตใจ เพราะฉะนั้น จากทศพิธราชธรรม คือ ทาน ศีล การบริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ความเพียร ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความอดทน และความไม่คลาดธรรม (ขุ.ชา.อสีติ. (ไทย) 28/176/112) ผู้ปกครองจะต้องมีหลักการด้านการบริหารตนแยกออกเป็น 2 ด้าน คือ ในด้านกายวาจา ผู้ปกครองจะต้องบริหารตนให้เป็นผู้มีศีล คือรู้จักควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจาของตนเองให้สุจริต อวิหิงสา คือ ไม่เบียดเบียนทำร้ายบุคคลอื่น และอวิโรธนะ คือ ไม่ประพฤติตนผิดจากธรรม ใน

ด้านจิตใจ กล่าวได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญของคนเรา เนื่องจากการที่คนเราจะพูดหรือทำในเรื่องดีหรือชั่วนั้นอยู่ที่จิตใจเป็นสำคัญ เพราะฉะนั้น ผู้ปกครองจะต้องบริหารตนให้มีอาชวะ คือ มีจิตใจซื่อตรงและจริงใจไม่หลอกลวงประชาชน มัททวะ คือมีจิตใจอ่อนโยนซึ่งจะทำให้แสดงออกมาเป็นผู้มีอัธยาศัยดีไม่เย่อหยิ่ง ตปะ คือ ไม่ยอมให้กิเลสตัณหาเข้ามาครอบงำจิตใจได้ อักโกธะ คือ ไม่ยอมให้ความโกรธอยู่เหนือจิตใจ และขันติ คือ มีความอดทนอดกลั้นต่อภารกิจที่ตนต้องรับผิดชอบความทุกข์ยากลำบากทางกายและใจ และอดทนต่ออำนาจของอคติคือความลำเอียงต่าง ๆ ได้

2. หลักการด้านการบริหารคน สำหรับคนกล่าวได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุดในการปกครองไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดก็ตาม เพราะฉะนั้น ผู้ปกครองที่มีความรู้ความสามารถในด้านการบริหารจะต้องรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่คือคนให้เขาสามารถใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้จนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ แต่การที่ผู้ถูกปกครองจะทุ่มเทแรงกายแรงใจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้ผู้ปกครองได้นั้น พระมหากษัตริย์หรือพระราชาในฐานะผู้ปกครองจะต้องรู้จักหลักการด้านการบริหารคนที่อยู่ภายใต้การปกครองของตนเอง ซึ่งมีทั้งที่เป็นข้าราชการและเป็นราษฎรโดยทั่วไป ด้วยการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกันด้วยการปฏิบัติทศพิธราชธรรมและประกอบราชสังคหะ ผู้ปกครองควรเริ่มต้นจากปฏิบัติธรรมบางส่วนในทศพิธราชธรรม ได้แก่ ทาน คือ การบำเพ็ญตนเป็นผู้ให้ หรือทำงานเพื่อให้ผู้ถูกปกครองได้ ปริจจาคะ คือ การเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม ราชสังคหะ คือหลักการสงเคราะห์ประชาชนของผู้ปกครองด้วย (สำ.ส. (ไทย) 15/120/138-139)

3. หลักการด้านการบริหารงาน สำหรับงานเป็นกิจกรรมที่ผู้ปกครองไม่ว่าจะปกครองด้วยรูปแบบใดก็ตามจะต้องดำเนินการให้ประสบความสำเร็จ แต่ความสำเร็จก่อนที่จะได้มานั้นจะต้องประสบกับปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ บ้างเป็นเรื่องปกติโดยทั่วไป แต่ในการก้าวข้ามปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ผู้ปกครองก็ต้องเลือกบริหารงานของตนด้วยวิธีการที่ถูกต้องชอบธรรม เนื่องจากการบริหารงานย่อมมีความเกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อหลายฝ่ายทั้งต่อตนเองและบุคคลอื่นที่อยู่ภายใต้การปกครองหรือไม่ก็ตาม เพราะฉะนั้น ในการปกครองรูปแบบราชาธิปไตย พระมหากษัตริย์หรือพระราชาในฐานะผู้ปกครองก็จะต้องมีหลักการด้านการบริหารงานตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ การบำเพ็ญจักรวรรดิวัตรและการละเว้นอคติ สำหรับการบำเพ็ญจักรวรรดิวัตรนั้นก็คือการปฏิบัติหน้าที่ของนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ ที่เรียกว่า จักรวรรดิวัตร (ธรรมเนียมหรือหน้าที่ประจำของจักรพรรดิ) 5 ประการ (ที. ปา. (ไทย) 11/86/62) ได้แก่ 1) ธรรมาธิปไตย คือ การยึดถือหลักการความถูกต้องหรือกฎกติกาต่าง ๆ ที่ชอบธรรมเป็นใหญ่ในการดำเนินงาน 2) ธรรมมิการักขา คือ การรักษาคุ้มครองคนที่อยู่ภายใต้การปกครองของตนให้อยู่เย็นเป็นสุขมิให้ได้รับผลกระทบจากการทำงานของตนเอง 3) มา อธรรมการ คือ การป้องกันมิให้การดำเนินงานของตนเกิดความผิดพลาดหรือผลเสียแก่บุคคลต่าง ๆ หรือการป้องกันมิให้บุคคลอื่นทำงานผิดพลาดและสร้างความเสียหายแก่สังคมด้วยเช่นกัน 4) ธนานุประทาน คือ การแบ่งปันผลประโยชน์แก่บุคคลต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง และ 5) ปริปุจฉา คือ การปรึกษาหาความรู้จากผู้ทรงคุณวุฒิหรือทรงคุณธรรม เพื่อตรวจสอบตนเองและดำเนินงานต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องชอบธรรม อคติ 4 คือความลำเอียง (ที.ปา. (ไทย) 11/311/288) ได้แก่ (1) ฉันทาคติ คือ ลำเอียงเพราะชอบ (2) โทสาคติ คือ ลำเอียงเพราะชัง (3) โมหาคติ คือ ลำเอียงเพราะหลง และ (4) ภยาคติ คือ ลำเอียงเพราะกลัว

สรุปได้ว่า หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 หลัก ได้แก่ 1) หลักด้านการบริหารตน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ตนเองสามารถตรวจสอบตนเองได้ โดยการตรวจเรื่องความประพฤติทางกายวาจาและจิตใจ เพื่อจะได้ประพฤติ ปฏิบัติหรือดำรงตนอยู่ในแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมในฐานะที่ตนเป็นผู้ปกครอง ก็คือ สามารถครองตนได้ เมื่อครองตนได้ก็สามารถบริหารคนอื่นได้ 2) หลักด้านการบริหารคน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจให้ผู้ถูกปกครองมีความจงรักภักดีและพร้อมที่จะทุ่มเทแรงกายแรงใจทำงานต่าง ๆ ให้แก่ผู้ปกครองได้เต็มกำลังความสามารถ ก็คือ สามารถครองคนได้ และ 3) หลักการบริหารงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปโดยราบรื่น ปราศจากปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ หรือมีปัญหาหรืออุปสรรคน้อยที่สุด โดยวิธีการที่ถูกต้องชอบธรรม และผลอันเกิดจากการประสบความสำเร็จในการดำเนินงานก็เป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย ก็คือ สามารถครองงานได้ เมื่อพระมหากษัตริย์หรือพระราชาผู้ปกครองตามรูปแบบราชาธิปไตยบริหารงานได้ดีก็จะประสบความสำเร็จ

5.1.3 สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย APPE Model

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ เรียกว่า APPE Model ดังนี้

A (Administration)	**การบริหาร** คือ บริหารงานที่ดีควรมีการคำนึงถึง ความมีส่วนร่วม การบริหารที่ยึดหลักบริหารครบวงจร บริหารตน บริหารคน บริหารงาน ประสาน 10 พิชิตความสำเร็จ และมีคุณธรรมในการบริหาร ควรนำสัปปุริสธรรม 7 อปริหานิยธรรม 7 ธรรมาภิบาล เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการปกครองให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป
P (Performance)	**การปฏิบัติงาน** คือ การปฏิบัติงานที่ดีต้องมีความซื่อสัตย์ พร้อมที่จะเรียนรู้อดทนอดกลั้น และต้องมีการนำเอาหลักอิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 อคติ 4 อกุศลธรรมบถ 10 อปริหานิยธรรม 7 และศีล 5 มาใช้เพื่อให้การปฏิบัติงานเพื่อก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุข
P (Participation)	**การมีส่วนร่วม** คือ บุคคลทั้งหลายควรมีอิสระในการปฏิบัติงาน สามารถแสดงความคิดเห็น และเลือกสิ่งที่ดีต่อคุณภาพชีวิตของตนเองได้ ควรนำหลักอกุศลกรรม 10 อปริหานิยธรรม 7 สังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 7 พรหมวิหาร 4 เป็นต้น เพื่อใช้เป็นหลักยึดเหนี่ยวและปฏิบัติตามทำให้ผู้นำและผู้ตามได้มีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน
E (Equality)	**ความเสมอภาค** คือ มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ในเรื่องของการเกิด แก่ เจ็บ ตาย บุคคลที่มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน ความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน มีทิฏฐิเสมอกัน มีทัศนคติ ภายในทิศทางเดียวกัน ก็จะทำ ให้อยู่ร่วมกันได้ง่ายยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความเสมอภาคนั้น ต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนได้รับความเท่าเทียมกัน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างไม่กีดกัน ไม่ว่าจะเป็นเพศใด ศาสนาใด และสถานะใด โดยการนำหลักธรรมาธิปไตย อปริหานิยธรรม 7 (ในส่วนของข้อ 5 และ 7) และหลักสังคหวัตถุ มาใช้ในการปกครองอย่างทั่วถึง

5.1.4 การนำองค์ความรู้ไปใช้

การนำองค์ความรู้ไปใช้หรือ APPE Model ไปใช้ได้จริง ผู้วิจัยจะดำเนินการให้เกิดผลเป็นรูปธรรม ดังนี้

1. นำ APPE Model ไปใช้กับการบริหารงานในองค์กร ยึดหลักบริหารครบวงจร บริหารตน บริหารคน บริหารงาน ประสาน 10 พิชิตความสำเร็จ และมีคุณธรรมในการบริหาร โดยการนำหลักการปกครองที่นำใช้ในการบริหาร ได้แก่ สัปปุริสธรรม 7 อปริหานิยธรรม 7 ธรรมาภิบาล เป็นต้น

2. นำ APPE Model ไปใช้กับการปฏิบัติงานในองค์กร คือมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความอดทนอดกลั้น โดยการนำเอาหลักอิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 อคติ 4 อกุศลธรรมบถ 10 อปริหานิยธรรม 7 และศีล 5 มาใช้เพื่อให้การปฏิบัติงาน เพื่อก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุข

3. นำ APPE Model ปรับใช้กับการสร้างความมีส่วนร่วมในองค์กร ทำให้บุคคลทั้งหลายมีอิสระในการปฏิบัติงาน สามารถแสดงความคิดเห็น และเลือกสิ่งที่ดีต่อคุณภาพชีวิตของตนเองได้ โดยการนำอกุศลกรรม 10 อปริหานิยธรรม 7 สังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 7 พรหมวิหาร 4 เป็นต้น เพื่อใช้เป็นหลักยึดเหนี่ยวและปฏิบัติตามทำให้ผู้นำและผู้ตามได้มีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน

4. นำ APPE Model ปรับใช้กับการสร้างความเสมอภาคในองค์การ ทำให้ภายในองค์กรมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน มีทิฏฐิเสมอกัน มีทัศนคติ ภายในทิศทางเดียวกัน โดยการนำหลักธรรมาธิปไตย หลักธรรมาธิปไตย อปริหานิยธรรม 7 (ในส่วนของข้อ 5 และ 7) และหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อให้เกิดความเสมอภาคนั้น ต้องเปิดโอกาสให้ทุกคน ได้รับความเท่าเทียมกัน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างไม่กีดกัน ไม่ว่าจะเป็นเพศใด ศาสนาใด และสถานะใด มาใช้ในการปกครองอย่างทั่วถึง

5.2 อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ผู้วิจัยนำประเด็นสำคัญและน่าสนใจมาอภิปรายผลได้ดังนี้

ผลการวิจัย **แนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง** พบว่า การที่จะมองการปกครองของไทยในปัจจุบันเป็นระบบอย่างไร ก็ต้องอาศัยมุมมองของผู้อ่านและวิสัยทัศน์ประสบการณ์ของแต่ละท่านตามแนวคิดทฤษฎี หลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมก็คือสิ่งที่ดีงามที่ควรยึดถือให้เป็นคุณสมบัติภายในใจและให้เป็นข้อปฏิบัติ เพื่อการประพฤติตน ในการดำเนินชีวิตของตนเองและดำเนินการปกครองผู้อื่น มีหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นต้น และการนำหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองซึ่งปกครองด้วยรูปแบบราชาธิปไตยปรากฏมากมายในพระไตรปิฎกมาใช้ในการปกครองก็มีความสำคัญ อาทิเช่น พระมหากษัตริย์หรือพระราชาซึ่งเป็นผู้ปกครองมีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ในฐานะพุทธบริษัทผู้ให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านปัจจัย 4 และการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน จึงทำให้มี ธรรมะมากมายซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ผู้ปกครองผู้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชาเหล่านั้น และเรื่องเล่าหรือชาดกมากมายซึ่งพระพุทธเจ้าทรงนำมาเล่าประกอบการแสดงธรรมของพระองค์ ก็มีหลายเรื่องด้วยกันมีความเกี่ยวข้องกับผู้ปกครองผู้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชา หรือเกี่ยวข้องกับผู้ปกครองหรือผู้นำทางสังคมอื่น ๆ ซึ่งไม่ได้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชา ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง

หรือผู้นำในสังคมมนุษย์หรือสังคมสัตว์ก็ตาม **มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ นรี ภวกานตานันท์** (2562, หน้า 30-31) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเมืองการปกครองในแนวพุทธศาสนา : ศึกษาจากนักคิดและพระไตรปิฎก” ได้กล่าวถึงรูปแบบการปกครองในพุทธกาลว่ามี 2 ระบบ ได้แก่ 1) ราชาธิปไตย หรือสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งสิทธิ์ขาดอำนาจปกครองขึ้นอยู่กับผู้ปกครองรัฐแต่เพียงผู้เดียว 2) สมาพันธรัฐ คือ หลาย ๆ รัฐมารวมกัน พระราชามิได้มีสิทธิ์ขาดแต่เพียงพระองค์เดียว บางทีเรียกระบบนี้ว่าสามัคคีธรรม สำหรับหลักในการปกครอง พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้การปกครองแบบสาธารณรัฐให้ใช้หลักอปริหานิยธรรม และสำหรับแบบราชาธิปไตย ให้ใช้หลักทศพิธราชธรรม จักกวัตติสูตร เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ **และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม (ยศขุน)** (2562,หน้า 38-42) กล่าวถึงลักษณะทางการปกครองในสมัยพุทธกาล ไว้ในหนังสือเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก” ว่ามี 2 รูปแบบ คือ แบบราชาธิปไตย พระมหากษัตริย์หรือพระราชามีอำนาจสมบูรณ์ในการปกครองกับแบบสามัคคีธรรม เป็นการปกครองแบบไม่มีกษัตริย์เป็นประมุขทรงอำนาจเด็ดขาด มีแต่ผู้ได้รับเลือกให้ทำหน้าที่ เป็นประมุขแห่งรัฐแล้วบริหารงาน โดยการปรึกษาหารือกับสภา ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกแห่งเจ้าวงศ์ ต่าง ๆ ซึ่งรวมกันเข้าเป็นคณะผู้ครองแคว้น ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นระบบประชาธิปไตยสมัยโบราณ

หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พบว่า หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 หลัก ได้แก่ 1) หลักด้านการบริหารตน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ตนเองสามารถตรวจสอบตนเองได้ โดยการตรวจเรื่องความประพฤติทางกายวาจาและจิตใจ เพื่อจะได้ประพฤติ ปฏิบัติหรือดำรงตนอยู่ในแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมในฐานะที่ตนเป็นผู้ปกครอง กล่าวโดยสรุปก็คือสามารถครองตนได้ เมื่อครองตนได้ก็สามารถบริหารคนอื่นได้ 2) หลักด้านการบริหารคน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจให้ผู้ถูกปกครองมีความจงรักภักดีและพร้อมที่จะทุ่มเทแรงกายแรงใจทำงานต่าง ๆ ให้แก่ผู้ปกครองได้เต็มกำลังความสามารถ กล่าวโดยสรุปก็คือ สามารถครองคนได้ และ 3) หลักการบริหารงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปโดยราบรื่น ปราศจากปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ หรือมีปัญหาหรืออุปสรรคน้อยที่สุด โดยวิธีการที่ถูกต้องชอบธรรม และผลอันเกิดจากการประสบความสำเร็จในการดำเนินงานก็เป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย กล่าวโดยสรุปก็คือสามารถครองงานได้ เมื่อพระมหากษัตริย์หรือพระราชาผู้ปกครองตามรูปแบบราชาธิปไตยบริหารงานได้ดีก็จะประสบความสำเร็จ **มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และ พระบุญเพ็ง ผิวผอง** (2565, หน้า 15) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองตามหลักธรรมของพุทธศาสตร์” ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมปกครองตามแนวพุทธศาสตร์ที่สำคัญ ได้แก่ หลัก1) หลักพรหมวิหารธรรม : หลักคุณธรรมที่ทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติตามเป็นผู้ประเสริฐคำว่า “พรหมวิหาร” กล่าวคือ ธรรมอันเป็นที่อยู่ของพรหม การยึดถือธรรมดังกล่าวจะทำให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข 2) หลักทศพิธราชธรรม 10 : จริยวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติเป็นหลักธรรมประจำพระองค์ 3) หลักสัปปุริสัทธรรม 7 : ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี หรือคนที่แท้ ซึ่งมีคุณสมบัติของความเป็นคนที่สมบูรณ์ 4) หลักอปริหานิยธรรม 7 : ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อม เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม นำความสุขความเจริญมาสู่หมู่คณะฝ่ายเดียว เป็นหลักธรรมที่เน้นความรับผิดชอบต่อส่วนรวมก่อเกิดเป็นความสามัคคีของหมู่คณะ

องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พบว่า **หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก** พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกได้ให้สัมภาษณ์ว่าหลักการปกครองนั้น ผู้ปกครองควรมีการนำหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก อันได้แก่ ทศพิธราชธรรม พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ สัปปุริสธรรม เป็นต้น มาใช้ในการปกครองคน ปกครองตน ปกครองงาน เพื่อยึดเหนี่ยวใจ สร้างความสามัคคีมีน้ำใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บ้านเมืองมีความสงบสุข

ปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกได้ให้สัมภาษณ์ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปกครองนั้นควรมีการนำแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงหลักการปกครองในพระไตรปิฎกมาใช้ประยุกต์เข้าด้วยกัน รวมถึงการให้ประชาชนมีความเสมอภาค เปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเท่าเทียมกันภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย อีกทั้งควรมีการนำหลักธรรม อันได้แก่ สังคหวัตถุ 4 และอคติ 4 มาใช้ในการป้องกันความแตกแยก เพื่อทำให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกัน

องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติงาน ด้านหลักเสมอภาค ด้านหลักการมีส่วนร่วม และด้านหลักบริหาร พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกได้ให้สัมภาษณ์ว่า

1.ด้านการปฏิบัติงาน พบว่า การปฏิบัติงานที่ดีต้องมีความซื่อสัตย์ พร้อมที่จะเรียนรู้ อดทนอดกลั้น และต้องมีการนำเอาหลักธรรมมาใช้ ได้แก่ หลักอิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 อคติ 4 อกุศลธรรมบถ 10 อปริหานิยธรรม 7 และศีล 5 มาใช้เพื่อให้การปฏิบัติงาน เพื่อก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

2. ด้านหลักเสมอภาค พบว่า มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ในเรื่องของการเกิด แก่ เจ็บ ตาย บุคคลที่มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน ความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน มีทิฏฐิเสมอกัน มีทัศนคติ ภายในทิศทางเดียวกัน ก็จะทำ ให้อยู่ร่วมกันได้ง่ายยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความเสมอภาคนั้น ต้องเปิดโอกาสให้ทุกคน ได้รับความเท่าเทียมกัน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างไม่กีดกัน ไม่ว่าจะเป็นเพศใด ศาสนาใด และสถานะใด โดยการนำหลักธรรมาธิปไตยมาใช้ในการปกครองอย่างทั่วถึง

3. ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า บุคคลทั้งหลายควรมีอิสระในการปฏิบัติงาน สามารถแสดงความคิดเห็น และเลือกสิ่งที่ดีต่อคุณภาพชีวิตของตนเองได้ การนำหลักธรรมมาใช้ ได้แก่ หลักอกุศลกรรม 10 อปริหานิยธรรม 7 สังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 7 พรหมวิหาร 4 เป็นต้น เพื่อใช้เป็นหลักยึดเหนี่ยวและปฏิบัติตามทำให้ผู้นำและผู้ตามได้มีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน

4. ด้านหลักบริหาร พบว่า การบริหารควรคำนึงถึง ความมีส่วนร่วม การบริหารที่ยึดหลักบริหารครบวงจร บริหารตน บริหารคน บริหารงาน ประสาน 10 พิชิตความสำเร็จ และมีคุณธรรมในการบริหาร หลักธรรมที่นำมาใช้ในการบริหาร ได้แก่ สัปปุริสธรรม 7 อปริหานิยธรรม 7 ธรรมาภิบาล เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการปกครองให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพรัช พื้นชมภู (2565, หน้า 40 – 46) ได้ทำวิจัยเรื่อง หลักรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก : การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกโดยเฉพาะพระสุตตันตปิฎกอยู่หลายแห่ง ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในแง่ของอำนาจ ตัวอย่างที่เด่นชัดคือพระสงฆ์สาวกได้มีส่วนร่วมในอำนาจการปกครอง 2) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในแง่ของการจัดสรรปันส่วนทรัพยากรของรัฐ

หรือสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคมในกูฏทันตสูตรที่พลเมืองได้รับการจัดสรรทุนทรัพย์จากพระเจ้ามหาวิชิตราช 3) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในแง่ของนโยบายสาธารณะ ตัวอย่างที่เด่นชัดคือมฆมาณพกับสหาย 4) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในแง่ของความขัดแย้ง และ 5) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในแง่ของการประนีประนอมผลประโยชน์ ตัวอย่างที่เด่นชัดคือการแย่งชิงทรัพยากรน้ำ ในแม่น้ำโรหิณีของพระประยูรญาติและความขัดแย้ง+ระหว่างภิกษุชาวโกสัมพี 2 รูป และ 6) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในแง่ที่เกี่ยวกับรัฐและการบริหารประเทศ ตัวอย่าง คือ การสรรหาผู้นำในอัคคัญญสูตร

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

1. ผู้บริหารองค์กรควรมีการนำหลักธรรมมาใช้เป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจในการบริหารงาน เพื่อปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความเมตตา

2. ผู้บริหารองค์กรควรมีการจัดกิจกรรมให้กับผู้ปฏิบัติงานได้ศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาภายในองค์กร เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการนำหลักธรรมมาใช้ในการอยู่ร่วมกันในองค์กร

3. ผู้บริหารองค์กรควรนำหลักธรรมมาใช้บูรณาการร่วมกับการปกครองในปัจจุบัน เพื่อใช้ในการบริหารตนเอง บริหารคน และบริหารงาน

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” ผู้วิจัยขอเสนอให้ผู้ที่สนใจ ได้นำไปศึกษาวิจัยครั้งต่อไปในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ควรทำการศึกษาวิจัย “หลักการปกครองในสมัยพุทธกาล”

2. ควรทำการศึกษาวิจัย “พัฒนาการด้านหลักการปกครองสมัยหลังพุทธกาล”

3. ควรทำการศึกษาวิจัย “การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน”

บรรณานุกรม

1. หนังสือทั่วไป

เกษม กมลชัยพิสิฐ. (2558). *หน้าที่ของรัฐ.* กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2554). *รัฐไทยในศตวรรษหน้า.* กรุงเทพมหานคร : ทีพีเอ็น เพรส.

ชูวงศ์ ฉายะบุตร. (2539). *การปกครองท้องถิ่นไทย.* กรุงเทพมหานคร : พิฆเนศ พริ้นท์ติ้ง เซนเตอร์.

ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิต. (2550). *รัฐศาสตร์.* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2550). *การปกครองท้องถิ่นกับการบริหารจัดการท้องถิ่น : อีกมิติหนึ่งของอารยธรรมโลก.* กรุงเทพมหานคร : คบไฟ.

ประทาน คงฤทธิศึกษากร. (2541). *การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่นเปรียบเทียบ : สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย.* กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร.* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). *จัดระเบียบสังคม ตามคตินิยมแห่งสังฆะ.* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. (2545). *ธรรมนูญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม.* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพมหานคร : กองทุนอริยมรรค.

_____. (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2549). ธรรมกับไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2549). *ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ (จุดบรรจบ : รัฐศาสตร์กับนิติศาสตร์).* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. (2548). *รัฐศาสตร์และจริยธรรมนักการเมืองแนวพุทธ.* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม.* (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.

_____. (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.* (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.

_____. (2556). *โยนิโสมนสิการ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม (พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย บทที่ 13).* (พิมพ์ครั้งที่ 24). กรุงเทพมหานคร : ปัญญาประดิษฐาน.

ไพรัตน์ พื้นชมพู. (2565). *หลักรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก : ประชาธิปไตย.* กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (พิมพ์ครั้งที่ 2).* กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค พับลิเคชั่นส์.

เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2558). *การบริหารการพัฒนา.* กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์.

วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2537). *การควบคุมการใช้ดุลยพินิจทางการปกครองโดยองค์กรตุลาการ.* กรุงเทพมหานคร : พี เค พริ้นติ้งเฮ้าส์.

สมบัติ เพียรจิต. (2555). *หลักการพื้นฐานของการจัดระเบียบราชการบริหาร.* กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2560). *ธรรมของพระราชา.* กรุงเทพมหานคร : ธรรมทาน บุญกิริยาบรมราชูทิศ.

เสถียร หอมขจรและคณะ. (2548). *ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม 2*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย รามคำแหง.

อุทัย หิรัญโต. (2523). *การปกครองท้องถิ่น.* กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

2. ดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย

กองวิจัยตลาดแรงงาน กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน. (กันยายน 2556) บทบาทในการส่งเสริมการมีงานทำสำหรับผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. รายงานผลการวิจัย. หน้า 1-90.

นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง. (2556). รูปแบบหลักการปกครองในพระไตรปิฎก. *(สารนิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต พระพุทธศาสนา).* กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นรี ภวกานตานันท์. (2562). การเมืองการปกครองในแนวพุทธศาสนา : ศึกษาจากนักคิดและพระไตรปิฎก. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต รัฐศาสตร์การปกครอง). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์. (2553). การศึกษาวิเคราะห์การเมืองการปกครองในคัมภีร์พระพุทธศาสนา. *(วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย, พุทธศาสตรมหาบัณฑิต).* กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

3. บทความ วารสาร เว็บไซต์

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (26 กรกฎาคม 2563). *การเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.* สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2567. จาก https://www.dla.go.th/work/e_book/eb7/eb7_4/p1.pdf.

กองบรรณาธิการ สำนักกฎหมาย. (2554). หลักสิทธิและเสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย : แนวความคิดและภาคปฏิบัติ. *บทสัมภาษณ์ความเห็นทางวิชาการ จุลนิติ มกราคม - กุมภาพันธ์ 2554*. หน้า 1 – 55. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2567. จาก https://www.gistda.or.th/ewtadmin//ewt/gistda_web/article_attach/articlefile_20210722154249202l0.pdf

กฤษฎา ชาญรบ. (21 มิถุนายน 2555). *ความหมายคุณธรรมจริยธรรม.* สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2567. จาก https://www.gotoknow.org/posts/428664.

คนอง วังฝายแก้ว. (1 ตุลาคม 2555). *แนวคิดการปกครองตามรูปแบบประชาธิปไตยตามทัศนะพระพุทธศาสนา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม2567. จาก https://www.gotoknow.org/posts/504163#google_vignette.

_____. (23 มิถุนายน 2555). *รูปแบบการเมืองการปกครองในสมัยของพระพุทธเจ้า (สมัยพุทธกาล)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม2567. จาก https://www.gotoknow.org/posts/450033.

จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และ พระบุญเพ็ง ผิวผอง. (2565). การปกครองตามหลักธรรมของพุทธศาสตร์. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ 2 (2) : มีนาคม-เมษายน 2565*. หน้า 15. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2567 จาก https://www.bing.com

ณัฐนิธิ อักษรวิทย์. (24 ธันวาคม 2556). *การปกครองระบอบเผด็จการ.* สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2567. จาก https://www.gotoknow.org/posts/557211.

ต้นคิด. (31 สิงหาคม 2560). *รู้จักมงเตสกิเยอ กับทฤษฎีการใช้อำนาจ.* สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2567. จาก https://tonkit360.com/12290

นำโชค อุ่นเวียง. (12 ตุลาคม 2563). *สังคมชมพูทวีป*. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2567. จาก https://www.trueplookpanya.com/lite/knowledge/view/34757.

ประคอง มาโต และปิยะ ตามพระหัตถ์. (2562). รูปแบบการปกครองกับการเมืองการปกครองของไทย. *วารสารวิจยวิชาการมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. 2(1) : (มกราคม-เมษายน 2562). หน้า 171 – 181.

พระมหายุทธพิชัย สิริชโย และธิติวุฒิ หมั่นมี. (2561). การบริหารงานตามหลักอปหานิยธรรม. *วารสารสมาคมศิษย์เก่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. 7(2) : (กรกฎาคม - ธันวาคม 2561). หน้า 139 – 147.

พระนิมิตร กลิ่นดอกแก้ว. (24 มิถุนายน 2555). *จริยธรรมของนักปกครอง.* สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2567. จาก https://www.gotoknow.org/posts/300500.

พิณจ์ทอง ฉัฏฐณรัชต์. (20 ตุลาคม 2559). *ขันติ และโสรัจจะ ชื่อว่า ธรรมอันทำให้งาม*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2567. จาก https://www.gotoknow.org/posts/618585.

ภู จอมยุทธ. (สิงหาคม 2543). *แนวคิด ทฤษฎีว่าด้วยรัฐ.* สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2567, จาก https://www.baanjomyut.com/library/state/07.html

_____. (สิงหาคม 2543). *ความหมายการเมืองการปกครอง.* สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2567, จาก https://www.baanjomyut.com/library_4/politics/01_1.html

_____. (สิงหาคม 2543). *ระบบเศรษฐกิจและระบบการปกครอง.* สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2567, จาก https://m.baanjomyut.com/library_4/politics/12_9.html

_____. (สิงหาคม 2543). *หลักเกณฑ์สำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย.* สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2567, จากhttps://www.baanjomyut.com/library_4/politics/12_5.html

เมธา หริมเทพาธิป. (28 พฤศจิกายน 2566). *การบริหารตนตามหลักพุทธธรรมสำหรับนักธุรกิจ.* สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2567. จาก https://www.gotoknow.org/posts/710699.

_____. (28 พฤศจิกายน 2566). *การบริหารคนตามหลักพุทธธรรมสำหรับนักธุรกิจ.* สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2567. จาก https://www.gotoknow.org/posts/710700.

_____. (28 พฤศจิกายน 2566). *การบริหารงานตามหลักพุทธธรรมสำหรับนักธุรกิจ.* สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2567. จาก https://www.gotoknow.org/posts/710703

ลิขิต ธีรเวคิน. (13 กันยายน 2549). *เรียนรู้จากปัญญาของลอร์ด แอคตัน.* สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2567. จาก https://mgronline.com/daily/detail/9490000115969.

วิทยากร เชียงกูล. (15 พฤษภาคม 2555). *หลักการของระบอบประชาธิปไตย.* สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2567 จาก https://www.gotoknow.org/posts/105502.

วิกิตำรา หนังสือเพื่อโลกเสรี. (4 ธันวาคม 2564). *ระบอบการปกครอง.* สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2567, จาก https://th.wikibooks.org/wiki/ระบอบการปกครอง

ศักดิ์อนันต์ อนันตสุข. (12 พฤษภาคม 2562). *ความหมายของธรรมาธิปไตย และสังคมธรรมาธิปไตย หลักธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ในทุกระดับของการปกครอง.* สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2567. จาก http://www.anantasook.com/dhamma-democracy/.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (4 มกราคม 2548). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2567. จาก https://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=65.

_____. (2546). รู้จักพระไตรปิฎกเพื่อเป็นชาวพุทธที่แท้. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2567. จาก https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/371.

สันติ โอฆะพนม และภักดี โพธิ์สิงห์. (2565). เผด็จการกับการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย. วารสาร มจร. บุรีรัมย์. 7(1) : (มกราคม – มิถุนายน 2565). หน้า 294 – 306.

สามารถ มังสัง. (22 พฤศจิกายน 2564). *อปริหานิยธรรม 7 : หลักการปกครอง.* สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2567 จาก https://mgronline.com/daily/detail/9640000115674

สิทธิกร ศักดิ์แสง และณฐภัทร ถิรารางค์กูล. (27 กุมภาพันธ์ 2557). แนวคิดและทฤษฎีในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยอำนาจอธิปไตยที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 6(1). หน้า 199 - 220.

หาญชัย ถาวงษ์กลาง. (10 มิถุนายน 2555). *พหุปการธรรม.* สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2567. จาก https://www.gotoknow.org/posts/355020.

_____. (6 มิถุนายน 2555). *โลกสันติด้วยโลกปาลธรรม.* สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2567. จาก https://www.gotoknow.org/posts/354459.

อวยพรชัย สิทธิวงศ์. (24 มิถุนายน 2555). *สังคมชมพูทวีป.* สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2567 จาก https://www.gotoknow.org/posts/265883

4. เอกสารภาษาต่างประเทศ

Jan – Erik lane and Svante O.Ersson. (1999). Politics and Society in Western Europe. Geneva : SAGE Publications.

Marcus E.E, Howard H. (2012). *Politics in a Changing World*. (6th edition). San Francisco, CA : Cengage Learning.

Zakaria, F. (2002). *Illiberal Democracy Five Years Later : Democracy's Fate in the 21 Century*. Havard International Review.

บุคลานุกรม (สัมภาษณ์)

1. **ชื่อ - สกุล**	รองศาสตราจารย์ ดร. รงค์ บุญสวยขวัญ
ตำแหน่ง	อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคพลังประชารัฐ
2. **ชื่อ - สกุล**	รองศาสตราจารย์ ดร.ตรีพล เจาะจิตต์
ตำแหน่ง	อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์
3. **ชื่อ - สกุล**	นายสัมพันธ์ ทองสมัคร
ตำแหน่ง	อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์
4. **ชื่อ - สกุล**	รองศาสตราจารย์ ดร.เดชชาติ ตรีทรัพย์
ตำแหน่ง	ผู้ช่วยอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
5. **ชื่อ - สกุล**	ดร.สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร
ตำแหน่ง	อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
6. **ชื่อ - สกุล**	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ดิเรก นุ่นกล่ำ
ตำแหน่ง	เลขานุการหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
7. **ชื่อ - สกุล**	ดร.วชิรวิชญ์ อิทธิธนาศุภวิชญ์
ตำแหน่ง	อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
8. **ชื่อ - สกุล**	ดร.ณัฐมน หมวดฉิม
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรัชตภาคย์
9. **ชื่อ - สกุล**	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี
ตำแหน่ง	อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
10. **ชื่อ - สกุล**	ดร.ชัชชัย ชูกลิ่น
ตำแหน่ง	นักวิชาการอิสระมหาวิทยาลัยเฉลิมกาญจนา
11. **ชื่อ - สกุล**	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัญญัติ แพรกปาน
ตำแหน่ง	ประธานหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

12. **ชื่อ - สกุล** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ สมเขาใหญ่

ตำแหน่ง อดีตรองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

13. **ชื่อ - สกุล** ดร.สามิตร อ่อนคง

ตำแหน่ง เลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

14. **ชื่อ - สกุล** ดร.ศุภชัย นาคสุวรรณ

ตำแหน่ง นักวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

15. **ชื่อ - สกุล** นายวิชม ทองสงค์

ตำแหน่ง อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช

16. **ชื่อ - สกุล** นายอภินันท์ เผือกผ่อง

ตำแหน่ง อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช

17. **ชื่อ - สกุล** พระราชวิสุทธิกวี, ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

18. **ชื่อ - สกุล** พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร.

ตำแหน่ง ประธานคณะรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

19. **ชื่อ - สกุล** พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ.ดร.

ตำแหน่ง รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

20. **ชื่อ - สกุล** พระครูภาวนากิจสุนทร, ดร.

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดกุฎ นครศรีธรรมราช

21. **ชื่อ - สกุล** พระครูพรหมเขตคณารักษ์, ดร.

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดวังตะวันตก นครศรีธรรมราช

22. **ชื่อ - สกุล** พระครูสุรัตวิหารการ (เมษา)

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดท่าแพ นครศรีธรรมราช

23. **ชื่อ - สกุล** พระสุธรรมรัตน์ สุจิณฺโณ

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดบูรณาราม นครศรีธรรมราช

24. **ชื่อ - สกุล** พระมหาบวร ปวรธมฺโม

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดบุญนารอบ นครศรีธรรมราช

25. **ชื่อ - สกุล** พระสมุห์ธนภัทร ธนภนฺโท

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

บุคลานุกรม (เสวนากลุ่ม)

1. **ชื่อ - สกุล**	รองศาสตราจารย์ ดร.สืบพงษ์ ธรรมชาติ
ตำแหน่ง	อดีตสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ
2. **ชื่อ - สกุล**	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ฉิมหาด
ตำแหน่ง	คณบดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช
3. **ชื่อ - สกุล**	นายรังสรรค์ รัตนสิงห์
ตำแหน่ง	อดีตนายอำเภอท่าศาลา นครศรีธรรมราช
4. **ชื่อ - สกุล**	ดร.สันติ อุนจะนำ
ตำแหน่ง	อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
5. **ชื่อ - สกุล**	นายกิติพงศ์ พงศ์ยี่หล้า
ตำแหน่ง	นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์
6. **ชื่อ - สกุล**	พระมหาประทิ่น เขมจารี
ตำแหน่ง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
7. **ชื่อ - สกุล**	ดร.จิต นวนแก้ว
ตำแหน่ง	นักวิชาการอิสระ
8. **ชื่อ - สกุล**	นายปองศักดิ์ ชอบทำกิจ
ตำแหน่ง	นักการเมือง สังกัดพรรคอนาคตใหม่
9. **ชื่อ - สกุล**	พระมหายุทธนันท์
ตำแหน่ง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
10. **ชื่อ - สกุล**	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรินทร์ ทองทศ
ตำแหน่ง	คณบดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ชื่อ – สกุล พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร.
ตำแหน่ง ประธานคณะรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

ชื่อ – สกุล ดร.สิทธิพงษ์ สิทธิภัทรประภา
ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ชื่อ – สกุล รองศาสตราจารย์ ดร. เดชชาติ ตรีทรัพย์
ตำแหน่ง ผู้ช่วยอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

ชื่อ – สกุล ดร.วชิรวิชญ์ อินธิธนาศุภวิชญ์
ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ชื่อ – สกุล ดร.สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร
ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๙

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๐๗ **วันที่** ๔ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร.

ด้วย นายปัญญา ปัญญายุทธ์ศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "การปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก" (PRINCIPLES OF GOVERNMENT IN THE TIPITAK)" โดยมี รศ.ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงเจริญพรเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช

- ยินดีให้ความอนุเคราะห์
- ตรวจแล้ว
- ปรับแก้ตามคำแนะนำ

ร.ต.ท.ชัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๓๒๙

ที่ อว ๗๙๓๖(๒)/ว ๐๐๐๗ **วันที่** ๔ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร ดร.สิทธิพงษ์ สิทธิภัทรประภา

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดย มี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ดำเนินการตรวจสอบเรียบร้อย

๓ กันยายน ๒๕๖๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๗๕๔๐-๙๑๒๙

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๐๗ **วันที่** ๔ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.เดชชาติ ศรีหรัพย์

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดย มี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

(รศ.ดร.เดชชาติ ศรีหรัพย์)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๙

ที่ ยว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๐๗ **วันที่** ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร ดร.วชิรวิชญ์ อินธิธนาศุภวิชญ์

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

- ทราบ
- ดำเนินการตามที่เห็นควร

2.
ดร.วชิรวิชญ์ อินธิธนาศุภวิชญ์
5/09/2566

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๙

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๐๗ **วันที่** ๔ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร ดร.สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูบวรชัยวัฒน์. ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ค
หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิ สัมภาษณ์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๙

ที่ อว ๗๘๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐ **วันที่** ๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร รศ.ดร.เดชชาติ ศรีทรัพย์

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

(รศ.ดร.เดชชาติ ศรีทรัพย์)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๐๒

๓๑ มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระสมุห์ธนภัทร ธนภทฺโท

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

ยินดีให้ความอนุเคราะห์

(พระสมุห์ธนภัทร ธนภทฺโท)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๒๒๐
โทร. ๐๙๕๘๐-๙๑๒๘

ที่ อว ๗๐๓๖(๒)/ว ๐๐๑๘๐

วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร ดร.ณัฐนน หมวกเงิน

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๙๕๘๐-๙๑๒๘

ดร.ณัฐนน หมวกเงิน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๔๐-๘๒๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๘๒๖(๒)/ว ๐๐๒๐

๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร ผศ.ดร.บัญญัติ แพรกปาน

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

อนุเคราะห์ตามคำขอ
1
(ผศ.ดร.บัญญัติ แพรกปาน)

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๔๐-๘๒๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๓๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นายสัมพันธ์ ทองสมัคร

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๓๒๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๙

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐ **วันที่** ๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร ดร.วชิรวิชญ์ อินธิธนาศุภวิชญ์

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันคภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

- ยินดีให้สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

2.

ดร.วชิรวิชญ์ อินธิธนาศุภวิชญ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร รศ.ดร.ตรีพล เจาะจิต

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

รับหลายและได้ยื่นเอกสารเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๐๒

๒๓ มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระสุธรรมรัตน์ สุจิณฺโณ

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๗๒๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๘๑๖(๒)/ว ๐๐๐๒

๑๗ มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระครูพรหมเขตคณารักษ์, ดร.

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.ภันดภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๗๒๒๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๙

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๐๒ **วันที่** ๓๑ มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดย มี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๗๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร ดร.สามิตร อ่อนคง

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๗๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๘๑๖(๒)/ว ๐๐๐๒

๒๓ มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระมหาบวร ปวรธมฺโม

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร รศ.ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๐๒

๑๗ มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระครูสุรัตวิหารการ

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๙

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐ **วันที่** ๒๑ กันยายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร.

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดย มี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๙

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐ **วันที่** ๒๑ กันยายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระราชวิสุทธิกวี

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๗๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๘๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ.ดร.

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๗๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๔๐-๙๒๒๔-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๐๒

๑๗ มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระครูภาวนากิจสุนทร , ดร.

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๔๐-๙๒๒๔

มหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๔๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร ผศ.ดร.ธีระพงษ์ สมเชาใหญ่

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๔๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๐๒

๑๗ มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นายวิชม ทองสงค์

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ทราบ. ขอสัมภาษณ์ครับ.

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

(นายวิชม ทองสงค์)
๒๙ ม.ค.-๖๗

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร ดร.ศุภชัย นาคสุวรรณ

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

- ทราบ
- อนุมัติตามเสนอ

ดร.ศุภชัย นาคสุวรรณ
นายกเทศมนตรีเมืองปากพูน

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร ผศ.ดร.ดิเรก นุ่นกล่ำ

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๙

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐ **วันที่** ๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร ดร.สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายอภินันท์ เผือกผ่อง

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร ดร.ชัชชัย ชูกลิ่น

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา (ดร.อ้อ)
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๒๔๖

๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำวิจัย

เจริญพร ดร.องอาจ หนูทองแก้ว

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ทางมหาวิทยาลัยฯ จึงใคร่ขอความขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำการวิจัย โดยโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ยินดีเข้าร่วมเสวนากลุ่ม

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๒๔๖

๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.สุรินทร์ ทองทศ

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ทางมหาวิทยาลัยฯ จึงใคร่ขอความขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำการวิจัย โดยโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรินทร์ ทองทศ)
คณบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๒๔๖

๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำวิจัย

เจริญพร ดร.จิต นวลแก้ว

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ทางมหาวิทยาลัยฯ จึงใคร่ขอความขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำการวิจัย โดยโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๔๐-๙๓๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๓๖(๒)/ว ๐๒๔๖

๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.ไพรัช อิมหาด

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ทางมหาวิทยาลัยฯ จึงใคร่ขอความขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำการวิจัย โดยโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๔๐-๙๓๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๗๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๘๑๖(๒)/ว ๐๐๐๗

๒๓ มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำวิจัย

เจริญพร นายรังสรรค์ รัตนสิงห์

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ทางมหาวิทยาลัยฯ จึงใคร่ขอความขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำการวิจัย โดยโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

วันที่ 19 มกราคม
ตามเสนอ

19/ม.ค.67

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๗๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร.๐-๗๕๔๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๘๑๖(๒)/ว ๐๒๔๖

๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำวิจัย

เจริญพร รศ.ดร.สิบพงษ์ธรรมชาติ

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ทางมหาวิทยาลัยฯ จึงใคร่ขอความขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำการวิจัย โดยโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๔๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร.๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๐๗

๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำวิจัย

เรียน พระมหายุทธนันท์ อตฺถจินฺโต/จันทา

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ทางมหาวิทยาลัยฯ จึงใคร่ขอความขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำการวิจัย โดยโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๔๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๐๗

๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำวิจัย

เจริญพร นายปองศักดิ์ ขอบทำกิจ

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ทางมหาวิทยาลัยฯ จึงใคร่ขอความขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำการวิจัย โดยโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๔๐-๙๑๒๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๗๕๔๐-๙๑๒๙

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๐๗ **วันที่** ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำวิจัย

เรียน พระมหาประทิน เขมจารี

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดย มี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ทางมหาวิทยาลัยฯ จึงใคร่ขอความขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำการวิจัย โดยโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๙

ที่ อว ๗๐๑๖(๒)/ว ๐๐๐๗ **วันที่** ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำวิจัย

เจริญพร ดร.สันติ อุนจะนำ

ด้วย นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA)" โดยมี รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ทางมหาวิทยาลัยฯ จึงใคร่ขอความขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำการวิจัย โดยโปรดอนุญาตให้ นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ง
ภาพถ่ายการดำเนินกิจกรรมงานวิจัยดุษฎีนิพนธ์

ภาพถ่ายดำเนินกิจกรรมสัมภาษณ์เชิงลึก
ในการวิจัยเรื่อง “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”

ภาพถ่ายดำเนินกิจกรรมเสวนากลุ่ม
ในการวิจัยเรื่อง “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”

ภาคผนวก จ
หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ที่ จว. ๔๒๓/๒๕๖๖

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑. ชื่อโครงการวิจัย

ชื่อเรื่อง : การปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

TITLE : PRINCIPLES OF GOVERNMENT IN THE TIPITAK

๒. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

วัฒนา ปัญญายุทธ์ศักดิ์

๓. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน

คณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ ๑๐/๒๕๖๖ วันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ มติที่ ๕๘๙/๒๕๖๖ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า โครงการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการทำวิจัยในคน โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ และไม่ก่อให้เกิดภยันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง และผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการวิจัยที่เสนอได้ ตั้งแต่วันที่ออกเอกสารรับรองผลการพิจารณาการทำวิจัยในคนฉบับนี้ จนถึงวันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

ออกให้ ณ วันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

ลงนาม

(พระมหามงวินทร์ ปุรีสุทฺโธ, ผศ.ดร.)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ฉ

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

ดุษฎีนิพนธ์เรื่อง หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก
หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์ สำหรับงานวิจัยฉบับนี้ เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลสำหรับงานวิจัยเรื่อง “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” แบ่งออกเป็น 5 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง

ตอนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ตอนที่ 4 ข้อคำถามเกี่ยวกับองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

2. โปรดตอบคำถามตามสภาพที่เป็นจริง คำตอบของท่านมีคุณร่ายิ่งต่อการวิจัย เพราะจะทำให้ทราบข้อเท็จจริงอันจะนำไปสู่การศึกษาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ เพื่อยกระดับการพัฒนาวัด ประชา รัฐ ในจังหวัดสงขลา ข้อมูลที่ท่านตอบจะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่อย่างใด หากท่านรู้สึกไม่สบายใจสามารถไม่ตอบคำถามได้ ผู้วิจัยขอรับรองว่าข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ครั้งนี้จะเป็นข้อมูลในภาพรวมเท่านั้น และจะดำเนินการให้สอดคล้องภายใต้เงื่อนไขจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ทุกประการ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำหรับความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ของท่านไว้ ณ โอกาสนี้

วัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์
นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ.....นามสกุล..... .....

ฉายา.....

ที่อยู่ปัจจุบัน วัด/บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ..... .....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

วันและเวลาที่ให้สัมภาษณ์ วัน.....ที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง

2.1 ตามทัศนะของท่านแนวคิด ทฤษฎี ทั่วไปเกี่ยวกับการปกครองเป็นอย่างไร และควรเป็นอย่างไกร

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

3.1 ตามทัศนะของท่านหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ประกอบด้วย อะไรบ้าง และควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 4 ข้อคำถามเกี่ยวกับองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

4.1 ตามทัศนะของท่านองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎกควรเป็นอย่างไร

1) การปฏิบัติงาน.....
.....

2) หลักเสมอภาค.....
.....

3) หลักการมีส่วนร่วม.....
.....

4) หลักการบริหาร.....
.....

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

1) การปฏิบัติงาน.....
.....

2) หลักเสมอภาค.....
.....

3) หลักการมีส่วนร่วม.....
.....

4) หลักการบริหาร.....
.....

ผู้วิจัยขอขอบคุณสำหรับความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ของท่านไว้ ณ โอกาสนี้

วัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์
นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	:	นายวัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์
วัน เดือน ปีเกิด	:	2 สิงหาคม 2502
ภูมิลำเนา	:	จังหวัดนครศรีธรรมราช
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	:	65 หมู่ 3 ตำบลสระแก้ว อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช
การศึกษา	:	ศศ.บ. การบริหารทรัพยากรมนุษย์ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช
	:	ศน.ม. รัฐศาสตร์การปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประสบการณ์การทำงาน	:	
	:	อดีตปลัดอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่
	:	อดีตปลัดอำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่
	:	อดีตปลัดอำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่
	:	อดีตปลัดอำเภอทับปุด จังหวัดพังงา
	:	ท้องถิ่นอำเภอขนอม ระดับ 7 จังหวัดนครศรีธรรมราช